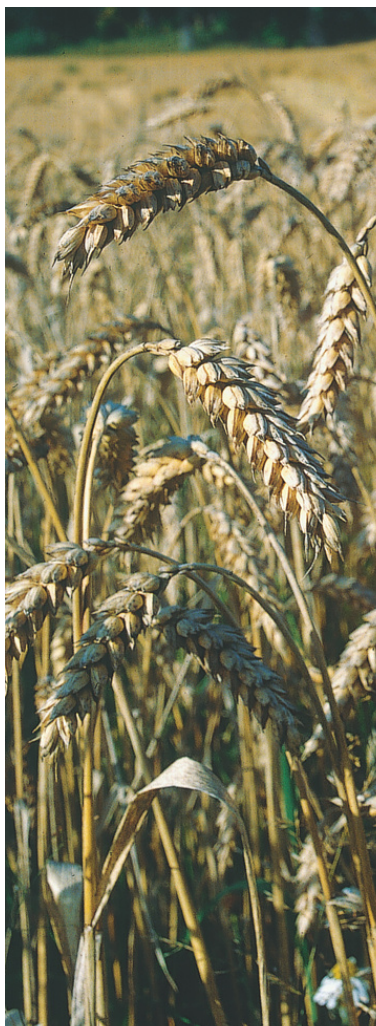

Jordbruksforhandlingene 2025

Krav til ramme og fordeling

Arbeidsdokument av 28. april
Jordbrukets forhandlingsutvalg

1	HOVEDPRIORITERINGER I ÅRETS KRAV	5
1.1	Matberedskap og sjølforsyning	5
1.2	Inntektsløft og utjevning	6
1.3	Nord-Norge løftes gjennom landbruk, sikkerhet og verdiskapning	7
1.4	Miljøkrav og klimakrav.....	8
1.5	Dyrehelse og smittevern.....	8
2	HOVEDAVTALEN FOR JORDBRUKET	9
3	POLITISK GRUNNLAG FOR JORDBRUKSFORHANDLINGENE 2025.....	10
3.1	Mål i landbrukspolitikken	10
3.2	Totalberedskapsmeldinga. Meld. St. 9 (2024–2025)	10
3.3	Økt sjølforsyning - Oppfølging av Meld. St. 11 (2023 – 2024).....	11
3.4	Stortingets behandling av Meld. St. 10 (2024-2025)	12
3.5	Stortingets behandling av Dyrevelferdsmeldinga. Meld. St. 8 (2024–2025).....	13
3.6	Stortingets behandling av Klimameldinga, Meld. St. 25 (2024-2025), og Klima i endring, Meld. St. 26 (2022-2023).....	14
4	IMPORTVERNET OG INTERNASJONALE FORHOLD	16
4.1	Utvikling og status i WTO (Verdens Handelsorganisasjon)	17
4.2	EØS-avtalen	17
4.3	EFTA-forhandlinger og bilaterale forhandlinger	19
5	UTVIKLING I JORDBRUKET	21
5.1	Sjølforsyning	21
5.2	Areal.....	21
5.3	Inntekter i jordbruket.....	22
5.4	Inntekt og inntektsutvikling for ulike produksjoner.....	25
5.5	Prognosering av sentrale størrelser for 2026.....	28
6	KRAV TIL ØKONOMISK RAMME.....	39
6.1	Finansiering av kravet	41
6.2	Målpriser fra 1. juli 2025.....	43
6.3	Markedsbalansering	44
6.4	Budsjettoverføringer.....	46
6.5	Økonomiske utslag av kravet	47
7	HUSDYRHOLD	49
7.1	Dyrehelse og dyrevelferd	49
7.2	Tilskudd til dyreavl, mm	51
7.3	Tak for husdyrtilskudd	54
7.4	Grovfôrbasert kjøttproduksjon	55
7.5	Melkeproduksjon.....	60
7.6	Kraftfôrbasert husdyrhold	62

7.7	Birøkt.....	63
7.8	Fraktilskudd slaktedyr	64
7.9	Bevaringsverdige husdyrraser	65
7.10	Seterdrift.....	65
8	PLANTEPRODUKSJON OG KRAFTFÔR.....	67
8.1	Frukt, bær, grønnsaker og poteter	67
8.2	Korn og kraftfôr –politikk for økt sjølforsyning og beredskap	74
8.3	Risikoreduksjon og tilskudd ved produksjonssvikt.....	79
9	VELFERDSORDNINGENE	81
9.1	Tilskudd til avløsning ved sjukdom og fødsel mv.	81
9.2	Sjukepengeordningen	82
9.3	Avløsning ved ferie og fritid	82
9.4	Landbruksvikar.....	83
9.5	Tidligpensjon.....	84
9.6	Økonomiske utslag av kravet for velferdsordningene.....	84
9.7	Organisering av avløsertjenesten	85
9.8	Trygg bonde –implementering av nullvisjonen	85
10	LANDBRUK OG MATPRODUKSJON I NORD-NORGE	87
11	BÆREKRAFTIG MATPRODUKSJON	92
11.1	Klimavennlig matproduksjon.....	92
11.2	Miljø.....	101
11.3	Økologisk landbruk	108
12	LUF OG NÆRINGSUTVIKLING	114
12.1	IBU- midlene - tradisjonelt landbruk	114
12.2	Nasjonale tilretteleggingsmidler	119
12.3	Regionale tilretteleggingsmidler	120
12.4	Områderetta innsats.....	121
12.5	Rekruttering og kompetanse i landbruket	121
12.6	Forskning og utredning	124
12.7	Stiftelsen Norsk Mat.....	124
12.8	Utvikling av lokalmat.....	126
12.9	Skogbruk	129
12.10	Oppfølging av handlingsplanen mot villsvin	131
12.11	Konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift	131
12.12	Kapitalsituasjonen i LUF	132
12.13	Tabell, oppsummering av LUF	133
12.14	Risikolåneordningen må gjøres mer kjent.....	134
13	ANDRE OMRÅDER OG TILSKUDDSDORDNINGER	135

13.1	Tilskudd til rådgiving	135
13.2	Tilskudd til frøavl og beredskapslager for såkorn.....	136
13.3	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	138
14	ENDRINGER I TILSKUDDSSYSTEMET OG DIGITALISERING	141
14.1	Telledato for storfe	141
14.2	Teigbaserte tilskudd – prøveordning.....	142
14.3	Grunnvilkår for produksjonstilskudd	142
14.4	Digitalisering og OPS-Landbruk.....	142
14.5	Oversikt over arbeidsgrupper, evalueringer og utredninger.....	143
•	Vedlegg 1. Fordeling av kravet på priser og tilskudd	145

1 HOVEDPRIORITERINGER I ÅRETS KRAV

Jordbruket og jordbruksforhandlingene skal svare ut mer enn endring i bondens rammebetingelser og tilrettelegging for inntektsmuligheter. Forhandlingene er også et verktøy for å nå Stortingets politiske målsettinger om bl.a. bærekraft, klima, god dyrevelferd, et landbruk over hele landet, beredskap og økt sjølforsyning. Jordbruket tilfører også Norge svært mye gjennom positive ringvirkninger. Jordbrukets hovedoppgave i jordbruksforhandlingene er likevel å sikre den enkelte bonde inntektsmuligheter og sosiale vilkår på linje med resten av samfunnet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger med dette fram krav til ramme og fordeling ved jordbruksforhandlingene 2025. Kravet legges fram som grunnlag for forhandlinger.

1.1 Matberedskap og sjølforsyning

Vi lever i en verden hvor vi må ta høyde for det ukjente. Det internasjonale bakteppet for årets jordbruksforhandlinger er preget av krig og konflikt flere steder i verden. En usikker handelssituasjon, særlig knytta til kontroversielle handelspolitiske framstøt fra USA, bidrar til økt risiko for kostnadssvingninger på viktige innsatsmidler til jordbruket. Det påvirker den globale matvaresituasjonen generelt, og jordbruket spesielt. Dette står mer tydelig for oss enn på lenge, og matproduksjon har blitt en mer sentral del av beredskapen. Globale forsyningslinjer er mer utsatt enn før grunnet klimaendringer, konflikter og geopolitisk uro. Dersom vi blir for avhengige av import, kan vi stå uten tilgang på nødvendige matvarer i krisetider.

Alle land må ta ansvar for å ha nasjonal motstandsdyktighet, blant annet gjennom å sikre stabil mat- og vannforsyning til egen befolkning. Matsikkerhet er en menneskerett, og det vi kan produsere i Norge bør vi produsere her. Økt norsk sjølforsyning, som må bety økt matproduksjon basert på norske ressurser, er også et spørsmål om internasjonal solidaritet. Når en større andel av produksjonen av mat som skal mette den norske befolkninga baseres på ressurser innenfor egne landegrenser, reduseres samtidig bruken av ressurser i andre land, som heller kan brukes til å dekke behovene til befolkninga i disse landene.

Norsk matproduksjon er en viktig del av landets totalforsvar, og må sikres gode rammevilkår for å kunne produsere mat til egen befolkning. Samfunnet og Stortinget har store forventninger til jordbruket. Et bredt stortingsflertall har vedtatt at sjølforsyningsgraden basert på norsk fôr skal øke til 50 prosent innen 2030. Det tilsvarer 25 prosent økning fra dagens sjølforsyning. Samtidig er landbruk mer enn mat – det er også bosetting, arbeidsplasser og verdiskaping i hele landet. Jordbrukets forhandlingsutvalg er glad for det politiske vedtaket, og dette kravet er innrettet med en rekke tiltak som viser vår vilje til å følge det opp. Jordbruket skal øke den norske matproduksjonen for å oppnå målet om 50 prosent sjølforsyningsgrad. For landets beredskap, sjølforsyning og bosetting må det tas kraftige grep for å sikre og utvikle norsk landbruk og matproduksjon.

Matproduksjonen i Norge forutsetter et effektivt tollvern. Tollvernet sikrer produksjon i hele landet. Uten importvern vil store deler av norsk landbruk forsvinne. Det vil føre til tap av viktig verdiskaping i distriktene, og vil ramme hele verdikjeden for mat og tusenvis av arbeidsplasser. Norge følger internasjonale handelsregler, og tollene justeres løpende i tråd med markedssituasjon for å sikre forbrukerne i Norge trygg og ren mat til forutsigbare priser.

Sjølforsyning krever norsk produksjon

Økt sjølforsyning og matsikkerhet forutsetter høy løpende matproduksjon, basert på norske areal- og fôrressurser. For å få til dette må hele landet tas i bruk, og alle typer gårdsbruk, små som store, må få rammevilkår som gjør det mulig å produsere mat. Slik kan vi best sikre en bærekraftig og klimavennlig matproduksjon i dag og for framtida. Norsk matberedskap krever mer enn planer og lagre. Det krever bønder med framtidstro, og det krever at en større del av kostholdet består av varer produsert på norske ressurser. Bare da kan vi sikre nok mat til egen befolkning når det virkelig gjelder.

Samtidig som sjølforsyninga skal opp, er det viktig å bevare og videreutvikle de systemene vi har for å balansere produksjonen mot markedet. De samvirkebaserte markedsordningene er helt avgjørende for å oppnå en høy sjølforsyning, og vi trenger bedre verktøy for produksjonsregulering.

Virkemidler for å styrke sjølforsyninga

Økt produksjon av korn, grønt og potet er særlig viktig for å nå sjølforsyningsmålet. Det er behov for mer norsk hvete i markedet, og det må stimuleres til både økt produksjon og bedre lagrings- og tørkekapasitet. Vi prioriterer å styrke hvetedyrkinga gjennom økt målpris og arealtilskudd. Såkorberedskapen må styrkes, og vi foreslår eget arealtilskudd til såkorndyrking, samt forsterket innsats for utvikling av framtidretta norske kornsorter.

Det er betydelige muligheter for å øke verdiskaping og sjølforsyning gjennom en fortsatt satsing på grøntsektoren. Vi prioriterer økte målpriser, nye ordninger, styrking av eksisterende ordninger innen potet, frukt og bær, prosjektmidler til «Det store grøntløftet» og markedsføringsmidler. Jordbrukets forhandlingsutvalg prioriterer potet i årets forhandlinger, med et løft for settepotetavl og -produksjon, økt pris for konsumpotet, styrket avrensordning for potet, samt innføring av pristilskudd på industripotet.

Storfe og småfe bruker grasarealer og utmarksressurser som ikke kan nyttes på annet vis. Vi må ivareta den høye sjølforsyningsgraden vi har for grovfôrbasert kjøttproduksjon. For å lykkes med dette, er hovedgrepet i husdyrproduksjonene å styrke norskandelen i fôret. Vi styrker beitetilskuddene, og prioriterer ordninger som bidrar til økt produksjonsvolum, høyere kvalitet og bedre ressursutnyttelse. Det skal lønne seg å produsere mat i tråd med etterspørselen, og å ha en god og effektiv produksjon.

Økologisk produksjon er en viktig del av mangfoldet norsk landbruk skal levere. Vi prioriterer norsk volumproduksjon av økogrønt, samt en satsing på økologisk korndyrking. For å nå det politiske målet om 10 prosent økologisk matproduksjon, må også verktøy som offentlige innkjøp brukes målretta. Det offentlige kan og bør etterspørre norsk økologisk vare, og dermed legge til rette for økt norsk produksjon. Vi krever 15 prosent i offentlige innkjøp, for at det offentlige skal gå foran og sikre et marked for norske økoprodusenter.

1.2 Inntektsløft og utjevning

Inntektsopptappingen må fortsette for å gi landbruket mulighet for inntekt og velferd på nivå med andre yrkesgrupper. Også innen landbruket er inntektsforskjellene betydelige. Årets oppgjør prioriterer derfor å løfte de produksjonene som ligger lavest.

Dette kravet legger til grunn de politiske føringene i Meld. St. 10 (2024-2025) «*Prinsipper for tallgrunnlag m.m. i jordbrukspolitikken*» som Stortinget nylig behandlet. Det gjelder både i beregningen av den økonomiske ramma, men også føringer knyttet til satsing på Nord-Norge og økologisk landbruk.

Et løft for sau og ammeku

Grovfôrproduksjonene er bærebjelken i distriktslandbruket og utnytter grasarealer og beiteressurser over hele landet. Sau og ammeku ligger lavest og prioriteres i årets oppgjør. De trenger et økonomisk løft. Det skal lønne seg å drive godt, levere det markedet etterspør og utnytte gårdens ressurser. I en sjølforsyningskontekst, har beitenæringa et stort potensial i bruk av utmarka. Når en større del av norsk kjøttproduksjon baserer seg på beiteressursene våre, bidrar dette til økt sjølforsyning, siden produksjonen er desentralisert og baserer seg på lokale ressurser. I dette kravet legger jordbrukets forhandlingsutvalg til rette for å løfte disse produksjonene gjennom beitetilskudd, stimulans til å ta i bruk ny teknologi for å stimulere til mer beitebruk, og gjennom tilpasning og målretting av lammeslakttilskuddet. For ammeku prioriterer vi tiltak som styrker lønnsomheten og bruken av norske gras- og beiteressurser gjennom økt beitetilskudd, og økt kvalitetstilskudd allerede fra 1.juli i år.

Rekruttering

Framtidstro er avgjørende for alle norske bønder og bondespirer som trenger forutsigbarhet og stabile rammer. God produsentøkonomi er nøkkelen til økt investeringsvilje og rekruttering.

Velferdsordninger tilpasset dagens behov

Landbruket skal være en trygg arbeidsplass. Dagens velferdsordninger er ikke godt nok tilpasset bondens behov, særlig knyttet til svangerskap, fødsel og i småbarnsfasen. Vi prioriterer endringer i satser og regelverk som har særlig betydning for yngre bønder og spesielt kvinner, inkludert endringer i samordning med NAV-ytelser.

1.3 Nord-Norge løftes gjennom landbruk, sikkerhet og verdiskaping

Landbruk og matproduksjon i Nord-Norge er viktig for å utnytte hele jordbruksarealet og ressursgrunnlaget vårt, og ikke minst er landsdelen en strategisk ressurs for norsk sikkerhet. I et urolig geopolitisk landskap er matproduksjon, bosetting og nærvær i nordområdene ikke bare ønskelig - det er helt nødvendig. Det handler om mer enn mat - det handler om beredskap, forsvarsevne, og evnen til å hevde suverenitet i våre mest sårbare områder.

Bruk ressursene - skap verdier og arbeidsplasser

Nord-Norge har naturgitte fortrinn med store utmarksressurser og gode beitemuligheter. Regionen er preget av synkende produksjon, færre bønder og høye kostnader både for bonden og i foredlingsindustrien. Denne utviklingen må snus. Regionen har store arealressurser, og særlig godt utmarksbeite. Det gir en betydelig mulighet for å øke og løfte matproduksjonen som en strategisk næring i nord. Dette vil sikre arbeidsplasser, bosetting, verdiskaping og strategisk tilstedeværelse i regionen.

Vi styrker pristilskuddene både for grønt, potet, melk, egg og kjøtt kraftig for å møte de særlige utfordringene, og for å sikre et økonomisk løft for produksjonene i landsdelen. Volum er avgjørende for å ta vare på foredlingsindustrien og de tjenestene som trengs for å drive landbruk og matproduksjon. Samtidig må investeringene opp og risikoen ned. Vi vil heve tilskuddsprosenten for IBU-tilskuddet i nord for å oppnå dette.

Det trengs forutsigbar politikk og rammebetingelser, som gjør det mulig å utnytte potensialet og rekruttere nye produsenter. I tråd med landsdelens strategiske betydning i beredskapssammenheng vil vi også ha et eget tilskudd for beredskapstiltak på den enkelte gård, og peker samtidig på det store behovet for å styrke det nye beredskapstilskuddet til næringsmiddelindustrien.

1.4 Miljøkrav og klimakrav

Vi er bekymret for miljøkrav og begrensninger som fører til redusert matproduksjon og lavere sjølforsyningsgrad. Matproduksjon medfører miljø- og klimaavtrykk, og jordbruket skal ta sitt ansvar for å redusere dette. Samtidig må matproduksjonen opprettholdes. Det forutsetter at vi prioriterer og finansierer klima- og miljøtiltak som ikke reduserer muligheten til å nå målet om økt sjølforsyning. Mat fra norsk jordbruk skal produseres på en måte som ikke forringer ressursene, og som ivaretar levedyktigheten i økosystemene og naturmangfold.

Jordbruket jobber for å nå klimamålene gjennom Landbrukets klimaplan og klimaavtalen med staten. For å lykkes med dette kreves forutsigbarhet, styrket virkemiddelbruk og målrettede insentiver, både innenfor og utenfor jordbruksavtalen. Vi prioriterer økt innsats for å få gjennomført tiltakene i klimaplanen i dette kravet, med vektlegging av tiltak som bidrar til å redusere utslipp per produsert enhet.. Det er blant annet økt drenening, økt finansiering av forskning på metanhemmere og bedre produksjon av grovfôr.

1.5 Dyrehelse og smittevern

Norsk dyrehelse er unikt god i verdenssammenheng. God dyrehelse er viktig for dyrevelferden, og den er viktig for menneskenes helse. For å ivareta dette kreves god veterinærdekning og systematisk arbeid med dyrehelse, blant annet gjennom helsetjeneste for geit og andre produksjoner.

Dyresykdommer kan gi dårligere dyrevelferd og redusert matproduksjon. Det trengs en styrking av støtteordningene for å redusere bondens kostnad og risiko ved å håndtere og bekjempe smitte, og beskytte mot smittespredning, blant annet Blåtunge og ringorm. Dette er fulgt opp i kravet.

Investeringer

Midler til investeringer er økt betydelig de siste to jordbruksoppgjørene, og det er sterk investeringsvilje i landbruket for å videreutvikle produksjonen på den enkelte gård. Vi må sikre at bønder kan møte samfunnets krav til klima, miljø og dyrevelferd med et modernisert driftsapparat.

2 HOVEDAVTALEN FOR JORDBRUKET

Jordbruksforhandlingene er regulert gjennom Hovedavtalen for jordbruket. Avtalen hjemler organisasjonenes rett til forhandlinger om sentrale rammebetingelser for næringa. Gjennom Hovedavtalen påtar samtidig Jordbruket seg ansvar for å iverksette tiltak i samsvar med jordbruksavtalen (jf. § 4.2 i Hovedavtalen). Hovedavtalen bygger på at det skal være et samsvar mellom de rettigheter Jordbruket har, og de plikter og det ansvar Jordbruket påtar seg.

Gjennom Hovedavtalen for jordbruket har Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag forhandlingsrett med staten om priser og tiltak i jordbruket. Jordbruksoppgjøret kan ses på som et inntektsoppgjør for yrkesutøvere i næringa, der oppgjøret setter viktige rammer for inntektsmulighetene for sjølstendig næringsutøvende bønder.

Jordbruksforhandlingene skal føres med sikte på å nå de mål og retningslinjer Stortinget har trukket opp for utviklingen i næringa på kort og lang sikt.

Dette forutsetter at jordbruksforhandlingene må avklare både priser, tiltak og øvrige virkemidler på en slik måte at jordbruket kan oppnå en inntektsutvikling i tråd med Stortingets forutsetninger, og innfri øvrige landbrukspolitiske mål. Når det gjelder bevilgninger over Statsbudsjettet, omfatter forhandlingene kalenderåret 2026 samt eventuelle omdisponeringer innenfor rammen for 2025. Videre skal det forhandles om målpriser for perioden 01.07.2025 - 30.06.2026.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at jordbruksforhandlingene gjennomføres i samsvar med Hovedavtalen. Det omforente grunnlagsmaterialet fra Budsjettnemnda for jordbruket legges til grunn for forhandlingene.

3 POLITISK GRUNNLAG FOR JORDBRUKSFORHANDLINGENE 2025

I mars 2024 la regjeringa fram stortingsmeldinga Meld. St. 11 (2023 – 2024) «Strategi for auka sjølforsyning av jordbruksvarer og plan for opptrapping av inntektsmoglegheitene i jordbruket». Stortinget behandlet denne 18. april gjennom næringskomiteens Innst. 258 S (2023-2024) og vedtak i plenum 18. april 2024.

3.1 Mål i landbrukspolitikken

Meld. St. 11 (2023 – 2024) stadfester de samme fire mål, med delmål, for jordbrukspolitikken som Stortinget har vedtatt med behandlingen av Meld. St. 11 (2016 – 2017) «Endring og utvikling – En fremtidsrettet jordbruksproduksjon»

Tabell 1 Stortingets mål og delmål for jordbrukspolitikken

Matsikkerheit og beredskap	Landbruk over heile landet	Auka verdiskaping	Berekraftig landbruk med lågare utslipp av klimagassar
Sikre forbrukarane trygg mat Auka matvareberedskap God dyre- og plantehelse og god dyrevelferd Satse på avl, forskning og utdanning for å auke bruken av dei biologiske ressursane	Leggje til rette for bruk av jord- og beiteressursane Moglegheiter for busetjing og sysselsetjing Eit mangfaldig landbruk med ein variert bruksstruktur og geografisk produksjonsdeling Leggje til rette for rekruttering i heile landet Ei økologisk, økonomisk og kulturelt berekraftig reindrift	Utnytte marknadsbaserte produksjonsmoglegheiter Ei konkurransedyktig og kostnadseffektiv verdikjede for mat Ei effektiv og lønsam utnytting av garden sine samla ressursar Videreutvikle Noreg som matnasjon Leggje til rette for bonden sine inntektsmoglegheiter og evne til å investere i garden Berekraftig skogbruk og konkurransedyktige skog- og trebaserte verdikjeder	Redusert forureining frå landbruket Reduserte utslipp av klimagassar, auka opptak av CO₂ og gode klimatilpassingar Berekraftig bruk og eit sterkt vern av landbruket sine areal og ressursgrunnlag Vareta kulturlandskapet og naturmangfaldet
Ei effektiv landbruks- og matforvaltning			
Forskning, innovasjon og kompetanse skal bidra til å nå hovudmåla i landbruks- og matpolitikken			
Vareta norske interesser og sikre framgang i internasjonale prosessar			

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at Stortinget fortsatt styrer mot disse målene.

3.2 Totalberedskapsmeldinga. Meld. St. 9 (2024–2025)

I Totalberedskapsmeldinga beskrives det hvordan det sivile samfunnet må bli bedre forberedt på krise og krig, og hvordan hele samfunnet må rigges for å understøtte militær innsats og motstå sammensatte trusler.

Meldinga understreker at det å produsere nok, trygg og variert mat av god kvalitet er den viktigste oppgaven jordbruket løser for samfunnet. Videre slås det fast at landbruk i hele landet er

avgjørende for Norges beredskap og at kanaliseringspolitikken (geografisk produksjonsfordeling) er en forutsetning for norsk beredskap. Én av sju utvalgte strategiske prioriteringer for regjeringas arbeid med sikkerhet og beredskap er å styrke forsyningssikkerheten, herunder matsikkerheten.

Blant forutsetningene for bedre beredskap og mer trygghet i samfunnet, er økt sjølforsyning av mat, beredskapslagring av korn og et sterkt jordvern. I meldinga settes det derfor mål om 50 prosent sjølforsyningsgrad innen 2030, en opptrapping av beredskapslagringen av matkorn for tre måneder innen 2029 og redusert maks nedbygging av matproduserende jord fra 3 000 til 2 000 dekar i året.

Meldinga viser til at bosetting, aktivitet og levende lokalsamfunn i hele landet er av avgjørende betydning for forsvaret av Norge. Det at folk bor i hele landet, har en sjølstendig positiv effekt på landets forsvar, og er nødvendig for å kunne møte alvorlige kriser der de måtte oppstå.

Forsvarskommisjonen (NOU 2023: 14) er inne på det samme når den slår fast at bosetning er viktig for suverenitetshevdelse, og kan heve terskelen for militær aggresjon. Lokalkunnskap er viktig for Forsvaret i hele landet, og særlig i Finnmark. Kommisjonen er av den grunn tydelig på at den negative befolkningsutviklinga i Finnmark fortjener særlig oppmerksomhet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg merker seg Totalberedskapsmeldingas sterke vektlegging av matsikkerhet, økt sjølforsyning, og nødvendigheten av å holde et landbruk over hele landet for å opprettholde en god beredskap.

3.3 Økt sjølforsyning - Oppfølging av Meld. St. 11 (2023 – 2024)

Meld St. 11 (2023 – 2024) beskriver en strategi for økt norsk sjølforsyning (I) og en plan for opptrapping av inntektsmulighetene i landbruket (II). Stortinget fattet følgende vedtak:

Vedtak 570

Meld. St. 11 (2023 – 2024) – Strategi for auka sjølvforsyning av jordbruksvarer og plan for opptrapping av inntektsmulighetene i jordbruket – vedlegges protokollen.

Meldinga er en oppfølging av regjeringserklæringa, «Hurdalsplattformen». Om økt sjølforsyning og opptrapping av inntektsmulighetene i landbruket sier regjeringserklæringa følgende:

Regjeringa vil:

(...)

Leggje fram og gjennomføre ein opptrappingsplan for trygg matproduksjon på norske ressursar og setje eit mål for sjølvforsyningsgrad av norske jordbruksmatvarer, korrigert for import av fôrråvarer, på 50 prosent.

(...)

Leggje fram ein forpliktande og tidfesta plan for å tette inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet. Opptrappinga skal skje i samarbeid med partane i jordbruksavtalen og baserast på nytt talgrunnlag.

Gjennom Stortingets debatt og behandling av stortingsmeldinga, er det nærmere konkretisert hvordan den økte sjølforsyninga skal oppnås og hvordan inntektsopptrappinga skal skje.

Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til Stortingets målsettinger om inntektsopptrapping og om 50 prosent sjølforsyning, og vil følge dem opp gjennom årets forhandlinger.

3.3.1 Strategi for økt sjølforsyning i Norge

I behandlingen av meldinga tidfesta Stortinget når kravet om 50 prosent sjølforsyning skal nås:

Vedtak 565

«Stortinget ber regjeringen arbeide etter mål om at 50 prosent selvforsyning, korrigert for import av fôr, skal nås innen 2030.»

For å nå alle målene Stortinget har vedtatt må næringa, som påpekt av stortingsflertallet da den behandla den nye stortingsmeldinga, ha et bredt sett av målretta virkemidler. Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til at næringskomitéen gjennom å utdype både mål og delmål i større grad vektlegger beredskap og klima. Viktigheten av å styrke bondens rammevilkår gjennom økt inntekt og investeringsevne, samt en mer rettferdig maktfordeling i verdikjeden for mat er løftet fram. Det samme er landbrukets avgjørende rolle for å sikre bosetting og sysselsetting over hele landet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at regjeringa følger opp dette gjennom:

- **å sikre og styrke tollvernet gjennom det handlingsrommet som er**
- **å utvide krav om opprinnelsesmerking til storhusholdning og restauranter**
- **å styrke bondens stilling i verdikjeden for mat gjennom å bedre konkurransesituasjonen i verdikjeden for mat, bla sikre et selvstendig dagligvaretilsyn med forsterka rammer (e.l.)**

Forhandlingsutvalget understreker at en grunnleggende forutsetning for å opprettholde og øke produksjonen og sjølforsyningsgraden er økt inntekt til bonden. Økt sjølforsyning forutsetter en satsing på korn, grønt og at mer av kjøttproduksjonen baseres på norske ressurser som gras og beite.

3.4 Stortingets behandling av Meld. St. 10 (2024-2025)

Den 28. februar i år la daværende Regjering fram Meld. St. 10 (2024-2025) «Prinsipper for tallgrunnlag m.m i jordbrukspolitikken.» Kjernen i meldinga er en avtale mellom AP, SP, Krf, Venstre og Pasientfokus:

«Partia bak denne avtalen, som utgjør eit fleirtal på Stortinget, meiner det er viktig å sikre forhandlingsinstituttet i jordbruket. Denne avtala sikrar ein modell for måling av inntektsnivå i jordbruket som kan stå seg over tid. Modellen vil i seg sjølv ikkje bidra til at det oppstår eit inntektsgap etter opptrappingsperioden.

1. Timetalet per årsverk i jordbruket vert redusert med 50 timar til 1700 timar i to like trinn med verknad for kalenderåra 2026 og 2027.

2. Normeringsfaktoren, avsetning til investeringar i avskrivbar eigenkapital og samanlikningsgruppe ligg fast i talgrunnlaget slik det vart nytta ved jordbruksoppgjeret 2024.

3. Regjeringa kjem i vår med framlegg til jordbrukskonto, med verknad frå og med inntektsåret 2025.

4. Ny målsetting om produksjon av økologisk mat:

«Eit produksjonsmål der 10 % av det totale jordbruksarealet skal vere økologisk innan 2032, kombinert med verkemiddel som stimulerer til auka omsetnad og etterspurnad av økologisk mat i marknaden. Regjeringa skal våren 2025, i «Nasjonal strategi for økologisk jordbruk», kome attende med framlegg til korleis ein kan auke etterspurnaden

etter økologisk mat gjennom ulike konkrete tiltak som legg til rette for auka etterspurnad både frå private og det offentlege. Det skal mellom anna vurderast om det er tiltak i Danmark og Sverige som kan nyttast i Noreg. Det skal vera eit særleg fokus på at norsk økologisk produksjon skal kunne møte ein auka etterspurnad.»

5.Ei semje om ei kraftig prioritering av Nord-Noreg i neste jordbruksoppgjer.

Desse partia viser til at oppfylging av denne avtala inneber at rapporteringa på vedtak nr. 847, 21. juni 2024 kan avsluttast. Partia forpliktar seg til å gjera naudsynte vedtak i Stortinget for å fylgje opp denne avtala.»

Meldinga ble behandlet og vedtatt av Stortinget den 8. april. Her vedtok Stortinget innholdet i denne avtalen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg følger opp Stortingets vedtak gjennom årets forhandlinger.

Regjeringa la fram oppdatert nasjonal strategi for økologisk jordbruk 11. april i år. Regjeringa foreslår her ti tiltak som skal bidra til å nå det nye målet for økologisk jordbruk.

Jordbrukets forhandlingsutvalg forventer at strategien følges opp i kommende jordbruksoppgjør.

I Næringskomitéens innstilling (Innst. 197 S (2024-2025)) viser en samla komité til avtalen og at punktet om Nord-Norge forutsetter at landsdelen skal få en kraftig prioritering ved neste jordbruksoppgjør. En samla komité uttaler samtidig at en forutsetning for å opprettholde jordbruk over hele landet er at det lønner seg å produsere mat. Det gjør det, etter komitéens mening, i mange tilfeller ikke i dag.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at dette innebærer en styrking av rammene for årets jordbruksoppgjør for å legge til rette for den kraftige prioriteringen som trengs.

3.5 Stortingets behandling av Dyrevelferdsmeldinga. Meld. St. 8 (2024–2025)

Etter tre års arbeid er stortingsmelding om dyrevelferd lagt fram og behandlet. Meldingen gir en omfattende beskrivelse av dagens status for dyrevelferd i landbruket og peker på til sammen om lag 30 forslag til tiltak og utredninger for landbruksdyr. I behandlingen av meldingen vedtok stortinget følgende tillegg:

- Stortinget ber regjeringen endre totalareal i fødebinger for svin slik at det fastsettes til minst 7,5 m² for nybygg.
- Stortinget ber regjeringen avvike unntakene om fiksering av svin og avslutte bruken av fiksering senest innen utgangen av 2027.
- Stortinget ber regjeringen innføre krav om naturlig lys i eksisterende fjørfe fjøs og alle nye fjørfe fjøs. I eksisterende fjørfe fjøs kan LED-lys med dagslysspekter erstatte naturlig lys.
- Stortinget ber regjeringen snarest gjennomgå og endre forskrift om hold av svin for å øke dyrevelferden i svinenæringen, med formål om å innføre økt krav til areal og krav til mykt underlag og bedre miljøberikelse og stille strengere krav til dyrevelferd ved oppgraderinger av driftsbygninger eller ved nybygg

Dyrevelferdsmeldinga ble fulgt av en konsekvensutredning med økonomiske beregninger gjort av NIBIO. NIBIO har også tidligere gjort beregninger av kostnader knyttet til dyrevelferdstiltak. Når

nye krav til dyrevelferd blir innført blir det behov for å øke investeringsmidlene for å kunne etterkomme kravene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg understreker behovet for kostnadskompensasjon og investeringsvirkemidler for at bonden skal være i stand til å gjennomføre nye tiltak som følge av Stortingsbehandlingen av dyrevelferdsmeldinga.

3.6 Stortingets behandling av Klimameldinga, Meld. St. 25 (2024–2025), og Klima i endring, Meld. St. 26 (2022–2023)

Den 10. april 2025 la Regjeringen frem *Klimamelding 2035 – på vei mot lavutslippssamfunnet* (Meld. St. 25, 2024–2025). Her legges det opp til nye politiske grep for å redusere utslipp i ikke-kvotepliktig sektor, herunder jordbruket. Meldingen signaliserer økt bruk av avgifter og varslar at klimaavtalen mellom staten og jordbruket kan bli reforhandlet. Dette kan få stor betydning for rammevilkårene i næringen, og må følges opp med tydelig politisk ansvarlighet og tett samarbeid med sektoren. Klimaavtalen har så langt fungert som et effektivt rammeverk for utslippskutt uten at matsikkerheten er svekket, og jordbruket har allerede redusert sine utslipp med over 10 prosent. Meldingen slår også fast at reduserte utslipp i jordbruket skal skje gjennom mer klimavennlig produksjon, ikke gjennom redusert produksjonsvolum. Det pekes mot konkrete tiltak som forbedret dyrehelse, presisjonsfôring, bruk av metanhemmere, bedre utnyttelse av husdyrgjødsel, biogassproduksjon og restaurering av organisk jord. Dette er grep som støtter opp om både klimamål, jordhelse og langsiktig bærekraft. I tillegg løftes reduksjon i matsvinn og kostholdsendringer i tråd med nasjonale kostråd som deler av en helhetlig innsats. Retningen som trekkes opp, forutsetter målrettede virkemidler, investeringer i ny teknologi og forutsigbare rammer for næringen.

Den 16. juni 2023 la Regjeringen frem Meld. St. 26 (2022–2023) *Klima i endring – sammen for et klimarobust samfunn*. Meldingen fremhever behovet for klimatilpasning i hele samfunnet, også i matproduksjonen. For jordbruket innebærer dette økt robusthet mot vær- og klimaendringer, men også at klimatiltak må gjennomføres uten å undergrave andre sentrale mål – som høyere selvforsyning, aktivt landbruk over hele landet og bedre inntektsmuligheter for bonden.

Jordbrukets forhandlingsutvalg understreker at jordbruket står klar til å bidra til å nå klimamålene gjennom Landbrukets klimaplan og klimaavtalen med staten. For å lykkes med dette kreves forutsigbarhet, styrket virkemiddelbruk og målrettede insentiver, både innenfor og utenfor jordbruksavtalen. Økonomiske kompensasjonsordninger og positive insentiver er avgjørende for at næringa skal kunne gjennomføre nødvendige klimatiltak uten at det forutsetter en ytterligere strukturrasjonalisering av jordbruket. Jordbrukets forhandlingsutvalg reagerer kraftig på regjeringens varsel om nye særavgifter. Det vil svekke produksjon og selvforsyning og undergrave både klimaarbeidet og tilliten til avtaleverket. Landbruket må gis rammer som gjør det mulig å lykkes. Videre understreker jordbrukets forhandlingsutvalg at klimaarbeidet må ta hensyn til at jordbruket har mål ut over å redusere klimagassutslipp, som økt sjølforsyning, matsikkerhet, beredskap og landbruk over hele landet. Derfor må fremtidig klimapolitikk bygge på samarbeid, forutsigbarhet og tiltak som styrker både klima og matsikkerhet.

Klimautvalget 2050

Klimautvalgets NOU 2023: 25 «Omstilling til lavutslipp – Veivalg for klimapolitikken mot 2050» ble lagt fram 27. oktober 2023. Utvalgets mandat var å gjøre en helhetlig gjennomgang av veivalgene Norge står ovenfor for å nå klimamålet i 2050, og vise hvordan Norge kan bli et lavutslippssamfunn i 2050 på en mest mulig kostnadseffektiv måte, med effektiv ressursbruk og et konkurransedyktig næringsliv. Omstillingen må også bidra til en utvikling som sikrer naturmangfoldet og et bærekraftig velferdssamfunn. Utvalget skulle vurdere måloppnåelse og nytte i forhold til den samfunnsøkonomiske kostnaden.

Å bli et lavutslippssamfunn i 2050 innebærer at klimagassutslippene i 2050 skal reduseres i størrelsesorden 90 til 95 prosent fra utslippsnivået i referanseåret 1990. For Norge betyr det at klimagassutslippene skal reduseres fra 50 millioner tonn CO₂-ekv. pr år i 1990 til mellom 2,5 og 5 millioner tonn CO₂-ekv. i 2050. Dermed må så godt som alle fossile utslipp i Norge fjernes, samtidig som biologiske utslipp må reduseres.

Analysene som er gjort i rapporten fra Klimautvalget 2050 legger til grunn at utslipp reduseres som følge av endring i fôr- og gjødslingspraksis, og hvordan jorda dyrkes, uten endring i hva som produseres. Dette viser at det er mulig å nå målene for å bli et lavutslippssamfunn i 2050 uten å redusere i norsk matproduksjon og dermed matsikkerheten vår. Klimautvalget legger også til grunn for oppnåelse av klimamålet for 2050 at de fossile utslippene i matsystemet må fjernes helt. Fossile utslipp i jordbruket i dag er knyttet til oppvarming og maskinparken. Disse utslippene vil måtte fjernes og erstattes med fossilfrie energikilder, ny teknologi og mer energieffektiv drift på 25 år. Klimautvalget 2050 sin rapport framhever også i stor grad behovet for økt fokus på betydningen av arealbruk for utslipp- og opptak av karbon. Det innebærer at man i økende grad ser på sammenhengen mellom klimagasser, tap av natur og bruk av arealer.

Forhandlingsutvalget vil understreke at forutsigbarhet og troverdighet i klimaarbeidet er viktig. For perioden etter 2030 må det gjøres grundige faglige vurderinger basert på erfaringene og resultatene fra perioden 2021-2030 av hva som er potensialet for eventuelle videre utslippsreduksjoner i næringa.

4 IMPORTVERNET OG INTERNASJONALE FORHOLD

Selv om vi i hovedsak produserer for nasjonale markeder, påvirker internasjonale forhold norsk landbruk både gjennom importvernet, globale markeder og internasjonal handelspolitikk. Det internasjonale bakteppet for årets jordbruksforhandlinger er preget av krig og konflikt flere steder i verden. I tillegg til enorme menneskelige tap, fordrives jordbrukere fra jorda si, jordbruksområder ødelegges, og forsyningslinjer svekkes. Det siste året har vært preget av geopolitisk uro og diskusjon rundt handelspolitikken. Russlands aggresjonskrig mot Ukraina holder fram, og Trumps andre presidentperiode med trussel om nye toll og usikkerhet om USAs rolle i sikkerhetspolitikken har sporet en ny debatt om norsk landbrukstollvern, EØS-avtalen og norsk EU-medlemskap. Prisene på innsatsfaktorer som gjødsel og energi og frakt har gått ned siden toppen under pandemien og starten av Ukraina-krigen. Men geopolitiske spenninger og Trumps handelspolitikk skaper fremdeles usikkerhet om internasjonal tilgang og pris på viktige innsatsfaktorer og frakt for norske bønder. Klimaendringene gjør det også mer krevende å produsere jordbruksprodukt i flere deler av verden.

I dette urolige verdensbildet har de fleste land økt fokus på å bygge opp egen mat- og fôrproduksjon. Dette framgår blant annet i EUs nye visjon for landbruket, og Trumps ønske om å bygge opp igjen egen industri ved hjelp av toll. Også norske politikere har økt fokus på matberedskap og sjølforsyning. Strategien i Meld.St.11 (2023-2024) for å øke sjølforsyningsgraden korrigert for fôr fra 40 til 50 prosent fikk bred oppslutning i Stortingets behandling. Totalberedskapsmeldingen (Meld.St. 9 (2024-2025)) framhever landbrukets viktige rolle og behovet for å øke sjølforsyningsgraden for mat fra 40 til 50 prosent innen 2030 og trappe opp beredskapslagring av matkorn for 3 måneder innen 2029.

For å kunne øke sjølforsyningen er importvernet helt avgjørende. Importvernet er en av bærebjelkene i norsk landbrukspolitik og er helt avgjørende for å kunne ha en bærekraftig produksjon og verdiskaping over hele landet. I sin behandling av jordbruksoppgjøret for 2024 understrekte næringskomiteen betydningen av å styrke konkurransekraften mot import for å øke hjemmemarkedsandelene (Innst.448 S (2023-2024)). Næringskomiteen framhever at «... norsk landbruk i mange år har vært en bærebjelke i samfunnet, og at denne rollen bare vil bli enda viktigere i årene som kommer. Med stadig mer uforutsigbare klimaforhold og globale handelsutfordringer er det viktig å ha et sterkt innenlands landbruk som sikrer befolkningen nok mat av høy kvalitet». Komiteen «... understreker betydningen av et velfungerende tollvern for norsk landbruk.». Beredskap ble også brukt som begrunnelse da Stortinget fattet anmodningsvedtak for å gå over fra krone- til prosenttoll (Innst. S 487 (2022-2023)): «Stortinget ber regjeringen sikre norsk matberedskap og norsk matproduksjon gjennom et velfungerende tollvern, og at regjeringen i statsbudsjettet for 2024 går fra krone- til prosenttoll for enkeltprodukt for å sikre dette.»

Regjeringen fulgte opp anmodningsvedtaket ved å legge om fra kronetoll til prosenttoll for hel issalat, knollselleri, rødbeter og hel kålrot og senere potet. Omlegging fra krone- til prosenttoll er et av få virkemidler Norge har til å styrke importvernet. Dette er også nedfelt i Hurdalplattformen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg er tilfreds med at regjeringen har startet prosessen med å legge om fra krone- til prosenttoll for produkter der dette gir en bedre beskyttelse og forventer at flere produkt med betydning for norsk sjølforsyning får prosenttoll.

Importen av landbruksvarer har over lang tid økt. I år 2000 importerte Norge landbruksvarer til en verdi av 16,6 mrd. kroner. I 2024 var import økt til 118,2 mrd. kroner. Målt i 2023-kroner har importen av jordbruksvarer økt med rundt 70 prosent de siste 10 årene.

Geopolitiske og handelspolitiske utviklingstrekk siste månedene har skapt en debatt om landbrukstoll og EU/EØS også i Norge. I denne diskusjonen er det svært viktig å framheve at et sterkt og forutsigbart norsk tollvern for landbruksvarer er helt sentralt for å sikre en produksjon i hele landet i både primærleddet og næringsmiddelindustrien. Det norske tollvernet er legalt, forutsigbart og framforhandlet gjennom Verdens Handelsorganisasjon (WTO), EØS og andre handelsavtaler. Vi trenger også å styrke tollvernet gjennom overgang til prosenttoll på flere varer, og å unngå å gi nye konsesjoner gjennom nye handelsavtaler. Vi merker oss også at regjeringa avviser å starte en ny debatt rundt norsk EU-medlemskap. Det er helt klart at et eventuelt EU-medlemskap ville fullstendig fjernet importvernet til EU som står for over 60 prosent av landbruksvareimporten til Norge, og derfor være svært ødeleggende for norsk landbruk.

Jordbrukets forhandlingsutvalg forventer at regjeringen står fast på sine ambisjoner nedfelt blant annet i Hurdalsplattformen om et solid tollvern for å sikre en variert og bærekraftig jordbruksproduksjon, foredling over hele landet og en styrket sjølforsyning og matvareberedskap. Dette er spesielt viktig i en urolig geopolitisk og handelspolitisk verdenssituasjon. Vi er tilfredse med at regjeringen avviser en ny EU-kamp nå. For å opprettholde et sterkt importvern på landbruk er det helt nødvendig å holde Norge utenfor EU.

4.1 Utvikling og status i WTO (Verdens Handelsorganisasjon)

WTO-avtalen er avgjørende for rammevilkårene for norsk landbruksproduksjon gjennom å sette rammer for norsk tollvern og støtte. Dette ble svært tydelig under jordbruksforhandlingene i 2024, der WTO-taket på 11,449 mrd. kroner gjorde det nødvendig å ta melk ut av målprissystemet. Det er fremdeles sterkt fokus på såkalt handelsforstyrrende gul og blå støtte i WTO. Også bortfall av eksportstøtte, vedtatt på WTOs ministermøte i 2015 med effekt fra 2020, har hatt store konsekvenser for norsk landbruk, og særlig eksport av meieriprodukter.

Siden 2001 har WTO forhandlet om en ny omfattende WTO-avtale. Dette har enda ikke lyktes. Sist ministermøte, som er WTOs høyeste organ, fant sted i februar/mars 2024 uten resultat på landbruk. Trumps andre periode som USAs president med økning av tollsatser, kombinert med en appell-domstol ute av funksjon, har reist spørsmål ved WTOs rolle. Men forhandlingene om en ny omfattende avtale fortsetter fram mot nytt ministermøte i Kamerun i mars 2026. Det er ventet at landbruk vil ha stort fokus på dette ministermøtet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at Norge ikke gir innrømmelser i forhandlingene om endret regelverk i WTO om toll og støtte som kan svekke norsk landbruk. Regjeringen må bruke handlingsrommet i WTO-regelverket til å styrke og beskytte norsk jordbruksproduksjon. Forhandlingsutvalget mener at det til enhver tid må benyttes den formen for tollbeskyttelse, krone- eller prosenttoll for norske råvarer, som gir best beskyttelse.

4.2 EØS-avtalen

EØS-avtalen påvirker også norsk landbruk, selv om landbruket i hovedsak skal være utenfor avtalen. Dette skjer blant annet gjennom mat- og veterinærregelverket, og gjennom artikkel 19 og protokoll 3 som omhandler handel med landbruksvarer. Vi har også sett at EØS-avtalen i stadig økende grad påvirker landbruket gjennom regelverk som berører landbruket, men ikke er del av landbrukspolitikken direkte, som regelverk for miljø og klima, finans og offentlige innkjøp. Landbruket skal ikke være en del av EØS-avtalen og dette må legges til grunn når nytt EU-

regelverk vurderes implementert i norsk regelverk gjennom EØS-avtalen. Norge må avvise å ta inn gjennom EØS-avtalen EU-regelverk som undergraver en sjølstendig norsk landbruks- og handelspolitikk.

Jordbrukets forhandlingsutvalg forventer at regjeringen i større grad bruker handlingsrommet innenfor EØS-avtalen og friheten utenfor EU til å tilpasse nytt regelverk til norske forhold, og avvise regelverk som faller utenfor EØS gjennom landbruksunntaket. Vi kan ikke akseptere at EØS-avtalen undergraver den norske landbruksmodellen gjennom tilstøtende regelverk. Samtidig berømmer vi regjeringen for å ha opprettet et EØS-forum, og håper dette kan brukes til å involvere næringa i konkrete saker og fremme norske interesser på et tidligere stadium.

4.2.1 Artikkel 19

Artikkel 19 i EØS-avtalen regulerer handel med basis landbruksvarer mellom EU og Norge. Forhandlingene skal ifølge artikkelen foregå innenfor landenes respektive landbrukspolitikk og på gjensidig fordelaktig basis søke en gradvis liberalisering av handelen. Siden avtalen trådte i kraft i 1994 har partene framforhandlet tre avtaler innenfor rammene av artikkel 19. Siste avtale ble inngått våren 2017 og trådte i kraft i oktober 2018. Innrømmelsene gir tapte muligheter for norske bønders nåværende og framtidige produksjon. Vi ser også at mye import på f.eks. meierisektoren kommer i tillegg til de avtalte kvotene.

EU er viktigste eksportøren inn til det norske markedet, rundt 60 prosent av importen av landbruksvarer kommer fra EU. Importen har økt kraftig siden inngåelsen av EØS-avtalen. Importen fra EU er mer enn sju ganger så stor som eksporten fra Norge til EU. Dette er i strid med artikkel 19s intensjon om en liberalisering som er gjensidig fordelaktig.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at regjeringen ikke gir EU økt markedsadgang inn til Norge gjennom å starte nye forhandlinger om artikkel 19 i EØS-avtalen. En utvidelse av handelen vil gi tap av markedsmuligheter for norske bønder og norsk matindustri. Det vil også gjøre det vanskeligere å oppnå målet om økt sjølforsyning og matberedskap, og øke ubalansen i avtalen ytterligere.

4.2.2 Protokoll 3 - RÅK-ordningen

EØS-avtalens protokoll 3 regulerer handelen med bearbeidede produkter. Handelen er i utgangspunktet del av det frie varebyttet, men partene kan bruke toll og prisnedskrivning innenfor RÅK-ordningen (råvarepriskompensasjonsordningen) for å kompensere for ulik råvarepris. Tilskudd kan gis for å kompensere der tollavgiftssatsen er utilstrekkelig til å kompensere for at norske jordbruksråvarer er dyrere enn tilsvarende råvare i EU. Tollsatsene er ikke oppdatert siden avtalen ble inngått. Siden EUs råvarepriser har gått ned, har Norges priser gått opp, tollbeskyttelsen har blitt lavere og Norge må kompensere stadig gjennom tilskudd.

RÅK-industrien er en viktig avtaker av norske råvarer. I 2024 ble det brukt 32 715 tonn tilskuddsberettiget råvare. Dette var en nedgang på 0,6 prosent fra 2023. Det ble utbetalt 225 mill. kroner i tilskudd for omsetning av vel 100 000 tonn RÅK-varer i 2024. Det ble importert 630 000 tonn RÅK-varer i 2024 til en verdi av 23,1 mrd. kroner. Importmengden er omtrent på nivå som 2023, mens verdien har gått opp med 5 prosent. Eksporten for 2024 var på 69 000 tonn til en verdi av 4,6 mrd. kroner. Verdien av eksporten var omtrent på samme nivå som i 2023, mens volumet hadde økt med 3 prosent. Den svake krona har økt konkurranseevnen til norsk RÅK-industri, ifølge Landbruksdirektoratet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det må brukes tilstrekkelig med prisnedskrivingsmidler til å opprettholde norsk RÅK-industris konkurransekraft mot EU-import.

4.2.3 EUs nye visjon for landbruket

EU-kommisjonen kom 19. februar 2025 med sin visjon for landbruket for perioden etter 2040. I den nye visjonen vektlegger den nye Kommisjonen sterkere landbrukets strategiske rolle, og ønsker å skape en mer attraktiv og framtidsrettet jordbrukssektor som er mer robust og konkurransedyktig. Kommisjonen ønsker å gjøre EU mindre avhengig av import av mat og fôr, og stille strengere krav til importerte landbruksvarer. Husdyrsektoren skal utvikles videre.

Matvareberedskap og økt konkurransekraft har fått en viktigere plass i den nye Kommisjonens visjoner for jordbrukspolitikken enn den forrige Kommisjonen, som hadde sterkt fokus på grønn omstilling gjennom Green Deal og Farm to fork-strategien. Dette skjedde blant annet etter sterke reaksjoner og demonstrasjoner fra bøndene mot økt regulering og dårlig tilpasset regelverk som førte til økt import og dårligere konkurranseevne. Den urolige geopolitiske situasjonen i verden med Ukraina-krig og handelskonflikter har også økt EUs fokus på matsikkerhet og beredskap og oppbygging av egen produksjon av mat og fôr, til tross for en sjølforsyning på over 100 prosent.

Selv om ambisjonsnivået for Green Deal og Farm to fork er redusert på mange områder, er det verdt å merke seg at deler av strategien likevel har blitt eller er i ferd med å bli arbeidet inn i EUs lovverk, og at mye av dette også vil få konsekvenser for norsk landbruk gjennom EØS-avtalen. Også den nye strategien ønsker å dra landbruket i en grønnere og mer bærekraftig retning.

Det er fremdeles uklart hvordan EUs regelverk for et mer bærekraftig landbruk og annet relevant regelverk utenfor jordbruket vil påvirke norsk landbruk.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at regjeringen tar med landbruksnæringa på råd om EØS-relevant regelverk fra EU. Regjeringen må ikke godta endringer som svekker norsk sjølforsyning og reduserer inntektsmulighetene for bonden.

4.3 EFTA-forhandlinger og bilaterale forhandlinger

Gjennom forhandlinger i EFTA (European Free Trade Association) og bilateralt har Norge inngått 34 bilaterale frihandelsavtaler med 45 land. Det pågår forhandlinger om nye frihandelsavtaler med Kina, Malaysia, Mercosur og Vietnam. Samlet kan disse avtalene få stor effekt for norsk landbruk, spesielt de pågående forhandlinger med den latin-amerikanske handelsblokken Mercosur.

Jordbrukets forhandlingsutvalg forventer at regjeringen ikke gir innrømmelser på landbruksområdet i forhandlinger om nye eller oppdatering av gamle avtaler som reduserer grunnlaget for sjølforsyning og norske bønders muligheter for å produsere varer til eget marked.

Det er også en politisk diskusjon rundt handel med Ukraina, der enkelte politiske partier ønsker å gi økte innrømmelser til Ukraina om økt eksport av landbruksvarer inn til Norge. Ukraina er en stor og viktig produsent og eksportør av landbruksvarer på verdensbasis. Vi har sett at handelsinnrømmelser fra Ukraina til EU har ført til stor økning i import og frustrasjon i Ukrainas naboland i EU.

Jordbrukets forhandlingsutvalg advarer regjeringen mot å gi handelsinnrømmelser for ukrainske landbruksvarer inn til Norge. Vi har stor sympati med den vanskelige situasjonen det ukrainske folket er i, men mener Norge må hjelpe Ukraina på andre måter enn å øke importen av landbruksvarer

5 UTVIKLING I JORDBRUKET

5.1 Sjølforsyning

Sjølforsyningsgraden er definert som hjemmemarkedsandelen målt på energibasis. Den sier med andre ord hvor stor del av det totale forbruket på energibasis av ulike produktgrupper som er produsert i Norge. Sjølforsyningsgraden påvirkes av produksjonsforhold, priser, kvalitetskrav, landbrukspolitiske virkemidler, internasjonale handelsavtaler m.m. En høy sjølforsyningsgrad er en viktig forutsetning for å sikre en høy sjølforsyningsevne: evnen til å sette i verk tiltak i en krisesituasjon og brødfø egen befolkning med utgangspunkt i nasjonale ressurser og produksjon.

Resultatkontrollen for gjennomføring av landbrukspolitikken (BFJ U3/2025) viser en sjølforsyningsgrad på 46 prosent i 2023, som er 40 prosent produsert i norsk jordbruk på norsk fôr, det samme som året før. Vi har høy selvforsyningsgrad for proteinrike husdyrprodukter som kjøtt og meieriprodukter, og lav selvforsyningsgrad for energirike plantevekster til mat. Variasjonen i kornavlingene er av spesielt stor betydning siden matkornandelen har stor påvirkning på den totale sjølforsyningsgraden. Vi er tilnærmet sjølforsynt med havre, bygg og rug til mat, mens det er stort sett mathvete som må importeres. Korn er sentralt for sjølforsyningen fordi over ¼ av energien i kostholdet kommer fra korn og kornprodukter. For grønnsaker har sjølforsyningsgraden vært i underkant av 50 prosent de siste 15 årene, mens for frukt og bær bare har den vært i overkant av 5 prosent.

Hva husdyra føres med er også av betydning for sjølforsyningsgraden. For å øke sjølforsyningsgraden bør norske husdyr føres på mer planter produsert i Norge, og mindre planter fra utlandet.

5.2 Areal

Jordbruksarealet i drift har stor betydning for sjølforsyningen. Litt over 3 prosent av landarealet i Norge er jordbruksareal. Kun en prosent av arealet ligger i et godt nok klimatisk område og er av god nok kvalitet til å drive kornproduksjon. Så mye som 13,5 prosent av jordbruksarealet i Norge kan være ute av drift¹. I Meld. St. 11 (2023-2024) er det et mål at norsk sjølforsyning skal styrkes, og da er vi avhengige av at også marginale arealer kan drives med lønnsomhet og på en god måte.

Totalt registrert jordbruksareal nådde et maksimum i 1998 med 10,4 mill. dekar. Fra 2005 til 2014 gikk det registrerte arealet ned med 4,7 prosent. Tall fra Landbruksdirektoratet viser at innføringen av nytt digitalt kartverk i perioden 2005–2014 innebar en reduksjon i arealet på ca. 3,4 prosent. Det er ikke mulig å si om nedgangen skyldes mer nøyaktige målinger, eller om tidligere nedgang ikke har blitt fanget opp før nytt kartverk ble tatt i bruk. Arealnedgang utenom nytt kartverk var på ca. 1,3 prosent i samme periode. Etter at innføringen av nytt kartverk var fullført, viser arealutviklingen små endringer.

Andelen leid areal øker fortsatt, men med en saktere utvikling for de siste fem årene. I 2023 var 48,5 prosent av jordbruksarealet leid, 42 prosent i 2010. Kostnadene til leid areal er en vesentlig, og stadig større kostnadspost for aktive næringsutøvere.

Jordbrukets forhandlingsutvalg konstaterer at nedgangen i jordbruksareal har bremset opp etter 2014, og stabilisert seg på et nivå på i underkant av 10 mill. dekar. Jorda er vår

¹ https://www.nibio.no/tema/jord/arealressurser/andre-kart/jordbruksareal-som-kan-vaere-ute-av-drift/_attachment/inline/ea8cec68-a46e-4577-b05a-23e2142850a1:54c9754e8b7db2d7b6227b15c93578e47badc7cf/totalt_jordbruksareal_som_kan_vare_uteavdrift_2024.pdf

viktigste ressurs, og jordvernet må styrkes til den grad at det kun skal kunne vike for samfunnskritiske formål der alternativt areal ikke finnes. Det må også settes en nullvisjon for nedbygging til bolig- og næringsformål. Dette er helt nødvendig for å ivareta denne knappe, kritiske og ikke-fornybare ressursen i Norge.

5.3 Inntekter i jordbruket

5.3.1 Beregningsprinsipper

Hovedprinsippene for grunnlagsmaterialet for jordbruksoppgjørene fastsettes av Stortinget. Innenfor disse rammene kan også avtalepartene komme med føringer til Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ). BFJ utarbeider årlig grunnlagsmateriale for jordbruksoppgjøret innenfor disse rammene.

Utredning 1B Totalkalkylen for aktive jordbruksbedrifter er hovedmaterialet som danner grunnlaget for den økonomiske rammen til jordbruksforhandlingene. Hovedprinsippene for beregningsopplegget i denne tar utgangspunkt i:

- Meld. St. 11 (2023-2024) «Strategi for auka sjølvforsyning av jordbruksvarer og opptrapping av inntektsmogleighetene i jordbruket» og Stortingets behandling av denne den 18. april 2024.
- Føringer gitt av avtalepartene 1. november 2023 og 19. april 2024.
- Meld. St. 10 (2024-2025) «Prinsipper for tallgrunnlag m.m. i jordbrukspolitikken» og Stortingets behandling av denne den 8. april 2025.

Meld. St. 10 (2024-2025) inneholder en avtale på 5 punkter mellom 5 partier. Punkt 2 heter: “Normeringsfaktoren, avsetning til investeringar i avskrivbar eigenkapital og samanlikningsgruppe ligg fast i talgrunnlaget slik det vart nytta ved jordbruksoppgjøret 2024”. Dette fikk flertall. Utredning 1B er derfor beregnet etter samme hovedprinsipper som til jordbruksforhandlingene i fjor. Det innebærer at Totalkalkylen for aktive jordbruksbedrifter i stor grad beregnes etter vanlige regnskapsprinsipper. Det er videre brukt samme oppsett for beregning av gjennomsnittlig jordbruksinntekt for nivåsammenlikning med lønnsinntaker som angitt i Meld. St. 11 (2023-2024):

Oppsett for beregning av gjennomsnittleg jordbruksinntekt for nivåsamanlikning

	Driftsresultat i modifisert totalkalkyle
-	Gjeldsrenter
=	Årsresultat familieårsverk jordbruk
+	Verdi av jordbruksfrådraget
=	Inntekt inkl. jordbruksfrådrag
-	Avsetning til investeringar i avskrivbar kapital
+	Justering med normeringsfaktor
=	Samanlikningsinntekt

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger grunnlagsmaterialet fra Budsjettnemnda for jordbruket til grunn for kravet.

5.3.2 Resultater fra totalkalkylen for aktive jordbruksbedrifter

I Utredning 1B Totalkalkylen for aktive jordbruksbedrifter beregnes 3 resultatmål:

- «Driftsresultat»: Summen av alle inntekter fratrasket alle kostnader inkludert kapitalslit.
- «Årsresultat»: Driftsresultat fratrasket rentekostnader på lånt kapital i jordbruket.
- «Årsresultat inkl. effekt av jordbruksfradraget»: Årsresultat påplussset en beregnet inntektseffekt regnet før skatt av jordbruksfradraget.

Beregningen for 2025 er en prognose gjort av BFJ.

Tabell 2 Resultat for aktive jordbruksbedrifter. Mill. kroner

	2019	2020	2021	2022	2023	2024*	2025**
Sum produksjonsinntekter	34 236	35 257	38 293	42 202	42 992	44 888	47 699
Direkte tilskudd	11 726	12 094	12 079	14 676	17 128	19 758	21 461
Sum inntekter inkl. tilsk. (A)	45 962	47 351	50 372	56 878	60 120	64 646	69 160
Sum ikke-varige produksjonsmidler	24 016	24 325	26 697	29 702	31 952	31 333	32 118
+Sum leiekostnader	4 739	4 979	5 017	4 959	5 189	5 448	5 653
Sum kapitalkostnader	6 111	6 317	6 540	7 031	7 315	7 538	7 784
Sum kostnader (B)	34 867	35 622	38 255	41 692	44 456	44 319	45 556
Driftsresultat (A-B)	11 095	11 729	12 117	15 186	15 664	20 327	23 605
– Rente på lånt kapital (C)	2 058	1 866	1 717	2 170	3 442	4 190	4 216
Årsresultat (A-B-C)	9 037	9 864	10 400	13 016	12 222	16 137	19 388
Antall familieårsverk	31 900	31 700	31 800	31 550	31 550	31 550	32 150
Årsresultat pr familieårsverk. Kr	283 300	311 200	327 000	412 500	387 400	511 500	603 100
Endring pr familieårsverk, kr		27 900	15 800	85 500	-25 200	124 100	91 600
Endring pr familieårsverk, %		10	5	26	-6	32	18
Inntektseffekt pr fam.årsv. av jordbr.fradr, kr	32 600	33 400	34 400	46 700	47 900	50 600	50 900
Årsresultat pr fam.årsverk inkl. effekt av jordbruksfradraget, kr	315 900	344 600	361 400	459 200	435 300	562 100	654 000
Endring pr familieårsverk, kr		28 700	16 800	97 800	-24 000	126 800	91 900
Endring pr familieårsverk, %		9	5	27	-5	29	16
Avsetning til investeringer i avskrivbar kapital, mill. kr.	1 083	1 152	1 541	2 110	2 413	2 455	2 498
- Avsetning, kr pr familieårsverk	33 900	36 300	48 500	66 900	76 500	77 800	77 700
Årsresultat pr fam..årsverk inkl. j.fr etter avsetning, kr	282 000	308 300	312 900	392 300	358 800	484 300	576 300
+ Normeringsfaktor 20 %	56 400	61 700	62 600	78 500	71 800	96 900	115 300
Sammenligningsinntekt	338 400	370 000	375 500	470 800	430 600	581 200	691 600

* Foreløpig regnskap ** Budsjett ¹⁾ Til og med årsresultat er i mill. kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg konstaterer at beregningene viser en sterk inntektsvekst fra 2023 til 2025. Mye av inntektsveksten har sin årsak i større produksjonsinntekter og økte direktetilskudd, samtidig som kostnadsveksten er moderat. Det er gledelig å se at resultater fra de siste jordbruksoppgjørene gir synlig utslag på inntektene.

BFJ har også beregnet inntektsnivået for sammenligningsgruppa for årene 2021 til 2025. Sammenligningsgruppa har Stortinget bestemt skal være gjennomsnittet av alle lønnsinntakere, der de 10 prosent som tjener hhv. minst og mest holdes utenfor.

Tabell 3 Årsinntekt for sammenligningsgruppa

	2021	2022	2023	2024*	2025**
Desil 2-9	569 500	591 800	624 700	658 800	688 400

5.3.3 Inntektssammenligning

Ser vi på forskjellene mellom inntektsnivået for sammenligningsinntekta for gjennomsnittet av alle aktive jordbruksbedrifter med årsinntekta for sammenligningsgruppa, får vi følgende inntektsgap:

Tabell 4 Inntektssammenligning 2021 til 2025

	2021	2022	2023	2024	2025
Sammenligningsinntekt aktive jordbruksbedrifter	375500	470800	430600	581200	691600
Inntektsnivå lønnsinntaker	569500	591800	624700	658800	688400
Inntektsgap kr/familieårsverk	194000	121000	194100	77600	-3200
Inntektsgap mill. kr	6100	6835	6152	2459	-100

Jordbrukets forhandlingsutvalg konstaterer at det beregnede inntektsgapet er prognosert å bli tettet i 2025. Vi forutsetter, og vil i kravet legge til rette for at inntektsgapet skal forbli tettet også neste år og i årene som følger.

Før jordbruksoppgjøret i fjor ble det beregnet et inntektsgap på 135 900 kroner per familieårsverk for 2024. Jordbruksoppgjøret i fjor økte målprisene fra 1. juli, og det ble innført 30 øre/liter melk som pristilskudd med virkning fra 1. juli 2024. Det har bidratt til å redusere inntektsgapet i 2024. Samtidig ble det åpnet for frislipp av melkekvotene fra juni, og melkeproduksjonen ble 24 mill. liter høyere enn budsjettmemnda hadde prognosert med. Arealet av grønnsaker økte også mer i 2024 enn BFJ hadde prognoser. Dette ga større produksjon. Dette er de viktigste forklaringene på at inntektsgapet for 2024 beregnet i år er redusert med 58 300 kroner per familieårsverk.

For 2025 etter at jordbruksoppgjøret var innarbeidet forventet partene et inntektsgap på 75 900 kroner per familieårsverk. Det er nå prognosert et inntektsgap på minus 3 200 kroner per familieårsverk. Hovedforklaringene til reduksjonen skyldes:

- Vesentlig høyere prognosert melkevolum enn lagt til grunn i jordbruksoppgjøret.
- Høyere volum gir også større utbetaling av pristilskudd knyttet til melk (distriktstilskudd melk).
- Høyere melkepris, både høyere etterbetaling og høyere pris på grunn av økt planlagt engrospris både fra 1. januar og 1. juli.
- Større produksjon av grønnsaker og potet, jf. økt areal i 2024.
- At nedgang i dyretall (endring i buskap-status) er snudd til stabilt dyretall (ingen nedgang).
- Forventing om lavere strømpris enn gjennomsnittet for 2024.

5.4 Inntekt og inntektsutvikling for ulike produksjoner

Totalkalkylen for aktive jordbruksbedrifter viser inntektssituasjonen for gjennomsnittet av alle jordbruksbedrifter. Variasjonen i årsresultat mellom disse er stor. Utredning 2, Referansebruk, er beregninger på bruksnivå for ulike produksjoner, bruksstørrelser og områder. Alle referansebrukene bygger på regnskapsresultater fra NIBIOs driftsgranskinger for 2023.

Referansebrukene

Gjennom referansebrukene får man et bilde av hvordan lønnsomheten varierer mellom ulike produksjoner, distrikter og bruksstørrelser. Referansebrukene brukes til å vurdere økonomiske konsekvenser jordbruksoppjøret får for ulike produksjoner, distrikter og bruksstørrelser.

Totalt er det nå 30 referansebruk. Flere av disse består av bruk fra hele landet, resten er sortert etter ulike driftsformer, etter størrelse og geografi.

Referansebrukene bygger på NIBIOs driftsgranskinger, der det årlig innhentes skatteregnskaper og tilleggsopplysninger om areal, arbeid og arbeidsinnsats hos 900 jordbruksbedrifter over hele landet. Driftsgranskningene omfatter i hovedsak bruk der inntekten fra jordbruket har et vesentlig omfang (arbeidsinnsats på ett årsverk eller mer).

Referansebrukene representerer ikke hele jordbruket. Mange jordbruksbedrifter kan ha en produksjon som er dekket av referansebruksberegningene, men de vil likevel ikke kjenne seg igjen i referansebruksberegningene fordi en selv for eksempel har et annet produksjonsomfang, et annet investeringsomfang eller et annet investeringsår enn det gjennomsnittet et referansebruk viser.

Årets referansebruksberegninger viser i likhet med Totalkalkylen for aktive jordbruksbedrifter et årsresultat per familieårsverk både med og uten inntektseffekt av jordbruksfradraget.

Tabell 5 Referansebruksberegninger, gjennomsnitt for bruk over hele landet. Årsresultat inklusive beregnet inntektsløft før skatt av jordbruksfradraget, kroner per familieårsverk à 1 845 timer i 2023 og 2024 og 1 810 timer i 2025

	2023 ¹	2024 ¹	2025 ²	Endring 2023-2025
1 Melk. 33 årskyr, landet	332 800	604 500	742 800	410.000
2 Korn. 509 dekar korn, landet	691 000	872 000	888 200	197.000
3 Sau. 159 vinterfôra sauer, landet	249 600	339 700	438 900	189.000
4 Melkeproduksjon geit. 162 årsgeiter, landet	480 100	669 700	768 700	289.000
5 Svin/korn. 53 avlssvin + 386 dekar korn, landet	710 600	709 600	765 400	55.000
6 Egg/planteprod. 6048 høner + 262 dekar korn, landet	643 200	999 700	1 112 900	470.000
7 Potet/korn. 125 dekar poteter + 295 daa korn, landet	738 400	957 500	983 300	245.000
8 Ammeku. 29 ammekyr, landet	216 700	285 100	347 400	131.000
9 Frukt og bær. 46 dekar frukt og bær, landet	758 800	870 600	951 000	192.000
10 Grønnsaker. 144 daa grønnsaker + 299 daa korn, landet	571 400	760 400	792 500	221.000
11 Fjorfekjøtt/planteprodukter. 138503 fjorfeslakt, landet	968 900	1 322 900	1 414 300	445.000
1) 1845 timer i et årsverk				
2) 1810 timer i et årsverk				

Kilde: Utredning nr. 2/25. Budsjettneemnda for jordbruket

Framregningen gjort fra regnskapsåret 2023 til 2024 og videre til 2025 viser at alle produksjonene forventes å få økt årsresultat. Størst økning forventes bruk med kumelk, egg og fjorfekjøtt å få.

Lavest inntektsvekst er det forventet at bruk med svin og ammeku får. Her er det markedet som bidrar til svak utvikling. Storfeslakt får prisnedgang i 2024 og bare en marginal økning som følge av redusert omsetningsavgift i 2025. Svinekjøtt har også prisnedgang i 2024, men om lag tilvarende økning i 2025.

Bruk med Ammeku og sau har lavest nivå på årsresultatet.

Tabell 6 Referansebruksberegninger etter områder og bruksstørrelse. Årsresultat inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner pr familieårsverk à 1 845 timer i 2023 og 2024 og 1 810 timer i 2025.

	2023 ¹	2024 ¹	2025 ²	Endring 2023-2025
12 Økologisk melk. 29 årskyr, landet	478 600	795 000	947 300	469.000
13 Melk. 16 årskyr, landet	383 200	560 400	659 700	277.000
14 Melk. 53 årskyr, landet	329 200	694 700	875 900	547.000
15 Melk. 70 årskyr, landet	404 600	826 300	1 040 100	636.000
16 Melk. 41 årskyr, arealsone 1 og 3	532 300	889 900	1 058 100	526.000
17 Melk. 31 årskyr, arealsone 5A	338 200	601 400	737 600	399.000
18 Melk. 31 årskyr, arealsone 2	440 000	708 200	852 000	412.000
19 Melk. 31 årskyr, arealsone 5B	283 400	542 300	674 500	391.000
20 Melk. 45 årskyr, arealsone 4	282 000	577 900	719 400	437.000
21 Melk. 31 årskyr, arealsone 6 og 7	342 300	648 600	786 900	445.000
22 Korn. 334 dekar korn, Østlandet	816 900	984 800	1 074 000	257.000
23 Korn. 774 dekar korn, Østlandet	939 100	1 157 000	1 194 400	255.000
24 Sau. 155 vinterføra sauer, arealsone 5A og 5B	233 400	321 500	422 100	189.000
25 Sau. 152 vinterføra sauer, arealsone 6 og 7	303 700	396 300	488 700	185.000
26 Sau. 84 vinterføra sauer, landet	146 300	206 800	275 000	129.000
27 Sau. 269 vinterføra sauer, landet	366 600	501 500	623 900	257.000
28 Ammeku. 28 ammekyr, «grasområder» (5A, 5B, 6, 7)	218 500	276 200	330 400	112.000
29 Ammeku. 31 ammekyr, «kornområder» (1, 3, 4)	201 800	266 500	322 700	121.000
30 Ammeku. 43 ammekyr, landet	154 200	232 800	296 800	143.000

Kilde: Utredning nr. 2/25. Budsjettmemnda for jordbruket

Større melkebruk forventes å få høyest inntektsvekst i perioden. At disse får større inntektsvekst enn melkebruk med færre kyr, skyldes at større melkebruk produserer mer melk per familieårsverk. Melkeprisen forventes å øke med 93 øre/liter i perioden, i tillegg til at det er lagt inn et pristilskudd på 30 øre/liter.

I forhold til melkebruk i ulike arealsoner, viser beregningene at bruk i arealsone 1 og 3 får høyest inntektsvekst. Lavest er inntektsveksten i arealsone 5B. Dette kan ha sammenheng med bruksstørrelse.

De minste sauebrukene (26) får lavere inntektsvekst per familieårsverk enn de med flere dyr. Det skiller f.eks. bare 0,2 familieårsverk mellom referansebruk 26 og 24, mens antall vinterføra sau på referansebruk 24 er nesten dobbelt så mange. Effektene som er gjort av tilskuddsendringer, blant annet økt utmarksbeitetilskudd, vil regnet per familieårsverk slå relativt sett minst inn på bruk 26.

For korn og ammeku er det små forskjeller både i inntektsnivå og utvikling mellom små og store bruk og områder.

Avsetning til investeringer i avskrivbar kapital beregnet på referansebrukene

Nytt i år er at BFJ har beregnet en avsetning til avskrivbar kapital for referansebrukene etter samme beregningsmetodikk som i Totalkalkylen for aktive jordbruksbedrifter.

Tabell 7. Avsetning til investeringer i avskrivbar kapital. Kroner per familieårsverk

	2025 ¹
1 Melk. 33 årskyr, landet	90 900
2 Korn. 509 dekar korn, landet	321 300
3 Sau. 159 vinterfôra sauer, landet	80 500
4 Melkeproduksjon geit. 162 årsgeiter, landet	71 700
5 Svin/korn. 53 avlssvin + 386 dekar korn, landet	120 700
6 Egg/planteprod. 6048 høner + 262 dekar korn, landet	144 500
7 Potet/korn. 125 dekar poteter + 295 daa korn, landet	256 600
8 Ammeku. 29 ammekyr, landet	109 000
9 Frukt og bær. 46 dekar frukt og bær, landet	58 800
10 Grønnsaker. 144 daa grønnsaker + 299 daa korn, landet	164 000
11 Fjorfekjøtt/planteprodukter. 138 503 fjorfeslakt, landet	188 800
	2025 ¹
12 Økologisk melk. 29 årskyr, landet	110 200
13 Melk. 16 årskyr, landet	61 400
14 Melk. 53 årskyr, landet	121 100
15 Melk. 70 årskyr, landet	125 800
16 Melk. 41 årskyr, arealsone 1 og 3	112 900
17 Melk. 31 årskyr, arealsone 5A	95 200
18 Melk. 31 årskyr, arealsone 2	83 300
19 Melk. 31 årskyr, arealsone 5B	92 900
20 Melk. 45 årskyr, arealsone 4	120 400
21 Melk. 31 årskyr, arealsone 6 og 7	66 300
22 Korn. 334 dekar korn, Østlandet	206 000
23 Korn. 774 dekar korn, Østlandet	416 600
24 Sau. 155 vinterfôra sauer, arealsone 5A og 5B	82 300
25 Sau. 152 vinterfôra sauer, arealsone 6 og 7	94 600
26 Sau. 84 vinterfôra sauer, landet	66 300
27 Sau. 269 vinterfôra sauer, landet	83 600
28 Ammeku. 28 ammekyr, «grasområder» (5A, 5B, 6, 7)	101 200
29 Ammeku. 31 ammekyr, «kornområder» (1, 3, 4)	125 500
30 Ammeku. 43 ammekyr, landet	114 200

1) 1 810 timer i et årsverk

Regnet per familieårsverk er det betydelige forskjeller mellom produksjoner, men også bruksstørrelser. Bruk med korn har satt inn mye egenkapital i forhold til familiearbeidsforbruk, og får derfor beregnet en høy avsetning til investeringer i avskrivbar kapital. Motsatt er det for bruk med sau, geit og frukt/bær.

5.5 Prognosering av sentrale størrelser for 2026

I årets grunnlagsmateriale har Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ) gått over til å bruke Norges Banks Pengepolitiske rapport for å prognosere utviklingen av sentrale makroøkonomiske størrelser som konsumprisindeks, lønnsvekst og utvikling av lånerente. En har tidligere brukt SSBs konjunkturtendenser. De makroøkonomiske størrelsene i prognosene henger sammen. Å plukke enkeltstørrelser fra de ulike prognosene, kan innebære mindre presis prognosering. **For å få god konsistens mellom grunnlagstallene fra BFJ og forventet utvikling i 2026 legger**

Jordbrukets forhandlingsutvalg Norges Banks pengepolitiske rapport av 27. mars til grunn for dette kravet.

5.5.1 Lønnsutvikling for sammenligningsgruppa

Frontfagene ble 31.mars enig om et lønnsoppgjør som innebærer en lønnsvekst på 4,4 prosent for inneværende år. Norges Bank har prognosert en lønnsvekst på 4,5 prosent. For 2026 prognoserer Norges Bank med en lønnsvekst på 4 prosent.

Med utgangspunkt i BFJs beregnede inntektsnivå i 2025 for sammenligningsgruppa på 688 400 kroner, gir det **en inntektsvekst for sammenligningsgruppa på 27 500 kroner i 2026.**

Inntektsnivået for sammenligningsgruppa blir da på 715 900 kroner.

5.5.2 Produksjon av jordbruksprodukter i 2026

Gjennom Stortingets behandling av Meld. St. 11 (2023-2024) er det satt et mål om en sjølforsyning på 50 prosent på jordbruksprodukter fratrasket fôrimport innen 2030. Skal dette målet nås, må produksjonen opp, særlig av planteprodukter.

Budsjettnemnda for jordbruket har utarbeidet volumindekser for Totalkalkylen for de aktive jordbruksbedriftene. Den viser at i perioden 2016 til 2025 har produksjonsvolumet i gjennomsnitt økt med 0,23 prosent per år. Forutsatt en jamstilling av økonomien i norsk jordbruk med sammenligningsgruppa, legges det til grunn at produksjonsvolumet vil kunne fortsette å gå opp også i 2026.

Ut fra en samlet vurdering legger Jordbrukets forhandlingsutvalg til grunn en volumvekst i 2026 på 0,40 prosent

5.5.3 Prisendringer i markedet for ikke-målprisprodukter

Hvilke prisendringer en kan se for seg for ikke-målprisprodukter avhenger i stor grad av markedssituasjonen. Av en samlet omsetning på 47 699 mill. kroner i 2025, utgjør ikke-målprisproduktene 33 166 mill. kroner eller nærmere 70 prosent.

Melk ble besluttet flyttet over fra målprismodellen til volummodellen ved fjorårets jordbruksoppgjør. Melkemarkedet er for tiden preget av vekst og godt salg. Forholdstallet er satt til 1,2. Produsentene svarer så langt opp med økt produksjon. Konkurranseskraften overfor importerte produkter er relativt god, da prisene på melk og meieriprodukter i Europa for tiden ligger høyt. TINE benytter en modell som rettesnor for å fastsette planlagt engrospris (PGE). Modellen vekter framtidig generell prisstigning (KPI) med 50 prosent, matvareprisindeksen med 10 prosent, prisutviklingen internasjonalt med 15 prosent, kostnadsvekst på 4 variable kostnader i melkeproduksjonen med 20 prosent. Med utgangspunkt i et resonnement der kostnadsveksten i melkeproduksjonen og matvareprisindeksen ligger marginalt høyere enn KPI, mens prisveksten i Europa avtar og prisene holder seg på uendret nivå, vil PGE for melk for 2026 utvikle seg om lag som KPI-anslaget, altså med 2,7 prosent.

I materialet BFJ avga 11. april, kom TINEs beslutning om å øke PGE med 33 øre/l for kumelk og 50 øre/l for geitemelk for sent til at BFJ rakk å innarbeide det. BFJ hadde lagt inn 20 øre/l både for ku- og geitemelk. Når det gjelder geitemelk skriver Norsk Melkeråvare i forbindelse med PGE-fastsettelse for 2.halvår 2025: «Norsk Melkeråvare anbefaler at PGE for geitemelk øker med 50 øre/pr liter. Norsk melkeråvare varsler samtidig at basispris på geitemelk vil bli holdt om lag uendret». Vi forstår dette til at effekten på produsentpris av 50 øre/l økt PGE er null. TINE

Industri leverte et svært godt årsresultat for 2024. Det førte til rekordhøy etterbetaling på 1,042 kr/l utbetalt i 2025. Å forvente tilsvarende rekordhøy etterbetaling for kommende år, mener vi er for optimistisk. For å prognosere etterbetalingen for 2025 utbetalt i 2026 velger vi å legge beregningen BFJ gjør i utredning 1A Totalkalkylen for jordbrukssektoren til grunn. Her regner BFJ 5 års gjennomsnittlig etterbetaling som prognose for etterbetalingen for opptjeningsåret 2025. Det gir en etterbetaling på 78,3 øre/liter i 2026.

Tabell 8 Framregning av melkepris fra 2025 til 2026

Beregning av melkepris for 2026	Kumelk	Geitemelk
Pris Totalkalkyle 2025. Kr/l	7,355	7,348
2,7 % økning PGE	0,187	0,192
Høyere PGE enn BFJ lagt til grunn	0,13	0,30
Uendret basispris geitemelk fra 1/7-25		-0,50
Endring i etterbetaling fra 2025 til 2026	-0,259	-0,259
Endring i melkepris fra 2025-2026	0,06	-0,27
Produksjon. Mill. l	1525,4	19,15
Verdiendring. Mill. kr	88,6	-5,1
SUM verdiendring melk mill. kr	83,5	

For kjøtt har markedssituasjonen variert mellom kjøttslagene. Nå er reguleringslageret bygd ned for svinekjøtt. For storfekjøtt forventes lageret å være tilnærmet tomt i løpet av første halvår. Det vil være sauekjøtt på lager, men lam ønsker man mer av. Den langsiktige trenden er redusert konsum av rødt kjøtt. Markedet for kylling er fortsatt i vekst. Vår vurdering er at det vil være rom for en prisøkning for alle kjøttslagene i 2026. Vi legger derfor til grunn en prisøkning tilsvarende anslaget for KPI for alle kjøttslag.

Tollvernet er svakt for eggprodukter, noe som gjør det svært krevende å øke prisen. Dette er imidlertid løsbart ved å øke tilskuddssatsene under RÅK-ordningen. **Jordbrukets forhandlingsutvalg forutsetter at myndighetene foretar gode vurderinger av internasjonale priser og fastsetter satser for eggprodukter som gjør det mulig med en forsiktig prisøkning også for egg, slik at kostnadsveksten kan tas ut i markedet. Under denne forutsetningen legger vi til grunn en prisøkning tilsvarende KPI-anslaget.**

For andre ikke-målprisprodukter (bær, grønnsaker utenom de med målpris, frukt unntatt epler, honning, mm.) forutsetter vi en prisvekst tilsvarende KPI-anslaget. For ull, påvirkes denne prisen av tilskuddet til ull som fastsettes i jordbruksoppgjøret. Uten tilskuddet er «markedsullprisen» negativ, og den har også utviklet seg negativt. Vi legger til grunn uendret pris på ull før tilskudd. For medlemsbonus har vi lagt til grunn BFJ's budsjettanslag for 2025 fra utredning 1A som angir prognose for medlemsbonus opptjent i 2025, men utbetalt på 2026 (171,9 mill. kroner).

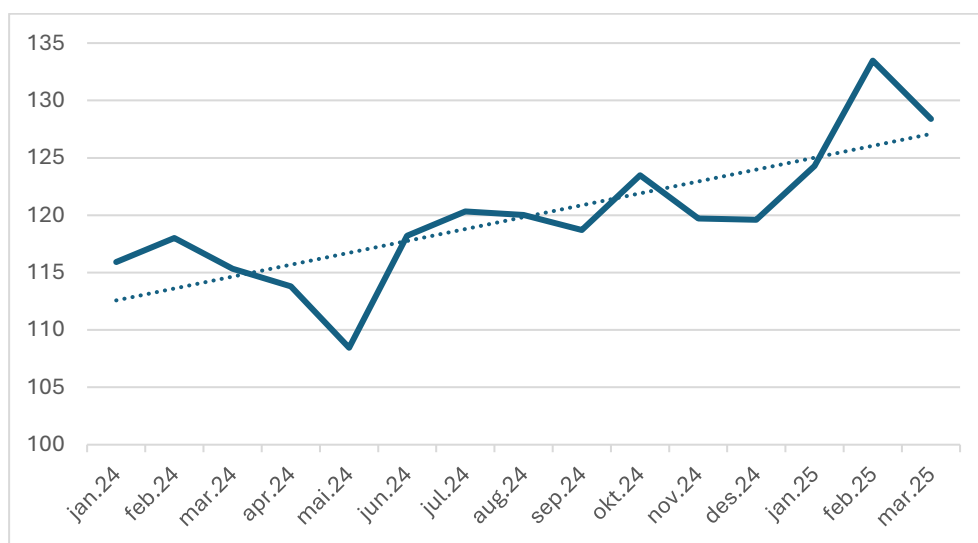
Samlet innebærer dette at Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn en gjennomsnittlig prisvekst for alle ikke-målprisprodukter tilsvarende Norges Banks anslag for konsumprisindeks på 2,7 prosent i 2026, korrigert for de spesifikke produktene nevnt over. Gjennomsnittlig prisvekst i 2026 er da beregnet til å bli 1,94 prosent.

5.5.4 Kostnader for ikke-varige driftsmidler

Gjødsel

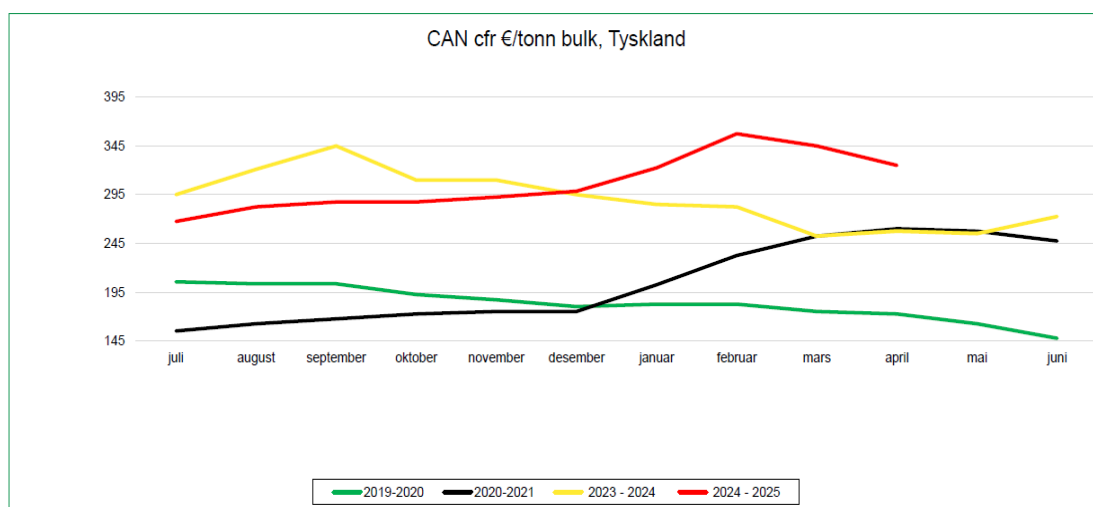
Gjødsel kjøpt inn etter 1. juli regnes å skulle brukes til neste års vekstsesong. For 2026 skal en altså anslå pris og volum fra 1. juli 2025 til 30. juni 2026.

Prisutviklingen på gjødsel har vært turbulent de siste årene. Fra 2021 til 2022 steg gjennomsnittsprisen på all gjødsel med mer enn 90 prosent. Så falt prisene litt, men gjennomsnittsprisen for gjødsel brukt i 2023 lå likevel 20 prosent høyere enn året før. For gjødselåret 2024 falt prisene med ca. 30 prosent. For gjødsel kjøpt inn til vekstsesongen 2025 har budsjettnemnda prognosert med en marginal prisøkning på 1 prosent. Prisen har steget mye gjennom sesongen. Prisen falt på sommeren og lå noe lavere høsten 2024 enn på tilsvarende tid året før. Etter nyttår fikk vi imidlertid et relativt stort prishopp. For februar i år viser Bondens prisindeks (AgriAnalyse), som bygger på verdensmarkedspriser at prisen på kunstgjødsel lå 13 prosent høyere enn i februar 2024. For mars gikk prisene litt ned, og er nå litt over 11 prosent høyere enn på samme tid i fjor. En grunn til dette kan være at det i Tyskland har kommet inn produkter fra Russland til relativt lav pris. Hvis marginene for europeiske gjødselprodusenter svekkes, kan en risikere at gjødselfabrikker stenges av. På sikt vil det tilsa lavere tilbud og prisvekst.

Figur 1 Verdensbankens prisindeks for gjødsel

Internasjonal pris på kalkammonsalpeter (CAN) er en viktig indikator for hva gjødselprisen kan bli for neste sesong. I mai 2024 lå den på 250 euro/tonn. Valutakurs i forhold til norske kroner var 11,6. Nå er prisen 320 NOK, og ligger 70 euro/tonn over prisen på samme tid i fjor. Det forventes at prisen vil gå noe ned. Hvor mye ned, er usikkert. Skulle prisen falle så mye som ned til 275 euro/tonn, og valutakursen er 11,8, gir det isolert sett en prisøkning på 12 prosent på Nitrogen.

Figur 2 Internasjonal pris på kalkammonsalpeter

Verdenshandelen er for tiden urolig som følge av hvordan USA nå påvirker med sine vedtak. Denne uroligheten gjør det krevende å spå prisutviklingen framover. Vi registrerer at det for øyeblikket knapt foreligger internasjonale analyser om prisforventninger framover. I tillegg til høyere pris nå enn på samme tid i fjor, har også andre forhold stor betydning for prisutviklingen.

Gjødsel handles i euro. 2. halvår i fjor, da mye av NPK-gjødsel til årets sesong ble kjøpt inn, lå valutakursen på mellom 11,7 og 11,8 NOK/euro. Nå er denne over 12 kroner. Dersom kursen fortsetter å ligge på over 12 NOK/euro til høsten, utgjør dette isolert sett en prisøkning på minst 3 prosent.

Europa importerer N-gjødsel fra USA. En betydelig usikkerhet er knyttet til om USA og EU blir enige om toll. Det kanskje mest sannsynlige scenarioet er at EU og USA blir enig om en avtale som innebærer toll på gjødsel fra USA til EU. Det vil i så fall virke prisdrivende. Hvor prisdrivende vil avhenge av størrelsen på toll.

I sum betyr dette at vi med stor sannsynlighet går vi inn i neste års gjødselsesong med et prisenivå, betydelig over fjorårets pris.

Gjødselvolumet gikk ned med prisøkningen. For årets gjødselsesong har budsjettneemnda lagt inn en volumvekst på 8 prosent. Dette er noe mer enn forutsatt i fjorårets jordbruksavtale. Med økt matproduksjon, vil behovet for gjødsel øke. På den annen side kan økte priser dempe denne etterspørselsveksten.

Ut fra en samlet vurdering, men på et usikkert grunnlag, legger Jordbrukets forhandlingsutvalg til grunn en gjødselpris for neste sesong som i gjennomsnitt vil ligge 12 prosent over budsjettneemndas prognoserte pris for 2025. Vi legger til grunn at volumet vil stabilisere seg på volumet i 2025.

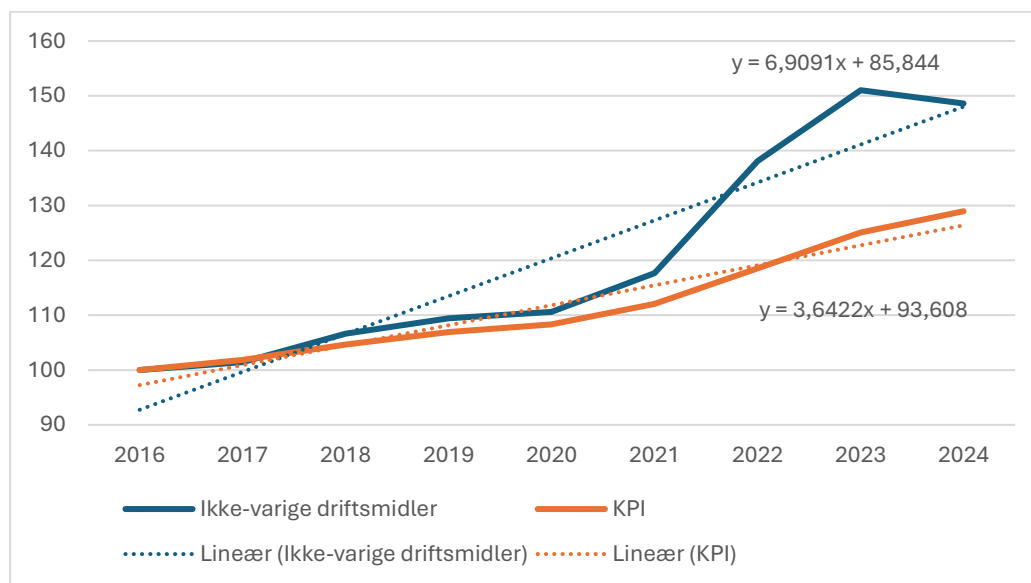
Kraftfôr

Kraftfôrprisen påvirkes i stor grad av pris på norsk korn og prisnedskrivning som fastsettes i jordbruksforhandlingene, internasjonale priser på protein, fett og vitaminer og valutakurs. Det forventes sterk prisoppgang på roesnitte og melasse. Dette slår mest ut for pris på drøvtyggerfôr. Det forventes også prisoppgang på vitaminer. Fortsetter overgangen til mer raps og mindre soya kan dette også gi prisvekst. Raps handles i euro. Det er uro i valutamarkedene, og dersom krona svekkes mot euro, forsterkes denne prisveksten. Samtidig slår også økte lønnskostnader inn på pris. Disse effektene forventer vi vil utgjøre i overkant av 4 prosent på drøvtyggerfôret, og i overkant av 2 prosent i kraftfôr til fjørfe og svin.

Når det gjelder volum forventer vi noe mer kraftfôr til fjørfe på grunn av noe økt produksjon, samt overgang til mer saktevoksende kyllingraser som bruker mer kraftfôr per kilo kjøtt. For svin gir produktivitetsframgang trolig noe mindre volum, mens det for storfe kan bli noe større volum, men dette avhenger mye av om melkemarkedet fortsetter å vokse eller ikke.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn en prisvekst på kraftfôr, før effekter av jordbruksoppgjøret på kornråvaren, på 3,5 prosent, og en marginal volumvekst på 0,25 prosent.

Andre ikke-varige driftsmidler

Figur 3 Andre ikke varige driftsmidler 2016-2024

Figuren viser at siste 9-års periode har prisutviklingen på ikke-varige driftsmidler i jordbruket vært vesentlig sterkere enn den generelle prisveksten i samfunnet. Fra 2016 til 2024 har den gjennomsnittlige årlige prisveksten for ikke-varige driftsmidler til jordbruket vært på 5,1 prosent. Den gjennomsnittlige årlige prisstigningen har vært på 3,2 prosent. Mao. årlig 1,8 prosent høyere prisvekst enn generell prisstigning. For 2025 har Budsjettnemnda for jordbruket prognosert en prisvekst på 2,2 prosent på ikke-varige driftsmidler, mens den generelle prisstigningen er prognosert til å bli 3 prosent. Noe av grunnen til dette kan være at det henger igjen effekter av den sterke prisveksten i perioden 2021 til 2023, som demper prisveksten på driftsmidler i jordbruket. En slik effekt mener vi en langt på vei kan se bort fra i 2026.

Ser vi på perioden før den sterke prisøkningen, altså 2016 til 2021, steg prisene på ikke-varige driftsmidler med i gjennomsnitt 3,3 prosent per år. Generell prisstigning var på 2,3 prosent. Mao. årlig 1,0 prosent høyere prisvekst enn generell prisstigning for de ikke-varige driftsmidlene til jordbruket.

Ut fra en samlet vurdering av drøftingen over, legger Jordbrukets forhandlingsutvalg til grunn at prisveksten på ikke-varige driftsmidler i 2026 vil ligge 0,8 prosent over forventet generell prisvekst i samfunnet. Vi legger derfor til grunn en prisvekst på ikke-varige driftsmidler på 3,5 prosent for 2026.

Produktivitetsens påvirkning på produksjonsvolum i forhold til kostnadsvolum

Det er en årlig produktivitetsframgang knyttet til ikke-varige driftsmidler og produksjonen av plante- og husdyrprodukter. Volumindeksene fra BFJ viser at disse svinger mye fra år til år. Ved fjorårets jordbruksavtale ble partene enige om å legge til grunn en produktivitetsframgang på 0,4 prosent for 2025.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn en tilsvarende produktivitetsframgang knyttet til ikke-varige driftsmidler som i fjorårets jordbruksavtale, dvs. på 0,4 prosent i 2026.

5.5.5 Nye kostnader som oppstår i 2026

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at årets jordbruksoppgjør må bidra til å legge til rette for å nå målet om 50 prosent sjølforsyning innen 2030. For å nå målet vil det oppstå kostnader som ikke er fanget opp i grunnlagsmaterialet for 2025. På sikt vil slike tiltak gi økt produksjon, og dermed øke inntektssiden, men for 2026 vil det kun være en kostnadseffekt.

For å legge til rette for økende sjølforsyning og effektiv utnyttelse av arealgrunnlaget, legger Jordbrukets forhandlingsutvalg til grunn at det i 2026 vil oppstå kostnader ved vaksinerings mot Blåtunge (jf. kap. 7.2.5), til fôrprøver i forbindelse med nytt vilkår for husdyrtilskuddet (jf. kap. 11.1.8) og større behov for investering i digitale beiteløsninger for å utnytte beitemuligheter bedre. For å få raskere framgang i sortsutvikling vil investering i "Speed breeding"-teknologi gi 30 mill. kroner i kostnader framover (jf. kap. 13.3.4), og en framtidsretta klimakalkulator vil innebære kostnader på 21 mill. kroner i 2026 (jf. kap. 11.1.4). Mange jordbruksforetak har de siste årene opplevd en svært presset økonomi og anstrengt likviditet. Dette har ført til et vedlikeholdsetterslep som vil medføre økt aktivitet med tilhørende kostnader i 2026.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at det vil oppstå denne type kostnader på anslagsvis 250 mill. kroner i 2026.

5.5.6 Kapitalkostnader

Kapitalkostnadene består av rente på lån, kapitalslit (avskrivninger) og leasing. I tillegg kommer en avsetning til investeringer i avskrivbare driftsmidler for at en ikke skal tære på egenkapitalen.

BFJ har framregnet gjennomsnittlig rente for bønder fra skattestatistikken i 2023 med den absolutte endringen i Norges Banks Pengepolitiske rapport for kvartalsvis utlånsrente på boliglån. For 2026 innebærer prognosen en nedgang i renta på 0,43 prosentpoeng fra 2025.

På oppdrag fra Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag har NIBIO (sekretariatet for BFJ) prognosert kapitalkostnadene for 2026. Vi ba de forutsette:

- Samme investeringsvolum som i 2025 og tegningsvolum av leasingkontrakter.
- En generell prisstigning på 2,7 prosent.
- Lønnsvekst på 4,0 prosent.
- En rentereduksjon på 0,43 prosentpoeng.

Tabell 9 Kapitalkostnader i mill. kroner og prosent

	2025	2026	Utvikling fra 2025 til 2026
Jordbruksgjeld	73 096	74 306	1 210 (1,7%)
Renteprocent	5,76	5,33	-0,43
Rentekostnader	4 214	3 961	-253
Kapitalslit	6 237	6 408	171
Leasing	1 547	1 617	70

Basert på denne beregningen legger Jordbrukets forhandlingsutvalg til grunn NIBIO sine beregninger for økte kostnader til leasing og kapitalslit på til sammen 241 mill. kroner og en reduksjon av rentekostnadene med 253 mill. kroner fra 2025 til 2026.

Prisutvikling for driftsmidler det skal regnes avsetning til investering i avskrivbar kapital på.
For 2026 får vi en prisvekst på 2,7 prosent for maskiner og biler. For bygninger, grøfter og hydrotekniske anlegg blir prisveksten 3,4 prosent.

I beregningen NIBIO har gjort for oss, har de også beregnet investeringer i 2026. For å beregne avsetningen til investeringer i avskrivbar kapital for 2026, er det tatt utgangspunkt i bokført kapital for 2025, lagt på disse tallene for investeringer i 2026 og trukket fra det beregnede kapitalslitet i 2026. Det er brukt samme egenkapitalprosent som i 2026 (46,0 %). Det er regnet 5 års gjennomsnittlig prisvekst. Det er lagt til grunn en prisvekst på 3,4 prosent for bygninger, grøfter og hydrotekniske anlegg. For biler er det brukt 2,7 prosent, mens det for maskiner er lagt til grunn en prisvekst på 2,7 prosent pluss forskjellen i prisvekst mellom KPI og prisveksten på maskiner i 2024 og 2025. Dette gir en prisvekst på 5,4 prosent i 2025. Det gir da følgende avsetning til avskrivbare driftsmidler for 2026.

Tabell 10 Avsetning til investeringer i avskrivbar kapital i 2026. Mill. kroner

	Avsetning 2025	Avsetning 2026
Bygninger	1 319	1 117
Tekniske installasjoner	327	385
Maskiner, redskap	686	687
Biler	6	6
Grøfter	82	69
Hydrotekniske anlegg	20	18
SUM mill. kroner	2 498	2 225
Pr familieårsverk a 1755 timer	77 700	67 400

Avsetningen til investeringer i avskrivbar kapital går ned med 273 mill. kroner eller 10 300 kroner per familieårsverk à 1 755 timer i 2026.

I beregningen skal det regnes gjennomsnittlig prisstigning siste 5 år. For 2026 blir det prisstigningen i perioden 2022 til 2026. For 2025 regnet man gjennomsnittlig prisvekst for årene 2021 til 2025. I beregningen for 2026 erstattes altså året 2021 med 2026. Prisstigningen for driftsmidler i 2026 ligger vesentlig lavere enn prisstigningen i 2021. Dermed faller den gjennomsnittlige avsetningen lagt til grunn i beregningen for 2026 i forhold til beregningen for 2025. Selv om egenkapitalen øker noe, faller likevel avsetningen til investeringen til avskrivbare driftsmidler betydelig fra 2025 til 2026. Det blir da et vesentlig lavere kostnadsnivå å trekke fra for denne posten i 2026 i forhold til 2025.

5.5.7 Arbeidsforbruk

Et flertall på Stortinget vedtok den 8. april 2025 at antall timer i et årsverk i jordbruket skal trappes ned i like deler til 1 700 timer i 2027. Det innebærer at det for 2024 er regnet 1 845 timer i ett årsverk, for 2025 1 810 timer og for 2026 regnes det 1 755 timer. Budsjettnemnda for jordbruket har da beregnet følgende familieårsverk i jordbruket.

Tabell 11 Antall familieårsverk og endring fra året før

	Familieårsverk	Prosent endring
2012	36550	
2013	35300	-3,4 %
2014	34800	-1,4 %
2015	34300	-1,4 %
2016	33850	-1,3 %
2017	32900	-2,8 %
2018	32800	-0,3 %
2019	31900	-2,7 %
2020	31700	-0,6 %
2021	31800	0,3 %
2022	31550	-0,8 %
2023	31550	0,0 %
2024	31550	0,0 %
2025	32150	1,9 %
2026	33000	2,6 %

Familieårsverk er definert som arbeid utført av bonden, ektefelle/samboer, barn og foreldre. SSB har kommet fram til at 18,8 prosent av arbeid utført av andre familiemedlemmer enn bruker og ektefelle var betalt i 2023. Dette er trukket ut av kostnaden for leid arbeid og timene dette utgjør inngår i familieårsverket.

Selv om antall familieårsverk går opp i 2025 og 2026, har Budsjettnemnda likevel prognosert med en nedgang i antall arbeidstimer nedlagt av bondefamilien. For 2025 er nedgangen helt marginal, blant annet på grunn sterk produksjonsøkning i melkeproduksjonen. For 2026 er det lagt inn en nedgang i arbeidsforbruket med 0,5 prosent.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn Budsjettnemnda for jordbrukets prognose for arbeidsforbruk. Det innebærer 33 000 familieårsverk i 2026, en økning på 2,6 prosent fra året før.

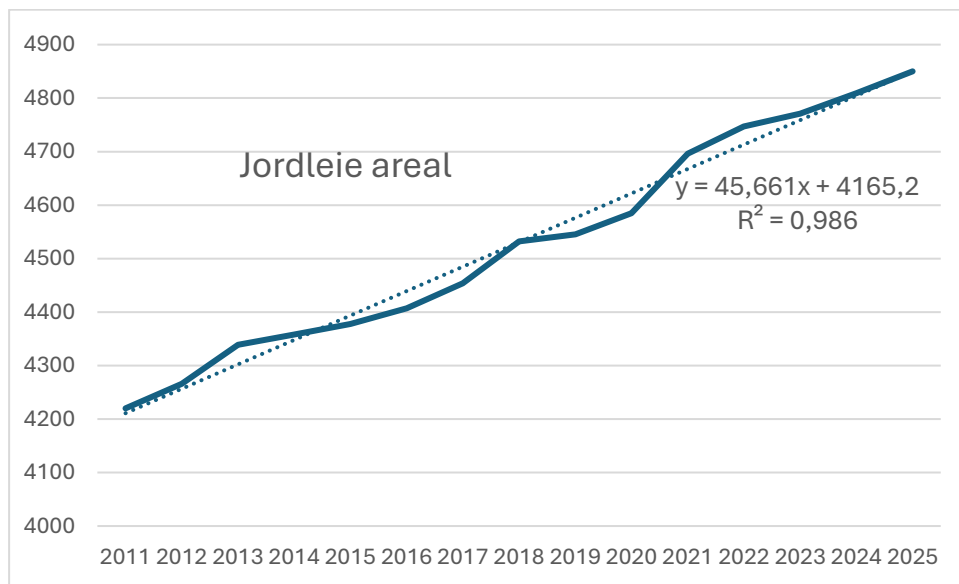
5.5.8 Leieposter

Leid arbeid

For leid arbeid i jordbruket har Budsjettnemnda for jordbruket prognosert med en lønnsvekst på 4,0 prosent, og en endring i antall årsverk innleid prosentvis likt som endringen i familieårsverk. Arbeidsproduktivitetsframgang gir imidlertid en svak nedgang i antall timer leid arbeid. Dette har BFJ beregnet gir en økning i leiekostnadene til leid hjelp med 165 mill. kroner til 4 909 kroner i 2026. **Jordbrukets forhandlingsutvalg legger dette til grunn for 2026.**

Det vil i tillegg oppstå et behov for økt innleid arbeidskraft som en følge av nye satsinger, jf. kap. 5.4.5. **Jordbrukets forhandlingsutvalg anslår at merkostnaden for innleid arbeid til gjennomføring av nye satsinger i 2026 utgjør 57 mill. kroner.**

Jordleie

Figur 4 Jordleie, 1000 dekar.

Figuren viser utviklingen i jordleiearealet i dekar fra 2011 til 2025. Den viser en trendmessig økning på 45 700 dekar per år. Legger en det til grunn, vil det innebære en økning på 1 prosent i 2026.

For å anslå prisveksten på jordleie har vi ikke noe bedre forslag enn å bruke anslaget for endring i konsumprisindeks.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn en endring i volumet av jordleie med 1 prosent og pris med 2,7 prosent for 2026.

Kvoteleie

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn uendret omfang av kvoteleie, og en prisvekst på kvotene tilsvarende generell prisvekst, dvs. 2,7 prosent.

5.5.9 Oppsummering av prognosering av utviklingen til 2026

Tabell 12 Oppsummering av forutsetninger for krav til økonomisk ramme

Størrelse	År	Kilde	
	2025	2026	
Konsumprisindeks endring	3,0 %	2,7 %	Pengepolitisk rapport 1/2025, Norges Bank
Årslønn endring	4,5 %	4,0 %	Pengepolitisk rapport 1/2025, Norges Bank
Endring i rente	-0,04 %	-0,43 %	Pengepolitisk rapport 1/2025, Norges Bank
Byggekostnadsindeks		3,4 %	Gjennomsnittlig prisvekst siste fem år
Indeks for maskiner og redskaper		5,4 %	Gjennomsnittlig prisvekst siste fem år
Volumendring			
<i>Handelsgjødse</i>		0 %	<i>Egne beregninger av produktivetsframgang</i>
<i>Kraftfor</i>		0,25 %	<i>på ikke-varige driftsmidler</i>
<i>Ikke-varige driftsmidler</i>		0 %	
Prisendring			
<i>Handelsgjødse</i>		0 %	<i>Egne beregninger av prisutvikling på ikke-</i>
<i>Ikke-varige driftsmidler</i>		3,3 %	<i>varige driftsmidler i forhold til KPI</i>
Endret arbeidsforbruk	1,9 %	(-0,5%) 2,6 %	Totalkalkylen for aktive jordbruksbedrifter, Utredning 1B
Antall familieårsverk	32 150	33 000	Totalkalkylen for aktive jordbruksbedrifter, Utredning 1B
Endring i pris på produkter uten målpris		1,94 %	Egen vurdering
Volumendring total jordbruksproduksjon		0,40 %	Egen vurdering basert på historisk utvikling

6 KRAV TIL ØKONOMISK RAMME

Som redegjort for i kapittel 5.2 viser sammenligningsinntekten at inntektsgapet er tettet i 2025. Dette er to år tidligere enn opptrappingsplanen til Regjeringen la opp til i Meld. St. 11 (2023-2024).

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at inntektsgapet skal være tettet også i 2026. Vi legger derfor til grunn at jordbruket skal få dekket opp forventet kostnadsvekst og ha en inntektsutvikling i kroner som sammenligningsgruppa.

På bakgrunn av prognoseringen i kapittel 5.4 og kravet om jamstilling i 2026, gir dette følgende beregning av økonomisk ramme for dette kravet.

Tabell 13 Beregning av økonomisk ramme for kravet

	2025 Mill. kr	Volum	Pris	Endring Mill. kr	2026 Mill. kr
1. Markedsinntekter	47 699	0,40 %		191	
Varer uten målpris	33 166		1,94 %	643	
2. Sum markedsinntekter	47 699			834	48 533
3. Direkte tilskudd	21 461				21 461
4. Sum inntekter	69 160			834	69 994
Gjødsel	2 525	0,0 %	12,0 %	303	
Kraftfôr	10 244	0,25 %	3,5 %	385	
Andre driftskostnader	19 349	0,0 %	3,5 %	677	
5. Sum ikke-varige produksjonsmidler	32 118			1 365	33 483
6A. Leie av jord	870	1,0 %	2,7 %	32	
6B. Leie av kvoter	39	0,0 %	2,7 %	1	
7. Innleid arbeid	4 744			165	
7b. Mer innleid arbeid pga. satsinger				57	
8. Kapitalslit og leasing	7 784			241	
9. Rentekostnad	4 216			-253	
Nye kostnader i 2026 pga. satsinger/pålegg	0			250	
10. Sum kostnader	49 771			1 859	51 630
11. Årsresultat (4 -10)	19 389			-1 025	18 364
12. Avsetning til investeringer	2 498			-273	2 225
13. Jordbruksfradrag	1 637			-88	1 549
14. Justert årsresultat (11-12+13)	18 528			-840	17 688
Familieårsverk¹⁾	32 150				33 000

1) Familieårsverk à 1 810 timer i 2025 og 1 755 timer i 2026

Beregning av økonomisk ramme

Normerte tall, normeringsfaktor 20%	2025, kr/fam.årsv.	Endring i pst.	2026, kr/fam.årsv.	2026, mill. kr
A. Sammenligningsinntekt per familieårsverk	691 600		643 211	
B. Årslønn andre grupper	688 400	4,0 %	715 936	
C. Inntektsgap før oppgjør	3 200		-72 725	
D. Kostnadskomp. og redusert inntektsgap			75 925	
Endring av årsresultat før avtale			48 389	1 331
Korreksjon jordbruksfradrag i framregning				-88
Kronelik vekst som andre grupper			27 536	757
Nivåheving "Tetting av gap"			0	0
E. Sammenligningsinntekt etter oppgjør			719 136	
F. Sum ramme, mill. kroner				2 000

1) Linje 14 dividert på antall familieårsverk multiplisert med normeringsfaktor 20 %

2) Når det tilføres midler for å bringe årsresultatet opp på 2025 nivå (linje I), øker effekten av jordbruksfradraget tilsvarende linje 13

3) Endring i kr/familieårsverk multiplisert med familieårsverk dividert på normeringsfaktor på 20 %

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever en økonomisk ramme på 2 000 mill. kroner for avtaleåret 2025/2026.

Kravet gir grunnlag for en normert inntektsvekst i 2026 på 27 500 kroner per familieårsverk à 1 755 timer etter at forventet kostnadsvekst er dekket opp.

6.1 Finansiering av kravet

Den økonomiske rammen finansieres gjennom målpriser, budsjettoverføringer over kapittel 1150 i statsbudsjettet, ubrukte midler overført fra 2024, og en endring i inntektseffekten av jordbruksfradraget.

For å beregne det siste elementet har vi benyttet samme metode som Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ), og framregnet inntektseffekten av jordbruksfradraget fra skatteåret 2023 til 2024 og 2025. En regner da med utgangspunkt i driftsresultatet per foretak, med én effekt på jordbruksfradraget av endring i antall foretak og en endring basert på driftsresultatet per foretak. Effekten dette har på jordbruksfradraget er beregnet til å være 24 prosent.

Tabell 14 Inntektseffekt av jordbruksfradraget som følge av kravet

	2025	2026	Endring		
			Mill. kr	Prosent	Jordbruksfradrag. Mill. kr
Inntektseffekt jordbruksfradrag	1 637				
Antall foretak	36 255	35 847		-1,1 %	-18
Driftsresultat	23 605	24 275	670		
Driftsresultat pr foretak	651 083	677183,586	26 101	4 %	
Inntektseffekt av økning i driftsresultat		24 %			16
SUM endring					-2

Forventet nedgang i antall jordbruksbedrifter reduserer inntektseffekten av jordbruksfradraget med 18 mill. kroner, men en økning i driftsresultatet som følge av prognosering av markedsinntekter og kostnader for 2026 og tilførte midler gjennom kravet, gir en økning i inntektseffekten av jordbruksfradraget med 16 mill. kroner. Nettoeffekten blir en redusert inntektseffekt med 2 mill. kroner.

Tabell 15 Finansiering av rammekravet

	Mill. kr
Målpris	288
Budsjettmidler	1 650
Inntektsvirkning av jordbruksfradraget	-2
Ledige midler	64
SUM FINANSIERING	2 000

Målprisene kreves økt med 288 mill. kroner målt som helårsvirkning. Budsjettoverføringer for 2026 kreves økt med 1 650 mill. kroner. 64 mill. kroner i ledige midler fra 2024 inngår i

finansiering av ramma. Som følge av at kravet gir grunnlag for økte inntekter, er det beregnet at jordbruksfradraget vil få redusert inntektsvirkning med 2 mill. kroner regnet før skatt.

Økte målpriser gir en inntektseffekt allerede i 2025.

6.1.1 Ledige midler og omdisponering av midler for 2025

Det vises til forbruksprognose fra Landbruksdirektoratet av 21. februar 2025 med oppdatering 11. april 2025, og fordelingsskjema oversendt fra LMD 15. april 2025. Overførbare midler fra 2024 utgjør 63,9 mill. kroner.

Tabell 16 Prognose 2025

Post	Budsjett 2025	Justert bev.behov 2025
21 Spesielle driftsutgifter (kan overføres)	29,500	0,391
50 Fondsavsetninger	2 548,553	
70 Markedstiltak (kan overføres)	410,500	-122,392
71 Tilskudd til erstatninger m.m. (overslagsbevilgning)	104,400	
73 Pristilskudd (overslagsbevilgning)	5 903,894	
74 Direkte tilskudd (kan overføres)	17 566,323	-101,913
77 Utviklingstiltak (kan overføres)	397,391	-19,429
78 Velferdsordninger (kan overføres)	1 965,007	8,833
SUM KAP. 1150	28 925,568	-234,510

Jordbrukets forhandlingsutvalg konstaterer at det er 234,5 mill. kroner ledige midler som kan disponeres i 2025.

6.1.2 Bruk av ledige midler

Referansebrukene viser tydelig at økonomien i storfeholdet er spesielt svak. For å raskt bedre økonomien og likviditeten, krever jordbrukets forhandlingsutvalg at satsøkninger for kvalitetstilskudd storfekjøtt gjøres gjeldende fra 1. juli 2025, og at dette finansieres med omdisponerte midler for 2025.

Tabell 17 Oversikt over bruk av ledige midler 2025

Tiltak	Mill. kr. 2025
MetanHUB	4,0
Overhalla klonavlssenter	5,5
Speed Breeding	30,0
Blåtunge	18,3
Drenering	60,1
Håndverksysting	2,0
Økoutredning	0,5
Sagaplant	3,5
Helsetjenesten geit	1,3
Klimaselskapet	5,0
NLT - organisering	2,0
Midler til Mattilsynet for å fjerne telledato storfe	5,0
Kvalitetstilskudd storfe fra 1. juli 2025	77,0
Økt prisnedskrivning korn og matkorntilskudd	20,3
SUM	234,5

Post 21. Prognose for 2026

I Landbruksdirektoratets forbruksprognose for 2026 ønsker de at det settes av 2 mill. kroner til ny løsning for skogfond. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener i år som i fjor at det ikke er riktig å sette av midler til utvikling av ny løsning for skogfond over jordbruksavtalen.**

Landbruksdirektoratet har under tiltaket «Løsning for avvikling av telledato for utmåling av produksjons- og avløsertilskudd for storfe» prognosert med et forbruk på 10 mill. kroner i 2025 og 9 mill. kroner i 2026. I forbruksprognosen skriver de «For å komme i gang med dette arbeidet, er det behov for 1,2 mill. kroner i 2025 av de tildelte midlene på 10 mill. kroner for å dekke Landbruksdirektoratets kostnader. Vi foreslår at de resterende 8,8 mill. kronene av tildelte midler frigis i 2025». Det siste er ikke innarbeidet i forbruksprognosene, noe vi mener er en feil fra direktoratet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener en kan overføre 8,8 mill. kroner til 2026, og ut fra dette spare inn 8,8 mill. kroner fra det prognoserte beløpet under post 21 i 2026. For at Mattilsynet skal komme i gang med arbeidet med utvikling av systemet i 2025, foreslår forhandlingsutvalget å bruke 5 mill. kroner av ledige midler for 2025 til Mattilsynet til dette. Mattilsynet vil uansett måtte fornye det gamle datasystemet og vil ha nytte av en endring. For 2026 forutsettes det at Mattilsynet får tilstrekkelig med midler til dette arbeidet over det ordinære statsbudsjettet.

6.2 Målpriser fra 1. juli 2025

Jordbrukets forhandlingsutvalg har lagt vekt på de innspill vi har fått fra Felleskjøpet Agri og Gartnerhallen om muligheter for å ta ut økte priser i markedet for korn, potet, epler og grønnsaker.

6.2.1 Målpris korn

For å nå målet om økt sjølforsyning må det legges til rette for økt markedsrettet produksjon av korn til mat og fôr. Det må stimuleres til økt produksjon av mathvete. Økt norsk mathvetedyrking vil bidra til redusert import og økt norskandel i melet. Målpris på mathvete prioriteres derfor i

årets oppgjør. Samtidig er Felleskjøpet Agri bekymret for overproduksjon av bygg. Eventuell overproduksjon av bygg vil ha store kostnader for bonden, i form av overlaging som må betales med omsetningsavgift. Det er derfor viktig å unngå dette.

Det er underskudd av havre til kraftfôr i Midt-Norge, og økt pris kan bidra til økt havredyrking der. Samtidig kan økt produksjon av havre bidra til økt volum å sortere ut mathavre fra. De siste årene har vi hatt underdekning på norsk mathavre. Høyere norskandel for mathavre vil bidra til økt sjølforsyning. Prisen på havre økes for å stimulere til økt dyrking av havre.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever følgende endringer i målpris fra 1. juli 2025:

- **Målpris på hvete økes med 37 øre per kg**
- **Målpris på havre økes med 14 øre per kg**
- **Målpris på bygg økes med 5 øre per kg**

6.2.2 Målpris potet, grønnsaker og epler

Målprisene for frukt, bær og grønnsaker ble økt med 3,0 prosent ved siste oppgjør, mens målprisen for poteter ble økt med 25 øre per kilo. Dette ga et etterslep i inntekt i forhold til de økte kostnadene i forrige sesong, og i flere tilfeller har noteringspris til produsent gått ned siste året.

Vi har hatt en betydelig kostnadsutvikling i næringa de senere årene. Grøntnæringa bruker mye innleid arbeidskraft og er derfor følsom for økte lønnsutgifter. Kostnadsindeksene for jordbruket fanger ikke opp den tyngden lønnskostnader har i grøntnæringa. Kostnadene til plantevernmidler har økt betydelig mer enn KPI, samtidig som flere midler ikke kan nyttes lenger.

For grønnsakene har noteringspris ligget på eller over målpris. I gjennomsnitt har en tatt ut over målpris. For tomat ligger en over målpris mens agurk i gjennomsnitt tar ut målpris. For epler har en ligget under i sesongen. Poteter har tatt ut over målpris, men har en nedgang i noteringspris sammenlignet med 2023.

Konklusjonen er at det er et godt grunnlag for å øke målprisen vesentlig og utover ordinær pris- og kostnadsvekst.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår følgende endringer i målpris:

- **Målprisene for frukt, bær og grønnsaker økes med 4,2 prosent.**
- **Målprisen for matpotet økes med 40 øre per kilo.**

6.3 Markedsbalansering

Å produsere mat er langsiktige, biologiske prosesser, og nettopp derfor er det vanskelig å gjøre raske tilpasninger av produksjonen etter svingninger i markedet. Som følge av at norsk landbruk kun har det norske markedet som kunde er det helt avgjørende å ha gode reguleringsmuligheter slik at markedet i størst mulig grad får tilgang på norskproduserte varer, og samtidig sikre en størst mulig verdiskapning og norskandel. Underskudd dekkes ved import og utgjør tapte markedsmuligheter for norsk landbruk og lavere sjølforsyningsgrad. Overskudd i markedet er svært utfordrende for produsentøkonomien, både på kort sikt, når omsetningsavgiften må økes for å regulere markedet, men også over tid.

Markedsreguleringen skal bidra til risikoavlastning for primærprodusenten. Markedsordningene gir bonden sikkerhet for at han eller hun får solgt det han/hun produserer til en tilnærmet lik pris, uavhengig av markedssituasjonen, tid på året eller hvor i landet han/hun bor. Markedsreguleringen bidrar til et landbruk over hele landet, økt verdiskaping og bærekraftig matproduksjon.

Virkemiddelet er avgjørende for å håndtere bøndenes risiko med å produsere mat fra naturen til et svingende marked. Det vil ikke være mulig for bøndene i Norge å gjøre denne jobben uten at markedsreguleringsordningen virker sammen med andre landbrukspolitiske tiltak. Rollen som markedsregulator er forankret i Hovedavtalen for jordbruket § 4-2, samarbeidsavtalen mellom faglagene og markedsregulatorene, og i Omsetningsloven. Markedsreguleringen skal bidra til å oppnå fastlagte mål i landbrukspolitikken. Gjennom jordbruksavtalen har landbruket påtatt seg ansvaret for å balansere markedet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg understreker at markedsreguleringen og markedsordningene fortsatt er avgjørende for risikoavlastning for primærprodusentene. Rammer og regelverk må sikre fortsatt balanse mellom rettigheter og plikter for markedsregulatorene, og forutsigbarhet for alle ledd i verdikjeden.

6.3.1 Nye produksjonsregulerende tiltak

Etter jordbruksforhandlingene 2024 ble det satt ned en partssammensatt arbeidsgruppe som har utredet nye virkemidler for produksjonsregulering. Produksjonsregulerende virkemidler er tiltak som brukes for å styre hvor mye som produseres i en sektor, slik at produksjonen tilpasses etterspørselen i markedet. Rapporten tar for seg mulige nye reguleringstiltak for kjøtt (unntatt fjørfekjøtt). Produksjonene er veldig ulike, både med tanke på antall produsenter, struktur og driftsform. Det påvirker både hvilke tiltak som kan være aktuelle, hvor effektive de vil være og om det kan få negative konsekvenser. Arbeidsgruppa har vurdert følgende tiltak særskilt:

- Vektdifferensiert omsetningsavgift for storfe og svin
- Todelt omsetningsavgift på egg (høyere omsetningsavgift for nye produsenter)
- Kvote for sau/lam
- Adgang til deling av informasjon gjennom balanseringsråd mv. som grunnlag for markedsbalansering

Todelt omsetningsavgift for egg, dvs. høyere omsetningsavgift for nye produsenter i overskuddssituasjoner, er et tiltak som tidligere er foreslått av faglagene sammen med Nortura. Mesteparten av volumet i eggproduksjon kommer fra produsenter som utnytter konsesjonsgrensa på 7 500 høner. Det betyr at eggproduksjonen først og fremst øker gjennom nyetableringer. Forslaget er at det i overskuddssituasjoner illegges en høyere omsetningsavgift for produsenter som etablerer seg enn de eksisterende produsentene. Dette vil i utgangspunktet bety at det er ganske få som rammes av tiltaket – kun de som vil etablere seg i overskuddssituasjoner – og at man kan unngå å bygge ytterligere kapasitet når markedet er dekket. Dette tiltaket vil være presist i den forstand at det kun treffer i overskuddssituasjoner, og da nyetableringer. Samtidig viser denne rapporten at det vil kreve et omfattende opplegg for å administrere dette, og at det vil kunne gjøre tiltaket mindre treffsikkert. Tiltaket krever en endring i Omsetningsloven i Stortinget fordi det ikke er innenfor dagens formål med omsetningsavgiften.

Vektdifferensiert omsetningsavgift er et tiltak som innebærer at omsetningsavgiftssatsen som trekkes avhenger av slaktevekt. For slakt over en viss størrelse (evt. flere intervall) innkreves en høyere omsetningsavgift enn slakt under denne vektgrensa. Differensiering av omsetningsavgift basert på vekter kan være et fornuftig tiltak for å bidra til markedsbalanse innenfor forholdsvis kort tid. Det er en forsterking av prissignal og frivillige tiltak som allerede brukes, og vil gjøre det enda mer effektivt som regulering. Å differensiere omsetningsavgift slik kan brukes både på svin og storfe, og det kan gjennomføres innenfor dagens regelverk. Det vil si at markedsregulator kan

be Omsetningsrådet om å få bruke tiltaket, men det er Landbruks- og matdepartementet som fastsetter den øvre rammen for omsetningsavgift, og må gi rom for nok differensiering.

Kvotepå sau/lam er grundig beskrevet og vurdert. Det er et inngripende tiltak som vil kreve endringer i Omsetningsloven, og vil være et helt nytt forvaltningssystem, slik som for melkekvoter. Av dyrevelferdsgrunner vil en kvote på leveranse av kjøtt være det eneste aktuelle, men det er ikke mulig å se for seg at kvotesystemet kan utformes slik at det tilpasses markedet tidsnok. Det vil være et etableringshinder for nye produsenter og et hinder for utvikling av egen gård for eksisterende produsenter, og dermed gå på tvers av det landbrukspolitiske målet om å utnytte jord- og beiteressurser over hele landet. Tiltaket er vurdert som særdeles krevende å administrere, med tilhørende kostnader som næringen ikke kan pådra seg.

Når det gjelder «balanseringsråd» vil vi henvise til erfaringer med produsentråd i regi av Norges Bondelag. Det har hatt god effekt på svin, på storfe er det vanskeligere å få nok oppslutning om de frivillige tiltaka. Det er ikke grunn til å tro at det vil være annerledes med en justering av innretningen. Denne typen tiltak utfordrer ikke primærnæringsunntaket i Konkurranseloven, for eksempel ved å involvere andre ledd i verdikjeden, og Norturas rolle som markedsregulator kan ikke svekkes gjennom å legge føringer for valg av konkrete produksjonsregulerende tiltak.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er viktig å legge til rette for å bevare markedsbalanse i eggmarkedet, og ber regjeringen legge fram forslag til endring i Omsetningsloven for å legge til rette for en todelt omsetningsavgift på egg, med høyere omsetningsavgift for nye produsenter.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber Landbruks- og matdepartementet følge opp eventuelt initiativ fra Omsetningsrådet om økt maksimal omsetningsavgift for storfe/svin, slik at tiltaket vektdifferensiert omsetningsavgift kan utformes på en effektiv måte.

6.4 Budsjettoverføringer

Totalkalkylen viser at jordbruket henter i underkant av 70 prosent av inntektene fra markedet, mens i overkant av 30 prosent er budsjettoverføringer. Bevilgninger over statsbudsjettet må brukes for å sikre inntektsutvikling og de samfunnsmessige mål som markedsprisene ikke ivaretar.

For å videreutvikle et landbruk over hele landet må en tilføre landbruket tilstrekkelig med budsjettstøtte. Styrke virkemidler må innrettes for å utjevne inntekter mellom produksjoner, områder og bruksstørrelser. Dette er i tråd med flertallsmerknaden fra Innst. 148 S (2021-2022): *«Flertallet viser videre til flertallets enighet i budsjettforliket høsten 2021 om at regjeringen skal legge frem en forpliktende og tidfestet plan i løpet av 2022 for å tette inntektsgapet mellom bønder og andre grupper i samfunnet uavhengig av bruksstørrelse, produksjon og landsdel.»*. En slik utjevning gir mulighet for god arealutnyttelse, som er en forutsetning for en bærekraftig og klimasmart matproduksjon.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at budsjettoverføringer er helt avgjørende for å kompensere bønder som har driftsulempen knyttet til topografi, klima og bruksstørrelse. Uten tilstrekkelig budsjettstøtte blir mulighetene for å foreta inntektsutjevning dårligere. Det vil gjøre det umulig å oppnå de landbrukspolitiske målene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever økte budsjettmidler med 1 650 mill. kroner for 2026.

6.5 Økonomiske utslag av kravet

Det er foretatt beregninger av sekretariatet i Budsjettnemnda for jordbruket på referansebrukene som viser utslag i helårsvirkning av kravet. I disse beregningene er det lagt inn:

- 6 øre/l økt kumelkpris og 27 øre/l redusert geitemelkpris.
Det er da tatt hensyn til et normalt nivå på etterbetalingen for melk, og økt PGE.
- 2,7 prosent prisøkning for andre ikke-målprisprodukter, f.eks. egg, kylling, svin, storfekjøtt.
- En rentenedgang på 0,43 prosentpoeng.
- 4,0 prosent lønnsvekst for innleid arbeidskraft.
- 12,0 prosent kostnadsvekst for gjødsel.
- 2,7 prosent kostnadsvekst for jord- og kvoteleiekostnader.
- 2,7 prosent økning i avskrivningene.
- 3,5 prosent kostnadsvekst for alle andre kostnadsposter (unntatt såkorn, settepoteter og livdyr som er framregnet med prisutviklingen på salgsproduktene).
- En gjennomsnittlig kraftfôrprisøkning på 3,5 prosent pluss 4,3 øre/kg som effekt av økt fôrkornpris.

Alle inntektsutslag er regnet per årsverk à 1 755 timer. Det er ikke regnet inn en inntektsnedgangseffekt per familieårsverk av at det blir flere årsverk å dividere årsresultatet ut på som følge av nedgangen i antall timer i årsverket. For inntektsnivåer i 2024 og 2025 vises det til tabell 6.

Tabell 18 Årsresultat inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per familieårsverk à 1 810 timer i 2025 og omregnet til 1 755 timer, og 1 755 timer i 2026

REF. BRUK	2025 1810 timer A	2025 1755 t årsv.korr. B	2026 1755 t C	2026- 2025 C-B	2026- 2024
1 Melk, 33 årskyr. Landet	742 800	720 200	734 300	14 100	159 300
2 Korn, 509 dekar korn. Landet	888 200	861 200	866 400	5 200	36 900
3 Sau, 159 vinterfôra sauer. Landet	438 900	425 600	487 000	61 400	163 900
4 Melkeproduksjon geit, 162 årsgeiter. Landet	768 700	745 300	781 700	36 400	144 700
5 Svin og korn, 53 avlssvin + 386 dekar korn. Landet	765 400	742 100	744 500	2 400	69 500
6 Egg og planteprod., 6048 høner + 262 daa korn. Landet	1 112 900	1 079 100	1 101 500	22 400	150 600
7 Poteter og korn, 125 daa poteter + 295 daa korn. Landet	983 300	953 400	1 038 800	85 400	128 000
8 Ammeku, 29 ammekyr. Landet	347 400	336 800	419 600	82 800	148 400
9 Frukt og bær, 46 dekar frukt og bær. Landet	951 000	922 100	957 700	35 600	129 600
10 Grønnsaker, 144 dekar grønnsaker + 299 daa korn. Landet	792 500	768 400	832 700	64 300	109 400
11 Fjorfekjøtt og planteprodukter, 138 503 fjørfeslakt. Landet	1 414 300	1 371 300	1 380 000	8 700	121 600
12 Økologisk melk, 29 årskyr. Landet	947 300	918 500	933 200	14 700	177 000
13 Melk, 16 årskyr. Landet	659 700	639 700	653 000	13 300	119 900
14 Melk, 53 årskyr. Landet	875 900	849 300	859 100	9 800	198 300
15 Melk, 70 årskyr. Landet	1 040 100	1 008 500	1 019 500	11 000	233 500
16 Melk, 41 årskyr. Arealzone 1 og 3	1 058 100	1 025 900	1 035 100	9 200	188 600
17 Melk, 31 årskyr. Arealzone 5A	737 600	715 200	721 800	6 600	149 700
18 Melk, 31 årskyr. Arealzone 2	852 000	826 100	847 900	21 800	174 200
19 Melk, 31 årskyr. Arealzone 5B	674 500	654 000	666 800	12 800	151 000
20 Melk, 45 årskyr. Arealzone 4	719 400	697 500	702 300	4 800	152 600
21 Melk, 31 årskyr. Arealzone 6 og 7	786 900	763 000	794 200	31 200	177 200
22 Korn, 334 dekar korn. Østlandet	1 074 000	1 041 400	1 094 400	53 000	157 600
23 Korn, 774 dekar korn. Østlandet	1 194 400	1 158 100	1 179 000	20 900	78 400
24 Sau, 155 vinterfôra sauer. Arealzone 5A og 5B	422 100	409 300	472 700	63 400	166 900
25 Sau, 152 vinterfôra sauer. Arealzone 6 og 7	488 700	473 900	530 100	56 200	153 100
26 Sau, 84 vinterfôra sauer. Landet	275 000	266 600	308 600	42 000	111 900
27 Sau, 269 vinterfôra sauer. Landet	623 900	604 900	691 200	86 300	214 200
28 Ammeku, 28 ammekyr. "Grasområder" (5A, 5B, 6, 7)	330 400	320 400	391 300	70 900	128 600
29 Ammeku, 31 ammekyr. "Kornområder" (1, 3, 4)	322 700	312 900	399 900	87 000	146 400
30 Ammeku, 43 ammekyr. Landet	296 800	287 800	385 200	97 400	163 800

Jordbrukets forhandlingsutvalg konstaterer at kravet gir størst inntektsutslag for sau og ammeku i tråd med prioriteringene våre. Også referansebrukene med grønnsaker og poteter vil få betydelig økte inntektsmuligheter med dette kravet, og her ligger det gode markedsmuligheter. Sett over 2 år, 2024-2026, forventes bruk med melk, sau eller ammeku å få om lag samme økning i inntektsmulighetene med dette kravet.

7 HUSDYRHOLD

En bærekraftig husdyrproduksjon er viktig for å nå målet om 50 prosent sjølforsyning. Det må være lønnsomt å dyrke gras og høste flest mulig fôrenheter i utmarka. Ordningen rundt telledatoer må innrettes på en slik måte at tilførsel av slakt har forutsigbarhet. Dette vil bidra til mindre import, samt opprettholdelse av en bærekraftig prisløype til bonden.

7.1 Dyrehelse og dyrevelferd

Norsk dyrehelse er unikt god i verdenssammenheng, men er under økende smittepress på grunn av dyresykdommer i naboland, reiseaktivitet, handel og klimaendringer. En forutsetning for å opprettholde god dyrehelse og –velferd er tilstrekkelig økonomi i jordbruket, slik at det kan legges ned nok tid og ressurser i dyreholdet. For å ivareta dyrehelsen er god veterinærdekning en forutsetning, sammen med systematisk arbeid med forebygging, sykdomshåndtering og bekjempelse. Alle dyrearter bør ha en helsetjeneste som utvikler og drifter dyrevelferdsprogram, utvikler og sprer kunnskap om forebyggende helsearbeid, smittevern, helseovervåking, kontroll og bekjempelse av sykdommer som er relevante for arten. Dyresykdommer gir dårligere dyrevelferd og redusert matproduksjon.

Jordbrukets forhandlingsutvalg prioriterer arbeidet med dyrehelse i jordbruksforhandlingene 2025. Vi prioriterer veterinærdekning og støtteordninger for å redusere bondens og fellesskapets kostnad og risiko ved å håndtere og bekjempe smitte i besetningen, og beskytte mot smittespredning.

7.1.1 Etablere helsetjeneste for geit (HTgeit)

Melkegeita er en viktig del av norsk landbruk, men få og spredte produsenter gir utfordringer for både fagmiljøet og foredlingen. Melkegeita er godt egnet til å nyttiggjøre seg utmarksbeite, og har en spesiell rolle i landskapsforvaltningen. Det var om lag 1 600 geitehold i Norge i 2023, hvorav 260 av geiteholdene har melkeproduksjon. Samlet er antallet geiter 71 000 dyr. Av disse er 32 000 melkegeiter.

Melkegeiteprodusentene, myndighetene og næringa har i fellesskap gjort en stor innsats for å løfte kvaliteten på geitemelka og standarden i geiteholdet vesentlig. Det er et klart mål at helsetilstanden i geiteholdet opprettholdes. Et målrettet tiltak for dette er å etablere helsetjeneste på geit på lik linje som for de andre husdyrene. Dette er særlig viktig for også å nå «hobbybesetninger» med geiter og ammegeiteprodusenter. Disse dyregruppene var ikke med i prosjektet “Friskere geiter”, og man har liten oversikt over helsestatus i disse besetningene.

God dyrehelse er en forutsetning for god dyrevelferd. 20. desember 2024 la Regjeringen fram en dyrevelferdsmelding der et av tiltakene er å etablere helsetjeneste for geit. Det varsles i meldingen at finansiering avklares av partene ved jordbruksforhandlingene. Animalia, som allerede drifter helsetjeneste for sau, storfe, gris og fjørfe, har struktur og kompetanse til å etablere og drifte en helsetjeneste for geit i synergi med eksisterende helsetjenester.

En etablering av HTgeit kan iverksettes i 2025 dersom lønnsmidler og driftsmidler kan gjøres tilgjengelig allerede i 2025. Etablering av HTgeit basert på krysssubsidiering fra andre produksjoner er ikke en aktuell løsning. HTgeit må sikres forutsigbar og varig finansiering for å drifte med et langsiktig perspektiv.

	Sum	Kommentar (alle tall må indeksreguleres)
Lønn inkl. overhead*	1 550 000 kr	Årlig
Ledelse, rapportering (økonomi/regnskap)	100 000 kr	Krever egne regnskap med egen rapportering
Driftsmidler (reiser m.m.)	300 000 kr	Årlig
Etablering av velferdsportal geit (IT-utvikling)	1 100 000 kr	Fordelt over 2026 og 2027
Utviklingsledelse	500 000 kr	Fordelt over 2026 og 2027
Drift velferdsportal geit (IT og utviklingsledelse)	400 000 kr	Årlig fra 2028

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å etablere en helsetjenester for geit organisert under Animalia på lik linje med andre helsetjenester. Ettersom det ikke er omsetningsavgift på geitekjøtt, og omsetningsavgift på geitemelk ikke er tilstrekkelig for å finansiere et slik tiltak, krever Jordbrukets forhandlingsutvalg at det settes av 1,3 mill. kroner av ledige midler til oppstart i 2025. For 2026 settes det av 2,8 mill. kroner over tilskudd til dyreavl.

De siste årene har det vært flere tilfeller av smittsom dyresykdom med påfølgende sanering på flere dyrearter. Kontroll og bekjempelse av smittsomme sjukdommer forutsetter økonomiske ordninger som gjør det mulig å sanere uten store tap.

Økonomiske ordninger knyttet til sanering for smittsom dyresykdom i en husdyrbesetning

For smittestoffer og dyresykdommer som ikke fører til vedtak om avliving har bonden ikke rett på erstatning fra staten. Hvis driftstapet etter vedtak om sanering fra Mattilsynet varer over 12 måneder finnes det verken offentlig (erstatnings- og kompensasjonsordninger) eller privat, felles risikofinansiering (forsikring), og bonden bærer risikoen og tapet alene. Frykten for de økonomiske følgene av et smitteutbrudd kan påvirke evne og vilje til å varsle om mistanke om dyresykdommer, og vil også kunne påvirke viljen til å opplyse om kontakter mot andre besetninger. Dette er stikk i strid med formålet med den statlige erstatningsordningen, som er å sikre bonden mot de mest alvorlige følgene av å varsle om allmennfarlig, smittsom dyresykdom.

Gjeldende regler for utmåling av erstatning gjør også at bonden bare får dekket en liten del av det reelle tapet ved pålegg om nedslakt. Særlig lave er de for fjørfe. Landbruksdirektoratet har også innført ny praksis, og uttatt behandling av gjødsel fra erstatningsordningen. Det uthuler ordningen ytterligere.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er helt nødvendig å revidere dagens erstatningsordninger etter Matloven og ber om at regjeringen inkluderer prinsippet for utmåling av erstatning i oppdraget Landbruksdirektoratet har fått, alternativt må satsene justeres årlig.

7.2 Tilskudd til dyreavl, mm

7.2.1 Veterinære reiser

En forutsetning for å nå Stortingets mål om landbruk i hele landet, er tilgang på veterinærtjenester. Det er kommunenes ansvar å sørge for tilstrekkelig veterinærdekning, og det er viktig at det finnes tilstrekkelig ressurser kommunene kan bruke til dette. Ordninger over statsbudsjettet, som vaktgodtgjørelse og stimuleringsstilskudd, må økes. Selv om tilgang til veterinærtjenester er kommunenes ansvar og finansieres over statsbudsjettet, er det ordninger over jordbruksavtalen som påvirker husdyrprodusentenes tilgang til veterinærtjenester.

Formålet med ordningen “Tilskudd til veterinærreiser” er å bidra til å utjevne forskjeller i husdyrprodusenters veterinærkostnader. Det finnes ikke data som kan gi eksakte opplysninger om tilskuddets effekt, men data fra NIBIO viser at det er store forskjeller i veterinærkostnader per årsku mellom ulike regioner. Hvis man korrigerer for besetningsstørrelse viste NIBIO i sine beregninger i 2021 at bønder i Nord-Norge må betale 937 kroner mer for veterinærtjenester per årsku enn kollegaene på Jæren. Forskjellene ville vært vesentlig større uten ordningen. I tillegg til å utjevne veterinærkostnader er ordningen i realiteten med på å opprettholde veterinærdekning gjennom å redusere bønder i flere deler av landet sine kostnader til å dekke veterinærenes fulle oppmøtekostnader, og dermed opprettholde markedet for tjenesten. Det er geografiske områder med lengst kjøreavstand i tid og avstand som har størst effekt av ordningen.

Ordinær sats for reisetilskudd er 20,15 kroner per kilometer i 2025. Denne satsen gjelder bruk av egen bil på vei. Veterinærforening opplyser at de vurderer ordningen å være fullfinansiert ved en kjøregodtgjørelse på 25 kroner per kilometer.

Veterinærdekningen har vært under økende press de siste årene, og tiltak må gjøres for å bedre situasjonen. Den økte vaktbelastningen begynner å bli svært krevende i mange distrikter. Strukturendringer i landbruket medfører at det må kjøres stadig flere kilometer per veterinærbesøk. Det er viktig med forsvarlig praksis uten at det blir uoverkommelig dyrt for bonden. Landbruksdirektoratet har etter jordbruksforhandlingene 2023 utredet hvordan ordningen med tilskudd til veterinærreiser kan endres for å ytterligere ha positiv effekt på veterinærdekning, og forhandlingene i 2024 førte til at flere av disse ble fulgt opp. Noen tiltak kunne ikke utredes på

grunn av manglende datagrunnlag. Et av disse var å vurdere kostnadene og effekten av å redusere fradraget fra 40 kilometer reise til 30 kilometer reise per omsøkte rekvirentbesøk. Dette kan være et tiltak som gjør ordningen ytterligere bidrar til veterinærdekning. **Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at Landbruksdirektoratet setter i gang et arbeid for å hente inn nødvendig data slik at konsekvensen av tiltaket kan utredes.**

Det må tas utgangspunkt i lik timesats for alle typer reiser innenfor ordinær arbeidstid, slik at reisetid kompenseres likt uavhengig av fremkomstmiddel. Dette prinsippet lå til grunn for resultatet av forhandlingene i 2024, og en ytterligere økning av timesatsen er nødvendig for å ytterligere oppnå formålet med ordningen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er behov for en styrking av tilskudd til veterinære reiser på vakt. Satsen på vakt bør økes slik at den blir vesentlig høyere enn på dagtid. Dette gir følgende endrede satser i 2026:

- **Reise og ventetid på vakt økes fra 920 kroner per time til 1 050 kroner per time.**
- **Øke ordinær sats på vakt fra 24,69 kroner per kilometer til 28,21 kroner per kilometer med egen bil.**
- **Øke båtsatsen for privat skyssbåt på vakt fra 132 kroner per kilometer til 149,80 kroner per kilometer på vakt.**

De ordinære satsene utenom vakt holdes uendret. Dette gir en økning på 5 mill. kroner til 94,05 mill. kroner. I tillegg har Landbruksdirektoratet beregnet et økt forbruk på 1,4 mill. kroner.

7.2.2 Semin

Tilskudd til utjamning av kostbare inseminasjonsreiser er et målrettet tilskudd for å sikre likt tilbud av avlsmateriale med god kvalitet over hele landet. Midlene brukes for å utjevne de svært varierende kostnadene ved sæddistribusjon og inseminasjonsarbeid som skyldes distriktsvis og lokale forskjeller i reiseavstander og ku-tetthet og sikrer at alle produsenter får lik tilgang til det beste avlsmaterialet til en mer lik pris uansett bosted. Dette er utjevning som ikke fanges opp av andre tilskuddsordninger i landbruket. Avtalemidlene brukes ikke til å dekke noe av den ordinære drifta i Geno.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningene til semintjenester videreføres.

7.2.3 Avlsorganisasjoner

For å møte forpliktelsene i klimaavtalen har redusert metangassutslipp en ønsket egenskap å ta inn i avlsmålet. I 2024 og 2025 fikk Norsk Sau og Geit (NSG) et øremerket tilskudd til avlsarbeid for redusert metanutslipp på Norsk Kvit Sau. Der måles metan, og dette må gjøres i felt hvert eneste år framover dersom vi skal få til en god avlsframgang for egenskapen. Tilskuddet til metanavlens må videreføres i 2026 under posten tilskudd til avlsorganisasjoner for å sikre videre framdrift.

Ordningen skal videre sikre genetisk variasjon i populasjonene og bygge på bærekraftige prinsipper basert på en tilstrekkelig stor effektiv avlspopulasjon og inkludering av funksjonelle egenskaper i avlsmålet. For 2025 var det avsatt 16,845 mill. kroner til tiltaket, hvor 2 mill. kroner var forbeholdt NSG til dekking av kostnader ved drift av mobilt klimakammer.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre tilskudd til avlsorganisasjoner, samt fortsatt øremerke tilskudd på 2 mill. kroner til NSGs drift av mobilt klimakammer.

7.2.4 Ringormvaksining av storfe

I jordbruksforhandlingene 2024 ble det bevilget midler for 2024 og 2025 til å kunne refundere noen av utgiftene produsenter som har hatt ringorm i sine besetninger har ved langvarig vaksining mot ringorm (hhv. 1 og 2 mill. kroner). Ordningen skal være midlertidig. Vaksining er en viktig del av sanering etter påvising. Storfehold med påvist ringorm anbefales å vaksinere i 5 år etter sanering og blir som hovedregel pålagt 3 års vaksining fra Mattilsynet.

Det er i løpet av 2024 etablert avtaler og rutiner for refusjon av vaksining i samarbeid med Norges Bondelag og Landbruksdirektoratet. Produsentene er kontaktet og informert om muligheten for å søke refusjon. Søknadsskjema blir sent ut til aktuelle produsenter i løpet av våren 2025. Bruken av midlene rapporteres samlet til Landbruksdirektoratet ved utgangen av 2025.

Situasjonen rundt ringorm i Trøndelag i 2023 var svært bekymringsfull. Takket være felles innsats fra alle aktører ser situasjonen nå ut til å være under kontroll. Kostnadene til sanering har imidlertid vært svært store, og muligheten til å få refundert noen utgifter er av stor betydning for å redusere felleskapets risiko for spredning ved tilbakefall. Det ble ett nytt tilfelle i Rogaland i 2024, men også i Rogaland ser situasjonen ut til å være under kontroll. Det er ingen nye tilfeller i andre deler av landet. Det er av nasjonal interesse at arbeidet med ringormbekjempelse lokalt i Trøndelag og Rogaland lykkes, slik at ringorm kan bekjempes i Norge, og verdien på norske storfehuder opprettholdes.

I henhold til kriteriene som er utarbeidet er det per i dag 18 besetninger i Trøndelag og rundt 40 besetninger i Rogaland som kan søke om refusjon og vil bli vurdert ut fra gitte kriterier i 2026. Behovet for tilskudd er beregnet til 2,1 mill. kroner for 2026 og inkluderer 0,1 mill. kroner for å dekke Animalias kostnader ved å drifte ordningen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at det settes av 2,1 mill. kroner under posten dyreavl mm. for 2026 til å refundere kostnader til ringormvaksining i 2026. Dette er en økning på 0,1 mill. kroner fra 2025.

7.2.5 Tilskudd til prøvetaking og vaksine mot Blåtunge

En svært aggressiv variant av Blåtunge ble påvist for første gang i Norge i september 2024. Sjukdommen skyldes blåtungevirus som overføres via sviknott, og gir sykdom hos drøvtyggere. Smittet sviknott kom sannsynligvis fra Danmark med vind og rammer tilfeldig ut fra hvor sviknotten lander.

Rundt 100 besetninger har fått påvist smitte etter klinisk mistanke i Norge, og 270 besetninger har fått positivt resultat i tankmelk-undersøkelse. Høsten 2024 opplevde rammede sauebesetninger alvorlig sykdom, inkludert fatalt utfall på smittede dyr. Denne våren kommer det mer eller mindre daglig prøvesvar med påvising av virus i svakfødte kalver som og har misdannelser i hjernen pga. smitte i mors liv. Man ser også eksempler på at smittede enkeltbesetninger kan ha en reduksjon i melkeproduksjon fra 33 liter per dag i snitt ned til 26 liter per dag over flere måneder. Systematisk innhenting av kunnskap om konsekvenser for norske besetninger er underveis, men foreløpig er mye fremdeles usikkert.

Hvordan situasjonen sommeren og høsten 2025 blir i Norge er uvisst. Med stor smittespredning i Danmark høsten 2024 kan det forventes nye bølger med smittet sviknott over havet sommer og høst 2025. I hvor stor grad smitte overvintrer i Norge er uvisst, men det er risiko for at kalver som er smitta i mors liv kan være smitekilde til påfølgende års sviknottpopulasjon med mulighet for tidligere oppstart av et utbrudd.

Selv om vaksine ikke beskytter mot smittespredning, har den effekt mot alvorlig sykdom og død. Vaksineanbefalingen som er utarbeidet av Animalia i samarbeid med Veterinærinstituttet tar høyde for at situasjonen kan bli alvorlig.

På den annen side har Norge fordel av et kaldt klima med en topografi som stopper vind og dermed passiv transport av sviknott innover i landet. Tankmelkprøver viser utbredelse av smitte i et relativt begrenset geografisk område sør i landet og langs kysten. En annen fordel som har bidratt til å begrense spredningen i 2024 var at næringa satte inn egne tiltak med en gang mistanken kom, med frys av livdyrtransport ut av Agder og avlysing av dyreauksjon og kåringssjå. I Norge opprettet også Mattilsynet en tiltakssone med krav om testing av dyr som skulle ut av sonen. Dette var viktig for å bremse spredningen.

Disse faktorene gir samlet en unik mulighet for å redusere smittespredningen ut over naturlig spredning av sviknott, og dermed skåne mange tusen besetninger for alvorlige konsekvenser. Testing av dyr med PCR før forflytning ut av tiltakssonen er et viktig tiltak for å begrense videre smittespredning, men testing er kostbart. Belastningen både ved konsekvenser av sykdommen og tiltakene for å hindre videre smittespredning bæres av besetninger i et begrenset geografisk område.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at felleskapet må bidra til å avlaste rammede produsenter både i inneværende år og i 2026. Ved å teste storfe og sau som flyttes ut av sonen reduseres fellesskapets risiko, og fellesskapsmidler bør brukes for å støtte opp om tiltakene. Animalia har estimert antall dyr som vil testes og vaksineres i 2025 og 2026. Det gir følgende:

- Testing:
 - Antall: 1 500 dyr vil trolig testes i 2025 og 2 000 dyr vil trolig testes i 2026.
 - Kostnad: ca. 1 000 kroner per prøve i gjennomsnitt.
 - Foreslått tilskuddssats: 50 prosent, dvs. 500 kroner per prøve.
 - Total tilskudd: 2025: 0,75 mill. kroner, 2026: 1 mill. kroner
- Vaksinering
 - Antall: 100 000 storfe og 100 000 sau i både 2025 og 2026.
 - Kostnad: ved vaksinering av større grupper anslagsvis 150 kroner (sau) og 200 kroner (storfe) per dyr.
 - Foreslått tilskuddssats: 50 prosent, dvs. 75 kroner per sau og 100 kroner per storfe.
 - Total tilskudd: 17,5 mill. kroner i både 2025 og 2026.

For å beskytte drøvtyggere i utsatt område mot alvorlige konsekvenser av Blåtunge krever jordbrukets forhandlingsutvalg at det settes av 17,5 mill. kroner av ledige midler til vaksinering mot Blåtunge innenfor tiltakssonen i 2025, og 17,5 mill. kroner i 2026.

For å redusere spredning av Blåtunge til nye områder krever forhandlingsutvalget at det settes av 0,75 mill. kroner av ledige midler til prøvetaking av livdyr i blåtungesonen i 2025, og 1,0 mill. kroner i 2026.

7.3 Tak for husdyrtilskudd

Ved jordbruksoppgjøret i fjor ble det reetablert tak for husdyrtilskudd etter at det var midlertidig suspendert pga. sterk kostnadsvekst i næringa og behov for å kompensere alle bruksstørrelser gjennom tilskuddsøkninger. Taket ble satt til 1 mill. kroner per foretak.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener taket for 2026 må settes til 1 070 000 kroner per foretak.

7.4 Grovfôrbasert kjøttproduksjon

Både storfe og småfe bruker grasareal og utmarksressurser som ikke kan nyttes på annet vis. Grovfôrproduksjonene er bærebjelkene i distriktslandbruket og utnytter utmark, beite og grasarealene over hele landet. Det bidrar til økt sjølforsyning og bærekraftig produksjon. Referansebrukene for disse produksjonene viser et inntektsnivå som jevnt over ligger lavt, og lavere enn gjennomsnittet i jordbruket. Inntektsutviklingen har vært svak over tid, på tross av at dette er produksjon basert på norske areal- og fôrressurser. Økt konkurransekraft og et produksjonsvolum tilpasset etterspørselen, er nødvendig for å sikre et bærekraftig og robust, norsk landbruk. Virkemidlene i jordbruksforhandlingene må spille på lag med markedet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at årets jordbruksforhandlinger løfter de produksjonene som ligger lavest i inntekt, og styrker disse gjennom virkemidler som stimulerer til å drive godt, levere det markedet etterspør og bruke gårdens ressurser.

7.4.1 Beitebruk

Tilskuddene knyttet til beitebruk har vært prioritert de siste jordbruksoppgjørene. Innenfor ordningen “Organisert Beitebruk”, jf. kap. 11.2.6, gis det tilskudd til investeringer som blant annet skal bidra til å legge til rette for best mulig utnyttelse av beite i utmark, og til å redusere tap av dyr på utmarksbeite. Ny teknologi, som elektronisk overvåkingsutstyr og gjerder, er viktig i arbeidet med fortsatt å stimulere til bruk av utmarksbeiteressurser.

Kastrater

Ved å kastrere oksekalver vil en kunne ha flere dyr på beite, inkludert utstrakt bruk av utmarksbeite, der det er en mulighet. Kastratproduksjon foregår ofte med to beitesesonger, og er en mer ekstensiv produksjon, hvor det brukes mye grovfôr og beite. Dette er for tiden en meget begrenset produksjonsform i Norge. I 2018 kom 0,7 prosent av norsk storfekjøtt fra kastrater (Animalia, 2019). Grunnen til at det fortsatt er få kastrater i Norge er at kostnaden med kastrering er høy, samt at kastrater på beite har dårligere tilvekst. NIBIO har beregnet at kastrater har et dekningsbidrag som er 2 400 kroner lavere enn okser².

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det innføres en egen forhøyet sats for kastrater på beite.

Det vises for øvrig til kap. 11.2.8 om organisert beitebruk, der jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår en storstilt satsing på ny teknologi knyttet til bruken av beiteressursen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil fortsette styrkingen av beitetilskuddene og foreslår følgende:

- **Utmarksbeitetilskudd økes med 200 kroner per dyr for kyr, storfe og hest, og med 90 kroner per dyr for sau, lam, geit og kje.**
- **Generelt beitetilskudd økes med 85 kroner per dyr for storfe m.m, og med 45 kroner per dyr for småfe m.m.**
 - **Det innføres en egen sats for kastrater på beite med 2 000 kroner per kastrat.**
- **Organisert beitebruk økes med 31 mill. kroner, jf. kap. 11.2.8.**

² https://nibio.brage.unit.no/nibio-xmlui/bitstream/handle/11250/3063872/NIBIO_RAPPORT_2023_9_58.pdf?sequence=4&isAllowed=y

7.4.2 Sau/lam

Småfeholdet er viktig for å opprettholde næringsvirksomhet og bosetting over hele landet. Det er også en hovedaktør i utnyttelsen av de rike beiteressursene vi har i Norge. Markedsbalansen og framtidsutsiktene for etterspørselen etter sau og lam tilsier at det ikke er rom for økt produksjon, men at det må være en ambisjon å beholde dagens kapasitet og øke produksjonen av lammekjøtt noe. Nortura vurderer at markedsbalansen og framtidsutsiktene for etterspørselen etter sau og lam tilsier at det ikke er rom for økning i produksjonen, men at det må være en ambisjon å beholde dagens kapasitet. Referansebrukene viser at sau ligger lavt i inntekt, jf. kap. 5.5, selv om økonomien er styrket gjennom de siste jordbruksoppgjørene.

NIBIO har på oppdrag fra Norges Bondelag studert variasjon i lønnsomheten for bruk med sau og lammekjøttproduksjon i driftsgranskingene. Det er stor variasjon i de økonomiske resultatene i saueholdet, uten en åpenbar enkeltforklaring. Faktorene som påvirker hvem som oppnår lavt eller høyt årsresultat per familieårsverk er særlig arbeidsforbruk, produksjonen per mordyr, mekaniseringskostnader, herunder leasing, og generell kostnadskontroll. Produksjonsresultat er avgjørende, og høygruppa har flere slaktede lam per søye, høyere slaktevekter og bedre priser per kilo kjøtt.

Jordbrukets forhandlingsutvalg anerkjenner at det er viktig å legge til rette for forskjellige driftsformer avhengig av klima og gårdens ressurser. **Jordbrukets forhandlingsutvalg krever en fortsatt styrking av økonomien i saueholdet. Vi vektlegger en stimulering til større produksjon per vinterfôra sau, men vektlegger også en styrking av økonomien ved beiting både på inn- og i utmark uavhengig av driftsform.**

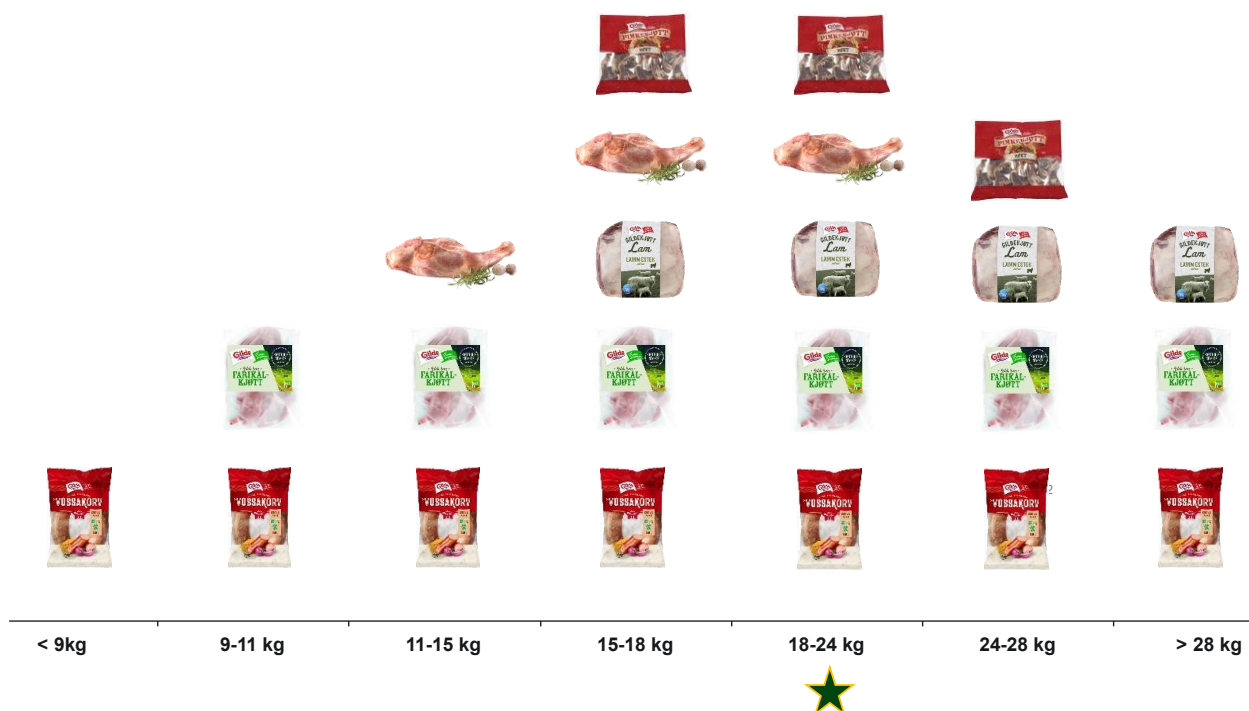
Tilskudd til lammeslakt.

Lammeslakttilskuddet utbetales for alle slakt med klassifisering O + og bedre, uavhengig av vekt. Ved jordbruksoppgjøret 2024 diskuterte partene utviklingen av lette lammeslakt. Nortura opplever økende grad av at det leveres lam som er såpass lette at det er problematisk med tanke på kvalitet og bruksområde. Nesten 3 prosent av slaktene som er berettiget kvalitetstilskudd har slaktevekt under 13 kilo. Lengdemåling ble obligatorisk fra 1. juli 2024 for alle slakterier som slakter mer enn 2 000 småfe i året. For 2024 var det:

- 5,7 prosent av slaktene som ble klassifisert som O eller lavere og fikk ikke lammeslakttilskudd.
- 6,9 prosent av lammeslaktene som hadde slaktevekt under 11 kilo. Det utgjorde 63 597 lammeslakt. 12,5 prosent av disse slaktene hadde en klassifisering O+ eller bedre, dvs. 7 990 lammeslakt. Dette utgjør 0,9 prosent av alle lammeslakt som får lammeslakttilskudd.
- 16,8 prosent av lammeslaktene som hadde en slaktevekt mellom 11 og 15 kilo. Det utgjorde 155 495 lammeslakt. 16,8 prosent av disse hadde en klassifisering O+ eller bedre, dvs. 42 963 lammeslakt.

I følge Animalia har innføring av lengdemålingssystemet ført til at en litt mindre andel av lammeslaktene havner i de laveste klassene, mens en litt større andel havner i R- til U-, men utslagene er relativt små.

Av de målrettede tilskuddsordningene mot saueholdet, er det lammeslakttilskuddet som har økt klart minst de siste 10 årene. Lammeslakttilskuddet bidrar i utgangspunktet til produksjon av lam som markedet etterspør.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å differensiere lammeslakttilskuddet, både etter kvalitetsklasse og vekt. Vi foreslår følgende grenser og satser:

- Klasse O+ eller bedre, under 11 kilo, 0 kr/slakt
- Klasse O+ eller bedre, 11,1-15,0 kilo, 350 kr/slakt
- Klasse O+ eller bedre, 15,1 kilo og over, 725 kr/slakt

I sum innebærer dette en økning i bevilgningen til kvalitetstilskudd lammeslakt med 130,8 mill. kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever følgende endringer i virkemidler for sau og lam:

- Husdyrtilskuddet økes med 50 kroner per dyr i intervallet 1-75 dyr og over 150 dyr, og med 100 kroner per dyr i intervallet 76-150 dyr.
- Satser og tak for tilskudd til avløsning ferie og fritid økes med 5 prosent.
- Satsene for distriktstilskudd kjøtt øker med 2,00 kroner per kilo i sone 4 og 5.
- Tilskudd til ull øker med 2,00 kroner per kilo.
- Utmarksbeitetilskudd øker med 90 kroner per dyr
- Det generelle beitetilskuddet øker med 45 kroner per dyr.
- Tilskuddet til veterinære reiser ved vakt øker betydelig.

Sauemelk

Det gis i dag driftstilskudd for ku- og geitemelk, men ikke for sauemelk. I 2024 var det 4 produsenter som drev med sauemelk av et vesentlig omfang.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at produsenter av sauemelk gis driftstilskudd etter samme satser og innretning som geitemelk.

7.4.3 Storfekjøtt

Referansebrukene viser at økonomien i storfekjøttproduksjon er svak. Markedet bidrar også i 2025 til svak utvikling. Storfeslakt får prisnedgang i 2024 og bare en marginal økning som følge av redusert omsetningsavgift i 2025. For storfekjøtt forventes lageret nå å være tilnærmet tomt før sommeren, det kan gi rom for prisøkning.

Om lag 70 prosent av storfekjøttet i Norge kommer fra melkeproduksjonen, og blant de spesialiserte kjøttprodusentene er det både reine oppføringsbesetninger og ammekubruk. Disse henter varierende deler av inntektene sine fra markedet, og tilskuddsandelen er økende generelt i storfekjøttproduksjonen.

Til tross for økning i tilskudd de siste jordbruksoppgjørene, har ikke dette gitt seg utslag i tilsvarende økt lønnsomhet. For å få en dypere forståelse av dette, har NIBIO på oppdrag fra Norges Bondelag studert variasjon i lønnsomheten for bruk med ammeku i driftsgranskingene. NIBIO har analysert driftsgranskingene, for å identifisere faktorer som kan forklare den store variasjonen i økonomisk resultat. For ammeku er inntektsvariasjonen stor, men faktorene som kan forklare variasjonen er ikke tydelige og NIBIO finner det *«vanskelig å peke på enkeltfaktorer som forklarer de store variasjonene»*.

Beiting på inn- og i utmark gir god dyrevelferd, utnytter viktige fôrressurser og bidrar til biologisk mangfold og kulturlandskap. 45 prosent av landarealet er gode utmarksbeiter. NIBIO mener fôropptaket kan dobles ved mer bruk av beiting, men det krever økonomisk lønnsomhet og full utnyttelse av beitearealene. Tilrettelegging for beiting generelt, og utmarksbeite spesielt, er arbeidskrevende, og bruk av for eksempel elektroniske hjelpemidler kan gi god effekt. Både innenfor SMIL-ordningen og gjennom organisert beitebruk gis det tilskudd til investeringer knyttet til teknologi, og beitetilskuddene bidrar også til å gjøre beitebruk mer lønnsomt.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil prioritere økonomien i spesialisert storfekjøttproduksjon i årets oppgjør, gjennom virkemidler som legger til rette for å levere det markedet etterspør, utnytte beitemuligheter og bruke gårdens ressurser.

Kvalitetstilskuddet for storfekjøtt utbetales som distriktstilskuddet basert på antall kilo kjøtt. Det er ingen avgrensning på utbetalingene etter antall kilo, og jordbrukets forhandlingsutvalg ser med bekymring på om den manglende avgrensningen bidrar til en uheldig tilpasning med større framføringsenheter for storfe frikobla fra gårdens areal. Husdyrproduksjon bør drives mest mulig i tråd med gårdens ressursgrunnlag. Det er ønskelig å stimulere til en utvikling med flere og spredte besetninger. Det vil også begrense konsekvensene ved smittsomme sykdommer.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at det utredes hvordan man gjennom tilpasninger i innretningen på kvalitets- og distriktstilskuddet for storfekjøtt kan hindre en slik utvikling, men stimulere til et desentralisert storfehold.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever følgende endringer for storfekjøttproduksjonen:

- Kvalitetstilskudd storfekjøtt for klasse O og O+ økes med 2,00 kroner per kilo, og med 5,00 kroner per kilo for klasse R- og bedre.
- Husdyrtilskuddet økes med 1 300 kroner per dyr for alle ammekyr og med 200 kroner per dyr for andre storfe.
- Driftstilskuddet for ammeku øker med 700 kroner per dyr, og 28 000 kroner per foretak for de med flere enn 40 ammekyr i arealsone 1-4, og med hhv 1000 kroner per dyr, og 40.000 kroner per foretak i arealsone 5-7

- Det generelle beitetilskuddet øker med 85 kroner per storfe. Det innføres en egen sats med 2 000 kroner per kastrat.
- Utmarksbeitetilskuddet øker med 200 kroner per dyr.
- Satser og tak for tilskudd til avløsning ferie og fritid økes med 5 prosent.
- Satsene for distrikttilskudd kjøtt øker med 2,00 kroner per kilo i sone 4 og 5.
- Tilskuddet til veterinære reiser ved vakt øker betydelig

På bakgrunn av den krevende økonomien i denne delen av næringa kreves satsene for kvalitetstilskuddet til storfekjøtt økt med virkning allerede fra 1. juli 2025, finansiert med 77 mill. kroner i ledige midler.

7.4.4 Andre drøvtyggere

Ammegeit

Totalt sett er ammegeiteproduksjonen i Norge relativt liten, men antall geit og kje på utmarksbeite har økt fra 2020. I tillegg til kjøttproduksjon kan produsentene også hente inntekter fra avtaler om landskapspleie der geitene leies ut til å beite på områder som er vanskelige å vedlikeholde med andre metoder. Ved jordbruksoppgjøret i 2023 ble satsene for husdyrtilskudd til ammegeit lagt om og satsene beregnet ut fra satsene for sau, men tatt hensyn til kjeing ved høyere alder. Ammegeit er også berettiget noen av de samme tilskuddene som melkegeit, samt beite- og arealtilskudd.

Som beskrevet i kap. 7.1.1 var ammegeit ikke en del av prosjektet “Friskere geiter”. For at helsetilstanden i geiteholdet skal opprettholdes foreslås det å etablere helsetjeneste på geit, og at denne finansieres over jordbruksavtalen, i motsetning til over omsetningsavgift som for andre dyreslag.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å etablere en helsetjeneste for geit organisert under Animalia på lik linje med andre helsetjenester, og at det settes av 1,3 mill. kroner av ledige midler til oppstart i 2025. For 2026 settes det av 2,8 mill. kroner over posten Tilskudd til dyreavl, jf. kap. 7.1.1.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at satsene for ammegeit videreføres. Tilskudd til kjeslakt økes med 300 kroner per dyr, utmarksbeitetilskuddet økes med 90 kroner per dyr, og det generelle beitetilskuddet økes med 45 kroner per dyr.

Hjort

Hjorteoppdrett har kostnader knyttet til føring, gjerdehold, maskinpark, m.m. Budsjettnemnda for jordbruket har ikke tallgrunnlag for hjort, men Hjorteavlsforeningen har sammen med Norsk Landbruksrådgiving jobbet for å få frem tall som belyser økonomien i næringa. Driftsgreinsanalysen for 2022 og 2023 viser en negativ lønnsevne for 2022 som har forbedret seg til litt over 0 i 2023. Rapporten viser med tydelighet at økonomien i hjorteoppdrett er svært lav.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever derfor at husdyrtilskuddet for hjort økes med 500 kroner per dyr.

Alpakka

Antall alpakkaer er nå på ca. 6 000 dyr fordelt på om lag 250 gårder. En særlig utfordring er at alpakka ikke omfattes av ordningen for utjevning av kostnader til veterinære reiser, da ordningen er knyttet opp mot avløsertilskudd til ferie og fritid og alpakkabonden ikke er berettiget dette tilskuddet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at en gjennomgang av tilskuddsgrunnlaget og satser i jordbruksavtalens tabell 9.1 inkluderer en vurdering av om tilskuddsordningen også bør omfatte alpakka, jf. kap. 9.3.

7.5 Melkeproduksjon

7.5.1 Kumelk

Melkeproduksjonen er både arbeids- og kapitalintensiv. Den er også selve ryggraden i distriktjordbruket, og bærebjelken i mange lokalsamfunn. 2023 var et krevende år for mange melkebønder, og gjennom fjorårets oppgjør ble økonomien styrket bl.a. gjennom pristilskudd på melk og innføring av dette allerede fra 1. juli 2024. Disse grepene har, sammen med økende etterspørsel og produksjon, gitt inntektsvekst til 2025. Melkeprisen blir økt med 33 øre per liter fra andre halvår 2025, og det forventes videre prisvekst inn i 2026. Forholdstallet ligger på 1,20 for 2025, og melkeinngangen er god.

Produksjonsøkonomien er styrket gjennom økt pris og innføring av pristilskudd, men som referansebrukene viser er det stor variasjon mellom bruksstørrelser og geografisk beliggenhet. Særnorsk klima og topografi tilsier at en variert bruksstruktur gir best utnyttelse av norske ressurser til produksjon av mat. Det må derfor brukes andre virkemidler for å løfte produksjonsøkonomien, slik at også små og mellomstore bruk skal finne det verdt å produsere sunn, trygg og god mat på norske ressurser. Dersom ikke strukturulempen kompenseres, kan strukturutvikling føre til flytting av produksjon til regioner med høy dyretetthet og bruk som allerede har stor kapasitet.

Dyrevelferdsmeldingen (Meld. St. 8. 2024-2025) stadfester 2034 som frist for omlegging til løsdrift for alt storfe. Det er viktig for norsk melkeproduksjon at så mange som mulig velger å fornye sitt driftsapparat og bli med videre som melkeprodusenter. For å nå kommende krav knyttet til dyrevelferd og samtidig sikre melkeproduksjon i hele landet, er det behov for å øke investeringstakten slik at gårder i hele landet kan modernisere sitt driftsapparat i tråd med gårdens ressursgrunnlag, jf. kap. 12.1.1.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil i årets oppgjør prioritere virkemidler som legger til rette for fortsatt omstilling til løsdrift i melkeproduksjonen, og sikre inntektsutvikling for alle typer melkebruk.

I jordbruksavtalen fra 2014 kom det inn en avkortning av driftstilskudd for produsenter som leverer både kumelk og geitemelk. De få bøndene som fortsatt driver med kombinert ku- og geitemelkproduksjon får dermed kun driftstilskudd for én av produksjonene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at avkortninga av driftstilskudd til produsenter som leverer både ku- og geitemelk fjernes.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever følgende andre endringer:

- **Pristilskuddet for melk økes med 5 øre/l i sone D, og 15 øre/l i sone G-J (Nord Norge).**
- **Husdyrtilskuddet økes med 1 200 kroner per kyr i intervallet 1-14, 420 kroner per kyr i intervallet 15-30 kyr. Satsen for andre storfe økes med 200 kroner per dyr.**
- **Tilskuddet til små og mellomstore melkebruk øker med 42 mill. kroner totalt.**
- **Satser og tak for tilskudd til avløsning ferie og fritid økes med 5 prosent.**
- **Flere ordninger rettet mot storfekjøtt foreslås økt, jf. kap.7.4.3 om storfekjøtt.**

- **Tilskuddet til veterinære reiser ved vakt øker betydelig**

7.5.2 Geitemelk

Melkegeita er en viktig del av norsk landbruk, men få og spredte besetninger gir utfordringer for både fagmiljøet og foredlingen. God økonomi i geitemelkeproduksjonen er viktig, slik at klyngene med geitemelkebruk ikke svekkes ytterligere, med fare for at melk ikke blir hentet. Melkegeita er godt egnet til å nyttiggjøre seg utmarksbeite, og har en spesiell rolle i landskapsforvaltningen. Den største utfordringen for geitemelka er markedet, der 80 prosent av melka går til produksjon av brunost, med et synkende salg.

Oppfôring av kje er viktig for produsentene og for omdømmet til næringa. Norsk Sau og Geit sine og våre medlemmer rapporterer om at oppfôring av kje til slakt i dag drives med underskudd, som følge av høye fôrkostnader og lav kilopris for små slakt. Alternativet er tidlig avlving, som medfører negativ påvirkning på bondevelferden, dårlig utnytting av beiteressurser og negativ påvirkning av sjølforsyningsgraden.

Det vises til kap. 7.1.1 og kravet om å etablere en helsetjeneste for geit.

I sluttprotokollen fra jordbruksforhandlingene 2024 heter det: «I målprismodellen prises melk fra geit og ku likt, og volummodellen for melk skal også gjelde geitemelk. Markedene for melk fra ku og geit vil kunne utvikle seg forskjellig. Partene er med bakgrunn i dette enige om at det i jordbruksoppgjøret i 2025 skal vurdere tilpasninger for geitemelk». Norsk melkeråvare økte PGE for geitemelk for 2. halvår 2025 med 50 øre per liter. Denne økningen skal bidra til kostnadsdekning for geitemelk separat i Norsk Melkeråvare, og vil i liten grad påvirke pris til produsent.

TINE anbefaler å sette ned en partssammensatt arbeidsgruppe med formål å gjennomgå de totale rammebetingelsene for produksjon av geitemelk. **Jordbrukets forhandlingsutvalg ser med bekymring at markedet for geitemelkeprodukter går ned, samtidig som geitenæringa er sårbar med få produsenter og har en viktig rolle i opprettholdelsen av seterulturen og utnytting av marginale beiteressurser.**

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at det settes ned en partssammensatt arbeidsgruppe, med representasjon fra geitemelkeprodusentene og varemottakerne. Arbeidsgruppa skal vurdere hvordan markedsmuligheter og produksjon kan kobles bedre sammen, grunnkvotene på geitemelk (jf. kap. 7.5.3), samt hvordan ta vare på utsatte produsentmiljø. Særlig viktig er tiltak for økt avsetning av både melk og kjøtt for full utnyttelse av kjøtt- og melkeproduksjonen, samt vurdering av virkemidler for investeringer i tilbygg til eksisterende melkegeitefjøs som muliggjør oppfôring av kje, for å unngå dagens praksis med å avlive svært mange nyfødte kje.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever følgende endringer i virkemidlene for geitemelkeproduksjonen:

- **Pristilskuddet for melk økes med 5 øre/l i sone D, og 15 øre/l i sone G-J (Nord-Norge).**
- **Tilskudd til kjeslakt (over 5,5 kg) økes med 300 kroner per slakt for å skape lønnsomhet i framfôring av kjeene.**
- **Driftstilskuddet øker med 46 870 kroner per foretak og settes på nivå med driftstilskuddet for kumelk i Nord-Norge.**
- **Utmarksbeitetilskuddet økes med 90 kroner per dyr.**

- Det generelle beitetilskuddet økes med 45 kroner per dyr.
- Satsene og tak for tilskudd til avløsning ferie og fritid økes med 5 prosent
- Tilskuddet til veterinære reiser ved vakt øker betydelig.

7.5.3 Kvoteordningen for melk

Kvoteordningen for melk er viktig for å regulere utbudet av melk i tråd med avsetningsforholdene i markedet, og sikre en livskraftig melkeproduksjon med en variert bruksstruktur over hele landet. I jordbruksoppgjøret i 2023 ble partene enig om at det framover er viktig å gi næringen forutsigbarhet, og regelverket for kvoteordningen ligger fast. Det ble derfor ikke gjort endringer i foregående jordbruksavtale.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger også i år sluttprotokollen fra jordbruksavtalen 2023 til grunn, og vil ikke foreslå endringer i kvoteordningen for melk.

Dette innebærer også en videreføring av at 60 prosent av kvotemengden som ønskes solgt kan selges privat (40 % til staten). For geitemelk er det fortsatt mye som produseres til lav lønnsom anvendelse (fôr og Frozen Curd). **Jordbrukets forhandlingsutvalg forslår at det også for omsetningsrunden i 2025 ikke selges ut igjen geitemelkekvoter gjennom den statlige oppkjøpsordningen, og at en vurdering av grunnkvotene for geitemelk legges inn i mandatet for arbeidsgruppa på geitemelk jf. kap. 7.5.2.**

Etterspørselen etter kumelk har vist en kraftig vekst i det siste. I fjor ble det frislipp av kvoter fra juni, og i år er forholdstallet satt til 1,2. Under kvotedrøftingene i november i fjor ble det drøftet om det kan være hensiktsmessig på sikt å øke grunnkvotene, slik at man har et forholdstall på disponibel kvote nærmere 1,00.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at Landbruksdirektoratet fram mot kvotedrøftingene høsten 2025 gjør en konsekvensanalyse av å øke grunnkvotene på kumelk.

7.6 Kraftfôrbasert husdyrhold

Det kraftfôrbaserte husdyrholdet henter en vesentlig større andel av inntekta fra markedet enn det grovfôrbaserte. Kraftfôr er den største kostnaden i disse produksjonene, og begrenset økning i råvarepris på kraftfôrråvarer er viktig for å opprettholde inntektene til produsenter av svin, fjørfekjøtt og egg.

7.6.1 Gris

Størstedelen av inntekten i svineholdet hentes i markedet. Reguleringslageret av svinekjøtt er solgt ut. Vi forventer at planlagt gjennomsnittlig engrospris på svinekjøtt kan øke, slik at kostnadsvekst kan tas ut i markedet.

Det vises til kapittel 12.1.4 om investeringsvirkemidler og vårt krav om at investeringsvirkemidler også må gis til svineproduksjon. Ved omlegging til SPF-besetning for svin mener vi det må kunne innvilges tilskudd til bygningsmessige oppgraderinger. Det er også behov for investeringer til større plass, og løsninger som stimulerer til god dyrevelferd. Når dyrevelferdsmeldingen skal følges opp med utvikling av regelverk, slik Stortinget har vedtatt, vil nye krav i forskrift om hold av svin føre til økte investeringskostnader. Det må kompenseres.

Velferdsordningene er av stor betydning for svineprodusentene. **Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at en gjennomgang av tilskuddsgrunnlaget og satser i tilskuddsordningen for**

avløsning ved ferie og fritid inkluderer en vurdering av satsene for satellitter i purkering, jf. kap. 9.3.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at husdyrtilskuddet for avlsgris øker med 200 kroner per dyr, og at distriktstilskuddet for gris økes med 0,50 kroner per kilo i sone 4 og 5.

7.6.2 Egg og Fjørfekjøtt

Egg er fortsatt en produksjon som står relativt sterkt i distriktene. Det er viktig å opprettholde denne geografiske spredningen, både for å spre verdiskapingen, men også med tanke på dyrehelse og trusselen fra smittsomme dyresykdommer. En spredt produksjon reduserer risikoen i matproduksjon og forsyningssikkerhet. For å legge til rette for dette er frakttilskuddene viktige, som bidrar til å jevne ut kostnadene ved frakt av egg fra produsent til registrert eggpakkeri, effektiv frakt og stimulerer til omsetning via registrerte eggpakkerier, jf. kap. 7.8.2.

Industri som bruker egg i Norge er viktig for å jevne ut sesongsvingninger i etterspørsel, og for å ha mulighet for å håndtere situasjoner med ubalanse i markedet. Avsetning til produksjon av RÅK-varer forutsetter at tilskuddssatsene innenfor RÅK-ordningen reflekterer den reelle råvareprisulampen.

For eggprodusentene er markedsbalanse avgjørende for langsiktig lønnsomhet. På tross av underdekning i norsk produksjon i 2025, er likevel verktøy for en langsiktig markedsbalanse viktig for både eksisterende og potensielle eggprodusenter over hele landet. **Jf. kap. 6.3.1 mener Jordbrukets forhandlingsutvalg det er viktig å legge til rette for å bevare markedsbalanse i eggmarkedet, og ber regjeringen legge fram forslag til endring i Omsetningsloven for å legge til rette for en todelt omsetningsavgift på egg, med høyere omsetningsavgift for nye produsenter.**

Kyllingproduksjonen er i endring i retning av mer saktevoksende dyr, og dermed forlenget produksjonssyklus, uten at reguleringer i jordbruksavtalen som satser i velferdsordningene og prisnoteringer er justert. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener prisgrunnlaget for referansepris kylling, som Landbruksdirektoratet foreslår, må tilpasses utviklingen med mer saktevoksende kylling.**

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at en gjennomgang av tilskuddsgrunnlaget og satser i tilskuddsordningen for avløsning ved ferie og fritid inkluderer en vurdering av eventuelle satser for saktevoksende kylling, jf. kap. 9.3.

I forbindelse med Stortingets behandling av dyrevelferdsmeldingen vil det bli krav om naturlig lys til all slaktekylling. Nye bygg skal bygges med vinduer. I eksisterende bygg kan kravet dekkes gjennom kunstig belysning med dagsspekter. Dette medfører investeringsbehov for kyllingprodusentene i størrelsesorden 0,1 mill. kroner per 1 000 kvm fjøs.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at distriktstilskuddet for egg økes med 0,30 kroner per kilo for Vestlandet og 0,50 kroner per kilo for Nord-Norge.

7.7 Birøkt

I tillegg til å produsere honning, skaper honningproduksjonen betydelige verdier for norsk landbruk gjennom pollinering av frukt, bær og oljevekster. Pollineringsverdien utgjør trolig mer enn 230 mill. kroner (beregnet i 2022). Birøkt bidrar også til pollinering av ville vekster og dermed arts mangfoldet. Arealet av norske nyttevekster tilsier et behov for rundt 70 000 bifolk til

pollinering, mens vi i dag har rundt 50 000 bifolk fordelt på 4 000 birøktere. Av disse var det i 2024 1 121 birøktere som søkte produksjonstilskudd.

Norsk honning klarer ikke å konkurrere prismessig med importert honning, og i dag er en derfor helt avhengig av markedets preferanse for norsk honning. En opplysningstjeneste gir merkenøytral rådgivning til forbruker, informerer om ulike bruksområder for produktene, samt informerer om verdien av å velge norske produkter fremfor importerte. Slik kan vi øke forbruket, sikre pollinering og legge forholdene til rette for at det er nok honningbier til spesifikk pollinering av grøntsatsingen i landbruket i Norge. Det er inngått en avtale mellom MatPrat og Norges Birøkterlag om et kommunikasjons- og utviklingssamarbeid når det gjelder opprettelse og innlemmelse av «opplysningskontor for honning og andre biprodukter» på MatPrat.no sin portal og andre kanaler.

7.7.1 Helsetjeneste for bier

Birøkten i Norge består av mange små produsenter med begrenset kunnskap om bihelse, sykdommer og parasitter. Denne mangelen på kompetanse utgjør en risiko for spredning av smittsomme sykdommer og parasitter, spesielt ettersom klimaendringer introduserer nye trusler. For å motvirke trusselen foreslår Jordbrukets forhandlingsutvalget prosjekt for å etablere en helsetjeneste for birøkt i Norge. Mål for arbeidet i prosjektet er følgende:

- Øke kompetansen hos birøktere. Utvikle et nytt opplæringskurs med fokus på kliniske ferdigheter for å oppdage meldepliktige sykdommer og parasitter.
- Vurdere kost-nytte av soneinndeling i birøkt for å begrense smittespredning, og foreslå soneinndeling hvis det er fordelaktig.
- Utvikle et risikobasert overvåkingssystem og en beredskapsplan for nye parasitter og skadedyr.
- Lage nye anbefalinger for forebyggende helsearbeid og sykdomsbekjempelse som svar på klimaendringer.
- Etablere Helsetjeneste. Organisere en strukturert helsetjeneste for birøkt, inkludert regionale rådgivere og knytte til seg lokale veterinærer

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det settes av 1,5 mill. kroner til etablering av helsetjeneste for bier for 2026. Prosjektet finansieres gjennom omsetningsrådets regelverk på linje med flere andre helsetjenester i landbruket. Helsetjenesten finansieres under post 70.11 Markedstiltak grønt.

7.8 Frakttilskudd slaktedyr

Fraktutjevningsordningen er et av de mest sentrale landbrukspolitiske virkemidlene for å sikre like konkurransevilkår ved produksjon av egg- og kjøttproduksjon i hele Norge. Formålet med tilskudd til frakt av slaktedyr og egg er å jevne ut transportkostnader ved frakt av slaktedyr eller egg fra produsent til slakteri/eggpakkeri. Et viktig premiss for ordningen er at det er tilstrekkelig kompensasjon for frakt, da dette indirekte eller direkte påvirker aktørenes mulighet til å jevne ut prisene mellom produsenter. Økt tilskudd til frakt bidrar i stor grad til økt lønnsomhet for alle husdyrprodusenter fordi det reduserer fraktkostnadene likt for alle.

7.8.1 Tilskudd til frakt av slaktedyr

Tilskudd til frakt av slaktedyr er en nødvendig grunnpilar for å sikre spredt og variert husdyrproduksjon i hele landet. Avtalepartene har i de senere år bevilget penger til å styrke ordningen med frakttilskudd for slaktedyr. Nortura har gjennomført en effektivisering av dyretransporten som har redusert kostnadene betydelig.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at tilskudd til frakt av slaktedyr økes med 10 mill. kroner, fra 230 mill. kroner til 240 mill. kroner.

7.8.2 Tilskudd til frakt av egg

Frakttilskuddet på egg er på 14.0 mill. kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at frakttilskudd egg økes med 1,0 mill. kroner til 15 mill. kroner.

7.9 Bevaringsverdige husdyrraser

De seks historiske landrasene Telemarkfe, Sidet Trønder- og Nordlandsfe (STN), Vestlandsk Fjordfe, Østlandsk Raukolle, Vestlandsk Raukolle og Dølafe er definert som genetisk bevaringsverdige. Det har vært en økning siden bevaringsarbeidet for disse rasene startet på 1980-tallet, og i 2023 er ingen av storferasene lenger kritisk utrydningstruet (dvs. under 300 hunndyr i avl), men defineres nå som utrydningstruet. Husdyrtilskuddet til bevaringsverdige storferaser har vært et viktig tiltak for bevaring og økning i antall kyr av rasene.

Alle de bevaringsverdige kurasene er i utgangspunktet melkeraser, men en stadig økende andel holdes som ammekyr. Fram til 2016 var det flest melkekyr, men etter det har andelen ammekyr overtatt og økt betydelig. Andelen ammekyr er nå oppe i 76,7 prosent mot 32 prosent i 2012. I tall utgjør dette 1 412 mjølkekyr i 2013 og 1 265 mjølkekyr i 2023. Dette viser at tiltakene som har vært gjort for å øke antall kyr av de bevaringsverdige storferasene har truffet dårlig de som har melkekyr. I 2023 var det kun 275 besetninger som hadde melkekyr av de bevaringsverdige storferasene

Det begynner å bli kritisk for fagmiljøene for denne produksjonsformen. Det er de eksisterende melkeprodusentene som ivaretar og utvikler kunnskapen om melkeproduksjon på disse rasene, og ikke etablerte forsknings- og utviklingsmiljø. Slik tradisjonsbåren kunnskap er helt avhengig av at produksjonsformen holdes levende for å sikre muligheten for muntlig overlevering til nye brukere og generasjoner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at det etableres et eget produksjonstilskudd for mjølkekyr av de bevaringsverdige storferasene med en sats på 1 000 kroner per dyr, totalt 1,5 mill. kroner for 2026. For øvrige dyr videreføres satsene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil påpeke at Norsk genressurssenter utfører viktige oppgaver med overvåking og koordinering av arbeidet med bevaringsverdige raser, og må sikres tilstrekkelige budsjettmidler over statsbudsjettet.

7.10 Seterdrift

Seterdrifta har endret seg over tid, men står fortsatt for stor variasjon og mangfold i kulturlandskapet. Nedgangen i antall setre i drift har vært stor ut over 2000-tallet, men er noe stabilisert de siste åra. Oppmerksomheten om seterdrift, betydningen av den og verdiene den ivaretar, får imidlertid stadig større oppmerksomhet og anerkjennelse, nå sist ved at seterdrifta i Norge og Sverige er ført inn på UNESCO sin liste for immateriell kulturarv. Denne status vil forplikte Norge til å ivareta denne kulturen helt spesielt og bevare den også for framtiden. En immateriell kulturarv er levende kunnskapsformidling som kun kan ivaretas via fortsatt eksistens

og aktiv utførelse. Det er derfor er det svært viktig at vi tar vare på de få setrene vi har igjen i Norge.

Den viktigste forutsetningen for fortsatt seterdrift er lønnsomhet for små og mellomstore melkebruk som fortsatt setrer eller har ønske om å starte opp med setring. Inntektsdanning gjennom virkemidler som beitetilskudd er også svært viktige for seterdrifta.

Det er kostbart og arbeidskrevende å drifte og vedlikeholde to produksjonsapparat i stedet for ett. I 2023 var det 745 melkebruk som fikk tilskudd til drift av seter. Av disse var 656 enkeltsetre, 78 fellessetre og 16 besøkssetre. Det utgjør 11 prosent av melkebrukene i landet.

De største utfordringene med seterdrift er ifølge AgriAnalyse sin rapport fra 2020 arbeidsmengde og lønnsomhet hos kumelkprodusentene, mens manglende strømnnett var den største utfordringa for geitemelkprodusentene. Undersøkelsen understøtter oppfatningen av at det trengs tiltak både for å styrke driftsøkonomien i seterdrifta og virkemidler som *letter investeringskostnadene*.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår følgende tiltak for den aktive seterdrifta:

- **Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at tilskudd til setring, inkludert satser og forvaltning, vurderes som en del av den helhetlige RMP-evalueringen fram til jordbruksforhandlingene 2026 jf. kap. 11.2.1.**
- **Det gis rom for ytterligere lokal prioritering av tilskudd til tiltak til seterdrift over SMIL.**
- **For å sikre at de små og mellomstore melkebrukene skal kunne fortsette med setring, må det være mulig å investere i begge driftssteder.**
- **Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at tilskudd til omlegging til fossilfri drift av seter prioriteres i Verdiskapningsprogrammet (se kap. 11.1)**

Det må prioriteres investeringsmidler til istandsetting av jordvegen knyttet til setra, og opprustning og utvikling av seteranlegg. Dette inkluderer også infrastruktur som veg, vann og tilkopling til strømnnett, jf. kap. 12.1.5.

8 PLANTEPRODUKSJON OG KRAFTFØR

8.1 Frukt, bær, grønnsaker og poteter

Produksjon av frukt, bær, grønnsaker, poteter og blomster, heretter omtalt som grøntsektoren, er en svært arealintensiv og arbeidskrevende del av norsk jordbruk, med stor verdiskaping på lite areal. Norskandelen totalt for frukt, bær, grønnsaker og poteter har de ti siste årene ligget på litt over 30 prosent. Norskandelen for grønnsaker er rett under 50 prosent og frukt og bær på rundt 5-7 prosent. Variasjonene er store fra produkt til produkt. Flere grønnsaker har en norskandel på over 80 og 90 prosent av totalforbruket, mens den er overraskende lav for enkelte grønnsaker, slik som løk og knollselleri (ca. 70 prosent). Norskandel i sesong varierer også mye mellom kulturer. Norskandelen på epler er 50-60 prosent i sesong, mens den er 95 prosent for bringebær. Omsetningen av norske matpoteter har gått betydelig ned de siste ti årene, mens importen har økt i samme periode. Norskandelen ligger nå på mellom 60 og 70 prosent. De siste ti årene er totalforbruket av frukt og bær er gått ned med 15 prosent og forbruket av grønnsaker med 5 prosent.

Som i resten av norsk jordbruk har kostnadsveksten de siste årene skapt store utfordringer. I tillegg medførte koronapandemien store utfordringer med arbeidskraft. Siden 2019 har jordbær og bringebærproduksjonen stupt med 25 prosent i volum.

Det realistiske potensialet for å ta i bruk arealer over hele landet til grøntproduksjon, begrenses av størrelse på arealene og avstand til mottaksanlegg og marked. Det foreligger ingen form for mottaks- eller forsyningsplikt, heller ikke fraktkompensasjon, som kan sammenlignes med ordningene for kjøtt, melk og korn.

Grøntsektoren skiller seg videre fra norsk landbruk ved at:

- Hoveddelen av inntektene kommer fra markedet.
- Et betydelig svakere tollvern som gir svært sterk konkurranse fra import.

Prisfokus og krav til effektivisering har ført til spesialisering og geografisk konsentrasjon av produksjon, men også til økt risiko for økonomiske og avlingsmessige tap og redusert leveringsdyktighet, og at produsentmiljøer forsvinner. Desentralisert produksjon og variasjon vil bidra til en mer bærekraftig sektor, økt risikospredning, større mangfold i produkter, produksjonssystemer og omsetning. I tillegg er dette beredskap i praksis.

8.1.1 Offentlige innkjøp av norsk grønt

Ifølge anslag fra NIBIO (2022) er norskandelen av frukt og grønt i offentlige innkjøp på ca. 20 prosent, og det anslås at norskandelen i offentlig sektor er lavere enn for resten av storhusholdningsmarkedet og dagligvaremarkedet. Erfaring viser at i svært mange anbudsprossesser er pris det tungtveiende kriteriet. Med det svake tollvernet på norsk frukt og grønt, innebærer dette at importvarer prioriteres i offentlige innkjøp.

Å øke andelen norsk frukt og grønt i offentlige anskaffelser vil være viktig for å øke produksjonen av norsk frukt og grønt. Faktorer som synes å bidra til en lav norskandel handler om budsjettinnskrenkninger og prispress på etterspørselssiden, strukturelle forhold på tilbudssiden, og om utformingen av de offentlige anbudene, ifølge NIBIO.

Meld. St. 11 (2023-2024) står det at:

«Som stor innkjøpar av matvarer har det offentlege moglegheit til å medverke til auka sjølvforsyning gjennom å leggje til rette for innkjøp av berekraftige og lokalproduserte jordbruksvarer innanfor rammene av regelverket for offentlege innkjøp.» og «Regjeringa vil

sjå nærare på om det er grunn til å vurdere og setje måltal for kva for norskandel offentleg sektor kan eller bør oppnå for frukt og grønt for å oppnå auka sjølvforsyning».

Bedre markedstilgang er avgjørende for at flere skal produsere frukt og grønt, og offentlige innkjøp er et viktig virkemiddel. Det må legges tydelige føringer for offentlige innkjøpere at norsk frukt og grønt skal prioriteres.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det utarbeides en detaljert veileder for hvordan det offentlige kan bruke dagens og oppdatert regelverk om offentlige anskaffelser til å øke andelen norske jordbruksvarer.

8.1.2 Oppfølging av grøntsatsing

For å ta ut potensialet i grøntnæringen er det avgjørende med kontinuitet i arbeidet med å følge opp grøntsatsingen og legge til rette for en etterspørselsdrevet vekst av norske grøntprodukter.

I Meld.St. 11 (2023-2024), «Strategi for auka sjølvforsyning av jordbruksvarer og plan for opptrapping av inntektsmogleighetene i jordbruket», slår regjeringen fast at de vil jobbe for å nå målene i rapporten Grøntsektoren mot 2035 om en vekstambisjon i grøntsektoren på 75 prosent og en 50 prosent økning i norskandelen. For å lykkes med dette må anbefalte tiltak i rapporten følges opp.

Regjeringen viser videre til at konkurransekraft er avgjørende for å opprettholde og øke norskandelen, og at en styrking av konkurransekraften for norske jordbruksvarer mot import derfor er et viktig virkemiddel for å øke selvforsyningen. Det vises til at utviklingen i konkurransekraft er avhengig av blant annet opphav, pris, tilgjengelighet, smak, utseende, emballasje, sunnhet/helse, holdbarhet og innovasjon.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil følge opp grøntsatsingen gjennom:

- Økte målpriser
- Innføring av tilskudd til industripotet og økning i avrensprisen kompensert med økt nedskrivning av stivelse
- Fortsatt prosjektmidler til Det store norske Grøntløftet
- Sikre midler til forsvarlig avslutning og oppfølging av Bærekraft som konkurransefortrinn for norsk grønt.

8.1.3 Satsing på poteter til industri

Det vises til Rapport nr. 11/2025 fra Landbruksdirektoratet «Utredning av potetmarkedet». Utredningen viser at det er en klart dårligere økonomi i produksjon av industripoteter kontra konsumpoteter. Differansen i produsentøkonomi er >1 kr/kg. Målprisen omfatter kun 20 prosent av potetproduksjonen. Ved å foreslå et pristilskudd per kilo kontrahert vare, vil dette gi et viktig signal om at Norge ønsker å ta vare på denne produksjonen. Dette vil tette deler av inntektsgapet som har oppstått over år. Årets prisforhandlinger med industrien viser at innføring av prosenttoll på potet ikke har hatt noen positiv effekt på industriens betalingsvilje for råvare.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det etableres et pristilskudd til industripotet etter alternativ 1 beskrevet i Rapport nr. 23/2024 fra Landbruksdirektoratet: «Utredning av pristilskudd til produsenter av poteter til industri».

Følgende vilkår legges til grunn:

- **Industripoteter er poteter som blir bearbeidet. Poteter som blir vasket regnes ikke som industripoteter.**
- **Potetene må være dyrket på kontrakt med en industriaktør.**

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det innføres et pristilskudd på 50 øre per kilo levert vare til produksjon av poteter til industri fra 1. juli 2026. Kostnad ca. 33 mill. kroner i 2026.

8.1.4 Det store norske Grøntløftet

Ved jordbruksforhandlingene 2024 ble partene enige om at det avsettes 5 mill. kroner per år i tre år til «Det store norske Grøntløftet» over Landbrukets utviklingsfond. Bevilgning er tildelt OFG som driver prosjektet i samarbeid med Stiftelsen Norsk Mat.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen, som forutsatt, videreføres på samme nivå i 2026.

Se ellers kapittel 12.13, tabell over midler til Landbrukets Utviklingsfond (LUF).

8.1.5 Bærekraft som konkurransefortrinn for norsk grønt.

Prosjektet «Bærekraft som konkurransefortrinn for norsk grønt» avsluttes i 2026 med gjenstående midler fra 2025. Prosjektet er finansiert over Klima- og miljøprogrammet, noe som frigjør 8 mill. kroner fra dette programmet.

For å fremme grøntnæringens mulighet til å gjennomføre bærekraftstiltak som vil styrke produsentenes konkurransekraft, er det behov for bl.a. følgende tilpasninger:

1. Styrke eksisterende organisasjoner
2. Tilpasse og evt. øke dagens investeringsrammer for å fremme klima/miljøinvesteringer fram til 2030
3. Implementering og oppfølging av arbeidet etter prosjektets avslutning sommeren/juni 2026.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er viktig at arbeidet gjennomført i bærekraftprosjektet følges opp, og foreslår at det bevilges 1 mill. kroner til avslutning av prosjektet. Midlene disponeres av styringsgruppa i bærekraftprosjektet.

8.1.6 Målpriser

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår følgende endringer i målpris:

- **Målprisene for frukt, bær og grønnsaker økes med 4,2 prosent.**
- **Målprisen for matpotet økes med 40 øre per kilo.**

Ved fordeling av økningen av målprisen for poteter må det gis mest tillegg i slutten av sesongen for å sikre markedets tilgang på nok lagringspotet.

8.1.7 Øvre prisgrense

Ved jordbruksforhandlingene 2022 ble øvre prisgrense satt til 20 prosent over gjeldende målpris for perioden 1. juli 2022 til 30. juni 2023 for poteter, grønnsaker og frukt. Øvre prisgrense på 20 prosent ble videreført ved jordbruksoppgjøret i 2023 og 2024.

Gitt de uforutsigbare markedsforholdene, er det fortsatt viktig at målprissystemet har en større fleksibilitet og dynamikk som gjør det mulig å ta ut høyere priser i markedet når forholdene ligger til rette for det.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever å videreføre øvre prisgrense på 20 prosent.

8.1.8 Markedstiltak grønt (70.11)

For 2025 bevilges det 47,4 mill. kroner på post 70.11 som forvaltes av Omsetningsrådet. Bevilgningen er økt med 7,0 mill. kroner i 2025, hvorav 2 mill. kroner øremerkes OFG. 5 mill. kroner er feilaktig satt til finansiering av Grøntløftet. Disse midlene er ubenyttet og oppstår som ledige midler som kan disponeres i 2025. Saldo på fondet er 23,5 mill. kroner per 1. januar 2025.

Opplysningskontoret for frukt og grønnsaker (OFG)

Bevilgningen til OFG er på 30,92 for 2025.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til OFG med Prosjektet «5 om dagen barnehage» og videreutvikling av dashboardet blir vurdert innenfor post 70.11.

Grøntprodusentenes samarbeidsråd - GPS

GPS gjør en svært viktig jobb med å balansere markedet og dermed sørge for en best mulig pris til produsentene. GPS sitt arbeid er helt avgjørende for å lykkes med den ønskede og offensive satsingen i grøntsektoren. Tett samarbeid innad i næringa gjør det mulig å hente ut riktige priser i diskusjon med våre samarbeidspartnere.

GPS-industri ble etablert høsten 2023. Det er fortsatt i en tidlig fase av arbeidet. Et felles datagrunnlag for produsentene, som et felles verktøy til bruk i inn i forhandlingene med industrien er et mål, herunder kostnadsindekser. **Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at arbeidet med kostnadsindekser kan finansieres innenfor post 70.11.**

Fagforum potet

Fagforum potet får tildelt 200 000 kroner. Med satsing på norsk produksjon av potet bør det være rom for å øke dette i tråd med søknaden fra fagforumet.

Økt tilskudd til reguleringslagring av epler

Nye sorter og ny lagringsteknologi gjør at det selges norske epler ut over tradisjonell norsk sesong, dvs. etter 30.11. Dette er viktig for å klare å selge det volumet som blir produsert samt øke norskandelen og sjølforsyninga.

Flere fruktpakkeri har investert i ny teknologi for å kunne forsyne markedet med norske epler også etter 30.11, som normalt har vært sluttdatoen for norsk sesong. Det er også denne datoen tollvernet opphører, slik at tollbeskyttelsen på 4,83 kroner mot import er borte.

Det gis i dag en lagringsgodtgjørelse på 0,70 kroner per kilo for epler på lager etter 16. november og 30. november. Dette er et tilskudd til reguleringslagring av epler, jf. «Retningslinjer for markedsregulering av epler, matpoteter og honning» fastsatt av Omsetningsrådet. Ordningen administreres av GPS.

Ved å øke tilskuddet til reguleringslagring oppnår man flere ting:

- Økonomisk risikoavlastning for pakkeriene.

- Bedret økonomi også i norsk sesong. Bedre økonomi etter 30. november vil redusere prispresset på norsk vare i norsk sesong, spesielt i år med veldig høy avling, siden 30. november ikke lengre vil være en deadline for å kunne tjene penger.
- Forlenger perioden for salg av norske epler.
- Redusert matsvinn ved at flere epler lagres under optimale forhold.
- Øker selvforsyninga og norskandelen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke tilskuddet som forvaltes av Omsetningsrådet og GPS i punkt 3.2 «Tilskudd til reguleringslagring av epler», under ordninga «Retningslinjer for markedsregulering av epler, matpoteter og honning» fra 0,70 kroner til 1,55 kroner per kilo. Kostnad 2,5 mill. kroner.

Oppsummering

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår følgende:

- Tilskudd til reguleringslager av epler økes med 0,85 kroner per kilo. (2,5 mill. kr)
- Helsetjenesten for bier finansieres med 1,5 mill. kroner jfr. kap. 7.7.1
- Post 70.11 Markedstiltak grønt reduseres med 1 mill. kroner til 46,4 mill. kroner.

8.1.9 Distriktstilskudd for frukt, bær og veksthusgrønnsaker (post 73.17)

Bevilgningen på post 73.17 er på 343 mill. kroner, en økning på 31 mill. kroner fra 2024

For å motta distriktstilskudd må man ha omsatt mer enn minstekvantum. De som er tilskuddsberettiget mottar tilskudd for hele kvantumet. Gjeldende minstekvantum for å motta distriktstilskudd er:

- Samlet for frukt og pressfrukt: 2 000 kilo
- Bær: 1 000 kilo
- Samlet for tomat og slangeagurk: 2 000 kilo
- Salat: 5 000 stykk

For å stimulere til ytterligere etablering av små- og mellomstore produsenter av frukt, bær og grønt, bør minstekvantumsgrensen for distriktstilskudd senkes.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at minstekvantum må reduseres til 1 000 kilo frukt og pressfrukt, 500 kilo bær, 1 000 kilo tomat og slangeagurk og 2 500 stykk salat.

Det er store utfordringer i bærproduksjonen, noe som har ført til et stort frafall i produksjonen. Det er nødvendig å styrke virkemidlene overfor denne produksjonen også i år.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår følgende:

- Epler, pærer, plommer, kirsebær, moreller, bær øker med 3 prosent, tomat, agurk og salat øker med 1 prosent
- Pressfrukt økes med 3 prosent
- Industribær økes med 3 kroner, til 9 kroner per kilo

8.1.10 Distriktstilskudd for potet- og grøntproduksjon i Nord-Norge

For å bidra til potet- og grøntproduksjon i Nord-Norge, gis det et distriktstilskudd på 3,74 kroner per kilo. For å motta distriktstilskuddet må foretaket disponere arealet produksjonen har foregått

på. Produktene må være produsert i Nord-Norge. Tilskuddet er viktig for beredskap og sjølforsyninga i de nordlige fylkene.

Satsen økes med 56 øre per kilo, tilsvarende 2,7 mill. kroner. Dette gjelder også sertifiserte settepoteter.

8.1.11 Prisnedskriving potetsprit og potetstivelse

For 2025 er det avsatt i alt 48 mill. kroner til ordningen. Av disse er 23,5 mill. kroner avsatt til prisnedskriving av potetsprit med en sats på 10,55 kroner per liter, mens 24,5 mill. kroner er avsatt til prisnedskriving av potetmel/glykose med en sats på 4,22 kroner per kilo.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at posten økes med 15 mill. kroner for å dekke opp økningen i avrensprisen med 0,50 kroner per kilo.

Det er behov for mindre volum for sprit. Satsen for potetsprit økes til 15,67 kroner per liter, mens bevilgningen på 23,5 mill. kroner videreføres.

Satsen for potetstivelse økes til 6,59 kroner per kilo og bevilgningen økes med 15 mill. kroner til 39,5 mill. kroner.

8.1.12 Avrensordningen for potet - potetrapporten

Ifølge «Utredning av potetmarkedet» Rapport nr. 11/2025 fra Landbruksdirektoratet ble ca. 60 200 tonn brukt av avrensindustrien til produksjon av sprit, stivelse og glykose. Dette tallet inkluderer utsortert potet fra industriaktører og pakkerier, usolgte poteter, poteter avvist av pakkerier og industri, og kontraherte poteteter til stivelsesproduksjon.

Om lag 30 000 tonn, eller halvparten av volumet, er levert gjennom avrensordningen. Utredningen viser at anslagsvis 15 000 tonn poteter leveres til husdyrfôr, samt at det er matsvinn hos potetprodusenter som potensielt kunne vært levert til avrens. I tillegg kommer poteter som legges igjen på jordet. Det er sannsynlig at tilnærmet hele råvarebehovet for råvare til produksjon av sprit, stivelse og glykose kunne vært dekket gjennom avrensordningen.

Utfordringen er at verdien (= pris minus stivelseskorrigerings minus frakt) på avrenspotetene er så lav at avrensordningen ikke er noen attraktiv avsetningskanal. For mange pakkerier, industribedrifter og potetprodusenter er netto verdi på poteter som leveres til avrens, negativ.

En heving av avrensprisen vil gjøre det mer attraktivt å levere poteter gjennom avrensordningen. En heving av avrensprisen vil samtidig heve prisgulvet i det norske potetmarkedet.

Det er avgjørende at økning av avrensprisen kommer potetprodusentene til gode.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at avrensprisen økes med 0,50 kroner til 1,00 kroner per kilo. Det regnes 30 000 tonn poteter til avrens.

8.1.13 Tilskudd til fellesanlegg for frukt

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at Tilskuddet til fellesanlegg for frukt er svært viktig for å styrke fellesskapet av fruktbruk i distrikta gjennom felles innovasjon, markedstilpassing og logistikk. Fruktmiljøet er meget opptatt av å beholde dette tilskuddet.

Slik tilskuddet er bygd opp nå tar det ikke hensyn til struktur. Volum gjennom et anlegg er kritisk suksessfaktor og noen store lager tjener mye på tilskuddet, mens mindre lager ikke får kompensert tilstrekkelig for sine faste kostnader.

Et fast beløp likt for alle vil fungere som «grunnfinansiering» av lavt volum over et anlegg. Med bakgrunn i f.eks. klimatisk avlingssvikt på Vestlandet i 2020, som medførte kritisk negative driftsresultat for fruktpakkeria, vil dette styrke det økonomiske resultatet i avlingssvake år. Den 3-årige gjennomsnittsutregninga endres ikke.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår følgende modell for utbetaling av tilskuddet:

- **Det innføres et grunntilskudd på 150 000 kroner per pakkeri. I gjennomsnitt økes tilskuddet med 11 øre per kilo, men det varierer mellom fruktlagrene etter omsatt volum.**
- **Resterende bevilgning blir fordelt på volum levert gjennom et fellesanlegg**

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til tilskudd til fellesanlegg for frukt økes med 1,2 mill. kroner til 27,9 mill. kroner for 2026.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre fruktlagertilskuddet med 2,37 kroner per kilo.

8.1.14 Tilskudd til fellesanlegg for grøntsektoren

Det vises til Rapport fra Landbruksdirektoratet: «Utredning av støtte til produsenteide pakkerier i grøntsektoren».

Landbruksdirektoratet konkluderer slik:

«Et tilskudd til grøntsektoren som tilsvarende dagens tilskudd til fellesanlegg for frukt, vil kunne gi pakkeriene som mottar tilskudd et større økonomisk handlingsrom. Men et tilskudd i form av driftsstøtte er lite målrettet, og vi vil ikke kunne kartlegge noen måloppnåelse for en ny tilskuddsordning.

I forslaget til en ny ordning ser vi ingen andre muligheter enn at det er omsatt volum fra pakkeriene som danner grunnlaget for tilskuddet. Dette vil føre til at volum som hverken er sortert eller pakket på pakkeriene vil være inkludert i grunnlaget for tilskudd. Vi er usikre på om dette er hensiktsmessig, og om dette vil kunne gi incentiver til å transportere varer via pakkeriene.

Basert på vurderingene i kap. 4 anbefaler vi derfor at det ikke innføres en ny tilskuddsordning.

Det bør sees nærmere på om et styrket investeringstilskudd bedre vil støtte opp om tiltakene beskrevet i «Grønt sektoren mot 2035, der pakkeriene i grøntsektoren skal jobbe for bedre kvalitet og utvidet sesong.»

På basis av utredningen og konklusjonen til Landbruksdirektoratet innføres ikke volumtilskudd til fellesanlegg for grøntsektoren. Tilskudd til bygging av lager gjennom IBU gis prioritet.

8.1.15 Tilskudd til markedshager

Markedshager er definert som småskala grønnsaksdyrking for salg direkte til forbruker. Markedshagekonseptet er effektivt og får mye matproduksjon ut av små arealer. Markedshager etableres av etablerte bønder som ønsker flere ben å stå på, og av nye som ønsker å skape seg en inntekt på små arealer. Halvparten av erfarne markedshagedyrkere oppgir å drive markedshage i tillegg til husdyrbaserte næringer.

Produksjonen er desentralisert og fungerer i stor grad uavhengig av den etablerte infrastrukturen for landbruket. Dette bidrar til et robust matsystem, høy beredskap, levende bygder og flere distriktsarbeidsplasser.

Markedshager utnytter ofte arealer som ellers ville ligget brakk eller benyttet til beite. Det betyr at markedshager gir en bedre utnyttelse av arealene, en høyere verdiskapning per dekar, samt en høyere selvforsyning.

Markedshager benytter seg i liten grad av fossile innsatsmidler. Produksjonsformen er dermed blant de mest klimavennlige produksjonene i jordbruket.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det innføres et eget tilskudd til markedshager på 50 000 kroner per hage. Dette utgjør totalt 7,5 mill. kroner i 2026 dersom 150 markedshager søker tilskuddet.

Kriterier:

- Det blir dyrka minst 15 ulike sorter frukt, bær eller grønnsaker.
- Arealet er 1-5 dekar.
- Det er direktesalg til kunde (ikke grossist).
- Omsetning på minst 50 000 kroner.

Søkerne må oppfylle de samme vilkårene til produksjonstilskudd som andre søkere til produksjonstilskudd, herunder krav om næringsmessig produksjon.

8.2 Korn og kraftfôr –politikk for økt sjølforsyning og beredskap

Jordbrukets forhandlingsutvalg støtter Stortingets vedtatte mål om å øke sjølforsyninga til 50 prosent. For å nå målet er kornproduksjonen en nøkkelfaktor. Økt markedsrettet produksjon av korn til mat og fôr er avgjørende for å nå 50 prosent-målet for sjølforsyninga. De variable kostnadene, som for eksempel plantevern, gjødsel, såkorn og diesel, har økt kraftig siden 2021, og renta holder seg fortsatt relativt høy. Kostnadsveksten på spesielt maskiner og utstyr er utfordrende. Kapitalbehovet i kornproduksjon er stort, og det er store investeringer til f.eks. presisjonsutstyr, direktesåmaskin, skurtresker mm., som skal gjøres som det ikke er investeringsstøtte til. På toppen av dette kommer en økt risiko, både med hensyn til et mer krevende klima og den økonomiske risikoen som ligger i kostbare innsatsfaktorer.

For å nå målene om 70 prosent norskandel i fôret og 90 prosent norskandel i melet må det satses på hveteproduksjon framover, først og fremst med mathvete i de områdene av landet hvor det er mulig. Trenden med mer bygg i de beste kornområdene som er egnet for hvetedyrking, må snus. Vi må stimulere til hvetedyrking der det er mulig gjennom styrka økonomi og redusert risiko. Økt dyrking av hvete i de beste områdene vil gi rom for dyrking av fôrkorn i de mer marginale kornområdene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg prioriterer derfor tiltak for å styrke hveteproduksjonen i årets jordbruksoppgjør.

Økt produksjon av oljevekster, erter og andre proteinvekster er et avgjørende bidrag til økt andel norsk protein i kraftfôret. Også i denne produksjonen er det behov for risikoreduserende tiltak, og må prioriteres.

Samtidig er det utfordringer i lønnsomheten i kornproduksjonen i de mer marginale områdene, spesielt sone 4 og sone 5. Vi prioriterer en styrking av arealtilskuddene i sone 4 og 5 for å bidra til kornproduksjon i hele landet. I disse sonene er det i hovedsak små og mellomstore kornbruk. Utfordringer i lønnsomheten ser en også for kornprodusenter som er lokalisert langt fra kornmottak. Vi foreslår også å utrede et nytt innfrakttilskudd direkte til bonden, for å redusere fraktulempene for produsenter som er lokalisert langt fra målprisanlegg. Videre vil investeringsmidler til gårdstørker og -lager (jf. kap. 12.1.7) bidra til at også mindre kornbruk får muligheten til nødvendige investeringer.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever følgende tiltak for økt sjølforsyning og beredskap for korn:

- Økt målpris på hvete
- Økt målpris på havre
- Økt målpris på bygg
- Økt PNS på proteinvekster
- Økte arealtilskudd for hvete og proteinvekster
- Økte arealtilskudd for korn
- Innføring av arealtilskudd til såkorn dyrking
- Utredning av nytt innfrakttilskudd
- Økt matkorntilskudd
- Økte frakttilskudd
- Investering i «Speed breeding» hos Graminor
- Styrking av såkornordningen
- Innføre arealtilskudd såkorn
- Investeringsmidler til gårdstørker og lager

8.2.1 Gjennomgang av korn- og kraftfôrpolitikken – Rapport fra partssammensatt arbeidsgruppe

I jordbruksoppgjøret 2024 ble partene enige om å etablere en partssammensatt arbeidsgruppe for å gjennomgå korn- og kraftfôrpolitikken. Gjennomgangen viste at hovedutfordringene er bedre samsvar mellom produksjon og etterspørsel, kapasitet på kornmottakene og infrastruktur, samt forbedre grovfôrkvaliteten. Mulige tiltak som kan redusere eller løse utfordringene er definert og flere av disse ligger utenfor jordbruksavtalen. Dette gjelder f.eks. endringer i tollkalkylen for å skape rom for investeringer i mottaksanlegg. Videre er det bransjens ansvar å utarbeide nytt klassifiseringssystem for mathvete som kan bidra til større samsvar mellom tilbud og etterspørsel av mathvetekvaliteter. Basiskvalitetskriterier, herunder falltall, for noteringsvare fastsettes i jordbruksavtalen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg er positiv til nytt classesystem for mathvete som er foreslått av Matkornpartnerskapet. Målet er å få på plass nytt system til sesongen 2026-2027.

Avtalepartene må implementere en forvaltning som baseres på det nye systemet og dette må støttes opp under gjennom jordbruksavtalen slik at målet kan nås.

For å nå målene om økt norskandel på matkorn og økt norskandel i kraftfôr trengs det økte investeringer i lager-, tørke og mottakskapasitet på anleggene for å håndtere økt norsk kornproduksjon av riktig kvalitet til mat og fôr. Investeringsutfordringer på mottaksanleggene må løses utenfor jordbruksforhandlingene.

Prisnedskrivningstilskudd for korn ble drøftet i rapporten, og det konkluderes med at kornpris og prisnedskrivning ikke kan vurderes uavhengig av hverandre, men at de er sentrale virkemidler i kanaliseringspolitikken og for matkornets og husdyrholdets konkurransekraft.

Prisnedskrivningstilskuddet er et viktig virkemiddel for å holde kornprisen på et høyt nok nivå for å gi lønnsomhet i kornproduksjonen. Prisnedskrivningstilskudd er ryggraden i kanaliseringspolitikken, og bidrar til spredt produksjon og verdiskaping videre i verdikjeden over hele landet.

Et annet tiltak som det pekes på i rapporten er innføring av innfraktilskudd som kan bidra til å bedre økonomien i kornproduksjonen i randsonene. Dette er omtalt i punkt 8.2.6 *Frakt av korn*.

Behovet for redusert sårbarhet knyttet til bondens mulighet for å få tilgang på såkorn av riktig kvalitet ble også vurdert i rapporten. Større lagerhold og økt løpende såkornproduksjon er pekt på som tiltak, i tillegg til utvikling av sortsmateriale. Vi følger opp såkornberedskap og utvikling av plantemateriale i henholdsvis kap. 13. 2 og kap. 13.3.2.

Veivalg for økologisk kornproduksjon omtales i rapporten. Hvilket veivalg som tas bør ses i sammenheng med ny Nasjonal strategi for økologisk jordbruk som kommer våren 2025. Alternativene er en rendyrking av spydspissfunksjonen med økologisk landbruk i hele landet eller en tilrettelegging for klynge dannelse.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener spydspissfunksjonen som økologisk produksjon har for hele landbruket er sentral. En styrking av spydspissfunksjonen innebærer at en må legge til rette for økologisk produksjon i hele landet jf. kap. 11.3.4.

8.2.2 Rom for økt produksjon av norsk korn

En styrking av økonomien i hveteproduksjonen blir sentralt i årets forhandlinger. Vi mener dette kan gjøres ved en kombinasjon av tilskudd og pris. En økning av arealtilskudd hveten bidrar til redusert risiko ved at inntjeningen økes også hvis innhøstingsforholdene blir dårlige og avlinga blir til fôr. Det er viktig å styrke økonomien også i fôr hveteproduksjonen kontra bygg. Samtidig kan økt pris bidra til at flere ønsker å ta risikoen hvetedyrkingen medfører.

For endringer i målpris, se kap. 6.2.1.

8.2.3 Nytt klassifiseringssystem for mathvete – Basiskvalitetskriterier for noteringsvare hveten

For å nå målet om 90% norskandel i matmelet, må det settes inn tiltak i hele verdikjeden for norskprodusert matkorn, fra sortsutvikling til møllebransjen. En av flaskehalsene for å innfri på dette målet er at den norskproduserte hveten må sorteres etter møllenes behov. Med dagens lave norskandel kan varierende kvalitet på norsk vare kompenseres gjennom import. Ved 90% norskandel vil dette ikke lenger være et alternativ. For å innfri på målsettingene om en bedre markedstilpasning av hveteklassene, utarbeidet Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) på oppdrag fra Matkornpartnerskapet er et godt utgangspunkt for etablering av et nytt markedstilpasset klassifiseringssystem. Bransjen jobber med tilpasninger for å kunne operasjonalisere nytt system.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ønsker at arbeidet med nytt klassifiseringssystem for mathvete videreføres av en partssammensatt arbeidsgruppe i samarbeid med bransjen. Målsettingen er å innføre et nytt markedstilpasset sorteringssystem for mathvete til sesongen 2026-2027.

8.2.4 Prisnedskriving av norsk korn til kraftfôr og mat

Kraftfôrindustrien etterspør norske proteinråvarer. Økt produksjon av norske proteinråvarer er et grep for å øke norskandelen i kraftfôret, og vil gi et viktig bidrag til både økt sjølforsyning og beredskap. Olje- og proteinvekster er dessuten en viktig del av et godt vekstskifte i kornproduksjonen og kan bidra til bedret jordhelse. Økt lønnsomhet og redusert risiko for kornbonden er et grep for å øke norsk produksjon av oljevekster, erter og åkerbønner. Vi mener dette kan gjøres ved en kombinasjon av tilskudd og pris. Siden det ikke er målpris på oljevekster, foreslår vi at det kan legges til rette for økt produsentpris ved å øke prisnedskrivinga for norsk oljefrø erter og proteinvekster med 60 øre per kilo.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at prisnedskriving av norsk oljefrø og proteinvekster økes med 60 øre per kilo.

8.2.5 Matkorntilskudd

Tilstrekkelig høyt matkorntilskudd er avgjørende for å sikre bruken av norsk matkorn. Prisnedskriving gjelder alt norsk korn, mens matkorntilskuddet er målrettet mot konkurransevilkårene for norsk matkorn, og går dermed til ett langt mindre volum.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at matkorntilskuddet økes med 15,7 øre per kilo, fra 47 øre per kg til 62,7 øre per kilo for å ivareta konkurransekrafta overfor importerte bakevarer.

8.2.6 Frakt av korn

Tilskudd til frakt av korn fra overskudd til underskuddsområde er en viktig del av kanaliseringspolitikken. Det må gis tilstrekkelig tilskudd gjennom ordningen slik at råvarekostnadene i underskuddsområdet ikke blir vesentlig høyere enn i overskuddsområdet. Vi viser til at Felleskjøpet Agri melder om en underdekning i ordningen, og at det er et behov for å øke bevilgningen med 19 mill. kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at bevilgningen til tilskudd til frakt av korn økes med 9 mill. kroner, inkludert 4 mill. kroner til frakt av økologisk korn (jf. 11.3.4) for 2026.

8.2.7 Frakt av kraftfôr

Tilskudd til frakt av kraftfôr gis til husdyrprodusent for å bidra til å redusere ulempene ved å være lokalisert langt unna kraftfôrfabrikkene. Det er behov for å øke satsene i ordningen som følge av kostnadsvekst. Vi viser til innspillet fra Felleskjøpet Agri som anslår at det er behov for en satsøkning på 4 prosent, samla 7,8 mill. kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at bevilgningen til frakt av kraftfôr øker med 2 mill. kroner.

8.2.8 Tilskudd til bonde for dekning av kostnader til innfrakt av korn fra randsonene

I mandatet for gjennomgangen av korn- og kraftfôrpolitikken var det et mål at gjennomgangen kunne bidra til en mer markedsrettet kornproduksjon og bidra til at kornproduksjonen i

randsonene kunne økes. Kostnader til frakt av korn fra bonde til nærmeste målprisanlegg har etter hvert blitt en betydelig ulempe for kornbonden i randsonene, pga. avstand til kornmottak og høy stedskorrigerings hos kornhandlerne. Produsentpris på korn bør være lik, uavhengig av hvor en produserer kornet. I praksis virker stedskorrigerings som et omvendt distriktstilskudd, og utgjør over 20 øre per kilo i noen områder.

Rapporten fra arbeidsgruppa peker på at arealtilskuddene ikke er egnet for å løse denne utfordringen, men at innføring av et innfrakttilskudd kan bidra til å bedre økonomien i kornproduksjonen i randsonene. For både rødt kjøtt og melk har en innfrakttilskudd fra bonde til mottaksanlegg. Tilskudd til frakt av slaktedyr fra bonde er dekt over jordbruksavtalen. Dette trengs også for korn, og det må innføres en ordning som kompenserer kornbønder som er lokalisert langt fra målprisanleggene for ulempene knyttet til inntransport av korn. Ordningen må utformes med nullsoner. F.eks. kan en kompensere for fraktkostnader basert på avstand fra kommunesenteret i den kommunen kornprodusenten er lokalisert til nærmeste mottaksanlegg, legge til stedskorrigerings for dette anlegget og trekke fra en egenandel for de første kilometer.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det gjennomføres en utredning av tiltak for å kompensere for ulempen knyttet til frakt av korn fra gård til målprisanlegg. Ordningen må være kostnadseffektiv og kunne iverksettes fra 1. juli 2026.

8.2.9 Arealtilskudd – redusert risiko og styrking av distriktene

Arealtilskudd må brukes målrettet for å bidra til økt dyrking av mathvete på bekostning av bygg i de beste kornområdene, dvs. spesielt i sone 1. Risikoen ved mathvetedyrkingen er høy og arealtilskuddet bidrar til risikoreduksjon. Videre må arealtilskudd brukes for å bidra til kornproduksjon over hele landet. Det er dårligere vekstvilkår og lavere kornavlinger i sone 4 og 5, og det er derfor nødvendig med økonomisk stimuli for å opprettholde kornøkonomien. Lønnsomhetsvurderingen fra (2025) viser at dekningsbidragene for korn er lavere i sone 4 og sone 5 enn i sone 1 og 3. Arealtilskudd for protein- og oljevekster må styrkes for å stimulere til risikoreduksjon ved produksjon av slike vekster.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever følgende endringer i arealtilskuddene:

Tabell 20 Endringer i satser for arealtilskudd i kornsektoren, kr/dekar fordelt på soner

Arealtilskudd	Sone	Satsendring, kr/dekar	Sats, kr/dekar
Hvete	Alle	75	175
Proteinvekster	Alle	50	250
Korn	Sone 1	11	320
	Sone 2 og 3	52	494
	Sone 4	82	584
	Sone 5-7	82	604
	Alle soner	100	100

I sum utgjør dette 182 mill. kroner.

For å styrke beredskapen for såkorn foreslår vi å innføre arealtilskudd for såkorn, jf. kap. 13.2.2

8.2.10 Sortsutvikling for økt, klimatilpasset norsk kornproduksjon

Sortsutvikling og det arbeidet Graminor utfører er viktig for å styrke kornproduksjonen og nå målene om økt sjølforsyning. Dette omtales i kap. 13.3.2.

8.3 Risikoreduksjon og tilskudd ved produksjonssvikt

8.3.1 Tilskudd ved produksjonssvikt

Produksjonssviktordningen skal være en katastrofeordning som skal bidra til å redusere økonomisk tap og bidra til videre produksjon. I en tid med hyppigere tilfeller med ekstremvær som følge av klimaendringer, er det viktig å ha en slik ordning for å avlaste bondens risiko. I fjorårets oppgjør ble det derfor avtalt å åpne for å stryke de 2 dårligste og det beste av de siste 7 årene. Satsene er ikke oppdatert siden 1. januar 2024, og har ikke fanga opp kostnads- og prisøkninger. Det innebærer en reell svekkelse av ordningen, og høyere egenandel. **Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at satsene oppdateres årlig og legger inn en økning i bevilgningen med 2 mill. kroner på grunn av dette.**

8.3.2 Risikogjennomgang grøntsektoren

Risiko i grøntnæringen knytter seg blant annet til svingninger i etterspørsel, klimabetingede avlingsvariasjoner, arealtilgang og skadegjørere, kombinert med store kapitalkostnader. I enkeltår kan dette gi utslag i vesentlige økonomiske tap for den enkelte bonde. For å realisere grøntnæringens vekstpotensial må norske grøntprodusenters risiko reduseres.

Verken offentlige ordninger eller private forsikringer gir tilstrekkelig risikoavlastning når uforutsette kriser rammer grøntprodusenter. Senest i 2023/2024-sesongen var det flere eksempler på dette etter ekstremvær, flom og kraftig snøfall. Nye bønder i oppstartsfasen er spesielt sårbare. Et styrket sikkerhetsnett for norske grøntprodusenter er helt nødvendig for å opprettholde og utvikle norsk produksjon, og sikre rekruttering til næringa framover.

Redusert risiko og styrket produsentøkonomi vil bidra til redusert sårbarhet for produsenten og for næringen, økt rekruttering, og til å opprettholde en spredt og variert bruksstruktur.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at risikonivå og nødvendige risikoavlastningsordninger for grøntnæringa utredes fram mot jordbruksforhandlingene 2026 innenfor FOU-midlene jf. kap. 12.6.

I utredningen skal det gjøres helhetlig vurdering av risikonivået for næringen, utrede nye tiltak for risikoavlastning, tilskuddsordningene, skatter, avgifter, lånevilkår og forsikringsordninger, og lære av hva andre land har lyktes med. Grøntnæringa involveres på hensiktsmessig måte.

8.3.3 Risikoreduksjon - jordbrukskonto

I punkt 3 i avtalen mellom AP/SP/KrF/Venstre og Pasientfokus av 3. februar (Meld. St. 10 (2024-2025)) står det: «Regjeringen kjem i vår med framlegg til jordbrukskonto, med verknad frå og med inntektsåret 2025». Meldingen ble vedtatt av Stortingets 8. april.

Jordbrukets forhandlingsutvalg forutsetter at regjeringen følger opp dette punktet slik at bønder gis mulighet til å utjevne resultat på jordbrukskonto fra og med inntektsåret 2025.

8.3.4 Naturskadeordningen

Ekstremvær kan ramme enkeltprodusenter hardt, og i tillegg til tap av avling for året gjøres skader på matjord, tilgangsvier og flomsikringsanlegg. Mange ulike skadesituasjoner siden 2018 viser at dagens regelverk er komplisert og ikke i tilstrekkelig grad møter framtidens utfordringer.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er nødvendig å endre ordningen, med mål om å gjøre den mer forutsigbar og bedre tilpasset de hendelsene som vann, jord og stein på avveie skaper for norsk matproduksjon. Saksbehandlingstida må reduseres vesentlig.

9 VELFERDSORDNINGENE

Framtidas bønder trenger forutsigbarhet og stabile rammevilkår. Landbruket skal være en trygg arbeidsplass. Velferdsordninger skal være et sikkerhetsnett for bonden. Dagens velferdsordninger er ikke godt nok tilpasset bondens behov, særlig knyttet til svangerskap, fødsel og i småbarnsfasen. For dagens bonde og for å gjøre næringa attraktiv for ungdommen, må en styrke avløser- og velferdsordningene og tilgangen til avløsere i alle deler av landet.

Gode velferdsordninger er viktig for å ivareta bondens helse og velferd. Sikker tilgang til avløsertjenester og økonomisk trygghet ved sykdom, er av stor betydning for dyrevelferd og menneskevelferd.

Stortinget har pekt på viktigheten av at utøvere i landbruket skal kunne ha sosiale vilkår på linje med andre grupper, og viser spesielt til tilskudd til avløsning ved ferie og fritid og tilskudd til avløsning ved sykdom (Prop. 133 S (2015–2016)). Regjeringen har lagt stor vekt på viktigheten av gode velferdsordninger for jordbruket i Meld. St. 11 (2023-2024):

«Den sosiale dimensjonen av berekraft handlar om å sikre at alle menneske får eit godt og rettferdig grunnlag for eit anstendig liv. I jordbruket er sosial berekraft knytt til føreseielege rammevilkår, moglegheit for utvikling av inntekta og gode velferdsordningar for den einskilde næringsutøveren.»

Jordbrukets forhandlingsutvalg ønsker gjennom årets forhandlinger å prioritere endringer i satser og regelverk for velferdsordningene som kan ha særlig betydning for yngre bønder, og spesielt for kvinner. Dette er endringer som etter vår oppfatning er viktige, og helt nødvendige for å styrke rekrutteringa til bondeyrket.

9.1 Tilskudd til avløsning ved sjukdom og fødsel mv.

Formålet med ordningen er å medvirke til å dekke kostnadene til avløsning i jordbruket ved sjukdom, dødsfall, svangerskap og fødsel.

Det har vært nødvendig å styrke økonomien i ordningen, og partene har de siste tre årene vært enige om å øke tak og satser for tilskuddet utover lønnsveksten. Den økningen er samtidig en forutsetning for å kunne realisere ambisjonen om å videreutvikle velferdsordningene for jordbruket, slik den er formulert i Hurdalsplattformen.

I årets forhandlinger foreslår Jordbrukets forhandlingsutvalg en økning av tilskuddet i tråd med prognosert lønnsvekst. Arbeidet med å forbedre velferdsordningene tar vi dette året et steg videre ved å foreslå justeringer i regelverket for samordning, omtalt i kap. 9.1.1 og med forslaget om en arbeidsgruppe som gjennomgår tilskuddsgrunnlaget i Jordbruksavtalens tabell 9.1, jf. kap. 9.3.1.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at maksimal dagsats i tilskudd til avløsning ved sjukdom og fødsel mv. øker med 100 kroner fra 2 600 kroner til 2 700 kroner, i tråd med prognosert lønnsvekst. Satsene justeres tilsvarende.

Økningen i rammen tar hensyn til forslag om å redusere avkorting for ytelsene svangerskapsenger og foreldrepenger.

9.1.1 Endre regelverket for samordning

Reglene for og konsekvensene av å fjerne avkorting av tilskudd til avløsning ved sjukdom, fødsel mv. har vært oppe i de siste jordbruksforhandlingene, og temaet er drøftet både i en

partssammensatt arbeidsgruppe vinteren 2023/24 og nå i vinter av en arbeidsgruppe bestående av representanter fra hhv. landbruksforvaltningen og Arbeids- og Inkluderingsdepartementet/Nav (avgitt 27.03.2025).

Denne siste rapporten konkluderer med at sjukepenges for lønnsinntekt ikke påvirkes av hvordan sjukdomsavløsningstilskuddet utmåles. Sjukepenges for næringsinntekt kan påvirkes av utmålingen av sjukdomsavløsningstilskuddet. Det avgjørende er om og i hvor stor grad det foreligger et tap av pensjonsgivende inntekt. Dersom innsatsen til avløseren fører til at næringsdrifta, og dermed næringsinntekta, helt eller delvis opprettholdes, vil det få konsekvenser for sjukepenges som beregnes med utgangspunkt i tapt næringsinntekt. Samtidig er sjukdomsavløsningstilskuddet kun kostnadsdekning – nettopp for å unngå at de økte kostnadene som følge av behov for innleie av arbeidskraft reduserer produksjonen, og går ut over dyr og drift.

I dag må mange bønder ha inntekt i tillegg til jordbruksinntekta, for å ha tilstrekkelig økonomi til livsopphold utover det gårdsdrifta gir. For mange av dem er situasjonen at når tilskuddet avkortes, må de bruke den samme lønnsinntekta, eller ytelsene for disse lønnsinntektene, til å betale avløseren i stedet. Dette er utfordrende, ikke minst for bønder i en investerings- og oppbyggingsfase. Muligheten til å få mer avløsertilskudd utbetalt vil etter vår oppfatning være et målretta tiltak mot disse.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det gjøres endringer i regelverket for samordning. Konkret forslag er å redusere samordningen av tilskudd til avløsning ved sjukdom, fødsel mv. for Nav-ytelsene *svangerskapspenges og foreldrepenges*. Dette er ordninger som i sin art brukes av en avgrenset gruppe i landbruket, samtidig er det en gruppe det er særskilt viktig å tilrettelegge arbeidshverdagen for, for å imøtekomme deres behov for avlastning.

Det settes følgende avgrensinger:

- Søker av ytelsen må minimum ha 1/3 andel av næringsinntekta fra foretaket, og minimum 0,5 G (dette siste er som kravet i dag for å kunne motta tilskudd).
- Avløsertilskudd avkortes for den del av lønn og ytelser for lønn som overstiger 3 G.

Regelendringen anslås til å ha en sjølstendig økonomisk effekt på tilskuddsrammen 15 mill. kroner. Dette er tatt hensyn til i vårt krav til rammeøkning for denne tilskuddsordningen.

9.2 Sjukepengeordningen

Gjennom en kollektiv modell sikres jordbrukere 100 prosent av sjukepengegrunnlaget etter 16 dager i den offentlige sjukepengeordningen. Ordningen gjelder alle jord- og skogbrukere som fyller minstekravet til næringsinntekt. Prognose for 2026 er 42,8 mill. kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at tilskuddet til sjukepengeordningen økes med 1,9 mill. kroner fra tildelingen i 2025 på 40,9 mill. kroner til 42,8 mill. kroner til ordningen i 2026, i tråd med forbruksprognosen.

9.3 Avløsning ved ferie og fritid

Avløsning til ferie og fritid er spesielt viktig for rekruttering til næringa. Ferie og fritid har stor betydning for likestillingen med andre grupper i samfunnet, og er sjukdomsforebyggende. En god ordning for ferie og fritid vil gi større bruk av avløsere, noe som igjen gir mulighet til å sysselsette

flere personer. Dette vil kunne utgjøre en reserve ved akutte behov, ved livskrise og sjukdom i bondefamiliene.

Som pekt på i Ruralis sin rapport til fjorårets jordbruksforhandlinger. *Rekruttering av avløsere og landbruksvikarer til jordbruket (R-1/2024)*, utgjør tilskuddet til avløsning ved sjukdom, fødsel mv. og tilskuddet til landbruksvikarordningen en helhet som gir bonden økonomisk grunnlag for å kunne ha både et sikkerhetsnett ved sjukdom/kriser, og en mulighet til avløsning ved ferie/fritid. Alle de tre ordningene må derfor ha en økonomisk utvikling som gjør at bonden faktisk har mulighet til å bruke dem etter intensjonene, og bli forvaltet etter et regelverk som er tilpasset forholdene og behovene i næringa.

For avløserordningen er det et behov for å se på hvor godt den nå harmonerer med arbeidsforbruket innenfor de ulike produksjoner slik det har utviklet seg over tid. Endringer i teknologi/produktivitet, hevet kvotetak og konsesjonsgrenser er i liten grad vurdert når tak og satser er fastsatt. Diversifisering i drifts- og oppstallingsformer innenfor produksjonene er heller ikke tatt særlig hensyn til i eksisterende regelverk.

I påvente av en samlet gjennomgang av satsgrunnlaget for tilskuddet til ferie og fritid (jf. kap. 9.3.1), krever Jordbrukets forhandlingsutvalg at tilskuddstak og satser for tilskudd til avløsning ved ferie og fritid heves med 5,0 prosent.

9.3.1 Avløserordningen, tilskuddsgrunnlag og satser

Jordbrukets forhandlingsutvalg har over flere år fått meldinger om, og konkrete innspill på at innretningen på tilskuddsgrunnlaget for avløsning bør justeres, dvs. nivået på satsene for de dyreslagene som omfattes av tilskuddsordningen, og i en del tilfeller det relative forholdet mellom dem. Det reageres også på at ulikheter i arbeidsforbruk mellom forskjellige former for oppstalling og drift innenfor samme husdyrproduksjon heller ikke fanges opp innenfor dagens modell for satser og satsinndeling. Meldingene kommer enkeltvis fra husdyrmiljøene, men reaksjonene samla sett indikerer at dette er problemstillinger som bør sees på og vurderes i en helhet, framfor å være gjenstand for endringer enkeltvis.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at en partssammensatt arbeidsgruppe gjennomgår og vurderer tilskuddsgrunnlag og satser i jordbruksavtalens tabell 9.1. sett opp mot utviklingen i arbeidsforbruket, basert på oppdaterte registreringer. Arbeidet inkluderer en vurdering av hvilke husdyrslag tilskuddordningen bør omfatte.

Arbeidsgruppa skal også vurdere om det er hensiktsmessig å foreta en differensiering av satsene basert på ulike driftsformer innenfor fjørfe og svin, og i tilfelle hvordan og for hvilke produksjonerformer dette bør utformes.

Gruppa rapporterer til avtalepartene i tide til jordbruksforhandlingene 2026.

9.4 Landbruksvikar

Landbruksvikarordningen gir en trygghet til hver enkelt bonde for at han eller hun har tilgang på kompetent vikar når sjukdom og ulykker inntreffer. Målsettingen med ordningen til nå har vært at den skal bidra til delfinansiering av i alt 240 årsverk i landbruksvikarstillinger.

Det at avløserlagene har et relativt stort omfang av avløservirksomhet, gir dem evne til å ha landbruksvikarberedskap. Det understreker avhengigheten mellom de to avløsertilskuddene og landbruksvikartilskuddet. Det er viktig at disse tilskuddene står i et forhold som gjør at bøndene

tar seg råd til å benytte avløserlagene sine tjenester, samtidig som at landbruksvikartilskuddet er med på å sikre at kostnadene ut til bonden ikke blir for høye.

Landbruksvikarordningen gjennom de lokale landbrukstjenestene, har eksistert i 15 år uten endring i antall årsverk det bevilges midler til. Disse avløserlagene er pålagt å tilby beredskap til alle ved akutt sjukdom og krise. Innstrammingene som nå er foreslått i regelverk for innleie, vil gi avløserlagene utfordringer med å stille beredskapen. For å kompensere for dette bør antallet årsverk for landbruksvikarer økes noe. Tilskuddet per årsverk bør justeres i takt med forventet lønnsutvikling.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at antall årsverk det utbetales tilskudd for økes med 10, fra 240 til 250. Tilskudd per årsverk heves med 4,0 prosent i tråd med prognosert lønnsutvikling, fra 325 000 kroner i 2025 til 338 000 kroner i 2026.

9.4.1 Gjennomføring av avløserkurs

For 2025 er det satt av 1 mill. kroner som tilskudd til gjennomføring av kurs for avløsere. Landbruksdirektoratet skal administrere ordningen og saksbehandle søknader om tilskudd. For 2025 er direktoratets vurdering er at hele tildelingen vil bli brukt.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at 1 mill. kroner innenfor tilskuddsordningen for landbruksvikar brukes til gjennomføring av avløserkurs. Dette er samme sum som i 2025.

9.5 Tidligpensjon

Forbruket for 2024 er noe redusert i forhold til tildelingen, da flere tidligpensjonister har gått ut av ordningen enn nye som er kommet til. Antall det er utbetalt for per januar 2025 (607) er også litt redusert sammenlignet med februar 2024 (618).

Tidligpensjonsordningen (TPO) skal stimulere til tidligere generasjonsskifter og dermed bidra til rekruttering. Satsene ble oppjustert i 2021, da med 5,2 prosent.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre satsene på 105 200 kroner for enbrukerpensjon, og 168 320 kroner for tobrukerpensjon for 2026.

9.6 Økonomiske utslag av kravet for velferdsordningene

Bevilgning for 2025 er 1,965 mrd. kroner. Økt bevilgningsbehov for 2026 som følge av kravet til Jordbrukets forhandlingsutvalg, er:

Tabell 21 Økt bevilgningsbehov for velferdsordningene for 2026

Avløsning ved sjukdom (inkludert redusert samordning)	45,7 mill. kr.
Sjukepengeordningen	1,9 mill. kr.
Avløsning ved ferie og fritid	55,8 mill. kr.
Landbruksvikar	7,5 mill. kr.
Tidligpensjon	-1,0 mill. kr.
SUM	109,9 mill. kr

9.7 Organisering av avløsertjenesten

Som et kunnskapsgrunnlag for arbeidsgruppa som vurderte velferdsordningene til jordbruksoppkjøret i fjor, spesielt om tilskuddet til avløsning ved sykdom, fødsel mv., leverte Ruralis rapporten «Rekruttering av avløsere og landbruksvikarer til jordbruket» (*Rapport 1-24 Ruralis*).

Rapporten peker på at en forholdsvis stor andel av gårdbrukerne har utfordringer med å skaffe avløsere når de har behov. Det er videre grunn til bekymring med tanke på rekruttering av avløsere og landbruksvikarer til norsk jordbruk også i framtida. De viktigste utfordringene med å rekruttere avløsere og landbruksvikarer er ifølge rapporten: For lav lønn, krevende å jobbe som avløser, ubekvem arbeidstid og delt arbeidsdag, språk – mange gårdbrukere vil helst kommunisere på norsk og det er stort gjennomtrekk – de unge går til andre yrker med mer status og bedre lønn.

Jordbrukets forhandlingsutvalg er opptatt av å styrke avløsertjenesten og bidra til et mest mulig likeverdig tilbud over hele landet og effektiv ressursbruk, der både akutte og planlagte behov for avløsning dekkes på en god måte. Lokal tilstedeværelse skal fortsatt være en forutsetning for avløsertjenesten. Det er dessuten kommet til flere forhold og utfordringer som ytterligere aktualiserer behovet for å gjennomgå organiseringen av avløsertjenesten:

- Den nye opplæringsmodellen for agronomutdanning på videregående nivå medfører nye behov, som rekruttering av lærebedrifter som tar inn lærlinger og samarbeid med regionale opplæringskontor.
- Innstrammingene i reglene for innleie av arbeidskraft.

Dette peker i retning av å utvikle Norske Landbrukstenester til én samlende, nasjonal aktør med kompetanse og kapasitet til å håndtere flere arbeidsoppgaver enn de har ansvaret for i dag. Avtalepartene bør be Norske Landbrukstenester (NLT) ta initiativ overfor medlemslagene til å starte en prosess for å vurdere om det er mulig å etablere en enhetlig og felles landsdekkende organisasjon for avløsertjenester i landbruket, og utrede alternative organisasjonsmodeller.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det bevilges inntil 2 mill. kroner fra ledige midler for 2025 til NLT. Formålet med bevilgningen er å legge til rette for en organisasjonsprosess, med sikte på å etablere en enhetlig og felles landsdekkende organisasjon for avløsertjenester i landbruket.

9.8 Trygg bonde –implementering av nullvisjonen

Ifølge Arbeidstilsynet omkommer i snitt fem bønder i tragiske arbeidsulykker hvert eneste år. Jordbruket er en av de næringene i landet vårt som har flest arbeidsskadedødsfall i forhold til antall sysselsatte. Arbeidet for å sikre menneskeliv, dyreliv og store materielle verdier er en målsetting innen brann- og ulykkesforebygging i jordbruket.

Landbruks- og matdepartementet (LMD) signerte i fjor, sammen med landbruksorganisasjonene, «Nullvisjonen for dødsulykker i landbruket og reindriftsnæringen».

«Målet med intensjonsavtalen er at det skal være null dødsulykker tilknyttet landbruksforetak og reindriftsnæringen, og en lav forekomst av ulykker med alvorlig personskade.»

Avtalen er signert med varighet fram til og med april 2027, med mulighet for videreføring. Norges Bondelag har, sammen med fire andre organisasjoner, et hovedansvar med koordinering og samordning rundt avtalen. Dette arbeidet er avgjørende for realiseringen av intensjonsavtalen. I fjor utarbeidet koordineringsgruppa en årlig tiltaksplan som tar for seg det forebyggende arbeidet det første året.

«Intensjonsavtalen skal bidra til en samordnet og helhetlig innsats og samarbeid blant aktørene i landbruket og reindriftsnæringen for å nå visjonen.»

Nullvisjonen trekker fram at kartlegging av årsakene til arbeidsulykkene er et av de viktige tiltakene i visjonen. Regjeringen bevilget i denne sammenheng 400 000 kroner, hvor LMD lyste ut et anbud om en utredning. Safetec ble engasjert i denne sammenheng, og er i sluttfasen av sitt arbeid. Eventuelle kampanjer og videre oppfølging av nullvisjonen vil blant annet bygge videre på funn derfra. I det forebyggende arbeidet med intensjonsavtalen vil det bli behov for implementering og iverksetting av konkrete tiltak, på tvers av alle partene. Dette skal bidra til å redusere risikoen for dødsulykker og alvorlige ulykker i landbruket.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at det innenfor de nasjonale tilretteleggingsmidlene bør prioriteres konkrete prosjekter for å realisere nullvisjonen, i tråd med det koordinerende arbeidet. (jf. kap. 12.2).

10 LANDBRUK OG MATPRODUKSJON I NORD-NORGE

I forbindelse med behandling av Meld. St. 10 (2024-25) vedtok Stortinget «*ei kraftig prioritering av Nord-Norge i jordbruksoppgjøret 2025.*» Den politiske anerkjennelsen av nordnorske bønder har økt som en følge av den sikkerhetspolitiske situasjonen. I motsetning til våre naboland i NATO – Finland og Sverige – har Norge et levende landbruk i nord. Vi har med andre ord et solid fundament å bygge videre på.

Landbruk i hele landet er fortsatt et mål for norsk landbrukspolitikk, med god forankring både i landbrukets organisasjoner og med bred partipolitisk tilslutning. Veivalgene i jordbruksforhandlingene i 2025 vil være svært avgjørende for det nordnorske jordbruket fram mot 2050.

Det må likevel ikke undervurderes at det må brukes kraftige verktøy for å beholde og utvikle produksjon, videreføring og tilhørende fagmiljø i landsdelen. For å snu utviklingen må vi velge tiltak som treffer matprodusentene direkte, gjennom de eksisterende tilskuddsordningene. Agri Analyse har utarbeidet to rapporter med status og tiltak for å styrke jordbruket i Finnmark og Troms. I disse rapportene anslår Agri Analyse at kostnaden ved å styrke jordbruket i de to fylkene over en tiårsperiode er hhv. 1,021 mrd. kroner i Finnmark og 1,088 mrd. kroner i Troms.

Et viktig ledd i dette arbeidet vil være investeringsvirkemidlene. Tilskuddet skal være utslagsgivende for å få i gang byggeaktiviteten og fornying av bygningsmassen med å få driftsplanene til å gå opp. Dagens satser ser ikke ut til å være høye nok for å få dette til i Nord-Norge, og må økes og utnyttes.

Samvirkebedriftene TINE og Nortura er en forutsetning for primærproduksjonen i nord. Den økonomiske bærekraften til samvirkene er imidlertid utfordret på grunn av minkende/for lite volum av basisproduktene fra det nordnorske landbruket. Det ble derfor innført et beredskapstilskudd til næringsmiddelbedrifter i nord på årets statsbudsjett for å dekke underskuddet. Tilskuddet er et viktig tiltak for å stabilisere situasjonen og må utvikles videre, men vil ikke ha noen funksjon uten at det finnes et volum råvarer inn til industrien.

10.1.1 Produsentøkonomi

Det må imidlertid tas tak i det som er det grunnleggende problemet; nemlig at landbruksproduksjonen må økes. Sau- og storfekjøtt er de produksjonene som har lavest inntjening per årsverk. Grovfôrbasert produksjon er viktigst for nordnorsk jordbruk, da grovfôr og beite er det største fortrinnet og grunnlaget for matproduksjon i Nord-Norge. Med den rovviltsituasjonen regionen står overfor i dag, er det utfordrende å nyttiggjøre seg fullt ut av beiteressursene.

I dag er det et trekk per kilo for leveransene til markedsregulators anlegg i Nord-Norge, på grunn av høye kostnader. Distriktstilskuddet for kjøtt i Nord-Norge er derfor et effektivt utjevningstiltak som utbetales direkte til bonde. Innenfor jordbruksavtalen bør de geografisk differensierte tilskuddsordningene brukes for å stimulere produksjonen i landsdelen. For å bidra til potetproduksjon og produksjon av frilandsgrovnnsaker i Nord-Norge, gis det et distriktstilskudd på 3,74 kr/kg.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det for landets beredskap, sjølforsyning og bosetting må tas kraftige grep for å sikre landbruket i Nord-Norge:

- **En økning på distriktstilskudd til storfe og lam på 2 kroner per kilo, for gris på 0,50 kroner per kilo og for egg på 0,50 kroner per kilo.**

- **Melk må fortsatt prioriteres og styrkes gjennom økt pristilskudd med 0,15 kroner per liter for melk i sonen G-J.**
- **Generell styrking av spesifikke pristilskudd rettet mot Nord-Norge for grønt, potet, mm på 0,56 kroner per kilo.**

10.1.2 Styrking av investeringsstøtten

For å sikre en bærekraftig produsentøkonomi også ved større investeringer, og for å møte utfordringene i landsdelen knyttet til finansiering av investeringene i jordbruket, trengs det en forsterket økonomisk støtte.

Faktorer som drar opp kostnadsbildet i Nord-Norge er knyttet til klima, topografi og avstand, men også tilgang på kompetanse, størrelsen på prosjekter, tilskudds- og lånemuligheter utenom Innovasjon Norge, motivasjoner og produksjonsmiljø er faktorer som påvirker³.

Eksisterende regelverk for IBU-støtte ser ikke ut til å være utløsende i samme grad i Nord-Norge (spesielt Troms og Finnmark) som i landet ellers, jf. kap. 12.1.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår derfor følgende justeringer i IBU-forskriften/-føringene, gjeldende for Finnmark, Troms og Nordland:

Økte maksimumssatser for IBU-tilskudd:

- **For investeringer i løsdrift til storfe: 65 prosent av kostnadsoverslaget**
- **For andre investeringer: 50 prosent av kostnadsoverslaget**

Det åpnes for å gi IBU-tilskudd til nyetableringer av svin i landsdelen.

I tillegg bør INs risikolåneordning brukes mer aktivt for å kunne tilby en samla finansieringspakke for dem som innvilges støtte fra IN innenfor både tradisjonelt landbruk og andre landsbruksbaserte næringer.

10.1.3 Områdetiltaket for bærekraftig matproduksjon og verdiskaping i nord

Områdetiltaket ble vedtatt i jordbruksoppgjøret 2022 og er siden videreført. Formålet er å legge til rette for en satsing som skal styrke sårbare produsentmiljøer i Finnmark, Troms og Nordland, motvirke bruksnedgang, øke arealbruken, og heve kompetansen til landbruksnæringen og verdikjeden for mat, samt å utnytte regionale fortrinn og muligheter innen arktisk landbruk. Det er fastsatt egen forskrift for tiltaket og midlene som bevilges til det. Det er Troms fylkeskommune som har forvaltningsansvaret. Utforming av planer og tiltak skjer i et samarbeid med Nordnorsk partnerskap landbruk.

Tiltak grupperes innenfor disse seks arbeidspakkene:

1 «Omlegging fra båsfjøs til løsdrift»	4 «Øke totalberedskapen gjennom økt matproduksjon»
2 «Økonomi og lønnsomhet»	5 "Forskning og øvrig kunnskapsutvikling – NIBIO"
3 «Økt bruk av utmarksbeite i nord»	6 "Oppfølging og formidling"

Fylkeskommunene har bevilget tilskudd til tiltakets rammebevilgning de to åra som er gjennomført til nå, og etter kontakt med Troms fylkeskommune er det bekrefta at de tre fylkeskommunene stiller med samme summen i 2025 som i 2024.

³ Utredning av byggekostnader og kapital for investeringer i driftsbygninger i landbruket. Geografiske variasjoner. NIBIO-rapport Vol. 9 – nr. 142/2023

Tabell 24 Finansiering 2023 - 2025

Finansiering 2023	Mill kr.	
Jordbruksavtalen	17,0	
Troms og Finnmark FK	4,0	
Nordland FK	4,0	
Finansiering 2024		
Jordbruksavtalen	17,0	
Finnmark FK	1,68	= 6,5
Troms FK	2,32	
Nordland FK	2,50	
Finansiering 2025		
Jordbruksavtalen	25,0	
Fylkeskommunene	6,5	

Årlig avsettes minimum 5 mill. kroner av rammen til forskning og øvrig kunnskapsutvikling i regi av NIBIO.

For 2025 er ytterligere 5 mill. kroner av ramma øremerket til forsøksordning med teigbasert tilskudd. Fylkeskommunen skal ikke forvalte disse midlene. Det vil si at i selve områdetiltaket er disponibel ramme inkludert avsetning til NIBIO, 21,5 mill. kroner i 2025. I tillegg kommer 1.1 mill. kroner som er overført fra fjorårets ramme.

Nordnorsk partnerskap landbruk har i møte 30. oktober 2024 sagt at for 2025 bør tiltak innenfor arbeidspakke 4 – Totalberedskap, prioriteres. Det er også ønske om tiltak som viser landbrukets klimaeffekt, f.eks. innen arbeidspakke 3 – Økt utmarksbeite.

Avtalepartene er enige om at områdetiltaket skal evalueres etter 3 år.

Jordbrukets forhandlingsutvalg registrerer at områdetiltaket Nord-Norge ser ut til å ha en nytteeffekt i form av at det kartlegges et investeringsbehov og det blir større bevissthet om hva som må være satsingsområdene for et nordnorsk jordbruk i tida framover. Samtidig er det nå nødvendig å komme over i en fase der stat og næring går sammen om å utløse det potensialet som ligger i landsdelens jordbruk, og øke lønnsomheten og volumet i produksjonen.

Som en oppfølging av områdetiltaket krever jordbrukets forhandlingsutvalg at friske midler settes inn i produksjonsøkonomien for det nordnorske jordbruket og at maks-satsen for IBU-tilskuddet heves i Finnmark, Troms og Nordland, jf. kap. 10.1.1 og 10.1.2.

I påvente av at områdetiltaket evalueres til neste års jordbruksoppgjør, foreslår forhandlingsutvalget å innføre en søknadsbasert ordning for beredskap på den enkelte gård. Formålet er å yte økonomiske tilskudd til innfasing av tiltak som nødstrømsaggregat, reserveforsyning av vann, lagring av diesel, veterinærmedisiner, m.m. Ordningen skal være for årene 2026 – 2030. For 2026 bevilges det 10 mill. kroner. Landbruksdirektoratet forvalter ordningen. Nordnorsk partnerskap landbruk utarbeider retningslinjer innen 1. januar 2026.

10.1.4 Videreføring av utredning av teigbasert tilskudd i Nord Norge

Ved behandlingen av Meld. St.11 (2023-24) vedtok et flertall på Stortinget følgende:

«Stortinget ber regjeringen utrede og prøve ut et teigbasert system, eller tilsvarende, som skal bidra til drift av krevende areal.»

Dette ble fulgt opp med et vedtak i fjorårets forhandlinger om å;

«[...] utvide prosjektet Bærekraftig landbruk i nord og sette i gang en prøveordning i utvalgte kommuner i Nord-Norge med stor andel areal som det ikke søkes tilskudd til. Formålet med prøveprosjektet er å forhindre gjengroing av areal, og målet med prosjektet må være å lage gode systemer og prøve ut ordninger som kan forvaltes på en god måte.»

Prosjektet for teigbasert tilskudd i Nord-Norge må videreutvikles med fokus på de forvaltningsmessige mulighetene og utfordringene for et tilskuddsutmålings-system for småskiftetilskudd. I RMP-søknaden ligger det et kartlag som gir informasjon om størrelse på og antall teiger. Dette kan brukes til å registrere antall teiger under 5 dekar, med utgangspunkt i en skjønnsmessig vurdering og mulighet for kontroll av søknad i etterkant.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre prosjektet om teigbasert tilskudd i Nord-Norge. Evalueringen av prosjektet flyttes ett år fram. Prosjektet skal i neste periode prøve ut en kobling mellom et tilskuddsutmålingssystem for teiger og AR5-klassifikasjonssystemet, for å identifisere teiger på mindre enn 5 dekar og kartlegge de forvaltningsmessige mulighetene, for innføring av et kartbasert tilskuddssystem.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å sette av 5 mill. kroner innenfor områdesatsingen for Nord-Norge til videreføring av dette prosjektet i 2026.

10.1.5 Nordnorsk landbruks-satsing på flere poster i statsbudsjettet

Gitt den situasjonen landsdelens landbruk står i, mener jordbrukets forhandlingsutvalg at satsingen på Nord-Norge over jordbruksavtalen må følges av tiltak og virkemidler også på andre poster i Statsbudsjettet og innen ansvarsområdene til flere departement enn LMD.

Forhandlingsutvalget mener aktuelle tiltak innenfor denne porteføljen, er:

- Prosjekt for statlig innkjøpspolitikk, både til sivile og militære enheter, som ivaretar hensynet til en lokal og robust forsyningssikkerhet for mat i landsdelen
- Legge til rette for at utmarka digitaliseres, og at Nord-Norge blir et pilotområde for å prøve ut og implementere ny teknologi som en del av rovdyrpolitikken
- Bruke eller utvikle nye boligpolitiske virkemidler i Husbanken for å stimulere til at aktive gårdsbruk kan selges og dermed holdes i drift. Utfordringen nå er at gården er så lite verdt økonomisk at eier ikke har råd til å selge og komme seg inn i det ordinære boligmarkedet når yrkeskarrieren avsluttes.
- Prosjekt til å rekruttere nye bønder til eksisterende gårdsbruk der neste generasjon ikke ønsker å overta

10.1.6 Tilskudd til næringsmiddelbedrifter i Troms og Finnmark

Råvaretilgangen til slakteriene og meieriene er kraftig redusert de siste årene på grunn av færre bønder og redusert produksjon i de to fylkene. Det gjør situasjonen for industrien særlig utfordrende med sikte på å ha nok volum for å opprettholde lønnsom drift og utvikle bedriftene videre.

Siden 1998 er antall slaktegris i Troms og Finnmark redusert med 50 prosent samtidig som antall slaktegris i landet økt med 15 prosent. Antall sauer er redusert med 25 prosent, mens det i landet er redusert med 14 prosent. Antall storfe er redusert med 25 prosent, mens det for landet er redusert med 15 prosent. Eggproduksjonen i Finnmark og Troms er redusert med ca. 10 prosent, mens den i landet er økt med ca. 35 prosent. Skal det være husdyrproduksjon i disse fylkene, er det nødvendig å opprettholde næringsmiddelbedriftene.

Fra 2025 er det derfor innført et nytt tilskudd til næringsmiddelbedrifter i Troms og Finnmark som bruker råvarer fra jordbruk eller reindrift. Ordningen skal bidra til å styrke forsyningssikkerheten av matvarer til befolkningen i de to fylkene ved å styrke eksisterende anlegg.

Næringsmiddelindustrien i nord er helt avgjørende for å kunne opprettholde primærproduksjonen. Det vil ikke være mulig å produsere matvarer på gårdene hvis ikke det finnes en industri som kan slakte og foredle varene videre. Beredskapstilskuddet er derfor viktig for å opprettholde eksisterende bedrifter og sikre matforsyningene i Nord-Norge framover.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at tilskuddet til næringsmiddelbedriftene i Troms og Finnmark økes med 50 mill. kroner i kommende Statsbudsjett og at ordningen målrettes mot eksisterende bedrifter.

11 BÆREKRAFTIG MATPRODUKSJON

Bærekraft er et nøkkelbegrep i det norske jordbruket. Alle de tre dimensjonene; økonomisk bærekraft, sosial bærekraft og miljømessig bærekraft må vektlegges i et bærekraftig matsystem. Vi må se tiltak i sammenheng, og forstå at krisene vi står i er sammensatte. Klima- og miljøkrisa er fundamentale utfordringer, som vi alle har et ansvar for å løse.

Mat fra norsk jordbruk skal produseres på en måte som ikke forringer ressursene, som ivaretar levedyktigheten i økosystemene og naturmangfold, og som bidrar til å redusere den globale oppvarmingen. Samtidig må produksjonen være økonomisk bærekraftig helt ut på det enkelte gårdsbruk og gi grunnlag for at bonden får inntekter på linje med andre grupper i samfunnet. Dette er helt nødvendig for å sikre tilstrekkelig og trygg mat til den norske forbrukeren, også i krisetider.

All matproduksjon medfører biologiske klimagassutslipp. I det norske utslippsregnskapet ser det derfor isolert sett best ut å redusere norsk matproduksjon. Import av mat belaster ikke Norges klimaregnskap. Biologiske utslipp fra matproduksjonen må aksepteres, og fossile utslipp må reduseres. Jordbruket må bidra med binding av karbon i jord gjennom god agronomi og bærekraftig bruk av beite. Det er ikke et alternativ å produsere mindre mat i Norge, når det finnes kapasitet til å produsere norsk mat på bærekraftig vis basert på stedegne ressurser.

Bærekraftig drift må evne å koble sammenhenger mellom klimaendringer, klimarisiko i jordbruket og behovet for klimatilpasning. Tiltak og teknologi for utslippskutt må ikke virke strukturdrivende, ved å tilrettelegge for et ensrettet, storskala jordbruk i sentraliserte områder. Denne type matproduksjon vil være svært sårbar for ekstreme værhendelser og skape press på lokalt miljø og natur. Den beste klimatilpasningen vi kan velge for jordbruket, er spredt matproduksjon i hele landet, basert ressursgrunnlaget i området.

God agronomi er viktig for å sikre et bærekraftig jordbruk. Jordbruket skal redusere sine klimagassutslipp, blant annet gjennom en fossilfri maskinpark og fornybar energi, men jordbruket skal også ivareta andre miljøhensyn. Et bærekraftig norsk jordbruk benytter det lokale ressursgrunnlaget, ivaretar biologisk mangfold, har lav bruk av plantevernmidler og reduserer avrenning.

11.1 Klimavennlig matproduksjon

Klimaendringer påvirker mennesker og natur globalt, og jordbruksnæringens biologiske prosesser er særlig sårbare. Samtidig bidrar også utslippene fra matproduksjon og derfor må næringen ta sin del av ansvaret.

21. juni 2019 underskrev Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Norges Bondelag og staten en intensjonsavtale om reduksjon av utslipp av klimagasser tilsvarende 5 millioner tonn CO₂ ekvivalenter akkumulert for perioden 2021 til 2030.

Klimaavtalen omfatter:

- Hele jordbrukssektoren, der de største kildene til utslipp er enterisk metan, CH₄ og N₂O fra gjødsellagring og N₂O fra dyrka mark.
- Jordbruksrelaterte utslipp fra energisektoren, som omfatter utslipp fra fossil oppvarming i bygg i primærnæringen og bruk av traktor og maskiner.
- Jordbruksrelaterte utslipp fra arealbrukssektoren, utenom skog og utmarksarealer. Omfatter utslipp av CO₂, N₂O og CH₄ samt opptak av karbon i dyrket mark og beite (aktivt beita innmarksarealer).

I den inngåtte klimaavtalen mellom jordbruket og staten legges det vekt på å redusere klimagassutslipp og øke karbonopptaket uten at det går på bekostning av norsk matproduksjon og andre landbrukspolitiske mål. Jordbruket er sårbart og må tilpasse seg klimaendringene. Over 1 000 gårder har allerede utarbeidet klimaplaner som tar høyde for både klimatilpasning og utslippsreduserende tiltak, men det er behov for ytterligere ressurser for å implementere disse planene i større skala og oppnå økt selvforsyning samtidig som utslippene reduseres.

I Landbrukets klimaplan gjennomgås ulike tiltak som vil bidra fram mot 2030-målet. Disse tiltakene inkluderer:

- Avl på egenskaper som har sammenheng med klimagassutslipp
- MetanHUB-prosjektet, tilsetningsstoffer i fôr
- Bedre grovfôrkvalitet
- Presisjonsgjødsling som gir bedre jordarbeiding
- Optimal gjødsling
- Kalking ved behov
- Miljøvennlige spredemetoder
- Bedre spredetidspunkt og lagerkapasitet
- Drenering
- Omstilling av maskinparken til elektrisitet, biogass og hydrogen
- Automatisering og robotisering
- Utfasing av fossil energibruk i veksthus og utfasing av fossil oppvarming av fjøs
- Levering av husdyrgjødsel til biogassanlegg
- Mottak og spredning av biorest
- Bruk av fangvekster og biokull i jord

Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til mandatet til Klimaregnskapsgruppa der faglagene i jordbruket skal gi en årlig statusrapport for sitt arbeid med klimaavtalen. Årets statusrapport ligger [her](#) og er vedlagt kravet.

Det finnes mange kilder til klimagassutslipp, men i matproduksjon må det skilles mellom fossile og biologiske utslipp. Det er umulig å produsere mat uten å slippe ut klimagasser fra biologiske prosesser, og derfor må det, som det slås fast i utredningen til Klimautvalget 2050, være utslipp knyttet til matproduksjon også i framtiden. Utslipp fra biologiske prosesser i naturen er en del av karbonets naturlige kretsløp, som er i konstant omløp. Utslipp av karbon fra fossile kilder, består av karbon som ikke har vært i omløp, og som blir tilbakeført til kretsløpet av oss mennesker gjennom utvinning.

Jordbrukets forhandlingsutvalg understreker betydningen av å prioritere tiltakene i Landbrukets Klimaplan fram mot 2030. Tiltakene er avgjørende for å redusere klimagassutslippene, men krever betydelige ressurser. Det er nødvendig med en innsats fra samfunnet som helhet for å finansiere disse tiltakene, på samme måte som klimatiltak i andre sektorer. Det er viktig å erkjenne at det alltid vil være klimagassutslipp knyttet til matproduksjon, slik også understreket av Klimautvalget 2050 sitt arbeid.

11.1.1 Bionova

Bionova er etablert under Innovasjon Norge som et viktig verktøy for å oppnå Norges klimamål innenfor landbruk, skogbruk og havbruksnæringene. Målet er reduserte klimagassutslipp og økt karbonlagring i jord på gårdsnivå, samtidig som det stimulerer til økt verdiskaping gjennom en mer effektiv sirkulær bioøkonomi. Et porteføljestyre er etablert, og vil bidra til å forme den videre utviklingen av Bionova.

I dag består Bionova av programmene *Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologi i landbruket* og *Bioøkonomiordningen*. Det er viktig at tiltak med klimanytte fortsatt prioriteres i tråd med Bionovas mandat og for å nå målene i landbrukets klimaavtale med staten.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener Bionova må være det viktigste verktøyet for å finansiere tiltakene i Landbrukets klimaplan.

11.1.2 Verdiskapningsprogrammet for fornybar energi og teknologi i landbruket

Verdiskapningsprogrammet for fornybar energi og teknologi i landbruket skal stimulere landbruket til å produsere, bruke og levere fornybar energi. Formålet er også å gjøre landbrukets energiforbruk klimanøytralt. Programmet er avgjørende for å innfri målet i satsningsområde #6 om fossilfri oppvarming i jordbruket innen 2030, noe som gir utslippskutt tilsvarende 255 000 tonn CO₂-ekvivalenter fra 2021 til 2030 (jf. Landbrukets klimaplan).

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at bevilgningen til Verdiskapningsprogrammet for fornybar energi og teknologi i landbruket reduseres med 20 mill kroner. Programmet må fortsette å være det viktigste verktøyet for omstilling til fornybar energi og utrulling av ny teknologi som roboter og droner i jordbruket.

Tilskuddene til tiltak som biokull, solkraft, kompetanse- og informasjonstiltak og effektundersøkelser bør videreføres som i dag. Presiseringer om prioriteringer innen tiltakene klima- og miljøvennlig teknologi, fossilfri oppvarming, biogass, og fossilfri maskinpark og mobile løsninger utdypes i de påfølgende avsnittene.

Klima- og miljøvennlig teknologi

- Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at tilskuddets formål utvides til å gjelde utrulling av ny teknologi i et nytt marked, i tillegg til utprøving. Tilskuddets hensikt må være å sikre at teknologi med klimanytte som ikke dekkes av andre tilskudd skal bli tatt i bruk og gi effekt inn mot klimamålet for 2030. Gjennomføring av tiltak med klimaeffekt må prioriteres.

Fossilfri oppvarming

- Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at tiltak som bidrar til å redusere energibruken og erstatte fossil energi til oppvarming prioriteres høyt i Verdiskapningsprogrammet. Programmet må ha som mål å legge til rette for at produksjoner som i dag er avhengig av fossil gass kan omstille seg i tråd med omstillingsmål i 2030 og et eventuelt forbud i 2028.
- Tiltak som bidrar til den nødvendige omstillingen inkluderer både energieffektivisering, inkludert varmegjenvinning, og erstatning av fossil energi med fornybare kilder.
- Det må være mulig å få støtte til flere ulike tiltak, ettersom det kan være nødvendig med en kombinasjon av løsninger for å dekke oppvarmingsbehovet gjennom hele året. Samtidig må det være mulig å investere trinnvis for å redusere og fase ut den fossile energibruken over tid.
- Utrulling av teknologi som bidrar til rask klimaomstilling må vektlegges høyere enn innovasjonsgrad. Støttesatser og finansiering av investeringsprosjekter må være tilstrekkelig høye for å utløse omstilling og like over hele landet for å unngå ulik utmåling av tilskudd avhengig av hvilken landsdel produsenten befinner seg i.

Biogass

- Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at støtten til både gårdsbiogassanlegg og forstudier videreføres over Verdiskapningsprogrammet.

- Prosjekter med klima- og miljønytte som bidrar til å løse utfordringer knyttet til nye krav og bedre ressursbruk, bør prioriteres. Det innebærer blant annet krav til utfasing av fossil energi og krav til gjødselhåndtering.

Fossilfri maskinpark og mobile løsninger

- Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at det er behov for å etablere støtte til omstilling av jordbrukets maskinpark, og ber om at dette prioriteres i Bionova, med avklaringer om ansvarsfordeling og samarbeid med Enovas støtteordninger. Hensikten må være å stimulere til å fase ut fossil energi i maskinparken, sikre bred utrulling og styrke konkurransekraften for ny, grønn landbruksteknologi som for eksempel droner og roboter.
- Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at tilskudd til omlegging til fossilfri drift av seter prioriteres i Verdiskapningsprogrammet.

Se ellers kapittel 12.13, tabell over midler til Landbrukets Utviklingsfond (LUF).

11.1.3 MetanHUB - uttesting av metanhemmere for norske drøvtyggere

Klimaavtalen forplikter jordbruket til å gjennomføre utslippskutt. Den største enkeltkilden til utslipp fra jordbruket er enterisk metan fra husdyrhold, med dagens regnskapsføringsprinsipper. For å minske utslippene fra husdyrholdet har det vært et stort fokus på bruk av metanhemmere i fôret til drøvtyggere. Klimavennlig fôring, i hovedsak bruk av metanreduserende fôrvarer, er et av tiltakene i Landbrukets klimaplan som forventes å ha størst effekt. MetanHUB prosjektet er en helt sentral brikke i realiseringen av dette. Foreløpige funn bekrefter et betydelig potensial for utslippsreduksjon, men også at norsk fôring og driftsforhold har særegenheter som bør kartlegges grundig. Forskning sammen med utvikling og testing av løsninger for tildeling er essensielt for å finne bærekraftige løsninger, både praktisk og økonomisk. MetanHUB er et av de viktigste enkeltprosjektene for å realisere Landbrukets Klimaplan.

Mange produksjoner har ikke per i dag et tilpasset produksjonsapparat for tildeling av metanhemmere i fôret. Tildeling vil for mange kreve investeringer i fôrmikser og kraftfôrautomat, som ofte er lite tilpasset mindre produksjoner. Mulighet for tildeling av metanhemmere til dyr på beite er foreløpig uavklart, siden god effekt av metanhemmere ser ut til å kreve hyppig tildeling gjennom fôr. Det er derfor viktig å finne løsninger tilpassa norske forhold, driftsopplegg og struktur.

MetanHUB har behov for ytterlig finansiering for inneværende år for å gjennomføre metabolismeforsøk og å komme i gang med utprøving innen andre dyregrupper enn melkeku i 2025. I 2025 er ambisjonen til MetanHUB å starte rekrutteringen på 1-10 produsenter hos ammeku, sau og melkegeit. Prosjektet forventer at rekruttering og utrulling for de andre dyregruppene vil møte lignende utfordringer som ved rekruttering og utrulling for melkeku. Derfor er det nødvendig med et finansielt bidrag utover egeninnsatsen fra aktørene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at MetanHUB tilføres 4 mill. kr i ledige midler for 2025 for å sikre nødvendig fremdrift for å nå prosjektets mål i 2027.

Kraftfôrbransjen og TINE har gitt betydelige økonomiske bidrag utover planlagt egeninnsats i MetanHUB for at prosjektet skal kunne tildele Bovaer® på 100 melkebruk ut 2025. Dersom disse produsentene skal fortsette med Bovaer® i 2026 også, vil prosjektet ha behov for ekstra midler.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at prosjekt MetanHUB videreføres og styrkes med 5,5 mill. kr, til 15,5 mill. kr for 2026.

Se ellers kapittel 12.13, tabell over midler til Landbrukets Utviklingsfond (LUF).

11.1.4 Klimasmart Landbruk

Klimasmart landbruk er et pågående prosjekt som startet i 2016. I dag er det 16 eiere av Landbrukets Klimaselskap, og det er Landbrukets Klimaselskap SA som er prosjekteier og drifter klimakalkulatoren.

Landbrukets Klimaselskap utvikler klimakalkulator for ulike produksjoner. Per nå fungerer den for 88 % av norske landbruksforetak, og det jobbes for å få ytterligere produksjoner inn i kalkulatoren. Kalkulatoren har bred forankring i landbruket, da nesten alle store aktører i norsk landbruk er medeiere i prosjektet. Nye operative kalkulatorer som er planlagt i løpet av 2025 og 2026 inkluderer produksjonene frukt, bær (flere kulturer), veksthus (flere kulturer), grønnsaker (flere kulturer), såfrøproduksjon, proteinvekster, geit og rugeegg. Klimaselskapet skal også jobbe med å videreutvikle operative kalkulatorer for plantemodeller, inkludert å implementere biokull og oppdatere faktorer for fangvekster.

Det faglige grunnlaget som kalkulatoren er basert på er utviklet av NMBU, NLR, TINE, NIBIO, Norsvin og NORSUS. Det er viktig at kalkulatoren baserer seg på forskning og at beregningene benytter de samme utslippsfaktorer som det offisielle klimaregnskapet der dette er mulig.

Det siste året er det bevilget midler til mobilisering. Klimaselskapet ser en positiv effekt av innsatsen på oppslutningen om klimakalkulatoren og forståelsen for jordbrukets klimaarbeid generelt.

I forlengelse av næringas behov for bærekraftsrapportering er det et behov for beregninger som kan bidra til rett dokumentasjon fra landbruket på gårdsnivå. Per i dag er det ikke endelig avklart hvilke beregninger som blir behovet fremover, men dette følges tett både fra eierne og Landbrukets Klimaselskap selv. Landbrukets Klimaselskap har ikke som strategi å levere på bærekraftsrapportering i sin helhet, men arbeider for at rapporter fra klimakalkulatoren skal kunne inngå som et element i bedriftenes behov for bærekraftsrapportering. Det er jobbet frem standardtekster for samtykke til deling av beregninger og bruken av disse. Dette gjør det tydelig for bonden hvem hen deler sine klimaberegninger med, og hva disse kan brukes til. For å sikre næringas konkurransekraft må også Klimaselskapet følge samfunnsutviklingen.

Ny teknisk plattform

I juni 2023 fikk Klimaselskapet levert rapporten «Risiko- og teknologigjennomgang av klimakalkulatoren». Denne avdekket flere sårbarheter og anbefalte tiltak. Som en oppfølging av denne rapporten fikk Klimaselskapet overlevert rapporten «Teknisk gjennomgang av Klimakalkulatoren» i november 2024. Basert på anbefalingene her ba selskapet om et «Kostnadsoverslag for Modellforvalter Pluss», levert i desember 2024.

Rapporten avdekket at det er teknisk gjeld i et IT-system som startet sin utvikling for 10 år siden. For å kunne skalere opp bruken og nytteverdien av klimakalkulatoren så anbefales det å investere i en ny teknisk plattform. Dette vil gi en moderne arkitektur som er mer effektiv for datautveksling inn og ut, og samtidig gir lavere drifts- og utviklingskostnader fremover. Klimaselskapets vurdering er at det er et stort behov for å gjøre endringer. Det er store kostnader forbundet med å fortsette som i dag, samtidig som den tekniske gjelden øker. Det søkes derfor om midler til nødvendige endringer.

Strategisk plan for perioden 2025-2028

Høsten 2024 iverksatte styret et arbeid med utvikling av ny strategisk plan for perioden 2025-2028. Foreløpig utkast til strategisk plan har definert fem hovedmål:

- Sette bransjestandarden for klimaberegninger
- Sikre effektiv datautveksling Sikre økt brukeradopsjon
- Skape bærekraftige inntektsstrømmer
- Sikre forretningsmessig organisering og drift

Ny teknisk plattform for klimakalkulatoren, kostnadsberegna til totalt 40 mill. kroner, prioriteres. Utviklingen må tas over tre år med oppstart i 2025. Det innebærer at videreutviklingen av eksisterende kalkulatorer inngår i den nye tekniske løsningen (budsjettert innsparing i 2026 er 8 mill. kroner), mens nye kalkulatorer krever ekstra ressurser for utvikling. Bruk av ledige midler for 2025 gir anledning til å starte allerede i inneværende år slik at det legges til rette for denne videreutviklingen i 2026 og avsluttes med finansiering også for 2027.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber Klimaselskapet prioritere å utvikle kalkulatorer for flere produksjoner og å styrke satsingen på mobilisering. Bevilgningen over jordbruksavtalen er i dag 12 mill. kroner. Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det settes av midler til en fornying av teknisk plattform for klimakalkulatoren og at videre utvikling for nye produksjoner gjøres på ny plattform. Jordbrukets forhandlingsutvalg krever en økning på 21 mill. kroner til Klimasmart Landbruk for 2026 for å finansiere dette. Total bevilgning for 2026 blir 33 mill. kroner.

For å kunne starte opp arbeidet med ny teknisk plattform i 2025 er det også behov for å bevilge 5 mill. kroner i ledige midler i 2025 til prosjektering og oppstart med ny teknisk løsning.

Se ellers kapittel 12.13, tabell over midler til Landbrukets Utviklingsfond (LUF).

11.1.5 Tilskudd til klimarådgiving

Under jordbruksforhandlingene i 2024 ble partene enige om at tilskudd til Klimarådgiving skal tas ut av RMP for rådgiving som gis fra oktober 2025. Landbruksdirektoratet har fått i oppgave å utvikle en ny tilskuddsordning utenfor RMP og forskrift, med mål om å øke oppslutningen om klimarådgiving. Forslaget til ny forskrift blir lagt fram våren 2025, og ordningen skal etter planen innføres i etterkant av årets søknadsrunde i RMP. Satsene som settes for klimarådgiving i RMP i 2025 må videreføres i den nye ordninga utenfor RMP.

Satsene for klimarådgiving i RMP ble sist justert i jordbruksforhandlingene i 2022. Siden den gang har kostnadene steget mye, og erfaringer viser at klimarådgiving innebærer mye kjøring. Det er derfor behov for å justere satsene for klimarådgiving for å sikre at rådgivingstjenestene kan satse videre på tjenesten heller enn å trappe ned av økonomiske hensyn. I en næring med presset økonomi, er alle tiltak som gir redusert likviditet en utfordring. Tilskuddsutbetaling for gjennomført klimarådgiving kommer lenge etter gjennomført rådgiving, og dette kan virke som en barriere for bønder til å gjennomføre klimarådgiving.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at satsen for støtte til klimarådgiving justeres opp i den nye ordninga utenfor RMP.

Tabell 22 Nåværende og ny sats per rådgivingskategori for gjennomført klimarådgiving per produsent

Rådgivningskategori	Gammel sats (kr)	Ny sats (kr)
Én-til-én-rådgiving	6 000	7 500
To-til-én-rådgiving	8 000	9 500
Grupperådgiving	4 000	5 500

Både TINE og NLR forventer en økning i antall klimarådgivninger i 2025, med mål om 4 000 gjennomførte klimaråd akkumulert over fem år. Det innebærer en økning på nærmere 2 000 nye klimaråd i 2025. Ved årsskiftet 2024/2025 startet også Nortura opplæring av egne klimarådgivere. Nortura planlegger å tilby rådgivning innen alle kategoriene, inkludert to-til-én rådgivning med NLR etter modell fra TINE og NLR sitt samarbeid. Det forventes at dette gir en økning i antall klimaråd, og spesielt innen kjøttproduksjoner som svin, sau og fjørfe. NLR har også økt fokus på klimarådgiving ut mot grøntprodusenter.

Dersom det legges til grunn at alle produsenter skal ha gjennomført klimarådgiving minst én gang innen 2030, og det gjennomføres en tilnærmet lineær opptrapping, vil det måtte gjennomføres rundt 4 000 nye klimarådgivninger i 2026. Full dekning i tråd med satsene i tabellen over, fordelt på historisk fordeling mellom rådgivningskategoriene, tilsier et behov for finansiering på 25 mill. kr i 2026.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det settes av 25 mill. kr for finansiering av ny tilskuddsordning for klimarådgiving i 2026. Dette gir en netto økning på 17,5 mill. kr når 7,5 mill. kr hentes fra RMP. Midlene legges til post 77.13 Tilskudd til rådgivning. En gradvis og forutsigbar styrking av ordningen er en forutsetning for opptrapping av kapasiteten til klimarådgivingen og for eventuelle framtidige krav til at alle produsenter skal ha en klimatiltaksplan for gården.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at når finanseringen flyttes fra RMP-ordningen til en egen ordning som forvaltes direkte av Landbruksdirektoratet, må rådgivningsorganisasjonene ha mulighet til å søke midler på vegne av bonden. Det er en forutsetning at omleggingen fortsatt sikrer gratis rådgivning til bøndene.

11.1.6 *Biokull* over RMP

Biokull er en sikker og stabil metode for å redusere utslipp av CO₂ i landbruket. I tillegg til å ha en karbonbindende effekt kan bruk av biokull være et tiltak for klimatilpasning ved å bidra til økt vannhusholdningsevne. For å realisere målet om å redusere utslippene med 830 000 tonn CO₂-ekv. ved bruk av biokull innen 2030, må tiltaket styrkes. Fra og med 2023 har bruk av biokull gjennom RMP vært en del av den nasjonale RMP-instruksen. Støtten til biokull over RMP har gitt en tilførsel av biokull i landbruksjord på 19,7 tonn biokull i 2023 og 92,4 tonn biokull 2024. Dette utgjør til sammen omtrent 360 tonn CO₂-ekv. Til tross for at innføringen av biokull som tiltak i RMP er viktig læring og bidrar til en positiv utvikling, har det ved utgangen av 2024 kun bidratt til å oppnå 0,04 prosent av målet som er satt i Landbrukets Klimaplan for 2030.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det vil være behov for en betydelig satsing på biokull fram mot 2030 for å nå klimamålene i landbruket og sikre at karbonbindingen godskrives landbrukets klimaregnskap.

11.1.7 *Biogass*

Klimakur 2030 og Landbrukets Klimaplan har lagt til grunn at 25 prosent husdyrgjødsel inn i biogassanlegg innen 2030. Biogass som tiltak har en estimert utslippsreduksjon på 280 000 tonn CO₂ ekv. akkumulert i perioden 2021-2030. Det har vært en gradvis økning i antall søknader til ordningen hvert år siden etableringen, men fortsatt i dag brukes kun rundt 2 prosent av norsk husdyrgjødsel inn i biogassproduksjon. På bakgrunn av økningen i innvilgete søknader hos Enova ved utgangen av 2024 og videreføringen av støtte til gårdsbiogassanlegg over Bionova forventes en rask vekst i søknadsomfang på biogassordningen over LUF.

Målet for klimagassreduksjoner ved bruk av biogass kan oppnås innen 2030 om det legges til rette for kraftig vekst med økt investeringsstøtte og forutsigbar støtte for bøndene til levering av husdyrgjødsel. Dagens tilskuddssats er en forutsetning for alle som ønsker å bygge anlegg. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener tydelige signaler om varigheten av støtteordningene er avgjørende for å gi større forutsigbarhet til aktørene. For å oppnå vekst i biogassproduksjonen, er det essensielt å ha forutsigbare, langsiktige og betalingsvillige markeder for bruk av biogass.**

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at dagens støtteordning for levering av husdyrgjødsel til biogassanlegg må videreføres, og at bevilgningen økes med 7 mill. kroner til 30 mill. kroner i tråd med framskrivingene for behovet. Det forutsettes at støtten til dette opprettholdes som en rettighetsbasert ordning med dagens satser.

Flere av forutsetningene for biogassproduksjonen og -forbruk i Norge har endret seg i løpet av de siste årene. Det inkludert blant annet innføringen av nytt gjødselregelverk og varsel om mulig forbud mot fossil gass til oppvarming av fjøs og veksthus fra 2028, samt en mulighet for at biogass kan bli relevant som drivstoff for landbruksmaskiner. Det kan både påvirke hvordan husdyrgjødsel skal håndteres og fordeles, og betydelig øke behovet for biogass til omstilling i landbruket. Etableringen av Bionova og endringer i Enovas mandat har ført til at flere nye, både små og store, biogassanlegg har fått støtte og vil starte produksjon innen få år. Samtidig vil både Bionova og Enova være sentrale i å sikre at utfasing av fossil energi i landbruket skjer i tide til å møte krav og forbud.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at biogassordningen må endres til å være teknologinøytral, slik at støtten også kan gis ved bruk av andre teknologier som benytter seg av husdyrgjødsel til formål som reduserer klimagassutslippene på gårdsnivå.

Se ellers kapittel 12.13, tabell over midler til Landbrukets Utviklingsfond (LUF).

11.1.8 Klimagassutslipp og husdyrtilskudd

I jordbruksoppgjøret 2023 ble partene enige om å nedsette en arbeidsgruppe med formål å foreta en vurdering av hvordan en kan utvikle husdyrtilskuddene til storfe og småfe fra å være et rent husdyrtilskudd, til også å være et tilskudd som bidrar til reduserte klimagassutslipp fra husdyrproduksjonen. Arbeidsgruppa har utarbeidet en rapport som ble lagt fram 31. oktober 2024.

I mandatet til arbeidsgruppa står det at det settes inn en større innsats for å redusere metanutslippene fra jordbruket, for å redusere klimagassutslippene og derigjennom nå målet for klimaavtalen mellom jordbruket og staten. I mandatet nevnes spesielt bruk av klimarådgivning og bruk av metanhemmere som tilsetningsstoff i fôret. Arbeidsgruppa har derfor vurdert disse to tiltakene, samt tiltaket bedre grovfôr i sin rapport. Der har de vurdert i hvilken grad de ulike tiltakene kan knyttes opp mot husdyrtilskuddet avhengig av tiltakets modenhet, klimanytte, kostnad, praktisk gjennomførbarhet og påvirkning på andre landbrukspolitiske mål. Utredningen gjelder husdyrtilskuddet og mer spesifikt husdyrprodusenter med storfe og småfe. Tiltak og insentiv som skal vurderes er derfor avgrenset til det grovfôrbaserte husdyrholdet. Rapporten fra arbeidsgruppa ligger til grunn for våre foreslåtte tiltak

Bedre grovfôr kvalitet er et viktig klimatiltak som har stor effekt, gjennom redusert utslipp per produsert enhet, både av fôr og husdyrprodukter. Ved å stille krav om grovfôranalyser vil det gi en økt bevissthet om verdien av godt grovfôr, og det vil gi et godt grunnlag for klimarådgivning. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er mulig å sette krav om grovfôranalyser, og at foretak som ikke oppfyller kravet vil kunne risikere en avkortning av husdyrtilskudd på 10% fra og med

søknadsomgangen 2026 (jf § 11 Avkorting ved regelverksbrudd, Forskrift om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket.)

Kvaliteten på grovfôret har endret seg lite de siste 40 årene.¹ Dersom avlingsregistrering virker direkte på utbetaling av arealtilskudd, kan midlene brukes mer målrettet for å stimulere til økt mengde og kvalitet på grovfôret.

For å sikre at tiltaket får tilsiktet effekt ønsker jordbrukets forhandlingsutvalg at det skal gjennomføre en utredning høsten 2025 hvor målet er å dokumentere grovfôravling på gårdsnivå med utgangspunkt i grovfôranalyser og avlingsregistrering. Utredningen skal videre beskrive et system for tilskuddsutmåling basert på grovfôravling ut ifra et normalavlingsnivå i regionen. Denne utredningen skal danne grunnlaget for en utprøving. En skisse til et slikt system kan være:

- Innenfor hver arealsone evt region blir det definert en normalavling (kg tørrstoff per daa).
- Tilskuddet per daa blir justert i forhold til normalavling for sonen.
- Avlingsmengde kan registreres i form av FEm mengde pr daa snitt pr foretak.
- FEm/avling over normalavling gir grunnlag for høyere tilskudd.
- Ingen grovfôrregistrering gir tilskudd som dagens arealtilskudd.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil legge til rette for at grovfôrprøver kan stilles som krav/vilkår for husdyrtilskuddet på post 74.14 for melkeku, ammeku og andre storfe fra søknadsomgangen i 2026. Dette innebærer at det må dokumenteres grovfôrprøver av avlingene fra sesongen 2026. Den estimerte kostnaden på 15 mill. kroner er derfor lagt inn som en del av kostnadsutviklingen til 2026, jf kap 5.4.5. For å oppnå målet om bedre grovfôr kvalitet foreslår Jordbrukets forhandlingsutvalg at det gjennomføres en utredning og utprøving av grovfôr kvalitet og -avling.

11.1.9 Klima- og miljøprogrammet

Av bevilgningen på 40 mill. kr. går 18 mill. kroner til nasjonale prosjekter, 11 mill. kroner til regionale prosjekter og 11 mill. kr. øremerkede prosjekter.

Bærekraft som konkurransefortrinn er ferdig i 2025. Det frigjør 8 mill. kroner i klima- og miljøprogrammet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å redusere bevilgningen for 2026 med 5 mill. kroner, til 35 mill. kroner. Innafor bevilgningen skal 2,5 mill. øremerkes Klimaregnskapsgruppa og 1 mill. kroner til utredning av kostnadene for klimatiltak i jordbruket, inkludert investeringsbehov som følge av nye krav til lager og logistikk for biorest på gårder.

Se ellers kapittel 12.13, tabell over midler til Landbrukets Utviklingsfond (LUF).

11.1.10 Drenering

Et fuktigere og mer ustabilt klima svekker matproduksjonen i alle ledd, fra såing, planting, vekst og høsting. Drenering er et tiltak som både bedrer bondens lønnsomhet og begrenser effekten av klimaendringer. Godt drenert jord er en forutsetning for god jordhelse, høyt avlingsnivå og god avlingskvalitet. Lavere vanninnhold i godt drenert jord reduserer dannelsen av lystgass og reduserer nitrogenavrenning.

NIBIO anslår behovet for drenering av ytterligere 640 000 dekar utover dagens aktivitet på grunn av vedlikeholdsbehov. Rapporten Klimakur 2030 anslår at drenering av disse arealene vil gi en mulig utslippsbesparelse på 244 000 tonn CO₂-ekv. i perioden 2021-2030. Tilskudd til drenering er det viktigste virkemiddelet for innføring av tiltaket. For å få til økt aktivitet må bevilgningen økes.

Dreneringstilskudd er helt sentralt for å klare målet om økt sjølforsyning, herunder målet om økt kornproduksjon. Satsøkningen i jordbruksoppgjør 2023 har hatt virkning. Samlede midler til drenering var dermed på 157,4 mill. kroner for 2024. Det ble i 2024 gitt tilsagn om 189 mill. kroner i nye tilskudd, som vil bidra til å drenere når 47 000 dekar jordbruksareal. Det ble utbetalt 104 mill. kroner for gjennomført drenering. Siden ordningen ble innført i 2013, er det i henhold til Landbruksdirektoratet, innvilget tilskudd til drenering av nær 570 000 dekar jordbruksareal. Det er store variasjoner i grøftkostnader. Grøftkostnad avhenger både av størrelse på skiftene og av hva slags utstyr som kan brukes, der rådalshjul og kjedegraver er rimeligere, mens områder som er mer utfordrende å drenere kan kreve større kostnader ved bruk av gravemaskin.

Bevilgningen for 2025 er på 148 mill. kroner. Behovet for økte midler er fortsatt betydelig, og bevilgningene til drenering må økes ytterligere. Vi krever å bruke ledige midler til å styrke bevilgningen til drenering med 60,1 mill. kroner i 2025, med en forutsetning om at eventuelt ubrukte midler for 2025 kan overføres til 2026.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever å øke bevilgningen til drenering med 60,1 mill. kroner med ledige midler for 2025. Bevilgningen for 2026 økes med 10 mill. kroner til 158 mill. kroner i 2026.

Se ellers kapittel 12.13, tabell over midler til Landbrukets Utviklingsfond (LUF).

11.2 Miljø

Jordbruket har et sjølstendig sektoransvar for å ivareta miljøhensyn. Nasjonalt miljøprogram består av flere ulike ordninger som samlet skal bidra til at jordbruket oppnår sine mål for miljø og klima. Dette inkluderer tilrettelegging på nasjonalt, regionalt og kommunalt nivå. Nasjonalt miljøprogram omfatter ni miljøområder med tilhørende mål; kulturlandskap, biologisk mangfold, kulturminner og kulturmiljøer, tilgjengelighet og friluftsverdier, jord og jordhelse, avrenning til vann, plantevern, utslipp til luft og økologisk jordbruk.

11.2.1 Regionale miljøprogram (RMP)

RMP ble etablert i 2005 og er en målrettet tilskuddsordning for tiltak mot regionale miljø- og klimautfordringer. Ordningen omfatter tilskudd til å redusere faren for negative miljøeffekter til vann og luft, ivareta kulturlandskap og kulturminner, herunder setring, tilrettelegge for friluftsliv, ivareta biologisk mangfold, og til drift av bratte arealer. RMP-midlene er jordbruksavtalemidler som skal komme bøndene i jordbruket til gode. Tilskuddet er rettighetsbasert og blir tildelt foretak i etterkant av at de har utført et tiltak.

Den nasjonale instruksen for RMP definerer totalt 44 tiltak det kan gis tilskudd for og angir handlingsrommet for å gjøre regionale tilpasninger i enkelttiltak. Hvert fylke har egne miljøprogram som skal gi en prioritering av innsatsen mot miljøutfordringene i fylket. Det er viktig at fylkene får beholde retten til å utforme sine egne programmer og prioriteringer. Den nasjonale menyen for tiltak har blitt harmonisert og kraftig redusert i flere omganger siden 2011, og fylkene har færre muligheter til å støtte egne tiltak. Eksempler kan være å styrke seterdrifta utover det nasjonale setertilskuddet eller å gjeninnføre tilskudd til båtfrakt av beitedyr.

Landbruksdirektoratet fastsatte revidert nasjonal instruks for regionale miljøtilskudd i 2022 for perioden 2023-2026. I fjorårets forhandlinger ble det vedtatt en revidering av Regionalt Miljøprogram som skal ferdigstilles til 2026. Dermed ble også perioden for inneværende nasjonal instruks utvidet til 2027.

I jordbruksoppgjøret 2024 ble bevilgningen til RMP økt til 1 106,1 mill. kroner, en økning på 100 mill. kroner. 20 mill. kroner av økningen var øremerket vannmiljøtiltak i Oslofjord-fylkene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg avventer evalueringen som kommer i 2026, og viderefører aktivitetsnivået i RMP i årets forhandlinger og Post 74.19 reduseres med 7,5 mill. kroner til 1 098,6 mill. kroner.

Landbruksdirektoratet i samråd med Miljødirektoratet og Riksantikvaren utarbeidet rapporten «Vurdering av prinsipper og utfordringer ved RMP-tilskudd til lovpålagte tiltak». I rapporten legges det vekt på at RMP-tilskuddet i dag er basert på ulike prinsipper. Tilskuddet fungerer som motivasjon, kostnadskompensasjon og betaling for produksjon av økosystemtjenester og miljøgoder. Et viktig prinsipp i norsk miljøpolitikk er prinsippet om at forurensere betaler. I rapporten trekkes det fram at dette er et gyldig prinsipp i næringer som har mulighet til å ta ut økte kostnader knyttet til miljøkrav i markedet, mens jordbruksnæringa i større grad er regulert og har betydelig mindre mulighet til å flytte kostnader over på markedet. Rapporten konkluderer med at;

«RMP-tilskuddet er et sentralt virkemiddel for miljøforvaltning i jordbruket og prinsipielle valg og begrunnelser bør tydelig formidles til både forvaltning og sektor. Vi har identifisert en del utfordringer ved å endre virkemiddelbruken slik at miljøkrav ikke skal følges av RMP-tilskudd. Det kan være hensiktsmessig for den generelle oppslutningen til RMP-tilskudd at en eventuell endring av eksisterende virkemiddelbruk skjer gradvis og eventuelt med overgangsordninger.

I en videre diskusjon av problemstillingen vil det også være relevant å vurdere om enkelte vannmiljøtiltak kan ansees å være en del av (miljøforsvarlig) vanlig jordbruksdrift og som kan innføres som et nasjonalt krav som sikrer en form for nasjonal likebehandling. Det vil også være relevant å se denne utredningen i sammenheng med resultatene fra den pågående evalueringen av RMP-tilskuddsordningen».

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er avgjørende at det kan gis tilskudd til lovpålagte tiltak og forutsetter at dette legges til grunn i evalueringen av RMP.

Tilskudd til klimarådgiving tas ut av RMP og legges som egen post under tilskudd til rådgiving – post 77.13. RMP reduseres med 7,5 mill. kroner som overføres til post 77.13.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er svært viktig å sikre at RMP-tilskuddene er kostnadseffektive, samtidig som tiltakene må balanseres mot målet om økt sjølforsyning, matproduksjon og inntekt. Målet om økt sjølforsyning innebærer at bonden skal produsere mer mat mer miljøvennlig. Samtidig kan nye krav medføre reduserte avlinger. Det kan ligge målkonflikter i økte miljøkrav, samtidig som samfunnet forventer økt sjølforsyning. Tiltakene må derfor innrettes slik at de i minst mulig grad går på bekostning av matproduksjon. Krav om redusert gjødsling, kantsoner ved sprøyting og redusert jordarbeiding vil redusere avlinger og matproduksjon.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil påpeke at miljøkrav og de begrensningene det legger på planteproduksjon kan gi redusert matproduksjon og lavere sjølforsyningsgrad.

Jordbruksproduksjon medfører miljø- og klimaavtrykk, og jordbruket skal ta sitt ansvar for å redusere klima- og miljøeffektene så langt dette er mulig.

11.2.2 Oslofjord - Vannmiljø

NIVA har beregnet at jordbruket står for om lag 44 prosent av nitrogentilførselen fra land til Oslofjorden. Til sammenlikning står skog for 16 prosent og avløp for 22 prosent. Oslofjorden har i de senere jordbruksoppgjørene vært særskilt prioritert med en øremerket pott på 170 mill kr i tillegg til den ordinære RMP-rammen. Rammen for RMP har om lag doblet seg siden 2022 til 1,1 mrd. kroner i 2024. Tilskudd til vannmiljøtiltak har økt mest i perioden, til 392 mill. kroner i 2024, og utgjør 36 prosent av det totale tilskuddsbeløpet. Om lag 85 prosent av RMP-tilskudd til vannmiljøtiltak (335 mill. kroner) gikk i 2024 til Oslofjordfylkene. Dette skyldes blant annet økt tiltaksgjennomføring som følge av miljøforskrift i fylkene Østfold, Buskerud, Oslo og Akershus. Det forventes at tiltaksgjennomføringen også vil øke i Innlandet, Vestfold og Telemark når de nye miljøforskriftene trer i kraft fra 2025. Miljøforskrifter med begrensninger for jordarbeiding om høsten og krav om grasdekte buffersoner medfører at store deler av jordbruksarealet får restriksjoner, samtidig som arealet er berettiget RMP-tilskudd.

NIBIO har i notat til LMD av 20. desember 2024 beregnet effekten av RMP-tiltak som ble gjennomført i 2020 og 2023. Beregningene som er gjort for vannregionene Glomma og Vest-Viken viser at RMP-tiltak gjennomført i 2020 og 2023 ga en teoretisk reduksjon i jordtap på 30-55 prosent sammenliknet med om ingen av disse RMP-tiltakene hadde vært gjennomført. Tilsvarende tiltakseffekt for totalfosfor var 20-40 prosent, og for totalnitrogen 3-7 prosent.

- Jordtap redusert med 30-55 prosent
- Fosfor redusert med 20-40 prosent
- Nitrogen redusert med 3-7 prosent

Resultatet viser at miljøforskriften om redusert jordarbeiding hadde svært liten effekt på avrenning av totalnitrogen. Dette er oppsiktsvekkende fordi den viktigste begrunnelsen for å innføre de strenge miljøforskriftene er å redusere avrenning av nitrogen til Oslofjorden. Samtidig er det ikke overaskende da nitrogenet er vannløselig og følger jordvæska, mens fosfor i hovedsak er bundet til jordpartikler.

Fangvekster dyrkes for at jorda skal ha et plantedekke etter at åkervekstene er høstet. Det ble innført på 1990-tallet som et miljøtiltak for å redusere tap av næringsstoffer fra åkerjord til vann og vassdrag. NIBIOs prosjekt CAPTURE har som mål å dokumentere klimaeffekten av fangvekster på kornarealer i Norge, samt utvikle gode dyrkingsstrategier. Foreløpige resultater viser at fangvekster med god overvintringsevne (grasarter) reduserer utslippene av lystgass samtidig som de binder karbon i jorda.

På oppdrag fra jordbruksavtalepartene er det satt i gang et arbeid med å utarbeide «Helhetlig plan for bærekraftig bruk av nitrogen i jordbruket». Planen lages av Landbruksdirektoratet og Miljødirektoratet og skal se på alle nitrogenstrømmer i jordbruket, inkludert tap av nitrogen til luft og vann. Frist for oppdraget var tidligere satt til 15. mars 2025 men er nå utsatt til 15. mars 2026.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er svært viktig at miljøtiltakene for å redusere avrenning av nitrogen til Oslofjorden er kunnskapsbasert og kostnadseffektive. Videre må tiltakene balanseres mot målet om økt matproduksjon og økt sjølforsyning.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er avgjørende at det gis kostnadskompensasjon for så inngripende reguleringer som følger av miljøforskriftene, og at fylker som innfører miljøforskrifter tar hensyn til dette i disponering av potten og fastsettelsen av satser.

11.2.3 God jordhelsepraksis

Jord av god kvalitet, med et aktivt mikroliv og naturlige kretsløp i behold, er grunnlaget for matproduksjon og har viktige økosystemtjenester. Regenerative prinsipper ligger til grunn for arbeid med jord med mål om å utvikle og forbedre økosystemhelsen. En satsning på jordhelse er å tilrettelegge for vedvarende høy avlingskvalitet og -mengde og samtidig et bidrag til jordbrukets tilpasning til klimaendringene, til beskyttelse av vannressursene mot avrenning og til karbonbinding som et viktig tiltak for å redusere karbonnivået i atmosfæren.

Det er flere tiltak for god agronomi som også er gode jordhelsetiltak som det ikke er virkemidler for i dag. Eksempler er kalking, vekstskifte, jordløsning, faste kjørespor og tilførsel av organisk materiale. Mange av tiltakene som stimulerer til bedre jordhelse vil, alene eller i kombinasjon med andre, også kunne ha et vesentlig potensial for økt karbonbinding.

Jordbrukets forhandlingsutvalg er opptatt av at en trenger en bredde av klima- og miljøtiltak å velge mellom for ulike tilskuddsordninger i jordbruket, slik at man kan velge tiltak basert på lokale forutsetninger og ressursgrunnlag. Derfor kan tilskudd til vekstskifte under RMP være et godt tiltak. Tilskudd til vekstskifte bør komme inn som en tilskuddspost i ny programperiode for RMP i 2027.

11.2.4 SMIL

Formålet med Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) er å ivareta natur- og kulturmiljøverdiene i kulturlandskapet, samt redusere forurensningen i jordbruket. Ordningen skal gi mer målrettet innsats med utgangspunkt i lokale behov, utfordringer og målsettinger. Støtten gis som engangstilskudd til investeringer og vedlikehold. Konkret dreier dette seg om skjøtsel av spesielle natur- og kulturminneverdier, tilskudd til skjøtsel av verneverdige bygninger, bygging av fangdammer og hydrotekniske anlegg i vassdrag for å redusere avrenning av jord, rydding av gamle ferdselsveger, turstier og lignende.

Økt dreneringsaktivitet medfører også behov for oppgradering av hydrotekniske anlegg med tilskudd fra SMIL. Det må prioriteres midler til dette formål innenfor ordninga. På sikt må bevilgningene sees i sammenheng med evalueringen av RMP og evt. endringer i ordningen.

Det er økende utfordringer med hydrotekniske anlegg som på grunn av forfall, elde og dimensjonering ikke tar unna økt nedbør. Det er også stor interesse for å ta vare på biologisk mangfold og kulturminner i jordbrukets kulturlandskap. Det er de siste årene øremerket midler til utbedring av hydrotekniske anlegg i planeringsområdene, dvs. i kornområdene rundt Oslofjorden og i Trøndelag. I jordbruksoppgjøret 2024 ble tilskuddsrammen til SMIL økt med 20 mill. kroner til 220 mill. kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til SMIL med 48 mill. kroner til 268 mill. kroner.

Se kapittel 12 hvor tabell over midler til Landbrukets Utviklingsfond (LUF) finnes.

Mye av Norges dyrka jord trenger både grunnkalking og vedlikeholdskalking for å oppnå gode avlinger. Kalking kan bidra til økt avling, noe som reduserer minsker klimagassutslipp per kg avling, men som også fører til at det dannes mer planterester som senere kan brytes ned og omdannes til CO₂. En jevn tilførsel av kalking er bedre for jordkvaliteten og dannelse av CO₂. Kalking har stor effekt på avlingsnivåer, og kan bidra til å øke avlingene og dermed sjølforsyningsgraden. Effekten av optimal kalking anslåes å ha en avlingsøkende effekt på bygg totalt sett på minst 5%. For de andre kornsortene som har mindre behov for balansert pH, vil effekten være noe mindre⁴.

Kalking er sannsynligvis det rimeligste og enkleste tiltaket for å øke sjølforsyningsgraden.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det innføres et tilskudd til kalking i SMIL, som baserer seg på en tilskuddssats med kostnadsdekning på 30% av kalkingskostnaden. Tilskuddet avgrenses til arealsonene 5A, 5B, 6 og 7, med et anslag på 48 mill. kroner for å dekke 30% av et anslag på 80 mill. kroner i kostnader til kalking (både kalken og spredning) i disse områdene. Det må settes krav dokumentering av kjøp ved faktura. Tilskudd til kalk gis kun til jordbruksforetak for bruk på egne arealer. Det er ikke tillatt å videreselg kalk mottatt med tilskudd til andre aktører eller til bruk utenfor egen jordbruksproduksjon. Tilskudd til kalk kan kun innvilges foretak som er berettiget produksjonstilskudd i jordbruket.

11.2.5 Handlingsplan for plantevernmidler

Handlingsplanen fastsetter mål og tiltak for å redusere avhengigheten av plantevernmidler, og for å redusere risikoen for negative virkninger av bruken av plantevernmidler på helse og miljø. Handlingsplanen gjelder i perioden 2021–2025.

For 2025 ble det avsatt 15 mill. kroner over jordbruksavtalen til å følge opp handlingsplanen. Referansegruppa for Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler gir føringer for tema som skal prioriteres det enkelte år. For 2024 vektla referansegruppa blant annet hensyn til pollinatorer, informasjon og holdningsskapende arbeid for riktig bruk av plantevernmidler og utstyr, bedre kunnskap om tiltak som kan redusere avdrift og avrenning til vann, bedre kunnskap om plantevernmidler under norske forhold, herunder helserisiko, miljørisiko i jord og vann m.m. Referansegruppen tilrår med utgangspunkt i økende nasjonal og internasjonal oppmerksomhet om bærekraftig bruk av plantevernmidler at det settes av 16 millioner kroner for 2026 over LUF til oppfølging av Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler. Midlene skal i hovedsak prioriteres til jordbruksformål.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til oppfølging av Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler holdes uendret på 15 mill. kroner. Midlene prioriteres til jordbruksformål.

Se ellers kapittel 12, tabell over midler til Landbrukets Utviklingsfond (LUF).

11.2.6 Utredningsbehov/kunnskapssammenstilling om plantevern i norsk jordbruk

Dagens situasjon på plantevernområdet er for mange produsenter både utilstrekkelig og med en for stor grad av usikkerhet. Situasjonen preges også av at vi ikke har de nødvendige verktøyene eller mekanismene på plass for å sikre produksjonen i tilstrekkelig grad også under vanskelige forhold.

Planteskadegjørere som ugras, sykdommer og virvelløse skadedyr forårsaker betydelige avlingstap både i skog-, jord- og hagebruk. I tillegg dukker det opp nye skadegjørere, som for eksempel hønsehirse. God plantehelse og godt plantevern er avgjørende for vår evne til å produsere nok mat og fôr framover.

En vellykket plantevernpraksis fordrer tilgang på en verktøykasse med både forebyggende og direkte tiltak, og bruken av kjemiske plantevernmidler er fremdeles en svært viktig brikke i et effektivt integrert plantevern for å sikre produksjon av nok mat og fôr. En økende utfordring for norske bønder er tilgangen på et tilstrekkelig utvalg av effektive tiltak som kan sikre et godt plantevern både nå og framover.

Det foreligger ikke noe kunnskapsgrunnlag som belyser dagens eller forventet framtidig plantevernssituasjon og bekjempelsesmuligheter og setter dette i et samfunnsøkonomisk perspektiv som inkluderer matsikkerhet og selvforsyning. Det er behov for en helhetlig gjennomgang av:

- tilgangen på planteverntiltak i ulike kulturer og mot ulike skadegjørergrupper pr i dag
- en vurdering av hvordan tilgangen på effektive direktetiltak vil utvikle seg i de neste 5-10 årene
 - tilgang på plantevernmidler (tradisjonelle midler, lavrisikomidler og naturlige fiender) – inkludert bruksbetingelser og miljøtiltak
 - ny teknologi for både mekanisk, fysisk, termisk og kjemisk bekjemping mv. – inkludert investeringsbehov/-kostnader og evt hindringer i eksisterende regelverk og rammebetingelser (for eksempel tildeling med droner og roboter)
 - klima, dyrkingsforhold og skadegjørersituasjon (både nye skadegjørere og endra utbredelse)
 - effektivitet av tilgjengelige tiltak og resistensrisiko
- betydning av forebyggende tiltak som vekstskifte, god konkurranseevne fra kulturen (god jord- og plantekultur: jordarbeiding, gjødsling, sorter mv.), resistente sorter, rent såfrø, rengjøring av maskiner og redskap, fangvekster mv.
- dagens situasjon og en forventet situasjon 5-10 år fra i dag i et helhetlig samfunnsøkonomisk perspektiv som inkluderer et selvforsyningsperspektiv

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det over forskning- og utredningsmidlene brukes midler til en gjennomgang av kunnskapsstatus og -behov for å belyse muligheter, utfordringer, flaskehalser og nødvendige tiltak for å sikre god plantehelse og effektivt plantevern i norsk matproduksjon framover. Denne gjennomgangen er også viktig for å gi et godt grunnlag for å gjøre avveininger mellom miljøeffekter og produktivitet.

Gjennomgangen må bygge på NIBIO rapport 5 (147) 2019 som gir en oppsummering om kunnskapsstatus og kunnskapshull på plantehelse-området pr. 2018. Det er gjort mye god forskning på området siden 2018, og en oppdatert kunnskaps-sammenstilling kan/bør danne grunnlaget for en samfunnsøkonomisk analyse som beskrevet over.

11.2.7 Støtte til verdensarvområdene (VAO) og utvalgte kulturlandskap (UKL)

Tilskudd til tiltak i Utvalgte kulturlandskap i jordbruket (UKL) og verdensarvområdene Vegaøyan, Vestnorsk fjordlandskap og Røros bergstad og Circumferensen brukes til miljøtiltak i noen av våre mest verdifulle kulturlandskapsområder. Ordningene er sektorovergripende satsinger som skal ivareta verdifulle jordbrukslandskap i Norge, hvor aktiv landbruksdrift er nødvendig for å ivareta kulturlandskapsverdiene i disse områdene. Siden 2020 har tilskuddet blitt forvaltet av kommunene. Tilskudd til UKL omfatter 51 områder over hele landet med store verdier knyttet til landskap, biologisk mangfold, kulturminner og kulturmiljøer.

Ordningen «Utvalgte kulturlandskap i jordbruket» skal ta vare på variasjonen i jordbrukets kulturlandskap samt biologisk mangfold, kulturminner og kulturmiljøer. Ved oppstart i 2009 var 20 områder med i ordningen. I 2024 var det 51 områder med i utvalget, etter at det i 2021 ble bestemt at det i løpet av 2022 og 2023 skulle innlemmes enda fem nye områder. I 2024 ble det bevilget en ramme på 31,8 mill. kroner til Utvalgte kulturlandskap i jordbruket. Av dette er 15,5

millioner kroner avsatt i jordbruksavtalen, og 16,3 mill. kroner over Klima- og miljødepartementets budsjett.

Det er nå tre områder som omfattes av landbrukets tilskuddsordning til verdensarvområdene; Vegaøyan, Vestnorsk fjordlandskap (Geirangerfjorden og Nærøyfjorden) og Røros bergstad og Circumferensen. I 2024 var rammen til Landbrukets verdensarvordning på 9,5 mill. kroner over LUF. I tillegg tildeles midler via Klima- og Miljødepartementet sitt budsjett.

Avtalepartene var i 2022 enige om at Røros Bergstad skulle innlemmes i verdensarvsordningen i 2023. I jordbruksoppgjøret 2023 ble også Circumferensen innlemmet i ordningen, men uten at bevilgningene økte proporsjonalt. Bevilgningen til verdensarvområdene og utvalgte kulturlandskap ble i fjorårets oppgjør videreført med 25 mill. kroner.

I 2024 ble avtalepartene enige om å opprettholde bevilgningen til tilskudd til tiltak i UKL og verdensarvområdene Vegaøyan, Vestnorsk fjordlandskap og Røros bergstad og Circumferensen i 2025 med 25,0 mill. kroner. Av den totale bevilgningen gikk 9,5 mill. kroner til verdensarvområdene og 15,5 mill. kroner til UKL. KLD bidrar med 31,8 mill. kroner til ordningen i 2025.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at bevilgningen på 25 mill. kroner, videreføres på samme nivå i 2026.

Se kapittel 13.1 med tabell over midler til Landbrukets Utviklingsfond (LUF).

11.2.8 Tilskudd til tiltak i beiteområder – organisert beitebruk

Utmarksbeitingen er under stadig hardere press, blant annet fra turisme, industri, veibygging og jaktinteresser. Det er nedgang i antall gårder som bruker utmarka til beiting. Dette fører til at jobben som må utføres av hver enkelt beitebruker er blitt mye større, og denne utviklingen er dessverre forverret. Bruken av utmarka til beite må fortsatt stimuleres.

Organisering av beitebruken gjennom ordningen Organisert beitebruk (OBB) bidrar til økt samarbeid om tilsyn og sanking, felles investeringer i samle- og skillekvever, sankefeller, sperregjerder, bruer, gjeterhytter, elektronisk overvåking og andre tiltak. Effektiv utnyttelse av utmarksbeiter bidrar til økt selvforsyning og god dyrevelferd. En videre satsing på OBB avgjørende for å redusere arbeidsbelastningen for hver enkelt, og få på plass systemer og teknologi, elektronisk overvåkning og sporing, som effektiviserer beitebruken og tilsynet.

I 2024 ble det enighet om å øke tilskuddet med 1 mill. kroner til totalt 32 mill. kroner. Siden 2023 er det satt av 1 mill. kroner til Norsk Sau og Geit for å arbeide med rådgiving av beitelag. Partene var videre enige om at 6,5 mill. kroner øremerkes til CWD-tiltak i Nordfjella og på Hardangervidda.

Utmarkas nyttbare beiteareal er beregnet til 950 millioner fôrenheter. Dette er et uutnyttet potensial for økt sjølforsyning som kan tas i bruk ved hjelp av beiteteknologi og økt statlig tilskudd. Topografien i Norge gjør at gjerdehold er kostbart og arbeidskrevende. Det samme er tilsyn i beitesesong på utmark, da man ikke har fullstendig kontroll på hvor dyrene befinner seg.

Beiteteknologi gir mulighet til å ta i bruk arealer som er vanskelig å gjerde inn. Tradisjonell gjerding har også betydelige investerings- og vedlikeholdskostnader. For den enkelte bonde er beiteteknologi en betydelig investeringskostnad og det ligger en risiko i levetid og at teknologien er relativt fersk. Med dagens økonomiske rammevilkår er det heller ikke bedriftsøkonomisk lønnsomt å investere i beiteteknologi. En storstilt satsning på beiteteknologi i Norge vil gi en skalafordel ved økt volum og ta ned enhetskostnaden.

Jordbrukets forhandlingsutvalg forventer økte kostnader som følge av en opptrapping i bruken av elektroniske gjerder/beiteteknologi jf. kap. 5.4.5, og krever at bevilgningen til tilskudd til tiltak i beiteområder økes med 31 mill. kroner i 2026, til 63 mill. kroner.

Se ellers kapittel 12 hvor tabell over midler til Landbrukets Utviklingsfond (LUF) finnes

11.2.9 Ny gjødselbrukforskrift – store konsekvenser for norske husdyrbrukere

Regjeringen har vedtatt nytt gjødselregelverk som nå består av to nye forskrifter, gjødselvarerforskriften og gjødselbrukforskriften. Det er innført kortere tidsvindu for spredning av husdyrgjødsel, noe som fører til at flere husdyrprodusenter må utvide sitt gjødsellager. I tillegg stiller forskriften krav om at lager for urin og biorest med mindre enn 25 prosent tørrstoff skal ha tak eller annet dekke som begrenser fordamping til luft. Nye krav til spredetid trer i kraft 01.01.2027, men allerede nå må husdyrprodusentene som rammes av det nye regelverket planlegge for å utvide lagerkapasiteten. Det er ikke laget nye estimer over hvor mange husdyrprodusenter dette gjelder for.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil prioritere styrking av investeringsstøtten til bygging og utbedring av gjødsellager gjennom bedriftsrettede midler til investering og utvikling. Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til at gjødselbruksforskriften stiller krav om tak over gjødsellager for lagring av biorest og mener Innovasjon Norge må åpne opp for å gi støtte over IBU til bygging av tak over eksisterende gjødsellager (jf. kap. 12.1.5). Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til at nye krav til biorest i nytt gjødselbruksregelverk vil kreve lager og logistikk for biorest på gårder som mottar biorest fra biogassanlegg. Det må utarbeides en oversikt over hva dette krever framover av investeringer hos bonde i tillegg til eventuelle finansieringsordninger.

11.2.10 Norske frø til fangvekster og pollinatorsoner

Tilgjengeligheten av stedstilpassede arter som yter godt under våre klimatiske forhold er viktig for å opprettholde og øke grovfôrproduksjonen i Norge og for å tilpasse oss et endret klima. Det er svært viktig at vi både viderefører, dyrker og bruker rett frø på rett plass. Skal en opprettholde og løfte grovfôravlingene er vi helt avhengig av at hele verdikjeden virker og det stimuleres til bruk av norske frø. Dette gjelder også bruk av frø til nye formål, slik som fangvekster og pollinatorsoner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er svært viktig å bygge opp produksjonen av norskproduserte frøblandinger til fangvekster og pollinatorsoner, slik at risikoen for introduksjon av invaderende, fremmede arter reduseres. Vi foreslår derfor å styrke ordningen tilskudd til frøavl, jf. kap. 13.2.1.

11.3 Økologisk landbruk

Økologisk produksjon skal være en spydspiss innen miljø og bærekraft i norsk landbruk, og er en viktig del av mangfoldet som norske bønder skal levere forbrukeren. Økologisk landbruk bidrar til positive effekter for biologisk mangfold, jordkvalitet og jordstruktur. Godt drevet økojord kan være mer motstandsdyktig mot både flom og tørke, og er dermed et viktig ledd i arbeidet med å skape et mer klimatilpasset norsk landbruk. **Jordbrukets forhandlingsutvalg vil videreutvikle økologisk landbruk blant annet på grunn av spydspissfunksjonen i matproduksjonen, og for å dekke den etterspørselen norske forbrukere har for økologiske matvarer. Spydspissfunksjonen som økologisk landbruk har, forutsetter at økologisk landbruk må være til stede i hele landet.**

11.3.1 Mål om 10 prosent økologisk

Jordbrukets forhandlingsutvalg støtter Stortingets ambisjoner om å utvikle økologisk landbruk framover. 8. april vedtok Stortinget mål for økologisk produksjon:

«Stortinget ber regjeringa leggje til grunn følgjande målsetting om produksjon av økologisk mat: Eit produksjonsmål der 10 pst. av det totale jordbruksarealet skal vere økologisk innan 2032, kombinert med verkemiddel som stimulerer til auka omsetnad av og etterspurnad etter økologisk mat i marknaden.»

«Stortinget ber regjeringa våren 2025, i «Nasjonal strategi for økologisk jordbruk», kome med framlegg til korleis ein kan auke etterspurnaden etter økologisk mat gjennom ulike konkrete tiltak som legg til rette for auka etterspurnad både frå private og det offentlege. Det skal mellom anna vurderast om det er tiltak i Danmark og Sverige som kan nyttast i Noreg. Det skal vere eit særleg fokus på at norsk økologisk produksjon skal kunne møte ein auka etterspurnad.»

Fredag 11. april lanserte regjeringa en ny strategi for økologisk jordbruk for perioden 2025-2032. Strategien bygger opp om målet om 10 prosent økologisk jordbruksareal innen 2032. Den nye strategien bygger på en anerkjennelse av at økologisk jordbruk kan bidra i tilpasninger til et klima i endring og redusere tap av naturmangfold. I strategien foreslås ti tiltak for å øke omsetning og produksjon av økologisk areal.

Nasjonal strategi for økologisk jordbruk foreslår ti tiltak for å nå strategiens mål om 10 prosent økologisk jordbruksareal innen 2032:

1. Vektlegge overføringsverdien fra økologisk til konvensjonelt jordbruk (spydspissfunksjonen).
2. Styrke Nasjonal ressursgruppe for økologisk jordbruk og inngå en intensjonsavtale.
3. Tiltaksplan for økt omsetning og produksjon av økologisk melk.
4. Tiltaksplan for økt omsetning og produksjon av økologisk korn.
5. Tiltaksplan for økt omsetning og produksjon av økologisk frukt og grønt.
6. Øke omsetningen av økologisk mat og drikke i offentlig sektor og storhusholdninger.
7. Øke antall produsenter som driver økologisk.
8. Øke bevisstheten om økologisk mat og drikke blant forbrukere.
9. Tydeligere kobling mellom lokalmat og økologisk mat.
10. Forbedre statistikken over omsetning av økologisk mat og drikke.

Det framgår i strategiens punkt 1 at spydspissfunksjonen som økologisk landbruk har skal vektlegges, noe vi støtter opp om. Videre foreslås det å inngå intensjonsavtaler med medlemmene i Nasjonal ressursgruppe. For å nå målene er vi avhengig av at hele verdikjeden bidrar og drar i samme retning. Vi støtter derfor at det legges til rette for intensjonsavtaler som kan bidra til forpliktende samarbeid i verdikjeden. Samtidig er det viktig at regjeringen følger opp offentlige innkjøp, slik at norske økologiske jordbruksvarer i større grad etterspørres av offentlig sektor. Det offentlige kan og bør etterspørre norsk, økologisk vare, og dermed legge til rette for økt, norsk produksjon. Vi vil understreke at det viktigste tiltaket for å styrke økologisk produksjon, er å sikre et marked for produktene. **Jordbrukets forhandlingsutvalg krever 15 prosent norske økologiske landbruksvarer i offentlige innkjøp, for at det offentlige skal gå foran og sikre et marked for norske økoprodusenter.**

I strategien har regjeringa mål om å øke antall økologiske produsenter. **Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at bedre produsentøkonomi er avgjørende for å få flere til å legge om til økologisk drift. Foruten tiltak for å øke forbruket må tiltak for styrket produsentøkonomi prioriteres, for å nå målet om 10 prosent økologisk areal.**

Jordbrukets forhandlingsutvalg følger opp Stortingets satsing på økologisk landbruk med satsing på økt produksjon av økologisk korn i årets oppgjør, samtidig som vi vil prioritere tiltak for å redde norsk volumproduksjon av økologiske grøntprodukter. For å kunne nå målet om 10 prosent økologisk areal er det viktig å utvikle forbruket i takt med økt produksjon. Vi ber derfor om at det settes av utviklingsmidler til en utredning hvor en kartlegger markedsmuligheter for norske økologiske råvarer, herunder kunnskap om betalingsvillighet og merkostnader i verdikjeden.

Stabilt økologisk areal

I 2024 utgjorde det økologiske arealet i Norge 4,6 prosent av det totale jordbruksarealet. Det norske økologiske jordbruksarealet nådde en topp i 2011, med drøyt 500 000 dekar. I 2024 var det totale økologiske arealet på 423 044 dekar, med 34 124 dekar karensareal. Dette var en vekst på 2,3 prosent i økologisk areal, og en nedgang på 0,8 prosent i karensareal. Dersom vi skal nå målet om 10 prosent økologisk jordbruksareal innen 2032, må arealet mer enn doubles.

11.3.2 Markedsmuligheter og -utfordringer

Tiltak for å øke etterspørselen blir viktig framover. Vi har de siste årene opplevd dyrtid og redusert etterspørsel. Fra 2023 til 2024 har imidlertid omsetningen av økologiske produkter i dagligvaren økt med 7,8 prosent. Økningen er størst for ferdigretter (36,1 %), matfett og oljer (26,5 %) og egg (16,6 %). For norskproduserte, friske grønnsaker fortsetter imidlertid trenden med redusert omsetning. Løk- og purrevekster, kålvekster, tomater, agurker, gulrot og andre rotvekster opplevde alle redusert omsetning fra 2023 til 2024. Med unntak for meieriprodukter og egg, ser det ut til at det i første rekke er økologiske ferdigprodukter (RÅK) og importerte produkter som i størst grad bidrar til omsetningsøkningen. Vi er bekymret for at det ser ut til at en større andel av øko-varene som tilbys, er kjedene sine egne merkevarer. Og da i større og større grad basert på import.

De økologiske grøntprodusentene mister volum i kontrakter med kjedene og må levere store deler av avlinga som konvensjonell vare. Det trengs risikodempende tiltak for økologisk grøntproduksjon.

Det trengs mer økologisk korn for å dekke etterspørselen av både mat- og fôrkorn. Landbruksdirektoratet⁴ oppgir at importandelen i økologisk kraftfôr var på 67 prosent i 2024. Det er i dag import av både økologisk matkorn, og spesielt økologisk korn til produksjon av kraftfôr, så det er et potensiale for økt norsk kornproduksjon.

For norsk økologisk produksjon er det avgjørende å øke etterspørselen, men til en pris som gjør at merkostnader i verdikjeden har inndekning. Vi er avhengig av å få solgt varene for å kunne satse på økologisk produksjon. Det er forbrukeren som er sjefen, enten det gjelder økologisk eller konvensjonelt produsert mat, norsk eller importert. Vi trenger en kartlegging av markedsmuligheter for norske økologiske råvarer, herunder kunnskap om betalingsvillighet og merkostnader i verdikjeden. **Jordbrukets forhandlingsutvalg vil påpeke at det er viktig at merkostnadene med økologisk produksjon kan tas ut i markedet og gi en lønnsom verdikjede.**

⁴ Produksjon av økologiske jordbruksvarer Rapport for 2024, Rapport nr. 4/2025, 14. mars 2025.

I årets forhandlinger må områder som har markedspotensial prioriteres, samt tiltak for å redde økologisk volumproduksjon på grønt. Dette innebærer satsing på økologisk kornproduksjon og grøntproduksjon. Vi er videre tydelige på at det er viktig med tiltak som stimulerer til produksjon, dvs. tilskudd per kg og liter fremfor arealtilskudd. Videre er tiltak for økt forbruk av spesielt økologisk frukt, bær, poteter og grønt viktig.

11.3.3 Økologisk potet, frukt, bær og grønt

Økologisk grøntproduksjon i Norge står ved et veiskille. Produksjonen har falt i både volum og markedandel de siste årene, og utgjør nå bare 1,7 prosent av totalomsetningen av norsk grønt. Denne nedgangen krever umiddelbare og målrettede tiltak. Undersøkelser dokumenter at forbrukere er villige til å betale 20 prosent mer for økologiske produkter enn for konvensjonelle varer. Noe av dette potensialet vil ikke kunne realiseres uten effektive virkemidler som gir produsentene nødvendig lønnsomhet og konkurransekraft, som munner ut i en fornuftig prisdifferanse i butikk.

En av hovedutfordringene i økologisk produksjon er markedsrisiko. I dagens system står grøntprodusentene alene med risikoen for manglende salg, konkurrerende produkter og potensielle hindringer i distribusjonsleddet. Utfordringene for grøntprodusentene svekker økologisk landbruks evne til å produsere økologisk mat og til å opprettholde sin rolle som pådriver for innovasjon og bærekraft. Uten forsterkede tiltak står vi i fare for å miste verdifull kompetanse som økologisk landbruk bidrar med til resten av sektoren.

Det er nødvendig med tiltak innenfor grøntsektoren, som premierer volum solgt som økologisk, framfor fokus på økt arealtilskudd alene som virkemiddel. Pristilskudd, på omsatte varer vil stimulere til salg av økologiske produkter, samt ta bort noe av risikoen og usikkerheten i lønnsomheten. Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det etableres et pristilskudd på 1,0 krone per kilo omsatt økologisk frukt og grønt. Tilskuddet tilsvarer en verdi på 12 prosent av produktverdien for volumkulturene i økologisk produksjon. Det forutsettes at økologiske produkter fortsatt har en høyere pris enn konvensjonelle.

Vi forutsetter at pristilskudd økologisk forvaltes av Landbruksdirektoratet, slik som andre pristilskudd, f.eks. pris- og distriktstilskudd grønt. Tilskuddet skal ikke være sonedifferensiert, siden hensynet til ulike produksjonsforutsetninger i forskjellige deler av landet allerede er ivarettatt, både gjennom sonedifferensiering i arealtilskuddet og i distriktstilskuddet til grønt og potetproduksjon. Tilskuddet utbetales for økologiske varer som er omsatt som økologisk fra produsent. Det forutsettes at salget kan dokumenteres.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det innføres pristilskudd på økologisk frukt, bær, poteter og grønnsaker i årets forhandlinger:

- **Det foreslås en lik sats på 1,00 krone per kilo for epler, pærer, plommer, moreller, kirsebær, pressfrukt, bær, industribær, tomat, slangeagurk, salat, potet, gulrot, kålrot, rosenkål, kepaløk, knollselleri, blomkål, brokkoli, hvitkål, rødkål og purre. For salat må tilskuddet gis per stykk.**

Videre er tiltak for økt forbruk av spesielt økologisk frukt og grønt viktig.

Jordbrukets forhandlingsutvalg forutsetter at OFG prioriterer markedsføring av norske, økologiske grøntprodukter i sitt arbeid med generisk markedsføring.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at arealtilskudd for økologisk frukt og bær mm., grønnsaker og potet videreføres.

11.3.4 Korn og kraftfôr

Det er et potensial for økt norsk produksjon av korn og råvarer til økologisk kraftfôr, som påpekt i St. meld. 11 2023-2024 *“Strategi for auka sjølvforsyning og plan for opptrapping av inntektsmoglegheitene i jordbruket”*. Produsentøkonomien må styrkes for å stimulere til omlegging til økologisk kornproduksjon. Det viktigste tiltaket for å få økt produksjon er økt pris. For økologisk korn bestemmes ikke pris i jordbruksforhandlingene, men en kan legge til rette for økt pris ved å øke PNS for økologisk korn. På sikt vil dette kunne gi økt produksjon av økologisk korn, økt norskandel i kraftfôret og bidra til økt sjølforsyning av økologisk korn.

Kornstrømmen for økologisk korn i dag er urasjonell. Økt satsing på gårdstørker og -lager kan være et godt tiltak for økologisk kornproduksjon. Mer kapasitet på tørke og lager, kombinert med forbedra innfraktordninger vil styrke mulighetene for en mer rasjonell kornstrøm til produksjonsanleggene for økologisk kraftfôr, selv om avstanden til mottaksanlegget er stor.

Kunnskapsbygging og god rådgivning har betydning for den som skal starte opp med økologisk kornproduksjon. NLRs rådgivingstjeneste i samarbeid med NORSØK er viktig i denne sammenheng.

Fraktordningene for økologisk korn og kraftfôr

Felleskjøpet Agri har gjort endringer i betingelsene for mottak av økologisk korn fra sesongen 2025-2026, som innebærer at økobonden får økte fraktkostnader på økologisk korn. Jordbrukets forhandlingsutvalg vil derfor styrke fraktordningen for økologisk korn. Vi viser til innspill fra Felleskjøpet Agri med forslag til endringer i innfraktordningen for økologisk korn.

Mottak av økologisk korn krever en egen varestrøm med egne siloer. Verdikjeden for økologisk korn består i dag av mange mindre partier og til dels lange transportavstander. Økologisk dyrket norsk korn kan derfor ikke leveres på alle mottaksanlegg, hvilket medfører at økologisk korn ofte får lang transport til mottak. I dag gis det tilskudd for frakt fra kornprodusent til nærmeste mottaksanlegg som kan ta imot den aktuelle varen. Tilskuddet gis med soneberegning, og varierer fra 0 kroner per tonn (0-20 km) til 120 kroner per tonn (over 140 km).⁵

Husdyrprodusenter som driver økologisk, er en del av den ordinære ordningen for frakttilskudd for kraftfôr. Satsene beregnes på basis av kostnadene ved transport fra definerte basisanlegg til hvert kommunesenter. I dag er det kun produksjon av økologisk kraftfôr på Felleskjøpet Agri sitt anlegg på Lena og Rindsem. Det er stor variasjon i andelen av fraktkostnadene som dekkes for økoprodusenter.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at anleggene ved Lena og Rindsem blir klassifisert som basisanlegg for mottak av økologisk korn i frakttilskuddsordningen for økologisk korn. Dette må utredes av Landbruksdirektoratet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg forslår følgende virkemidler for å bidra til økt produksjon av økologisk korn:

- **Øke PNS for økologisk korn med 60 øre per kilo**
- **Styrke fraktordningen for økologisk korn med 4 mill. kroner, jf. kap. 8.2.6 Frakt av korn**
- **Utredning av hvordan fraktordningen for økologisk korn og kraftfôr kan innrettes for å møte behovet i næringen**
- **Prioritere IBU-midler til gårdstørker og lager**

⁵ Rapport fra partssammensatt arbeidsgruppe for korn og kraftfôr (2025)

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å avvikle arealtilskudd til økologisk brakka areal.

11.3.5 Økologisk melk

Den samlede økologiske melkeproduksjonen var i 2024 på 43,6 mill. liter, en økning på 4,4 prosent, eller 1,8 mill. liter, fra 2023. Det var en økning i andelen anvendt volum på 7,7 prosent i 2024, fra 28 mill. liter i 2023 til 30,1 mill. liter i 2024. Anvendelsesgraden var i fjor på 69 prosent, mot 66,9 prosent i 2023. Økningen skyldes i hovedsak økt salg av økologisk melk til videreforedling.

Økonomien i økologisk melkeproduksjon er styrket i de siste jordbruksoppgjørene, og referansebruket for økologisk melk ligger bedre an enn flere av de konvensjonelle melkebrukene. Økologiske melkebruk styrkes derfor ved en generell styrking av økonomien i melkeproduksjonen. TINE varsler videre at merprisen til økoprodusenten økes med 20 øre per liter fra 1. juli 2025. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre pristilskuddet for økologisk melk på dagens nivå på 0,50 kroner per liter.**

11.3.6 Økologisk kjøtt og eggproduksjon

Produksjonen av økologisk kjøtt har de siste årene holdt seg stabil, med en svak nedgang på 0,3 prosent fra 2023 til 2024. I 2024 ble det produsert omtrent 3 100 tonn økologisk kjøtt fra storfe, svin, fjørfe og småfe.

Det ble produsert totalt 2460 tonn økologisk kjøtt fra firbeinte dyr, en nedgang på 1 prosent fra året før. Den totale anvendelsesgraden var derimot på 53 prosent, en økning på 9 prosent fra 2023. Anvendelsesgraden varierer mellom dyreslagene: 95 prosent av det økologiske svinekjøttet ble solgt som økologisk vare, mens tilsvarende for storfekjøtt og småfekjøtt var hhv. 47 og 32 prosent. **Jordbrukets forhandlingsutvalg prioriterer sau og ammeku i årets oppgjør, noe som også bidrar til økte inntekter i økologisk kjøttproduksjon. Jordbruket forhandlingsutvalg krever at tillegg for økologiske slakt over 11 kilo økes med 50 kroner per slakt for kvalitetstilskudd lammeslakt.**

Den økologiske andelen av total fjørfeproduksjon har i flere år ligget på 0,5 prosent. Fra 2023 til 2024 var den økning i produksjonen på 1,3 prosent. Alt fjørfekjøttet ble anvendt som økologisk. Produksjonen av økologiske egg økte i 2024, og andelen økologiske egg av total eggproduksjon lå på nærmere 7,5 prosent i fjor. Anvendelsesgraden for økologiske egg var på 86 prosent. Det totale engrossalget av egg økte med 1,8 prosent til 67 416 tonn i 2024. Etterspørselen må sees i sammenheng med den totale etterspørselen etter egg, som i 2024 var høy.

For å sikre økonomien i den økologiske kjøttproduksjonen og stimulere til omlegging, er husdyrtilskuddet et viktig virkemiddel. I tillegg er det avgjørende å sikre tilgang på økologisk fôrkorn (jf. kap. 11.3.4).

11.3.7 Utviklingstiltak i økologisk landbruk

Det har de siste årene vært satt av 15 mill. kroner årlig til utviklingstiltak for økologisk landbruk, og midlene blir brukt opp. Det blir viktig med en tydelig prioritering av midlene framover.

For å nå målet om 10 prosent økologisk areal er det svært viktig at en samtidig kan utvikle forbruket av norske økologiske jordbruksvarer. I perioden 2023-2025 har Matvalget en avtale med Landbruksdirektoratet om en veiledningstjeneste for økt forbruk av økologisk mat og bærekraftige menyer overfor offentlig sektor. For å bidra til å nå regjeringas mål om mer økologisk i offentlige innkjøp, må en veiledningstjeneste for økologisk mat og bærekraftige menyer videreføres. Jordbrukets forhandlingsutvalg ber derfor om at det lyses ut en utredning hvor en kartlegger markedsmuligheter for norske økologiske råvarer, herunder kunnskap om betalingsvillighet og

merkostnader i verdikjeden. Videre blir det viktig at vi har tiltak som virker mht. til å stimulere til økt offentlig forbruk av norske økologiske varer. Vi ber derfor om at det lyses ut en ny anbudskonkurranse på prosjekter som kan bidra til dette.

Landbrukets økoløft er et samarbeidsprosjekt for å bidra til økt produksjon, omsetning og forbruk av norsk økologisk mat. Landbrukets Økoløft jobber for økt kunnskap om økologisk landbruk hos nøkkelpersoner i verdikjeden, med særlig fokus på dagligvarekjedene og forbrukere. Inspirasjonsbøndene brukes for å inspirere til forbruk av norsk økologisk mat. Samarbeidsplattformen som er skapt i prosjektet for å jobbe gjennom hele verdikjeden for å bidra til økt omsetning og forbruk er viktig for å nå resultater. Vi ber derfor om at det øremerkes 3,5 mill. kroner årlig til Landbrukets økoløft i en treårs periode.

Landbrukets økologikongress 2026 arrangeres i februar 2026, og arbeidet med planleggingen av kongressen er i full gang. Målet med kongressen er informasjon, erfaringsutveksling, inspirasjon og kompetanseutvikling innen økologisk landbruk i Norge. Det er søkt om 2,5 mill. kroner til finansiering av prosjektet over to år, 2025 og 2026. Det ble innvilget 900 000 kroner til prosjektet for 2025. Vi ber om at det øremerkes 1,6 mill. kroner til prosjektet i 2026.

Videre er det behov for utviklingsprosjekter som kan bidra til å løse flaskehalser i verdikjeden for økologisk produksjon og forbruk, og som kan bidra til økt forbruk av norske økologiske landbruksvarer.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår en videreføring av rammen til utviklingstiltak i økologisk landbruk på 15 mill. kroner for 2026. Innenfor rammen må følgende prioriteres:

- **Utredning hvor en kartlegger markedsmuligheter for norske økologiske råvarer, herunder kunnskap om betalingsvillighet og merkostnader i verdikjeden. Det settes av 1,5 mill. kroner til utredningen.**
- **Det settes av 3,5 mill. kroner til Landbrukets økoløft.**
- **Det settes av 1,6 mill. kroner til Økologikongressen 2026.**
- **Det lyses ut nytt anbud på prosjekt som kan bidra til økt offentlig innkjøp av norske økologiske landbruksvarer i storhusholdningsmarkedet.**
- **Prosjekter som kan bidra til å løse flaskehalser i verdikjeden for økologisk produksjon og forbruk, og som kan bidra til økt forbruk av norske økologiske landbruksvarer.**

Se ellers kapittel 12.13, tabell over midler til Landbrukets Utviklingsfond (LUF).

12 LUF OG NÆRINGSUTVIKLING

12.1 IBU- midlene - tradisjonelt landbruk

Etterspørselen etter IBU-midlene, og da først og fremst til tradisjonelt landbruk, har vært stor sett over flere år. Det var noe nedbremsing i 2023, men for 2024 og ikke minst så langt i 2025 har etterspørselen vært rekordstor. For sammenligningens skyld er samla innvilget IBU-støtte per februar/mars for de siste åra satt opp i tabellen under.

<i>Tidspunkt</i>	<i>Februar 2022</i>	<i>Februar 2023</i>	<i>Mars 2024</i>	<i>Mars 2025</i>
Mill. kr.	140	90	275	425

Innovasjon Norge kan videre melde at allerede per 1. april overstiger innvilget og innkomne, men ennå ikke behandla, saker den totale bevilgningsrammen. I tillegg er nær halvparten av den nasjonale løsdriftsrammen på 100 mill. kroner alt brukt opp.

Den store etterspørselen er også stadfesta for 2024, da oversikten ved nyttår viser at de fleste fylker brukte opp sin tildelte kvote av IBU-midler for dette året.

Tabell 23 Fylkesvis bruk av IBU-midler for 2024

31.12.2024	Årets ramme	Forbruk	Ramme-utnyttning
11 Rogaland	90,91	100,4	110 %
15 Møre og Romsdal	83,64	91,7	110 %
18 Nordland	81,19	86,7	107 %
31 Østfold	43,16	48,4	112 %
32 Akershus/Oslo	38,27	40,3	105 %
33 Buskerud	51,16	45,5	89 %
34 Innlandet	173,12	183,7	106 %
39 Vestfold	34,27	46,1	135 %
40 Telemark	42,25	43,8	104 %
42 Agder	68,34	70,5	103 %
46 Vestland	159,56	170,6	107 %
50 Trøndelag	177,66	204,4	115 %
55 Troms	54,83	47,7	87 %
56 Finnmark	37,96	17,0	45 %
	1 136,32	1 196,8	105 %

Rammeutnyttning > 100 % betyr at en har kunne brukt om igjen tidligere års tilsagn som har vært annullert.

Kilde: Innovasjon Norge

Denne rammeutnyttinga skjer samtidig som den samla bevilgningen over LUF til IBU har økt mye de siste åra. I 2020 var den på 634,5 mill. kroner, i 2025 er den på 1 272,5 mill. kroner, dvs. nær en dobling. Unyttede midler i ett eller flere fylker blir også tilgjengelig for hele landet året etter, i og med mekanismen som omfordeler ubrukte midler ved årets slutt, mellom alle fylker.

Økningen siden 2023 i maksimal prosentsats og maks-tak for bevilgning i kroner per tiltak, er medvirkende årsak til at IBU-midlene blir brukt opp stadig tidligere i året i mange fylker. Situasjonen for produksjonene i jordbruket, og de vurderingene som gjøres av den enkelte næringsutøver med tanke på videre drift, er utvilsomt avgjørende faktorer bak den økte etterspørselen. Vi mener det kan oppsummeres i to punkt:

- Det er en sterk investeringsvilje i landbruket, men samtidig et stort investeringsbehov og etterslep i norsk jordbruk. Det er et utbredt ønske om å oppgradere produksjonsapparatet for å kunne utvikle jordbruksdrifta på gården, men ikke minst for å etterkomme krav samfunnet setter til moderne jordbruksdrift.

- For de aller fleste gårdsbruk er driftsøkonomien slik at direkte tilskudd i form av investeringsstøtte er nødvendig for å finansiere påkrevde investeringer.

Ny dyrevelferdsmelding og ny gjødselbruksforskrift medfører et økt investeringsbehov for å møte nye og forsterka krav til oppgraderinger av produksjonsapparatet i jordbruket. Ramme for og innretting av investeringsvirkemidlene må ta høyde for dette økte behovet.

I årets jordbruksforhandlinger er jordbrukets forhandlingsutvalg opptatt av å målrette bruken av IBU-midlene slik at en utløser investeringer for å nå de politiske målene om henholdsvis økt sjølforsyning og ivaretagelse av matberedskapen over hele landet. Med henvisning til kap. 10 foreslås maksimumssatser for IBU-tilskudd i Finnmark, Troms og Nordland hevet til:

- 65 prosent av kostnadsoverslaget for investeringer i løsdrift til storfe
- 50 prosent av kostnadsoverslaget for andre investeringer

Det er videre nødvendig å sikre at det blir investert tilstrekkelig i tiltak for å oppfylle offentlige krav til dyrevelferd, HMS og klima- og miljøvennlig drift som settes til alle norske gårdsbruk. Statlig pålagte krav må følges av statlig støtte.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at bevilgningen til midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket (IBU) øker med 40 mill. kroner, til 1 312,5 mill. kroner for 2026.

12.1.1 Nasjonal tilskuddsramme løsdrift

Det er fastsatt følgende kriterier for bruk av den nasjonale rammen:

- 85 prosent av fylkesrammen må være brukt før fylket kan trekke på den nasjonale rammen
- Inntil videre er bare investeringer i melkeproduksjon (med påsett) prioritert
- Utmåling skal skje på samme måte som for fylkesvise midler
- Maks 50 prosent av midlene kan bevilges før 1. mai

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at avsetningen på 100 mill. kroner til nasjonal ramme for løsdriftsinvesteringer videreføres for 2026. Dagens kriterier videreføres for 2026.

12.1.2 Gjennomgang av nasjonale føringer for tilskudd til investering- og bedriftsutvikling

Vi viser til gjennomgangen av de nasjonale føringene i forkant av jordbruksoppgjøret i fjor, og prosessen med å fastsette revidert IBU-forskrift i vinter. Vi mener fordelingen av styringssignaler slik den nå er gjort mellom det som forskriftsfestes og det som skrives inn i føring i jordbruksavtalen er godt balansert og bør videreføres.

Jordbrukets forhandlingsutvalg understreker at framtidige justeringer i forskrift skal forankres i jordbruksavtalen i tråd med gjeldende praksis.

Den reviderte IBU-forskriften viderefører både kommunens og Innovasjon Norge (IN) sin veiledningsplikt. Det fordrer godt samspill mellom dem og effektiv kommunikasjon om relevante saksopplysninger i de aktuelle sakene. IN bør vurdere muligheter for forenkling i søknadssystemet.

12.1.3 Melk og storfe

Løsdriftskravet for gjenværende båsfjøs ble ved jordbruksforhandlingene 2016 utsatt fra 2024 til 2034. Dyrevelferdsmeldinga (Meld. St. 8. 2024-2025) stadfester 2034 som frist for omlegging. Det er viktig for beredskap og sjølforsyning gjennom bruk av grovfôr- og beiteressursene landet

over at disse gårdsbrukene velger å fornye driftsapparatet sitt og bli med videre som melkeprodusenter.

Slik det er nå, er utviklingstakten fortsatt for lav til å få med alle på overgangen innen kravet om 100 prosent i løsdrift inntreffer i 2034. Fjøsinvesteringene som gjenstår, er gjerne/i stor grad de med mer marginal lønnsomhet sammenlignet med bruk der omlegging til løsdrift allerede er gjennomført. Det er også behov for å fornye driftsapparat i tidlig etablerte løsdriftsfjøs. For å nå kommende krav knyttet til dyrevelferd, og samtidig sikre melkeproduksjon i hele landet, er det nødvendig å øke investeringstakten.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at overgangen fra bås- til løsdrift for storfe fortsatt må prioriteres med investeringsmidler for å sikre det langsiktige behovet for å tilpasse seg framtidens krav til effektivitet, dyrevelferd og sirkulærøkonomi. Følgende føring for IBU-midlene videreføres som en hovedprioritering: Små og mellomstore bruk skal prioriteres ved tildeling av støtte. Innen melkeproduksjon er det særlig behov for å prioritere fornying av fjøs med inntil 30 kyr.

Innovasjon Norge må utnytte handlingsrommet innenfor maksimal tilskuddsutmåling, for å stimulere til at det gjennomføres investeringsprosjekt i alle fylker. Dette er særlig viktig i fylkene med den høyeste andelen båsfjøs for storfe.

12.1.4 Øvrige produksjoner

For å nå de landbrukspolitiske målene slik de er referert i kap. 3.1. og kommentert av oss i kap. 12.1, må investeringsstrategiene ivareta bredden av produksjoner. Det er grunnlaget for våre forslag til nasjonale føringer for IBU i kap. 12.1.5. Føringerne danner en ramme for handlingsrommet til det regionale partnerskapet som skal tilpasse bruken og fordelinga av investeringsmidlene etter behovene i sitt område.

Behovet for fornying av husdyrrom og innredning gjelder ikke bare storfe, det øker for alle dyreslag. Gjennomføring av tiltak som oppfølging av den nylig vedtatte dyrevelferdsmeldinga forsterker dette behovet. Som en utdyping av føring nr. 3 om hensynet til dyrevelferd, og nr. 8 om klima- og energieffektive løsninger, vil jordbrukets forhandlingsutvalg peke på følgende:

- **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det skal prioriteres investeringsstøtte til fornying av husdyrrom for å imøtekomme offentlige krav og regelendringer for dyrevelferd, og til HMS-tiltak.**
- **I svineholdet bør det også kunne gis støtte til bygningsmessige oppgraderinger ved omlegging til SPF-besetning.**
- **Det åpnes for å støtte nyetablering av svin i Nord-Norge**
- **For fjørfe er det særskilt behov for støtte til energitiltak, og utbygging av husdyrrom må sees i sammenheng med utfasing av fossil energi, jf. avsnitt i kap. 11.1.1.**

Mer forbruk og produksjon av norske plantevekster, spesielt matkorn og grønt, er avgjørende for å øke den nasjonale selvforsyningsgraden. Det er bakgrunnen for å sette føring nr. 5 om støtte til investeringer i korn-, frukt-, grønt-, potet- og veksthusnæringen som en tydelig nasjonal prioritering for IBU. **Jordbrukets forhandlingsutvalg poengterer at føringen også omfatter potetproduksjon.**

For korn er det nødvendig at det investeres i tørke- og lageranlegg i kornproduksjonen slik at målene om økt produksjon av mathvete, proteinvekster og økologisk produksjon nås.

Føring nr. 8 om klima- og energieffektive løsninger må omfatte både husdyrrom og lager, tørker, ventilasjons- og kjøleanlegg for planteproduksjoner samt drivhus.

I tillegg bør nivået på tilskudd til grøntsektoren under Bionova økes for å møte behovet for innføring av ny, klimavennlig teknologi og mobile enheter.

12.1.5 Oppsummering av føringer for IBU

Tabell 24 Oppsummering av føringer IBU

	Nasjonale føringer for forvaltninga av IBU-midler i 2025:	Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår følgende endringer i føringene for 2026:
1	Små og mellomstore bruk skal prioriteres ved tildeling av støtte. Innen melkeproduksjon er det særlig behov for å prioritere fornying av fjøs med inntil 30 kyr.	Videreføres
2	Støtte til investeringsprosjekt som gir økt matproduksjon skal prioriteres til produksjoner med markedspotensial.	Videreføres
3	Hensyn til dyrevelferd skal prioriteres høyt. Dette gjelder for alle typer produksjoner og produksjonsformer.	Videreføres
4	Investeringer som følge av EUs økologiregelverk prioriteres.	Videreføres
5	Støtte til investeringer i korn-, frukt-, grønt- og veksthusnæringen skal prioriteres.	Videreføres <i>med tillegg</i> Støtte til investeringer i korn-, frukt-, grønt-, potet- og veksthusnæringen skal prioriteres. <u>Kostnader til arrondering og grøfting må tas med inn i beregningen av tilskudd til nyplanting av frukt og bær</u>
6	Maksimalt tilskudd til investeringer i forbindelse med generasjonsskifte for personer under 35 år settes til 70 prosent uavhengig av kjønn	Videreføres <i>med tillegg</i> : Gjelder for tiltak med maks. 3 mill. kroner godkjent kostnadsoverslag.
7	Det kan gis investeringstilskudd til bygging av gjødsellager med tekniske løsninger som reduserer utslipp til luft, samt tilsvarende anlegg til biorest og øvrig organisk gjødsel. Felleslager for gjødsel og biorest kan støttes	Videreføres <i>med tillegg</i> : Det kan gis investeringstilskudd til bygging av nytt eller til oppgradering av eksisterende gjødsellager (....)
8	Prosjekt med energi- og klimaeffektive løsninger skal prioriteres.	Videreføres
9	I vurderingen av lønnsomhet i investeringsprosjektene må det tas hensyn til det samla næringsgrunnlaget og økonomien på bruket.	Videreføres <i>med tillegg</i> : Nåverdiberegning skal synliggjøres i søknadene
10	Det kan bli gitt inntil 100 mill. kroner i risikolån, der tapsavsetningen skjer innenfor rammen av IBU-midlene.	Videreføres <i>med tillegg</i> : Risikolån kan brukes til toppfinansiering innenfor både

		tradisjonelt landbruk og andre landsbruksbaserte næringer.
11	Strategiske føringer fra det regionale partnerskapet er avgrensa til prioritering mellom ulike produksjoner og mellom ulike områder i den enkelte regionen/fylket. Faglagene skal inngå i de regionale partnerskapene.	Videreføres.
12	Det avsettes 100 mill. kroner til en nasjonal pott til investeringer innen løsdrift til storfe løsdriftsinvesteringer	Videreføres
13	Ny	For foretak med seterdrift kan det gis investeringsstøtte til begge driftsteder (jf. kap. 7.10)

12.2 Nasjonale tilretteleggingsmidler

Nasjonale tilretteleggingsmidler (NT) skal bidra til å styrke verdiskaping i landbruket gjennom tiltak som tilrettelegger for fellesskapsløsninger innen næringsutvikling og kompetanseheving som har nasjonal nytteverdi. Det finansieres tiltak innenfor områdene næringsutvikling og kompetanseheving. Det siste siden tilskuddet viderefører formålet for de tidligere KIL-midlene (Kompetanseheving i landbruket).

En ny opplæringsmodell for naturbruksutdanning i videregående skole (vgs.) skal innføres neste år. Allerede høsten 2026 skal næringa ha på plass læreplasser for elevene som ønsker et fagbrev via et lærlingeløp. Det vil være avgjørende å få på plass både opplæringskontor og læreplasser i alle fylker. For å frigjøre midler til regionale prosjekter med dette formålet, flyttes 1,5 mill. kroner fra NT-midlene til RT-midlene, jf. kap. 12.3 og 12.5.1.

Bare 17,3 prosent av bøndene i Norge er kvinner (dvs. hver sjettede bonde). Sett opp mot målene for likestilling mellom kjønnene i samfunnet er dette ikke godt nok, det er også negativt for landbruket som næring at så få kvinner er registrert som utøvere. Å rekruttere flere kvinner til bondeyrket krever tiltak retta mot deres arbeidsvilkår direkte, som velferdsordningene, men det er også behov for mobiliserings- og tilretteleggingstiltak med kvinner som målgruppe.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener de prioritere områdene for NT-midlene i 2026 skal være:

- **Prosjekter som følger opp mål og tiltak knyttet til Meld. St. 11 (2023–2024) om strategi for økt selvforsyning av jordbruksvarer, og innsatsområdene i rapporten «Grøntsektoren mot 2035»**
- **Prosjekt som har til formål å realisere nullvisjonen for dødsulykker i landbruket**
- **Prosjekter som har som mål å rekruttere til lærlingeløpet i landbruksfaget, samt bidra til oppretting og/eller videreutvikling av opplæringskontor**
- **Mobiliseringstiltak der kvinner er målgruppe, for å øke deres yrkesdeltaking i landbruket.**
- **Utvikling av salgskanaler eller markedsmuligheter for lokalmat og -drikke.**

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at dagens bevilgningsramme for NT-midlene på 16 mill. kroner reduseres med 1,5 mill. kroner til 14,5 mill. kroner i 2026. RT-midlene styrkes tilsvarende.

12.3 Regionale tilretteleggingsmidler

I 2025 er de tidligere to postene Regionale tilretteleggingsmidler (RT) og Regionale kompetansemidler (RK) slått sammen til én ordning. Som en oppfølging etter jordbruksoppgjøret i fjor, er forskriften endret for å tydeliggjøre at ordningene er slått sammen. Den vesentligste endringen er at foretak registrert i Enhetsregisteret nå kan søke om midler til alle typer tilretteleggingstiltak, gitt at tiltaket har som formål å fremme fellesgoder knyttet til næringsutvikling.

Det kan gis tilskudd til tilretteleggingstiltak for å utvikle konvensjonell eller økologisk drift, eller utvikling av andre landbruksbaserte næringer. Tilskuddet skal videre bidra til rekruttering og kompetanseheving av næringsutøverne som kan ivareta den regionale verdiskapingen.

Fra og med 2025 er støtte til regionale og lokale matfestivaler tatt ut av Utviklingsprogrammets omdømmeportefølje. Støtte til etablering og utvikling av regionale matfestivaler kan nå i stedet gis over RT. For 2025 er 5 mill. kroner overført fra Utviklingsprogrammet til RT.

De regionale partnerskapene på landbruk prioriterer bruken ut fra regionale strategier og planer.

Reiseliv er en viktig næring for å utvikle lokalmatproduksjonen og bygge omdømmet til næringa i Norge og i utlandet. En regional satsing på kombinasjonen reiseliv og lokalmat kan bidra til verdiskaping og vekst for landbruket.

I turistundersøkelsen 2024, er 36 prosent av utenlandske turister og 41 prosent av norske turister opptatt av matopplevelser. Majoriteten av disse ønsket å oppleve den norske matkulturen. 6 prosent av utenlandske turister og 4 prosent av norske turister hadde eller planla gårdsopplevelser som en del av ferien. Potensialet i reiseliv i kombinasjon med matopplevelser er stor. Det kan i dag søkes midler til slike tiltak lokalt gjennom RT.

I 2025 utgjør den samla tilskuddsrammen 61 mill. kroner, det er en økning på 6 mill. kroner fra 2024. Formålet med økningen er å forsterke det regionale arbeidet med Matnasjonen Norge, og støtte opp underambisjonen om å øke omsetningen av lokalmat og -drikke til 25 mrd. kroner innen 2035.

Fylkeskommunene har en nøkkelrolle når det kommer til å støtte og utvikle kompetanseutviklingen i landbruket. Ved å være både skoleeier og regional utviklingsaktør har de muligheten til å tilrettelegge for nødvendig opplæring. Arbeidet med å etablere en lærlingemodell nasjonalt fordrer godt samarbeid mellom fylkeskommunene og landbruksnæringa, og kompetansehevende tiltak og kvalitetssikring av lærebedrifter vil bli viktig, spesielt i en oppbyggingsfase. Midler til rekruttering og kompetanseheving er avgjørende for å tilby kurs og andre kompetansebyggende tiltak for næringsutøvere i landbruket regionalt, og for å styrke og videreutvikle næringa.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at dagens bevilgning for RT-midlene på 61 mill. kroner økes med 5,5 mill. kroner til 66,5 mill. kroner for 2026. Økningen må sees i sammenheng med reduksjon av bevilgningsramme for hhv. NT-midlene og Utviklingsprogrammet.

Prioriterte områder:

- Regionale prosjekter med mål om å etablere opplæringskontor og rekruttere lærebedrifter prioriteres for de fylkene som mangler dette (jf. kap. 12.5.1).

- **Etablering og utvikling av regionale matfestivaler.** Det må være mulig å søke midler til å gjennomføre regionale tiltak på tvers av fylkesgrenser.

Tildeling av RT-midlene skal skje i nært samarbeid med fagliga i jordbruket gjennom partnerskapet for landbruk i fylket.

12.4 Områderetta innsats

12.4.1 Bærekraftig matproduksjon og verdiskaping i nord

Tiltaket er omtalt i kapittel 10.1.3

12.4.2 Fjellandbruket

Omtrent 42 prosent av landarealet i Norge ligger i fjellareal. I disse områdene finner vi 17 prosent av dyrka mark i Norge og om lag 20 prosent av aktive gårdsbruk (NIBIO 2018). Effektivisering i landbruket har særlig truffet fjellandbruket. Små og bratte driftsarealer gjør det utfordrende å sikre lønnsom drift, og fjellkommunene opplever befolkningsnedgang som også merkes i landbruket og tilhørende næringer. Samtidig er det et enormt potensial i fjellandbruket til å utnytte utmarksressursene våre til matproduksjon og bidra til å styrke sjølforsyninga og matberedskapen. Det er derfor viktig å opprettholde et aktivt fjellandbruk over hele landet.

I jordbruksoppgjøret i fjor ble det enighet om å forlenge satsinga på fjellandbruket med 3 år, til og med 2027. Bevilgningsrammen ble videreført for 2025 med 3 mill. kroner. Ansvar for satsinga er samtidig flyttet fra statsforvalteren til Trøndelag fylkeskommune. Målet er å få en mer tydelig regional forankring i partnerskapet, likt det en legger opp til for områdetiltaket i Nord-Norge. Hensikten er samtidig å se satsinga bedre i sammenheng med det strategiske arbeidet til fylkeskommunen ellers innen nærings- og samfunnsutvikling.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til områdetiltak Fjellandbruket på 3 mill. kroner videreføres for 2026. Det er viktig at Trøndelag fylkeskommune koordinerer satsinga sammen med landbrukspartnerskapet i de andre fylkene for å få til en helhetlig satsing på tvers av fylkesgrensene (Innlandet, Telemark og Buskerud). Fylkeskommunene bør supplere med egne midler for å styrke satsinga ytterligere.

12.5 Rekruttering og kompetanse i landbruket

Gode og attraktive utdanningstilbud tilpasset mangfoldet i landbruket, er særdeles viktig for å sikre rekrutteringen til næringen, og er avgjørende for å ha kvalifiserte bønder, fagarbeidere, rådgivere, og andre som virker i og rundt landbruket. Målet om et bærekraftig landbruk i hele landet er avhengig av god agronomisk kompetanse og kunnskapsbasert driftsledelse tilpasset de ulike regionene. Kompetansebygging kan skje både gjennom formelle utdanningsløp og ulike former for rådgivningstjenester, nettverk, kurs og mentorordninger. NIBIO-rapporten «Landbrukets kompetansebehov og utdanninger» viser at landbrukets verdikjede står overfor en situasjon der kompetansebehovet øker både i bredde og dybde, samtidig som det utdannes for få kandidater med grønn kompetanse på alle nivå i utdanningssystemet.

12.5.1 Ny opplæringsmodell for agronomutdanninga

I mars 2024 vedtok Kunnskapsdepartementet å fastsette to opplæringsmodeller i vg3 landbruk, henholdsvis yrkeskompetanseløp med vitnemål (tre år i skole) og lærefag etter hovedmodellen med fagbrev (to år i skole og to år i bedrift). Dette vil kunne gjøre utdanninga mer attraktiv for unge som ønsker fagutdanning, samtidig som den ivaretar dagens modell for dem som foretrekker treårig skoleløp eller en komprimert voksenopplæringsmodell. Behovet for å ansette flere

fagarbeidere i landbruket har økt. Økt behov for bedre velferdsordninger ved sykdom, ferie og fritid tilsier økt behov for kompetente avløsere.

Fylkeskommunen har en nøkkelrolle når det gjelder kompetanseutviklingen i landbruket. Ved å være både skoleeier og regional utviklingsaktør har den mulighet til å tilrettelegge for nødvendig opplæring. Arbeidet med å etablere en lærlingemodell nasjonalt fordrer godt samarbeid mellom fylkeskommunen og landbruksnæringa, og kompetansehevede tiltak og kvalitetssikring av lærebedrifter vil bli viktig, spesielt i en oppbyggingsfase.

Allerede høsten 2026 skal det tilbys læreplasser til agronomielever i hele landet. Opprettelse av opplæringskontor for agronomutdanning og rekruttering av lærebedrifter er en nøkkel for å lykkes med å innføre en ny modell. Implementering av ny modell vil kreve et godt samarbeid mellom myndigheter, skoleeiere og landbruksnæringa. Nasjonale myndigheter må presisere hvordan dette skal gjennomføres i praksis, inkludert hvor stor frihetsgrad det enkelte fylke skal ha i hvordan dette skal organiseres. Oppbygging av opplæringskontor, rekruttering av lærebedrifter og ivaretagelse av naturbruksskolene i omstillingsprosessen, bør skje i samråd med faglagene i fylkene. Det er gode erfaringer med samarbeid næring, politikere og forvaltning i eksisterende landbrukspartnerskap i alle fylker. Det må bygges på kunnskap om lærlingeordning i forbindelse med forsøksprosjekt og innføring av lærlingemodell for gartnerfaget, og tas hensyn til regionale forskjeller.

Selv om videregående opplæring er et fylkeskommunalt ansvar, vil det være nødvendig med en nasjonal koordinering. Målet er et helhetlig arbeidet med å etablere gode opplæringskontorer og å rekruttere lærebedrifter, slik at både skolene og næringen er klare til å ta i bruk lærlingeløpet høsten 2026.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at prosjekter som har som mål å rekruttere til lærlingeløpet i landbruksfaget, samt bidra til oppretting og/eller videreutvikling av opplæringskontor prioriteres ned nasjonale tilretteleggingsmidler. Rammen for RT-midler økes med 1,5 mill. kroner, slik at også regionale prosjekter med mål om å etablere opplæringskontor og rekruttere lærebedrifter kan prioriteres, jf. forslag i kap. 12.3.

12.5.2 Nasjonal modell for voksenagronom og voksengartner

Voksenagronomutdanningen er en nasjonal modell for naturbruksutdanning. Dette inkluderer også voksengartner. Årlig er det ca. 500 deltagere fordelt på to kull som får opplæring gjennom voksenagronomen, inkludert voksengartner. Opplæringen er et attraktivt tilbud for voksne som skal ta over eget gårdsbruk eller på annen måte planlegger å gå inn i næringen.

Siden Kunnskapsdepartementet har vedtatt dobbelt opplæringsløp i vg3 landbruk, kan voksenagronommodellen bestå i sin nåværende form også i årene framover.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil videreføre bevilgningen på 17 mill. kroner til gjennomføring av nasjonal modell for voksenagronom og voksengartner for 2026.

12.5.3 Regionale kompetansenettverk for lokalmat

Det er fem kompetansenettverk fordelt over hele landet med hovedansvar for sine områder, som samarbeider om å tilby kurs og besøksordning for best mulig å svare på behovene i næringa. Stadig flere kurs og møter innen besøksordningen fungerer som et gratis førsteråd, og gjennomføres digitalt. Det deltar årlig mellom 1 500 og 2 000 på tilbudene i regi av

kompetansenettverkene. De tilbyr kompetanse innen foredlings- og matkunnskap, og gir produsentene dette som et samla tilbud, mens markedstjenester tilbys sentralt av Stiftelsen Norsk Mat.

Kompleksiteten rundt håndtering, produksjon, analyser, lagring, transport, salg og merking øker. Det er stort behov for at produsentene kan få lettere tilgang til et helhetlig kompetansetilbud ett sted – som også inkluderer økonomi- og kommersiell forståelse. Dette blir vesentlig for å nå målet om å omsette lokalmat for 25 mrd. kroner i 2035.

Rapporten «Kartlegging av kompetansebehov og – tilbud for lokalmatprodusenter» gir anbefalinger til videreutvikling av kompetanseporteføljen for lokalmatprodusenter. Jordbrukets forhandlingsutvalg sin vurdering av disse er tatt inn i kapittel 12.8.3 «*Dekke lokalmatprodusentenes kompetansebehov*».

For framtidig organisering, er vurderingen i jordbrukets forhandlingsutvalg at kompetansenettverkene for lokalmat bør få større ansvar for å kvalitetssikre og koordinere kompetansetilbudet mot lokalmatprodusenter, inklusive tilbud innen entreprenørskap/bedriftsetablering, økonomi og markedsføring.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til de regionale kompetansenettverkene med 3 mill. kroner til 18 mill. kroner i 2026. Nettverkene skal vektlegge tilgjengeliggjøring av kompetansetilbudene for lokalmatprodusenter over hele landet, og ha et særlig ansvar for samhandling mellom kompetanseaktørene.

12.5.4 Fagskoletilbud - handverksysting

Både for nye og ikke minst de ysteriene som ønsker å vokse, er det sterkt behov for fagkunnskap innen ysting. I 2022 ble det opprettet et nasjonalt studietilbud på Fagskolen Vestland i «Handverksysting – verdiskaping i melkeforedling». I samarbeid med Sogn Jord- og Hagebruksskule (SJH) og Trøndelag høyere yrkesfagskole (THYF) avd. Trondheim ble første kull igangsatt i 2022. Dette er et nett- og samlingsbasert årsstudium over 2 år, som tilfører næringen kompetanse, men som også tilfører nødvendig kompetanse til fagrådgivere. Studiet var fulltegnet både i 2022 og 2023, men fagskolen sliter med finansieringen, og derfor ble det ikke gjennomført i 2024. Det er imidlertid utlyst opptak nå for skoleåret 2025-2026. Til fristen 15. april var det registrert 27 søkere. Studiet har de to tidligere årene vært startet opp med hhv. 16 og 13 studenter.

For å opprettholde kontinuiteten i tilbudet, mens det arbeides videre for å få en varig finansiering over ordinære budsjetter og bevilgninger for fagskoleutdanning, mener Jordbrukets forhandlingsutvalg det er riktig å gi fagskoleutdanninga i handverksysting et driftstilskudd over jordbruksavtalen, men avgrenset til skoleåret 2025-2026. Det er svært negativt om tilbudet stopper opp mens det pågår et arbeid for å sikre varig finansiering. Det er bl.a. risiko for at lærekreftene ikke vil være tilgjengelig på et seinere tidspunkt hvis det blir et avbrekk i tilbudet nå.

I mars i år avga regjeringen en stortingsmelding om fagskolesektoren (Meld. St. 11 (2024–2025) «Fagfolk for en ny tid – med høyere yrkesfaglig utdanning». Meldingen skaper et momentum for å avklare finansiering og rammevilkår, ikke minst for mindre fagutdanninger, som tilbudet om handverksysting.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at utdanningstilbudet innen handverksysting i regi av Fagskolen Vestland tilføres inntil 2 mill. kroner i ledige midler for 2025. Formålet med disse midlene er å sikre drift av utdanningstilbudet skoleåret 2025-2026, i påvente av

tilstrekkelig ordinær finansiering. Landbruksdirektoratet fastsetter støttenivå på bakgrunn av søknad.

12.6 Forskning og utredning

Bevilgningen for 2025 er på 91,5 mill. kroner, hvorav 5 mill. kroner øremerkes utredninger. Av bevilgningen i 2026 har styret allerede vedtatt, med forbehold om Stortingets godkjenning av budsjettproposisjonen, å bruke 71,6 mill. kroner til pågående forskningsprosjekter, utredninger, forprosjekter og rammebevilgninger. I tillegg er det satt av en ramme til administrasjonskostnader til Norges Forskningsråd og styrekostnader på 1,9 mill. kroner. Av 2025-bevilgningen er det satt av 1,5 mill. kroner slik at eventuelle utredninger som blir bestilt i årets jordbruksoppgjør kan starte opp så snart som mulig.

Styret for forskningsmidlene foreslår tre overordnede temaer:

- **Matproduksjon som del av beredskapen**
Det er behov for mer kunnskap knyttet til norsk matproduksjon sin rolle i en beredskapssammenheng, noe Totalberedskapsmeldingen også viser til. Forskning og kunnskapsutvikling som bidrar til økt selvforsyning, bedre ressursutnyttelse og økt forsyningssikkerhet, er derfor særlig relevant.
- **Et klimatilpasset jordbruk**
Vi må utvikle robuste plantesorter som tåler mer ustabile værforhold og er mer motstandsdyktig mot sopp og skadegjørere. Forskning som bidrar til en mer klimatilpasset planteproduksjon, er svært relevant sett i sammenheng med målene som er satt i samfunnsoppdraget for bærekraftig fôr.
- **Teknologi**
Det genereres enorme mengder data fra norsk jordbruk og næringsmiddelindustri. Hvordan disse dataene skal kunne tas i bruk på en hensiktsmessig og sikker måte er et område hvor det er behov for mer kunnskap.

Jordbrukets forhandlingsutvalg støtter de framlagte prioriteringene. Bevilgningen på 91,5 mill. kroner holdes uendret for 2026. Innenfor bevilgningen brukes minimum 10 mill. kroner til utredninger.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det bør foretas utredninger av følgende tema:

- **Gjennomgangen av kunnskapsstatus og -behov er viktig for å belyse muligheter, utfordringer, flaskehalser og nødvendige tiltak for å sikre god plantehelse og effektivt plantevern i norsk matproduksjon framover, jf. kap. 11.2.9.**
- **Risikogjennomgang grøntnæringa, risikonivå og nødvendige risikoavlastningsordninger for grøntnæringa utredes fram mot jordbruksforhandlingene 2026 innenfor FOU-midlene jf. kap. 8.3.2**

12.7 Stiftelsen Norsk Mat

Stiftelsen Norsk Mat (SNM) er en uavhengig stiftelse som skal bidra til økt mangfold, kvalitet og verdiskaping i norsk matproduksjon. Stiftelsen forvalter merkeordninger og kvalitetssystemer som bidrar til å styrke omdømmet til norske matprodukter hos norske forbrukere.

Stiftelsen Norsk Mat forvalter tre merkeordninger som skal gi forbruker trygghet og informasjon om matens opprinnelse og kvalitet: «Nyt Norge», «Spesialitet» for lokalmat, og «Beskyttede Betegnelser» som sikrer norsk mat- og drikkekultur beskyttelse og anerkjennelse. Det er viktig at SNM også videre jobber for å markedsføre disse merkene, for å bygge matstolthet og øke

verdiskapingen for norske råvarer og matkultur. Stiftelsen har også ansvar for godkjenningsordningen for Inn på tunet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil påpeke viktigheten av at Stiftelsen Norsk Mat også framover skal være et felles strategisk verktøy, for hele det norske landbruket for å øke norskandelen i markedet for landbruksvarer og bidra til økt sjølforsyning.

Kompetansenettverkene for lokalmat (jf. kap. 12.5.3 og 12.8.3) gis et ansvar for å koordinere og kvalitetssikre et helhetlig kompetansetilbud for lokalmatprodusentene. Det innebærer at Stiftelsen Norsk Mat sitt ansvar for tilbudet innen økonomi og markedsføring flyttes til kompetansenettverkene. Dette er det tatt hensyn til i forslaget til bevilgningsramme 2026 for de to aktørene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til Stiftelsen Norsk mat med 4 mill. kroner, fra 78 mill. kroner til 82 mill. kroner.

Det forutsettes at midlene benyttes til:

- Å opprettholde antall eksterne revisjoner, og at nødvendig utvikling av KSL fortsatt har prioritet i Stiftelsen Norsk Mat sitt arbeid.
- Styrke revisjonssystemet, med særlig fokus på utvikling av avvikshåndtering.
- Bærekraftsrapportering gjennom FSA-gull.
- Innenfor lokalmat-segmentet prioriteres arbeidet med å markedsføre kvalitetsmerkene «Spesialitet» og «Beskyttet betegnelse».

12.7.1 Kvalitetssystem i landbruket, KSL

KSL (Kvalitetssystemet i landbruket) sikrer norske bønder og varemottakere ett felles kvalitetssystem, uavhengig av produksjon og varemottaker. Bøndene tilfredsstiller forskriftskravet om internkontroll, og dokumenterer at drifta på gården er i henhold til lover, regler og bransjekrav. Kun produkter fra produksjoner med gyldig KSL kan inngå i varestrømmer merket Nyt Norge.

Bonden opplever stadig strengere krav til kvalitetsdokumentasjon og har et økende behov for internasjonal anerkjennelse av sine landbruksprodukter. Dette er noe som har medført et behov for utvikling av KSL, slik at det kan opprettholdes og styrkes som bondens kvalitetssystem. Alternativet vil være at det opprettes parallelt uavhengige systemer, noe som vil medvirke til blant annet kostnadsøkninger for bonden.

Kravene til kvalitetssikring i norsk landbruk utvikler seg, og det er nødvendig å videreutvikle KSL for å møte forventninger og behov fra både næring og marked. Behovet for endring kommer tydelig frem i høringene til rapportene «Gyldig KSL» og «Fremtidens KSL-revisjoner». Dette innebærer en utviklingsprosess hvor det er behov for økte midler til blant annet innføring av graderte avvik, dokumentert lukking av avvik, opplæring av revisorer samt bærekraftsrapportering gjennom FSA-gull for grøntprodusentene.

Det er helt avgjørende å ivareta bonden i en utviklingsprosess av slik art som KSL nå står i, dette for å sikre tillitt og oppslutning. Jordbrukets forhandlingsutvalg ser det som avgjørende at Stiftelsen har ressurser til å gjennomføre en inkluderende, kunnskapsbasert prosess med bred forankring, som resulterer i best mulig løsning både for produsent og marked.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil påpeke viktigheten av at Stiftelsen Norsk Mat, med sin drift, er i stand til å sikre konkurransekraft til norsk matproduksjon ved å utvikle KSL som system.

12.7.2 Evaluering av oppdraget knyttet til generisk informasjon om økologisk mat og landbruk

I 2007 ble Stiftelsen Norsk Mat (daværende KSL Matmerk) gitt i oppdrag å drive «generisk markedsføringsarbeid for økologisk mat», jf. St. prp. nr. 77 (2006-2007). I 2020 ble et redaksjonsråd etablert, som et direkte resultat av en evaluering av oppdraget, levert av Zynk (2017). Oppdraget gitt til Stiftelsen Norsk Mat har en årlig økonomisk ramme på 2,0 mill. kroner. I tillegg kommer en tildeling fra Omsetningsrådet, som for 2025 er på 2,5 mill. kroner. Stiftelsens rolle i dag, er en digital plattform og et knutepunkt for alle som kommuniserer økologisk mat og jordbruk med forbruker. I den nasjonale strategien for økologisk landbruk er stiftelsen gitt et koordinerende ansvar for forbrukerrettet informasjonsarbeid, som her forstås som informasjon som inneholder nøytrale og faktabaserte opplysninger som sørger for at mottakerne kan ta informerte valg.

Informasjonsarbeidet skal bidra til:

- Økt offentlig og privat forbruk av norsk økologisk mat
- Styrke kjennskap og kunnskap om Ø-merket, og gjennom dette bidra til økt forbruk av norske, økologiske landbruksvarer
- Fremme merkenøytral markedsføring av norsk, økologisk mat

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener økt etterspørsel er viktig for å nå målet om 10 prosent økologisk areal, og peker på at det er viktig å lykkes i arbeidet med å stimulere til økt forbruk av norsk økologisk mat.

Forhandlingsutvalget ber om at det foretas en evaluering av oppdraget til Stiftelsen Norsk Mat med forbrukerrettet informasjonsarbeid innen økologisk mat og landbruk.

Landbruksdirektoratet står for evalueringen, og må vurdere oppdraget opp mot målsettingene og faktisk måloppnåelse. Det settes av 0,5 mill. kroner over ledige midler for 2025 til evalueringen.

12.8 Utvikling av lokalmat

I Stortingsmelding 11 (2024 -2025) er det vedtatt et nytt omsetningsmål for lokalmat- og drikke: 25 mrd. kroner innen 2035. Dette betyr en dobling av dagens omsetning (12,27 mrd. kr i 2024). Det nye omsetningsmålet skal bidra til videre vekst i utvalg, volum, antall aktører og økt verdiskaping innenfor lokalmat- og drikke.

Lokalmat og -drikke er en viktig del av vår identitet. Produsentene viderefører håndverk og tradisjoner fra generasjoner tilbake, og bidrar til innovasjon og matmangfold. Det er positivt for forbruker, for reiselivet og for verdiskaping i distriktene. Lokalmatprodusentene bidrar til å styrke sjølforsyningen og skaper arbeidsplasser i lokalsamfunnet. Veksten i omsetning av lokalmat og -drikke tyder på at det er vilje til innovasjon og ivaretagelse av viktige tradisjoner blant produsentene, og betalingsvilje blant forbrukere.

Regjeringen la i januar fram «Oppskrift for mer lokal mat og drikke», og har der lagt opp til oppfølging gjennom jordbruksavtalen m.m. Dersom vi skal nå regjeringas ambisiøse målsetting, er det flere elementer som må på plass. Kunnskap og kompetanse blant produsentene må styrkes; særlig på markedsføring og merkantile tjenester, det må legges til rette for at nye produsenter kan etablere seg og at eksisterende produsenter kan utvikle sin virksomhet, og det må tilrettelegges for markedsmuligheter og -tilgang.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener lokalmat og -drikke er viktig for beredskap, sysselsetting, og vår kulturarv. Forhandlingsutvalget er opptatt av at omsetningsmålet

skal nås og oppskriften realiseres, må midlene som settes av til lokalmatarbeidet over jordbruksavtalen målrettes mot kompetanseheving for produsentene, og til tiltak med god effekt som øker lokalmatens tilgjengelighet, omdømme og konkurransekraft i markedet. Dette ligger til grunn for våre prioriteringer og forslag til bevilgninger på området.

12.8.1 Utviklingsprogrammet for landbruksbasert vekst og verdiskaping

Formålet med utviklingsprogrammet er å skape økt vekst og verdiskaping innen lokalmat, reiseliv, reindriftsnæringen, Inn på tunet, innlandsfiske og andre bygdenæringer basert på landbrukets ressurser. Programmet skal stimulere til økt lønnsomhet og konkurranseevne gjennom bedriftsutvikling, samarbeid, kompetanse og omdømmeaktiviteter.

Utviklingsprogrammet har vært et viktig element for utviklingen av lokalmatområdet. Bevilgningene brukes ikke opp, og det er derfor grunn til å se på disse og endre innretning og prioritet av de midlene som brukes. Det er viktig at produsentene styrkes og at deres behov og perspektiv står i sentrum for utviklingen av støtteapparatet. For lokalmatprodusentene er det viktig at kompetanse og støttefunksjoner er lett tilgjengelig, godt samordnet og tilpasset behovene, både i form og innhold.

I 2024 var 84,3 mill. kroner tilgjengelig ramme for Utviklingsprogrammet, mens forbruket var 66 mill. kroner, og 26 mill. kroner ble inndratt til LUF-fondet. For 2025 er bevilgningen redusert til 77 mill. kroner. Av bevilgningen går 12 mill. kroner til Internationale Grüne Woche og 10 mill. kroner til prosjekter hos Visit Norway.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener bevilgningene til utviklingsprogrammet må justeres i tråd med siste års forbruk. Midlene kan samtidig brukes bedre ved å målrette dem mot kompetansebygging og støtte til møteplasser og samhandlingsarenaer/-tiltak i Norge.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til programmet reduseres med 26 mill. kroner til 51 mill. kroner for 2026. Innenfor programrammet skal det legges mer til rette for møteplasser for lokalmatprodusenter og en styrket samhandling mellom aktørene som støtter og gir råd til produsentene.

Utredning: Fraktordning lokalmat

I oppskriften for mer lokalmat er distribusjon og frakt av lokalmat nevnt som en viktig flaskehals for økt omsetning. Med økt fokus på beredskap er det særskilt nødvendig å sikre direkte omsetning av lokalmat slik at ikke alle forsyninger av mat går via store sentrale grossistlagre.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det settes av inntil 0,5 mill. kroner over Utviklingsprogrammet til utredning med sikte på å innføre en frakttilskuddsordning for omsetning gjennom produsenteide lokalmatnettverk. Utredningen skal vurdere og konkretisere kriterium og avgrensinger for ordningen.

12.8.2 Internationale Grüne Woche (IGW)

IGW er en av verdens største messer for mat, landbruk og hagebruk. Hvert år samles over 1 500 utstillere fra rundt 70 land i Berlin for å vise fram sine produkter og tjenester. Med over 300 000 besøkende og 5 000 journalister, er IGW en viktig møteplass. For norsk landbruk, som for landbruket i de andre deltakerlandene, er messa samtidig et utviklings- og omdømmeprojekt for næringen. Siden 2017 har årlig mellom 30 og 65 norske mat- og reiselivsbedrifter representert Norge på IGW. I rapporten «Behov for en ny meny. Evaluering av Norges deltakelse på IGW»

har Oxford Research (OR) evaluert denne deltakelsen, og i hvilken grad IGW har bidratt til de oppsatte målene for deltakelse.

Evalueringen viser at lokalmatprodusentene er mest fornøyde med at de treffer folk, politikere og media fra egen region når de er i Berlin. Produsentene får idéer og inspirasjon på messa, men utfordringen er at dette i liten grad leder til utvikling av nye produkter. Rapporten fra OR konkluderer derfor med at IGW koster mer enn det smaker, og at en alternativ bruk av IGW-midlene sannsynligvis gir større nytteverdi for utviklingen av Norge som mat- og reiselivsnasjon. I 2024 ble det brukt ca. 20 mill. kroner på IGW. Ca. 15 mill. kroner av disse var fra Utviklingsprogrammet, men også noe fra andre poster på LUF.

På bakgrunn av evalueringen utført av Oxford Research, er det nærliggende å anta at:

- Nettverksbygging kan foregå mer effektivt andre steder enn i Berlin, og at det arbeidet bør legges innenlands.
- Omdømmebygging for Norge som matnasjon kan gjøres mer kostnadseffektivt på andre arenaer.
- IGW har liten betydning for lokalmatprodusentenes tilgang til nye markeder og verdiskaping.

Jordbrukets forhandlingsutvalg merker seg den klare konklusjonen i evalueringsrapporten, og følger den opp ved å foreslå at støtte til IGW-deltakelse ikke lenger dekkes over Utviklingsprogrammet.

Framover brukes en større andel av programmidlene til mer målrettede tiltak for kompetansebygging og utvikling av norsk lokalmat og lokalmatprodusenter. Formålet er å realisere målet om 25 mrd. kroner i omsetning av lokalmat innen 2035.

12.8.3 Dekke lokalmatprodusentenes kompetansebehov

Kun mindre endringer er gjort i organiseringen av kompetansetilbudet de siste ti-femten årene. Ansvar for kompetansetilbudet som tilbys via det offentlige er spredt på mange aktører. I tillegg er det mange andre som tilbyr kurs. Det er vanskelig for produsentene å finne fram og få oversikt over tilbudene.

I jordbruksoppgjøret for 2023 ble avtalepartene enige om å gjennomføre en kartlegging av lokalmatprodusentenes kompetansebehov, og om dagens kompetansetilbud er dekkende. Utredningen fra Oxford Research viser at mye er bra i dagens kompetansetilbud, men rapporten peker samtidig på forbedringsområder:

- Lokalmatbedrifter er ofte produktorienterte og har et stort behov for kompetanse innen marked og markedsføring. Bedriftene mangler ofte kompetanse innen markedsstrategier, kundeanalyser, og digital markedsføring. De har særlig behov for bedre forståelse
- Kompetanse innen strategi og forretningsutvikling er også viktig. Strategisk planlegging, økonomistyring, og innovasjon er avgjørende for å oppnå bærekraftig vekst. Bedriftene trenger støtte til utvikling av forretningsmodeller som kan tilpasse seg markedsendringer og utnytte nye muligheter.

Disse må tas hensyn til for å nå det nye omsetningsmålet. Utvikling av et mer helhetlig kompetansetilbud og organiseringa av dette må derfor være en tydelig prioritering innenfor satsinga på lokalmat og bruken av midler på dette området i Landbrukets Utviklingsfond.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger vekt på at kompetansetilbudet må sikre at produsentene har tilgang til kurs, og at ulike perspektiver blir ivare tatt.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener Kompetansenettverkene for lokalmat (jf. kap. 12.5.3) bør gis et samlet ansvar for å koordinere og kvalitetssikre et helhetlig kompetansetilbud. Nettverkene dekker hele landet, men er samtidig forankret i hver sine regioner. De leverer godt innen matfaglig kompetanse, og de kjenner fagfeltet lokalmat og aktørene siden de er tett på produsentene og koplet til fylkeskommunen og det regionale partnerskapet. Det er hensiktsmessig at nettverkene også får mandat til og ansvaret for kompetanseutvikling også innen entreprenørskap/bedriftsetablering, økonomi og markedsføring.

12.8.4 Norsk Gardsost

Norsk Gardsost (NG) er en landsdekkende fagorganisasjon for norske handverksysterier og gardsmeierier. Ved kunnskapsformidling har NG løfta både kvaliteten og kunnskapen om norsk lokalforedla ost og andre melkeprodukt. Det har den siste tiden vært stor vekst i antall gardsysteri og i produksjon, og det er et sterkt økende behov for kompetanse.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at Norsk Gardsost jobber effektivt med å fange opp kunnskapsbehov hos produsenten, og sørger for kunnskapsoverføring fra fagrådgivere og mellom produsenter.

Fagrådgiver ysting

I regjeringens «Oppskrift for mer lokalmat og lokal drikke» legges det til grunn at både eksisterende lokalmatprodusentene trenger å vokse, og at det trengs mer mobilisering av nye produsenter over hele landet. Gitt målet om økt vekst, er det behov for å sikre god nok kompetanse både til nye og til etablerte handverksysterier. For å tilby denne kompetansen på en effektiv måte som raskt kan nå ut til flest mulig, foreslår jordbrukets forhandlingsutvalg å sette av midler til en ressurs for ystefaglig kompetansebygging, i regi av Norsk Gardsost. En slik ressurs bidrar til et mer komplett tilbud på fagfeltet, sett i sammenheng med fagskole-tilbudet innen handverksysting, omtalt i kap. 12.5.4.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at støtten til Norsk Gardsost økes med 1 mill. kroner til 2 mill. kroner for 2026. Økningen i rammen skal brukes til å formidle ystefaglig kompetanse til norske gards- og handverksystere.

12.8.5 Bondens marked

Bondens marked (Bm) er et godt utprøvd konsept, og er en lavterskel salgskanal for nye lokalmatprodusenter. Bm tilbyr dem en enkel måte å møte markedet på under en felles merkevare med et godt omdømme, uten en stor startkostnad.

For at Bm skal fortsette å drive utviklingsarbeid over hele landet og være en synlig aktør er det nødvendig å styrke driftsøkonomien.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til Bondens marked Norge økes med 1 mill. kroner til 3 mill. kroner i 2026.

12.9 Skogbruk

Aktiv skogsdrift er et viktig bidrag i klimaarbeidet. Skogen binder karbon. Skogplanting og andre tiltak for å øke skogproduksjonen er avgjørende for hvor mye biomasse en kan bruke i fremtiden.

Uten økt produksjon, økt uttak og bruk av fornybart trevirke som kan erstatte fossile ressurser, vil det være svært utfordrende å begrense den globale oppvarmingen.

Til tross for at skogkulturaktiviteten er på vei opp, er det tydelig at det fortsatt er en vei å gå for å nå anbefalt nivå som er gitt i Klimakur 2030. Dette gjør seg spesielt gjeldende for ungskogpleie, der NIBIO har beregnet at det fra årlig hogst er et behov for ungskogpleie på ca. 400 000 dekar og i tillegg er det et etterslep på 970 000 dekar. Årlig utføres det i dag ungskogpleie på knapt 300 000 dekar. Det viser at behovet for økt ungskogpleie er stort. I klimasammenheng er ungskogpleie det av tiltakene som gir størst utslag på CO₂-opptaket over tid. Ungskogpleie bør derfor prioriteres. Dette vil bidra til å nå fremtidige klimaforpliktelser, som også kan ha betydning for andre sektorer med behov for utslippskutt.

Samtidig er det fortsatt økt behov for investeringer i skogveinettet. Dette dreier seg om både nye veier og modernisering av eksisterende veinett slik at veiene tilfredsstiller de krav som klimaendringer og moderne, effektiv transport stiller.

Lukkede hogstformer

Det er økende interesse for alternative driftsformer til bestandsskogbruk og flatehogst, både blant forskere, beslutningstakere, skogdriftsnæringen selv og befolkningen mer generelt. Dette henger sammen med økt kunnskap om og bevissthet rundt nøkkelrollen til skogen når det kommer til artsmangfold og tap av dette. I tillegg kan lukkede hogstformer være fordelaktig i et klimaperspektiv, fordi mer av karbonet bevares når flere trær får stå og man opprettholder et mer kontinuerlig skogbilde, ettersom størsteparten av karbonlagring i skog skjer i skogsjordsmonnet.

Økt bruk av lukkede hogstformer fører til et mer kontinuerlig og flersjiktet skogbilde, noe som kan være positivt både for mennesker og andre arter som bruker og bor i skogen. En fersk rapport, *“Arealeffekter av økt bruk av lukkede hogstformer”* NIBIO m/fl.Nibio-rapport Vol. 11 nr. 51-2025, vurderer hvordan lukkede hogstformer påvirker karbonlagring i skog, biologisk mangfold, økologisk tilstand, vannkvalitet og skognæring. Lukkede hogster kan være bedre for naturmangfoldet dersom det gjøres på en måte som tar spesielt hensyn til gamle trær, løvtrær og død ved, som er viktige livsmiljøer for mange truede arter. Lukkede hogstformer kan også medføre færre negative konsekvenser som næringsstofftap og økt vannføring, og følgende redusert risiko for ras og flom, i forhold til flatehogst. Det trengs midler til kompetanseheving blant skogeiere og skogbrukere om lukkede hogstformer for at denne typen skogforvaltning gjøres på en måte som ivaretar naturverdiene i skogen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at kurs og andre opplæringstiltak prioriteres innenfor kurspotten. Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det under posten nærings- og miljøtiltak i skogbruket kan gis tilskudd til lukkede hogstformer.

Miljøtiltak

Ordningen “Miljøtiltak i skogbruket” er viktig for å ta vare på spesielt artsrike skogsområder. Størsteparten av de truede artene i Norge holder til i skogen, og tapet i artsmangfold skjer i et alvorlig tempo. Gammel og spesielt artsrik skog må prioriteres i verneprosesser, mens andre miljøtiltak i skogen bør kombineres med skogforvaltning der det er mulig.

Jordbrukets forhandlingsutvalg understreker at ordningen må gjøres mer tilgjengelig ved at informasjonen til skogeiere om kartlegging av biologiske verdier i skogen, aktuelle miljøtiltak og økonomiske støtteordninger for dette, styrkes fra offentlig hold.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å redusere bevilgningen med 9,5 mill. kroner til 265,5 mill. kroner. Fordelingen gjøres i eget møte hvor skogbruksorganisasjonene er invitert.

12.10 Oppfølging av handlingsplanen mot villsvin

Miljødirektoratet og Mattilsynet la 14. november 2019 fram Nasjonal handlingsplan mot villsvin. Etter påvisningen av afrikansk svinepest i Fagerstad i Sverige i september 2023, har Mattilsynet og Miljødirektoratet revidert handlingsplanen. Målet er å utrydde villsvin i Norge. Høsten 2019 ble villsvinprosjektet «Grunneierbasert tiltaksplan for kontroll av villsvin i Norge» etablert. Prosjektet eies av Norges Bondelag, NORSKOG, Glommen Mjøsen Skog SA, Viken Skog SA og Utmarksforvaltningen AS. Prosjektområdet strekker seg fra Halden til Elverum i grensetraktene mot Sverige. Eierne av Villsvinprosjektet stiller seg bak det nye villsvinmålet fordi en lavest mulig villsvinstamme gjør det enklere å hindre at Afrikansk svinepest kommer til Norge, og eventuelt stanse et smitteutbrudd.

Det er etablert 48 villsvinvald på et areal på ca. 5 mill. dekar, og innbefatter ca. 5 800 grunneiere. Forekomst av villsvin begrenser seg i all hovedsak til kommunene Halden, Rakkestad, Aremark, Marker og Sør-Odal. Villsvinprosjektet jobber konkret for å redusere villsvinbestanden i disse kommunene og samarbeider blant annet med kommunene, NJFF, Statsforvalteren og Mattilsynet. Siden 2019 har det hvert år blitt satt av midler over jordbruksavtalen til oppfølging av handlingsplanen mot villsvin og til Villsvinprosjektet. Villsvin er en fremmed art, og bekjempelse av villsvin er et ansvar som ligger under Klima- og miljødepartementet (KLD).

Med begrunnelse i dette mener jordbrukets forhandlingsutvalg at kostnader knyttet til bekjempelse av villsvin bør deles 50/50 mellom KLD og LMD.

Forhandlingsutvalget foreslår at bevilgningen på 2,5 mill. kroner til oppfølging av handlingsplanen mot villsvin videreføres for 2026. I tillegg forutsettes likelydende beløp finansiert over KLD sitt budsjett.

12.11 Konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift

Formålet med tilskudd til konfliktforebyggende tiltak er å redusere konflikter mellom reindrift og jordbruk. I Reindrifftsavtalen for 2025/26, er Reindriffts utviklingsfonds-delen (RUF) av denne ordningen økt med 1,5 mill. kroner til 3 mill. kroner.

Jordbruket har et bredt arbeid for å redusere konfliktnivået som følger av et stadig økende antall rein på innmark. Faglaga har blant annet dialog med Sametinget. I den grad reindriftsutøvere og offentlig forvaltning er villige til å drøfte saken med oss, har vi kontakt med disse over hele det samiske reinbeiteområdet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at de konfliktdempende midlene må nyttes til tiltak innenfor, eller i grensa for de områder reindriften har rettigheter i dag, ikke utenfor disse områdene.

Jordbruket bør kunne tildeles midler uten reindrifts samtykke, forutsatt at gjerde settes opp i rettighetsgrensa for reindrifts beiterett.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn en 50/50 fordeling mellom RUF og LUF, og foreslår tilsvarende et beløp på 3 mill. kroner for 2026. Dette er en økning på 1,5 mill.

kroner fra 2025. Det er et vilkår for denne økningen i bevilgningen at midlene over LUF brukes på tiltak som har varig effekt for jordbruket. Tiltak mot konflikter knyttet til by og rein, eller tilskudd til bruk av helikopter, må belastes RUF-midlene aleine.

12.12 Kapitalsituasjonen i LUF

12.12.1 Inndragning av unytta rammer ved årsskiftet 2024/2025

I tråd med føringer fra jordbruksoppgjøret 2023, er avtalepartene enige om å møtes innen 15. februar hvert år for å vurdere inndragning av unytta rammer. Hovedregelen skal være inndragning av rammer, men åpning for vurdering av hver av postene. For IBU-ordningen er det laget en egen løsning med omfordeling mellom fylkene ved årsskiftet.

Unytt rammer fra ordninger med samfinansiering fra andre budsjettkapitler og tidsbegrensede ordninger /prosjekter som ikke er avsluttet, inndras ikke

Med grunnlag i ovenstående var det etter en dialog mellom partene i februar 2025 enighet om å inndra en tilskuddsramme på 122,1 mill. kroner, og en overføring av 12,9 mill. kroner til 2025 for ordningene *Presis*, *Klima- og miljøprogrammet*, *Forskningsmidlene* og *Tilskudd til drenering*.

12.12.2 Hovedtall og utvikling for fondet

Fondsregnskapet for 2024 viser et positivt resultat på 158,443 mill. kroner, og fondskapitalen øker med tilsvarende beløp. Det viser at de tiltak som er satt inn for å styrke fondskapital og likviditet de siste årene virker etter hensikten. Framskrivningen av prognoser i årsrapport for 2024 sammenlignet med årsrapport for 2023 viser det samme.

Fondskapitalen per 31. desember 2024 er på 1 162,694 mill. kroner. Fondets ansvar ved utgangen av 2024 er på 3 258,361 mill. kroner. I tillegg kommer ansvar for rentestøtteordningen på 61,924 mill. kroner. Det vil si at fondets ansvar har økt med 208,278 mill. kroner i 2024, det er en økning på 7 prosent. Tilsvarende i 2023 økte ansvaret 27 prosent.

De oppdaterte prognosene for utbetalinger og inntekt viser et overskudd på 188,50 mill. kroner i 2025. Prognosene viser at fondskapitalen vil øke også de neste fem årene. Prognosene er usikre, men dette er en forbedring sammenlignet med prognoser fra tidligere år, som viste et underskudd i slutten av femårsperioden. Systemet med inndragning av unytta rammer ved årsskiftet gir tilsvarende lavere tilskuddsrammer i påfølgende år, og er et viktig virkemiddel for å ha kontroll med økonomien i fondet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at med systemet for inndragning av unytta tilskuddsrammer ved årsskiftet og praktiseringen av det slik det er nå, kan bevilgningen til LUF for 2026 settes lik tilskuddsrammen.

12.13 Tabell, oppsummering av LUF

Tabell 25 Oversikt over krav til endringer i LUF 2026

	2025	Jordbrukets krav	2026
Bedriftsretta midler til investering og utvikling (IBU)	1 272,5	40,0	1 312,5
Nasjonale tilretteleggingsmidler	16,0	-1,5	14,5
Det store norske grøntløftet	5,0	0,0	5,0
Regionale tilretteleggingsmidler	61,0	5,5	66,5
Områderetta innsats			0,0
<i>Bærekraftig matproduksjon i nord</i>	25,0	-10,0	15,0
<i>Fjellandbruket</i>	3,0	0,0	3,0
Rekruttering og kompetanse i landbruket			0,0
<i>Pilotprosjekt viderutvikling av landbruksutdanning</i>	2,0	0,0	2,0
<i>Nasjonal modell for voksenagronom</i>	17,0	0,0	17,0
<i>Regionale kompetansenettverk for lokalmat</i>	15,0	3,0	18,0
Forskning og utvikling	91,5	0,0	91,5
PRESIS - Presisjonsjordbruk i praksis	4,0	-4,0	0,0
Stiftelsen Norsk mat	78,0	4,0	82,0
Utviklingsprogrammet for ... vekst og verdiskaping	77,0	-26,0	51,0
Bondens marked, Norsk Gardsost	3,0	2,0	5,0
Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket	237,0	-20,0	217,0
Skogbruk	275,0	-9,5	265,5
Oppfølging av handlingsplan mot villsvin	2,5	0,0	2,5
Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift	1,5	1,5	3,0
Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)	220,0	48,0	268,0
Drenering	148,0	10,0	158,0
MetanHUB	10,0	5,5	15,5
Klimasmart landbruk	12,0	21,0	33,0
Tilskudd til tiltak i beiteområder	32,0	31,0	63,0
Handlingsplan for plantevernmidler	15,0	0,0	15,0
Klima- og miljøprogram	40,0	-5,0	35,0
Biogass	23,0	7,0	30,0
Støtte verdensarvområdene og utv. kulturlandskap	25,0	0,0	25,0
Utviklingstiltak innen økologisk landbruk	15,0	0,0	15,0
SUM tilskuddsramme	2 726,0	102,5	2 828,5

12.14 Risikolåneordningen må gjøres mer kjent

En undersøkelse AgriAnalyse har gjort for Landkreditt viser at 64,5 prosent blant et utvalg av 1 078 bønder ikke kjenner til Innovasjon Norges risikolåneordning, og 23,5 prosent har begrenset kunnskap om den.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener Innovasjon Norge bør gjøre tiltak for å øke kjennskapen til og bruken av denne låneordningen, siden det har vært lite framgang i bruken av den siden 2019. Den kan ha en funksjon som toppfinansiering, særlig i distrikt der pantegrunnlaget vil være lavt. Ordningen er særlig aktuell i Nord-Norge som en del av satsingen i landsdelen, jf. kap. 10.

13 ANDRE OMRÅDER OG TILSKUDDSORDNINGER

13.1 Tilskudd til rådgiving

13.1.1 Norsk Landbruksrådgiving SA

Landbruket er en kunnskapsnæring i rask utvikling. NLRs rolle er å produsere, utvikle, formidle og dele kunnskap. Satsing på kunnskap gir merverdi for jordbruket og øker den enkelte bondes inntektsmulighet, og er derfor en viktig utviklingsstrategi for jordbruket. For å opprettholde og øke produksjonen i landbruket trengs et faglig sterkt og proaktivt rådgivingsapparat. Riktig bruk av innsatsvarer som sortsmateriale, gjødsel og plantevernmidler i forhold til lokale forutsetninger er avgjørende for næringas lønnsomhet.

For 2025 ble det totalt bevilget 117 mill. kroner til Norsk Landbruksrådgiving. Økningen ble begrunnet i behov for å styrke arbeidet innen krisebistand. Det legges til grunn at det vil være faglige og økonomiske rasjonaliseringsgevinster av omorganiseringen.

HMS-rådgiving

NLR yter krisebistand til bønder som sliter, dette uavhengig om de er medlemmer i NLR eller ikke. NLR rapporterer om en stadig økning de siste årene i antallet som trenger bistand. Tjenesten blir ikke fakturert, men blir finansiert ut ifra grunnbevilgningen. Dette tilbudet er en viktig del av sikkerhetsnettet rundt bonden da norsk matproduksjon er avhengig av friske bønder. Bevilgningen til HMS-arbeidet i landbruket for NLR ble økt i 2025.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er avgjørende at tilskuddet for 2026 opprettholdes på samme nivå, med bakgrunn i det økende behovet for krisebistand innen HMS og økonomisk kriserådgiving.

Mentorordningen i landbruket

Mentorordningen startet opp i Trøndelag i 2014, og ble etter en forsøksperiode etablert som en fast ordning fra 2017. Fra 2020 er det en nasjonal ordning som NLR forvalter og gjennomfører.

Målet med ordningen er å bistå unge produsenter under 35 år, eller nye produsenter innenfor landbruket eller landbruksbaserte næringer, med kompetanseheving gjennom personlig veiledning i en oppstarts- eller utviklingsfase. Ordningen innebærer at en bonde gjør en formell avtale med en erfaren kollega om å bistå som diskusjonspartner i drifta gjennom ett år. Regionkontaktene gjør en omfattende innsats for å få satt sammen par. Tilbudet omfatter alle produksjoner, også Inn på tunet, lokal foredling med mer. Det blir også gjennomført fagsamlinger, i hovedsak digitalt.

For 2025 hadde NLR 220 søkere til mentorordninga, og det ble fordelt 145 plasser. Mentorordningen er et kostnadseffektivt tiltak som fungerer godt og gir deltakerne stort utbytte. Den fører også til større samarbeid mellom bønder over tid.

Jordbrukets forhandlingsutvalg forutsetter at ordningen videreføres.

13.1.2 Energi- og klimarådgiving Norsk Gartnerforbund

Norges Gartnerforbund har siden 2023 mottatt en årlig bevilgning over jordbruksavtalen til klima- og energirådgiving i veksthus. Energi- og klimarådgiving er viktig for at næringen skal nå målene om økt produksjon, minsket energiforbruk og redusert CO₂-utslipp per produsert enhet. NGF arbeidet har vært støttet med 1 mill. kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til Norsk Gartnerforbund økes med 0,5 mill. kroner til 1,5 mill. kroner.

13.1.3 Tilskudd til klimarådgiving

Det settes av 25 mill. kroner til tilskudd til klimarådgiving for 2026, hvorav 7,5 mill. kroner hentes fra RMP, jf. kap. 11.2.1.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at når finanseringen flyttes fra RMP-ordningen til en egen ordning som forvaltes direkte av Landbruksdirektoratet, må rådgivningsorganisasjonene ha mulighet til å søke midler på vegne av bonden. Det vil gi insentiv til bonden til å gjennomføre rådgivninga, fordi det ikke krever utbetaling i forkant og ikke krever administrasjon knyttet til søknadsprosessen for bonden. Det er en forutsetning at omleggingen fortsatt sikrer gratis rådgivning til bøndene.

13.1.4 Konklusjon

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår:

- Bevilgningen til NLR økes med 6,5 mill. kroner til 123,5 mill. kroner. Innenfor bevilgningen øremerkes 2,5 mill. kroner til økt satsing på kunnskapsutvikling og rådgiving innenfor grøntsektoren.
- Bevilgningen til Norsk Gartnerforbund økes med 0,5 mill. kroner.
- Til klimarådgiving avsettes 25 mill. kroner.
- Post 77.13 Tilskudd til rådgivning økes totalt med 32 mill. kroner til 150 mill. kroner i 2026.

13.2 Tilskudd til frøavl og beredskapslager for såkorn

All planteproduksjon starter med såfrøet. For å nå målet om økt sjølforsyning er det viktig at vi klarer å opprettholde og helst øke norsk såfrø- og såkornproduksjon. I beredskapssammenheng blir vi svært sårbare hvis vi må basere norsk produksjon på import av såfrø og såkorn. Erfaring har også vist at vi har fått innført nye uønskede sorter (ugras) som følge av import av såfrø, f.eks. hønsehirse. Det er derfor flere gode grunner til å styrke norsk såfrø- og såkorn dyrking. Da er det nødvendig med en styrking av økonomien til såfrø- og såkornprodusenten. Såfrø- og såkorn dyrkinga har større risiko enn ordinær produksjon siden det stilles strengere krav til produksjonen, og produsenten er pålagt en rekke krav og forutsetninger. I jordbruksoppgjøret 2024 ble det bevilget 23,06 mill. kroner til tilskudd til frøavl, en økning på 3 mill. kroner fra 2023.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er nødvendig med en styrking av økonomien i såfrø- og såkorn dyrkinga og forslår tiltak nedenfor.

13.2.1 Tilskudd til frøavl

Jordbrukets forhandlingsutvalg anbefaler følgende tiltak:

Arealtilskudd til gjenlegg må økes

Dette tilskuddet utbetales kun til gjenlegg uten dekkvekst. Satsen som utbetales for godkjente gjenlegg har stått stille lenge. Ny sats bør være på 2 000 kroner per dekar ut fra dagens kostnadsnivå. Med et gjenleggsareal på 2 000 dekar vil dette koste 2,6 mill. kroner ekstra.

Pristilskudd trenger et løft

Pristilskuddene i ordningen må styrkes, spesielt for engrapp, hvitkløver og rødsvingel. Vi foreslår økt sats med 10 kroner per kilo for engrapp og hvitkløver, samt 5 kroner per kilo for rødsvingel. I tillegg bør det innføres sats for raigras på 15 kroner per kg og for strandsvingel og raisvingel med

10 kroner per kilo. Ut fra dagens produksjon vil de foreslåtte endringene koste 3,6 mill. kroner per år.

Arealtilskudd til slått av eng ved økologisk frøavl

Også denne satsen har stått stille i mange år og trenger et løft. Økologisk har et annet kostnadsnivå og her har en grasavling som kan ha en verdi. Satsen bør heves til 1 000 kroner per dekar (i dag 500). Foreslått økning i sats vil koste 100 000 kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at bevilgningen til tilskudd til frøavl økes med samla 6,3 mill. kroner for 2026, slik at satsene i forskriften kan økes.

13.2.2 Såkornberedskap

Beredskapen for såkorn er for sårbar med dagens ordninger og det må gjøres en jobb for å styrke beredskapen. Det må vurderes hvordan en best kan styrke beredskapen slik at den blir tilpasset norske forhold. Tilstrekkelig tilgang på såkorn var også et tema som ble vurdert i rapporten fra den partssammensatte arbeidsgruppa som gjennomgikk korn- og kraftfôrpolitikken til jordbruksoppgjøret 2025. I rapporten oppsummeres blant annet følgende om såkornberedskap:

«Arbeidsgruppen er enig i at såkornberedskapen kan forsterkes og at det er både bransjens og statens ansvar. Mulige justeringer innenfor dagens ordning:

- Øke satsen slik at den dekker en større andel av kostnaden ved lager*
- Redusere kravet til egenberedskap og/eller øke andel av omsetningen som er berettiget tilskudd.*
- Revidere tollkalkylen og importordningen*
- Tilskudd kan vurderes som et supplement for å ivareta og øke arealer.*

Såkorforretningene på sin side bør inngå «hvis behov»-kontrakter.»

Et arealtilskudd på 100 kroner per dekar for såkornproduksjon vil styrke økonomien i såkorndyrkinga og redusere risikoen. Et slikt tilskudd vil også bidra til å forhindre at flere produsenter avviker sin produksjon, og til økt interesse hos produsentene til å inngå «hvis behov» kontrakter med såvareforretningene. Arealtilskudd for såkornproduksjon vil være et svært viktig tiltak for å hindre at såkornberedskapen svekkes. Tilskuddet kan gis til produsenter som har kontrakt på såkornproduksjon med en såvareforretning. Tilskuddet er ment å styrke såkornprodusentens økonomi. Tilskuddet er ikke ment som en prisnedskrivning lenger fremme i varekjeden.

Bevilgningen til beredskapslagring må styrkes, med økte satser og økt andel av omsetningen som er berettiget tilskudd.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke betydningen av å ha tilstrekkelig såkorn for vår evne til å øke sjølforsyninga og for å styrke beredskapen. Jordbrukets forhandlingsutvalg krever derfor et arealtilskudd på 100 kroner per dekar til såkornproduksjon. Dette for å styrke såkornprodusentens økonomi jf. kap. 8.2.9. Videre krever vi at bevilgningen til beredskapslagring økes med 3 mill. kroner

Tabell 26 Tilskudd til frøavl mm., mill. kroner

Ordning	2025	2026
Frøavl	23,1	29,4
Beredskapslager av såkorn	12,5	15,5
SUM	35,6	44,9

13.3 Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak

Høyere temperaturer og mer ekstreme nedbørsforhold vil i fremtiden kunne redusere både størrelse og kvalitet på avlingene. Sortsfremgang, utvikling av sorter, tilpasning av såtidspunkt, optimalisering av vanning og endret gjødslingspraksis er ulike måter å tilpasse matproduksjonen på i et endret klima. Graminor AS har ansvaret for foredling av jord- og hagebruksvekster i Norge. Formålet er å sikre at produsentene har tilgang på variert og sykdomsfritt sortsmateriale som er egnet for norske forhold. Derfor er det viktig å videreføre støtten til Graminor over jordbruksavtalen.

For å avkorte tidsperioden fra kryssing til ny godkjent sort bør det investeres i mer moderne teknologi. Jordbrukets forhandlingsutvalg støtter derfor Graminors ønske om å investere i «Speed breeding» teknologi. Dette vil gi jordbruket et fortrinn.

Tabell 27 Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak 2024 og 2025

Ordning	2024	2025
Utvikling av plantemateriale – oppformering – Sagaplant	11,38	11,38
Utvikling av plantemateriale – oppformering – NMBU	1,50	1,50
Utvikling av plantemateriale - Graminor	28,76	35,76
Utvikling av plantemateriale - Nordic Public-Private Partnership for Pre-breeding	2,40	2,40
Kvalitetstiltak settepotetavl	16,60	18,60
SUM	60,64	69,64

13.3.1 Utvikling av plantemateriale - Sagaplant

Sagaplant har behov for å få på plass ny varmekilde til erstatning for eksisterende oljebrenner. Planen er å erstatte denne med en flis/pelletsfyring. Dette gir en framtidsretta og klimavennlig løsning. Samtidig fornyes el-tavlen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det settes av 3,5 mill. kroner til de nevnte investeringer av ledige midler i 2025.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at driftstilskudd på 11,38 mill. kroner videreføres for 2026.

13.3.2 Utvikling av plantemateriale – Graminor

Grøntsektoren er helt avhengig friskt plantemateriale og et godt sortsutvalg innen frukt, bær og potet som forbrukerne vil ha. Innen de fleste hagebruksvekstene er det mangel på sorter som kan sies å være attraktive nok, både for forbrukeren og dyrkeren. Samtidig er dette langsiktig arbeid som gjerne tar 7-8 år før en kan vise at en har en god ny sort.

En klar forutsetning for økt produksjon av konsum- og industripotet, er en økt produksjon av sykdomsfri prebasis. En må da investere i økt kapasitet på Overhalla Klonavlssenter. Tiltak ved Overhalla vil bidra til friskt og sykdomsfritt plantemateriale, som vil komme alle potetprodusenter til gode.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til utvikling av friskt plantemateriale til grøntsektoren (Graminor) økes med 2 mill. Kroner, som øremerkes Overhalla Klonavlssenter. Ny bevilgning blir 37,76 mill. kroner.

Det settes av 5,5 mill. kroner i engangstilskudd i 2025 til oppgradering av Overhalla Klonavlsenter.

13.3.3 Sortsutvikling for økt, klimatilpasset norsk kornproduksjon

Satsing på utvikling av norsk sortsmateriale blir avgjørende framover. Økt markedstilpasset norsk hveteproduksjon er viktig for å nå målet om økt sjølforsyning og beredskap, og det blir da viktig å kunne ta ut det potensiale som ligger i forbedrede og klimatilpassede sorter, som passer for norske forhold. Vi merker klimaendringene på kroppen i norsk matproduksjon og det blir viktig å kunne utvikle nye sorter tilpasset endret klima. Nye dyrkningsmetoder og miljøkrav vil også medføre behov for sortsutvikling. Det er også avgjørende med testing og utprøving av utenlandske sorter under norske forhold.

Høye avlinger gir økt bærekraft, redusert klimaavtrykk og grunnlag for bedre kornøkonomi. Det er derfor vedvarende behov for å jobbe med å øke ytelsen i de norske sortene. Videre er det behov for vedvarende arbeid med å få fram robuste sorter med tanke på stråstivhet (unngå legde) og sykdoms- og soppresistens.

Jordbrukets forhandlingsutvalg anbefaler at det settes av 2,6 mill. kroner til program for 2-radsbygg, 2,7 mill. kroner til hveteforedlingsprogrammet og 2,6 mill. kroner til Nordic Public-Private Partnership (PPP)-prosjekter for 2026.

Jordbrukets forhandlingsutvalg er positive til at Graminor kan få tilskudd til sitt arbeid med sortsutvikling med midler fra omsetningsavgiften.

13.3.4 Investering i «Speed breeding» hos Graminor

Graminor foreslår å innføre «Speed breeding»-plattform. Dette krever investeringer i vekstkamre, utstyr og IT-systemer.

Det er viktig at nye norske, robuste sorter kan utvikles raskere enn i dag. Ved å implementere nye teknologier kan Graminor levere de best egnede sortene for norsk klima og norske forbrukerpreferanser raskere. Ved hjelp av ny «Speed breeding»-plattform kan utviklingsløpet reduseres med 4-5 år for sortsutviklingen. Graminor oppgir at de ved å innføre metoden «Speed breeding», kombinert med implementering av nye geonomiske teknologier, kan øke den genetiske framgangen. Det vil i praksis bety at å utvikle en kornsort med «Speed breeding»-plattformen tar 8-10 år, sammenlignet med dagens 13 – 14 år. Den genetiske framgangen i starten av løpet oppnås på ett år i stedet for 4-5, noe som vil gi en stor forbedring. «Speed breeding» er en integrert del av mange foredlingsprogrammer flere steder i verden. Blant annet etablerte Lantmännen i Sverige «Speed breeding» i 2024. Det er nå viktig at Graminor også kan ta i bruk denne teknologien.

Estimert kostnad for full implementering av «Speed breeding»-plattformen i Graminor sine foredlingsprogram er beregnet til 30,2 mill. kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at vi støtter opp under det viktige arbeidet som Graminor gjør med utvikling av norske miljøtilpassede sorter. Det blir svært viktig å kunne redusere tiden dette arbeidet tar. Investeringen vil bidra til klimatilpasning av kornproduksjonen, og er viktig for økt sjølforsyning.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det settes av 30 mill. kroner av ledige midler i 2025 til «Speed breeding». Midlene disponeres av Landbruksdirektoratet som etter søknad foretar utbetaling til Graminor.

13.3.5 Settepotetavl

Det kan utbetales tilskudd til nedskrivning av prisen på settepoteter i klassene prebasis, basis og sertifisert og til avl av klon, prebasis, basis og sertifiserte settepoteter innen rammen av bevilgninger i henhold til jordbruksavtalens bestemmelser. Det gis arealtilskudd, prisnedskrivning, distriktstilskudd og frakttilskudd.

Norsk settepotetavl må løftes i lys av markedsmulighetene overgang til prosenttoll på potet gir. Økt produksjon og bruk av sertifisert settepotet vil være positivt for å redusere smittespredning og sikre økt kvalitet og avlingsmengde i norsk potetproduksjon. Lønnsomheten i produksjon av sertifisert settepotet er svak, samtidig som innkjøp av sertifisert settepotet utgjør en stor kostnad i potetproduksjonen. Det er derfor viktig at tilskuddene til sertifisert settepotetavl er tilstrekkelig målrettet og ivaretar disse hensynene.

Rammen for tilskuddene til settepotetavl er 18,6 mill. kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at tilskuddet økes med 1 mill. kroner, til styrking av prisnedskrivningen for settepoteter.

13.3.6 Samlet tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak

Tabell 28 Oppsummering Kvalitets- og salgsfremmende tiltak 2026

Ordning	2025	Forslag 2026	Endring
Utvikling av plantemateriale – oppformering – Sagaplant	11,4	11,4	
Utvikling av plantemateriale – oppformering – NMBU	1,5	1,5	
Utvikling av plantemateriale - Graminor	35,8	37,8	2,0
Foredling hvete Graminor		2,5	2,5
Utvikling av plantemateriale - Nordic Public-Private Partnership for Pre-breeding	2,4	2,4	
Kvalitetstiltak settepotetavl	18,6	19,6	1,0
SUM	69,7	75,2	5,5

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at post 77.15 Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak økes med 5,5 mill. kroner, til 75,2 mill. kroner for 2026. I tillegg kommer investeringstilskudd til Graminor til «Speed breeding» på 30 mill. kroner, 5,5 mill. kroner i engangstilskudd til oppgradering av Overhalla Klonavlsenter samt 3,5 mill. kroner i engangsmidler til investeringer på Sagaplant finansiert av ledige midler 2025.

14 ENDRINGER I TILSKUDDSSYSTEMET OG DIGITALISERING

14.1 Telledato for storfe

I Sluttprotokollen fra jordbruksforhandlingene 2024 ble partene enige om å etablere en arbeidsgruppe. Jordbrukets forhandlingsutvalg legger arbeidsgruppas anbefalinger til grunn:

1. Datagrunnlaget som skal legges til grunn for tilskuddsutmåling skal hentes fra et modernisert husdyrregister (HR). Mattilsynet har presentert en tidsplan for modernisering og nødvendige tilpasninger av HR. Landbruksdirektoratet må uansett endre sine systemer for tilskuddsberegninger. Dette arbeidet kan i stor grad skje parallelt med Mattilsynets arbeid med HR. Det er ikke sannsynliggjort at man vinner tid på å bruke storfekontrollene direkte.
2. Ved salg av dyr er det krav i HR om dobbelt registrering. Både kjøper og selger må registrere hendelsen. «Komplett status» legges til grunn for tilskuddsutmåling, dvs. både kjøper og selger må ha gjort sine registreringer. Næringa, Mattilsynet og andre må bruke tiden fram mot avvikling av telledato til å informere om konsekvensene av å ikke registrere korrekt.
3. Tilskudd skal utmåles per døgn – «kudøgn». På den måten vil man bl.a. kunne ivareta strukturdifferensieringen i tilskuddene.
4. Kalvingskravet legges til grunn, og for øvrig at foretaket oppfyller grunnvilkår om vanlig jordbruksproduksjon.

Utfasing av telledato vil gi insentiver til å registrere dyrebevegelser innen fastsatte frister, og dermed heve kvaliteten på dataene i Husdyrregisteret for smittesporing, mm.

For å benytte data fra HR til utmåling av tilskudd, må registeret moderniseres med sikte på slik bruk. Mattilsynet anslår kostnaden ved utvikling av et nytt HR til ca. 15 mill. kroner over tre år. Estimater er noe usikkert. I tillegg må Landbruksdirektoratet utvikle et eget fagsystem for mottak og håndtering av data for utmåling av tilskudd. De skisserer to alternativer for datautveksling med HR:

Alt 1: Mattilsynet implementerer et API som gir Landbruksdirektoratet nødvendige data med en endringslogg, som kan hentes en gang i døgnet.

Alt 2: Hele eller deler av HR overføres til Landbruksdirektoratet daglig. Dette alternativet krever betydelig arbeid for å konvertere data og identifisere endringer, samt feilhåndtering.

Kostnadene ved de to alternativene er estimert til hhv. 13,5 og 15,5 mill. kroner. Dersom nødvendige avklaringer tas i jordbruksoppgjøret 2025 og 2026, mener arbeidsgruppa det er mulig å utvikle telledato fra og med søknadsåret 2028. Partene bevilget 10 mill. kroner i jordbruksoppgjøret 2024 til Landbruksdirektoratet for å endre systemet for tilskuddsutmåling. Prognosert forbruk i 2025 er 1,2 mill. kroner, og 9 mill. kroner i 2026.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at dagens ordning med telledatoer for storfe avvikles fra søknadsåret 2028. Vi ber om at 8,8 mill. kroner av ledige midler overføres til 2026, og at Mattilsynet tilføres 5 mill. kroner av ledige midler i 2025 for modernisering av HR, slik at avvikling av telledato kan skje fra og med søknadsåret 2028.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger videre til grunn at partene må involveres på hensiktsmessig måte i det videre arbeidet frem mot avvikling av telledato, herunder regelverksarbeidet, slik arbeidsgruppa etter jordbruksforhandlingene i 2025 anbefalte.

14.2 Teigbaserte tilskudd – prøveordning

I jordbruksoppgjøret 2024 ble det satt i gang en prøveordning i Nord-Norge for utprøving av et teigbasert tilskudd. Hensikten med prøveordningen er å identifisere forvaltningsmessige utfordringer og løsninger for et kartbasert tilskuddssystem,

Det vises til kap. 10.1.4 der jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å sette av 5 mill. kroner innenfor områdesatsingen for Nord-Norge til videreføring av dette prosjektet i 2026.

14.3 Grunnvilkår for produksjonstilskudd

Under jordbruksoppgjøret 2024 ble partene enige om å gi Landbruksdirektoratet i oppdrag å gå gjennom grunnvilkårene for produksjons- og avløsertilskudd. Partene understreket at godt begrunnede vilkår for å gi tilskudd til ulike typer produksjoner og driftsformer er avgjørende for legitimiteten til tilskuddssystemet. I henhold til grunnvilkårene må jordbruksforetak:

- være registrert i Enhetsregisteret innen den aktuelle søknadsfristen og ved utbetaling.
- drive vanlig jordbruksproduksjon.
- ha en produksjon som foregår på en eller flere landbrukseiendommer (med unntak for foretak som kun søker produksjonstilskudd for bifolk).

Vi viser til Landbruksdirektoratets rapport nr. 8/2025 «*Grunnvilkår for produksjons- og avløsertilskudd*». Rapporten er meget grundig og trekker opp en rekke fordeler og ulemper med dagens vilkår, samt en rekke alternativer.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil drøfte saken under årets jordbruksforhandlinger.

14.4 Digitalisering og OPS-Landbruk

Det er et økende behov for, og oppmerksomhet om, stedfestet informasjon om aktivitet i jord og skogbruk, og hvordan egenskaper ved jorda kan brukes av bonde, forvaltning, forskning og andre interessenter. Datadrevet beslutningsstøtte utvikler seg stadig, og KI gjør sitt inntog også for jordbruket.

Økt kunnskap og bedre beslutningsstøtte er alltid et gode. Bondens rettigheter til egne data må beskyttes, og deling av data skal kun finne sted ved samtykke, og samtykke kan ikke kreves uten at det er pålagt i lov eller forskrift.

Mye av den dokumentasjonen som er foreslått lagt inn i sentrale systemer finnes allerede i bondens eget journalsystem. Registrering i sentrale systemer kan bli dobbeltarbeid, hvis opplysningene allerede er registrert ett sted.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener bonden ikke skal pålegges å registrere data mer enn én gang, og forvaltningens systemer må derfor utarbeides slik at de kan hentes der de allerede er registrert.

OPS Landbruk (OPS-L) ble opprettet i 2017. Målet med arbeidet er å skape en kostnadseffektiv utvikling i mat- og landbrukssektoren gjennom digital samhandling mellom offentlig og privat sektor, og tar utgangspunkt i et forenklingsprosjekt organisert fra Nærings- og fiskeridepartementet. Brønnøysundregistrene har en koordinerende rolle for offentlig sektor.

OPS-L er et samarbeid mellom Nortura SA, TINE SA, Animalia, Felleskjøpet Agri SA, Landbruksdirektoratet, NIBIO, Landbrukets Dataflyt SA, Norges Bondelag, Mattilsynet, Den norske veterinærforening, Veterinærinstituttet og Stiftelsen Norsk Mat (heretter omtalt som eiere). Prosjekter og aktiviteter bemannes og finansieres av aktørene som deltar eller har eierinteresser i disse.

Norsk Landbrukssamvirke er sekretariat for OPS-Landbruk, og eierne bidrar med i underkant av 800 000 kroner per år til drift av sekretariat og aktiviteter. Det er behov for ytterligere finansiering for å sikre aktiviteten i OPS Landbruk.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at det settes av 1,5 mill. kroner under post 21 Spesielle driftsutgifter som øremerkes OPS Landbruk for økt verdiskaping, beredskap og bærekraft i landbruks- og matsektoren, gjennom digital samhandling og erfaringsutveksling mellom offentlige og private aktører, jf. kap. 12.6.

14.5 Oversikt over arbeidsgrupper, evalueringer og utredninger

Nedenfor har vi satt opp en oversikt over forslag partssammensatte arbeidsgrupper, evaluerings- og utredningsoppdrag og oppdrag til forvaltningen.

Tabell 29 Oversikt over Partssammensatte arbeidsgrupper

Tema	Beskrivelse	Referanse	Frist
Geitemelk	Hvordan markedsmuligheter og produksjon kan kobles bedre sammen, grunnkvotene, utsatte produsentmiljø, tiltak for økt avsetning av både melk og kjøtt for full utnyttelse av kjøtt- og melkeproduksjonen, virkemidler for investeringer som muliggjør oppføring av kje.	7.5.2	01.03.2026
Nytt klassifiseringssystem for hvete	Nytt klassifiseringssystem for mathvete – Basiskvalitetskriterier for noteringsvare hvete Målsettingen er å innføre et nytt markedstilpasset sorteringssystem for mathvete til sesongen 2026-2027.	8.2.3	01.12.2025
Velferd – tilskuddsgrunnlaget	Gjennomgå og vurdere tilskuddsgrunnlag og satser i jordbruksavtalens tabell 9.1., inkludert en vurdering av hvilke husdyrslag tilskuddordningen bør omfatte, samt om det er hensiktsmessig å foreta en differensiering av satsene basert på ulike driftsformer innenfor fjørfe og svin.	9.3.1	15.02.25

Tabell 30 Oversikt over evaluerings- og utredningsoppdrag

Tema	Referanse	Hvem
Risikogjennomgang grøntnæringa	8.3.2	FOU-midlene
Framtidig plantevern - kunnskapsgrunnlag	11.2.6	FOU-midlene
Utrede fraktordning lokalmat	12.8.1	Utviklingsprogrammet
Kostnadene til klimatiltak	11.1.9	Klima- og miljøprogrammet
Økologisk - markedsmuligheter	11.3.5	Utviklingsmidlene

Tabell 31 Oversikt over oppdrag til forvaltningen

Tema	Referanse
Utredning av innfrakt korn	8.2.8
Økologisk korn og kraftfôr	11.3.4
Utrede innretningen på kvalitets- og distriktstilskuddet for storfekjøtt	7.4.3
Veterinærdekning - utrede	7.2.1
Konsekvensanalyse av å øke grunnkvote på kumelk	7.5.3
Utredning og utprøving av grovfôr kvalitet og -avling.	11.1.8

Vedlegg 1. Fordeling av kravet på priser og tilskudd

År	2026	Justert pr.	28.04.2025	Ramme Budsjett	2 000,0 1 651,0	Mill. kr Mill. kr
Fordeling 2025-2026						

Tabell 1.1 Fordeling på priser og tilskudd

	Mill. kr
Kap. 1150, Jordbruksavtalen, utgifter	1 651,0
- Kap. 4150, Jordbruksavtalen, inntekter	1,0
= Nettoeffekt av tilskudd	1 650,0
+ Målpriser fra 1.7	288,1
= Sum målpriser og tilskudd	1 938,1
+ Omdisponering overførte midler fra 2024	63,9
= Sum til fordeling	2 002,0
+ Endret inntektsverdi jordbruksfradrag	-2,0
= Sum	2 000,0

Tabell 1.2 Målpriser fra 01.07

Produkt	Mill. l/kg/kr	Målpris, kr/l/kg	Endring, kr/l/kg	Endring, mill. kr
Poteter	84,2	7,11	0,40	33,7
Grønnsaker og frukt	4 896,9		4,2%	205,7
Norsk matkorn	141,1	4,95	0,346	48,8
Sum målprisendringer				288,1

Tabell 1.3 Markedsordningen for korn

Prisendringer norsk korn	1000 tonn	Målpris, Kr/kg	Endring, Kr/kg	Mill. kr
Hvete, matkorn	131,8	5,00	0,37	48,8
Rug, matkorn	9,3	4,22	0,00	0,0
Bygg	622,5	4,03	0,05	31,1
Havre	283,9	3,90	0,14	39,7
Fôrhvete, fôrrug og rughvete	128,2		0,05	6,4
Erter til modning	8,7		0,05	0,4
Såkorn	62,8		0,12	7,2
Oljevekster (ref.pris - målpris suspende)	16,1	7,58	0,00	0,0
Sum korn og oljevekster	1 263,3		0,106	133,7

Tabell 1.4 Endring i råvarekostnader til kraftfôr og matkorn

	1000 tonn	Andel	Ref. pris kr/kg	Endring, kr/kg	Endring, mill. kr
Norsk korn til kraftfôr	1059,4	64,0%		0,078	82,8
Kli m.m.	65,1				0,0
Prisnedskrivning norsk korn til kraftfôr				0,000	0,0
Protein, soya m.m.	393,9	23,8%	4,790	0,108	0,0
Fett	42,1	2,5%			
Vitaminer og mineraler	95,6	5,8%			
Endret bevilgning frakt korn/kraftfôr					-11,0
Sum råvarekostnad kraftfôr	1 656,09			0,043	71,8
Prisendring matkorn				0,346	
Endret prisnedskrivning				0,000	
Endret matkorntilskudd				-0,157	
Endret råvarekostnad matkorn				0,189	

År	2026	AVTALE	Ramme:	2000,0	Budsjett	1651,0
----	------	--------	--------	--------	----------	--------

Tabell 1.5 Kap. 1150 og kap. 4150 Jordbruksavtalen, mill. kroner

Post		Budsjett 2025 ¹⁾	Endring	Budsjett 2026 ²⁾
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	29,500	-5,150	24,350
50	Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond	2 548,553	102,500	2 651,053
70.11	Markedstiltak grønt	47,400	-1,000	46,400
	Markedshager	0,000	7,500	7,500
70.12	Tilskudd til råvareprisordningen	315,100	-105,900	209,200
70.13	Tilskudd til avrensordningen potet	48,000	15,000	63,000
70	Markedstiltak, <i>kan overføres</i>	410,500	-84,400	326,100
71	Tilskudd ved produksjonssvikt, <i>overslagsbevilgning</i>	104,400	2,000	106,400
73.11	Pristilskudd ull	117,740	5,000	122,740
73.13	Pristilskudd melk	1 532,928	37,107	1 570,035
73.15	Pristilskudd kjøtt	1 758,024	274,881	2 032,905
73.16	Distriktstilskudd egg	5,400	2,742	8,142
73.17	Pristilskudd grønt	361,052	51,188	412,240
73.18	Frakttilskudd m.m.	547,000	22,000	569,000
73.19	Pristilskudd korn	1 581,750	33,701	1 615,451
73	Pristilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>	5 903,894	426,619	6 330,513
74.11	Driftstilskudd, melk og kjøtt	2 925,113	38,925	2 964,038
74.14	Tilskudd husdyr	4 958,073	444,920	5 402,993
74.16	Beitetilskudd	2 336,207	376,030	2 712,237
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	6 072,052	172,960	6 245,012
74.19	Tilskudd til regionale miljøprogram	1 106,100	-7,500	1 098,600
74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk	168,778	-1,807	166,971
74	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i>	17 566,323	1 023,528	18 589,851
77.11	Tilskudd til dyreavl med mer	147,496	27,750	175,246
77.12	Tilskudd til frøavl	35,560	9,300	44,860
77.13	Tilskudd til rådgivning	118,000	32,000	150,000
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	69,635	5,700	75,335
77.17	Tilskudd til fellesanlegg for frukt	26,700	1,200	27,900
77	Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i>	397,391	75,950	473,341
78.11	Tilskudd til avløsning	1 594,966	55,784	1 650,750
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.	186,049	45,731	231,780
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen	40,900	1,900	42,800
78.15	Tilskudd til landbruksvikarordningen	79,092	7,500	86,592
78.16	Tilskudd til tidligpensjonsordningen	64,000	-1,000	63,000
78	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i>	1 965,007	109,915	2 074,922
Sum kapittel 1150		28 925,568	1 650,962	30 576,530
Sum kapittel 4150		0,050	1,000	1,050

1) Saldert budsjett

2) Budsjett før flyttinger, kvantums- og konsekvensjusteringer

Tabell 1.6 Post 21 Spesielle driftsutgifter, mill. kroner

	Budsjett 2025	Prognose	
		2026	Endring
Evalueringer, utredninger, arbeidsgrupper (LMD)	2,00	2,00	
IT-utvikling Landbruksdirektoratet	27,50	33,15	0,00
Justert bevilgningsbehov			-5,15
Sum	29,50	35,15	-5,15

Tabell 1.7 Post 70.11 Markedstiltak i grøntsektoren, mill. kroner

	Budsjett 2025	Prognose	
		2026	Endring
Kollektiv dekning av omsetningsavgift	47,4	42,4	4,0
Justert bevilgningsbehov			-5,0
Sum	47,4	42,4	-1,0

Tabell 1.8 Post 70.12 Tilskudd til råvareprisordningen, mill. kroner

	Budsjett 2025	Prognose	
		2026	Endring
PNS, prognose	315,1	201,5	0,0
Endret målpris potet			5,6
Utvidede produkter			0,0
Behov knyttet til produkter uten målpris			2,1
Justert bevilgningsbehov			-113,6
Sum	315,1	201,5	-105,9

Tabell 1.9 Post 70.13 Tilskudd til avrensordningen potet, mill. kroner

	Budsjett 2025	Prognose	
		2026	Endring
Potetsprit	23,5	23,5	0,0
Potetstivelse	24,5	24,5	15,0
Justert bevilgningsbehov			0,0
Sum	48,0	48,0	15,0

Tabell 1.10 Post 71 Tilskudd ved produksjonssvikt, mill. kroner

	Budsjett 2025	Endring
Tilskudd ved produksjonssvikt i planteprod.	101,4	0,0
Tilskudd ved svikt i honningprod.	3,0	2,0
Sum	104,4	2,0
Herav inneværende år		0,0

Tabell 1.11 Post 73.11 Pristilskudd ull

	Mill. kg/stk	Sats, kr/kg/skinn	Endring, kr/kg/skinn	Ny sats kr/kg/skinn	Endring, mill. kr
Ull	2,500	44,96	2,00	46,96	5,0
Skinn	0,060	74,00	0,00	74,00	0,0
Sum					5,0

Tabell 1.12 Post 73.13 Pristilskudd melk

	Mill. l.	Sats, kr/l	Endring, kr/l	Ny sats kr/l	Endring, mill. kr
Grunntilskudd geitemelk	18,9	3,46	0,00	3,46	0,0
Grunntilskudd økomelk	44,7	0,50	0,00	0,50	0,0
Pristilskudd					
ku- og geitemelk	Sone A	212,3	0,32	0	0,0
	Sone B	325,4	0,60	0	0,0
	Sone C	237,4	0,93	0	0,0
	Sone D	512,7	1,20	0,05	25,6
	Sone E	121,9	1,32	0	0,0
	Sone F	48,5	1,46	0	0,0
	Sone G	49,2	2,14	0,15	7,4
	Sone H	2,5	2,70	0,15	0,4
	Sone I	13,9	3,03	0,15	2,1
	Sone J	10,9	3,12	0,15	1,6
Sum pristilskudd melk	1 534,7		0,02		37,1
Sum pristilskudd melk					37,1

Tabell 1.13 Post 73.15 Pristilskudd kjøtt

	Antall 12 mnd	Sats, kr/slakt	Endring, kr/slakt	Ny sats kr/slakt	Endring, mill. kr
Kvalitetstilskudd lammeslakt					
Kval. O+ og bedre	871 116	555	-555	0	-483,5
Under 11 kg slaktevekt	21 539		0		0,0
Fra 11-15,0 kg slaktevekt	114 498		350		40,1
Over 15 kg slaktevekt	735 079		725		532,9
Ikke godkjent klassifisør	3 722	470	0	470	0,0
Kjeslakt over 5,0 kg	15 410	500	300	800	4,6
Tillegg økologiske slakt over 11 kg	23 312	50	50	100	1,2
Sum	890 248				95,3
Grunntilskudd, kjøtt	Mill. kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Sau og lam	20,3	5,31	0,00	5,31	0,0
Geit og kje	0,4	6,65	0,00	6,65	0,0
Sum	20,7				0,0

Kvalitetstilskudd storfekjøtt

Klasse O og O+	29,3	8,20	2,00	10,20	58,6
Klasse R- og bedre	19,2	12,00	5,00	17,00	96,0
Sum	48,5				154,6

Distriktstilskudd, kjøtt						
Storfe, sau og geit	Sone 1	23,3	0,00	0,00	0,00	0,0
	Sone 2	56,8	5,25	0,00	5,25	0,0
	Sone 3	17,4	8,05	0,00	8,05	0,0
Storfe og Geit	Sone 4	6,7	16,05	2,00	18,05	13,4
Storfe og Geit	Sone 5	0,9	16,90	2,00	18,90	1,8
Sau	Sone 4	2,5	18,15	2,00	20,15	5,0
Sau	Sone 5	0,5	18,90	2,00	20,90	1,0
Gris	Sone 4	6,8	6,05	0,50	6,55	3,4
Gris	Sone 4 ²	0,7	7,45	0,50	7,95	0,4
Gris	Sone 5	0,01	7,45	0,50	7,95	0,0
Vestlandet og Agder ¹ Gris		8,9	1,10	0,00	1,10	0,0
Sum		124,5				25,0
Sum pristilskudd kjøtt						274,9

1) Agder, Vestland og Møre og Romsdal

2) Troms

Tabell 1.14 Post 73.16 Distriktstilskudd egg

	Mill. kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Vestlandet	5,442	0,48	0,30	0,78	1,6
Nord-Norge	2,218	1,35	0,50	1,85	1,1
Sum distriktstilskudd egg					2,7

Tabell 1.15 Post 73.17 Pristilskudd grønt

	1 000 tonn	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats, kr/kg	Endring, mill. kr
Epler, pærer og plommer, kirsebær	Sone 1	2,2	7,40	0,22	0,5
	Sone 2-4	3,5	8,93	0,27	0,9
	Sone 5	6,9	13,86	0,42	2,9
Moreller	Sone 1	0,0	9,65	0,29	0,0
	Sone 2-4	0,3	11,23	0,34	0,1
	Sone 5	0,5	16,42	0,49	0,2
Pressfrukt		10,9	5,82	0,17	1,9
Bær	Sone 1-3	5,2	7,65	0,23	1,2
	Sone 4-5	3,3	12,35	0,37	1,2
	Sone 6-7	0,1	13,52	0,41	0,0
Ekstra til industribær	alle soner	0,8	6,00	3,00	2,4
Reduserte minstekvantum					1,0
Sum distriktstilskudd frukt og bær					12,4
Kvantumsgrense					
Tomat	103 400 kg				
Sone 1-3		1,3	5,62	0,06	0,1
Sone 4-7		2,6	7,06	0,07	0,2
Slangeagurk	151 800 kg				
Sone 1-3		3,2	4,12	0,04	0,1
Sone 4-7		1,7	4,95	0,05	0,1
Salat	220 000 stk				
Sone 1-3		4,9	1,54	0,02	0,1
Sone 4-7		1,8	2,06	0,02	0,0
Sum tilskudd grønnsaker					0,6
Tilskudd til industripotet					33,0
Pristilskudd økologisk grønt					2,5
Potet og grønt i Nord-Norge		4,8	3,74	0,56	2,7
SUM		53,2			51,2

Tabell 1.16 Post73.18 Frakttilskudd m.m., mill. kroner

	Budsjett 2025	Endring,
Frakt korn	117,5	9,0
Frakt kraftfôr	198,2	2,0
Innfrakt slakt	230,0	10,0
Frakt egg	13,0	1,0
Sum	558,7	22,0

Tabell 1.17 Post 73.19 Pristilskudd korn

Prisnedskriving	1 000 tonn	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Korn, norsk	1 272,8	1,371	0,000	1,371	0,0
Økologisk korn	14,2	2,481	0,600	3,081	8,5
Oljevekster, lupiner og bønner	16,7	3,368	0,250	3,618	4,2
Økologiske oljevekster, lupin, bønner	0,3	4,478	0,600	5,078	0,2
Fôrerter	6,9	2,135	0,600	2,735	4,2
Økologiske fôrerter	0,1	2,785	0,600	3,385	0,0
Sum norsk	1 311,0		0,013		17,1
- Herav 70 pst inneværende år	917,7				12,0
Tilskudd matkorn	105,9	0,470	0,157	0,627	16,6
- Herav 50 pst inneværende år	53,0				8,3
Sum prisnedskriving- og matkorntilskudd					33,7
- Sum inneværende år					20,3

Tabell 1.18 Post 74. 11 Driftstilskudd, melk og kjøtt

		Antall	Sats kr per bruk/dyr	Endring kr per dyr/bruk	Ny sats kr/bruk/dyr	Endring, mill. kr
Kumelk AK-sone 2	Foretak	512	291 100	0	291 100	0,0
Kumelk AK-sone 1-3-4	Foretak	1 206	291 100	0	291 100	0,0
Kumelk AK-sone 5	Foretak	3 847	344 300	0	344 300	0,0
Kumelk AK-sone 6-7	Foretak	628	373 000	0	373 000	0,0
Geitemelk landet	Foretak	251	326 130	46 870	373 000	11,8
Sauemelk landet	Foretak	4	0	373 000	373 000	1,5
Mulig driftstilskudd både ku og geitemelk		10		340 000		3,4
Ammekyr s. 1-4, 6-39 kyr	Dyr	28 646	6 632	700	7 332	20,1
40 og flere kyr	Foretak	355	265 280	28 000	293 280	9,9
Ammekyr s. 5-7, 6-39 kyr	Dyr	46 069	8 712	1 000	9 712	46,1
40 og flere kyr	Foretak	283	348 480	40 000	388 480	11,3
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-65,1
Sum driftstilskudd, melk og kjøtt						38,9

Tabell 1.19 Post 74.14 Tilskudd husdyr

	Fra	Til	Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
Melkekyr	1	14	82 895	8 733	1 200	9 933	99,5
	15	30	62 324	7 111	420	7 531	26,2
	31	50	39 612	5 634	0	5 634	0,0
	51 +		19 617	4 857	0	4 857	0,0
Sum			204 448				125,6
Melkekyr på små og mellomstore bruk	6	23	95 230	3 390	600	3 990	23,6
	24	50	30 222	-2 784	-493	-3 277	18,7
Sum			125 452				42,2
Ammekyr	1	50	103 211	5 666	1 300	6 966	134,2
	51+		3 669	1 666	1 300	2 966	4,8
Sum			106 880				138,9
Andre storfe			564 336	1 587	200	1 787	112,9
Melkegeit og melkesau	1	125	25 300	1719	0	1 719	0,0
	126+		8 133	695	0	695	0,0
Sum			33 432				0,0
Sau	1	75	602 409	2105	50	2 155	30,1
	76	150	191 719	1 565	100	1 665	19,2
	151+		90 564	211	50	261	4,5
Sum			884 692				53,8
Ammegeit	1	60	10 357	2585	0	2 585	0,0
	61	120	402	1 938	0	1 938	0,00
	121+		69	267	0	267	0,0
Sum			10 828				0,0
Avlsgris Sør-Norge 2)	1	35	15 599	613	200	813	3,1
Avlsgris Jæren	1	35	3 525	464	200	664	0,7
Avlsgris Nord-Norge	1	35	1 117	894	200	1 094	0,2
Sum			20 241				4,0
Slaktegris 2)	1	1400	989 579	24	0	24	0,0
Slaktegris Jæren	1	1400	200 421	20	0	20	0,0
Sum			1 190 000				0,0
Verpehøner Sør-Norge	1	1 000	535 243	14	0	14	0,0
Verpehøner Nord-Norge	1	1 000	21 453	28	0	28	0,0
Verpehøner, landet	1 001	7 500	2 762 531	14	0	14	0,0
Sum			3 319 226				0,0
Rugeegg Sør-Norge	1	167 000	11 827 098	0,07	0,00	0,07	0,0
Rugeegg Nord-Norge	1	167 000	0	0,15	0,00	0,15	0,0
Rugeegg, landet	167 001	833 000	39 053 392	0,07	0,00	0,07	0,0
Sum			50 880 489				0,0
Bifolk	1 +		50 502	1059	0	1 059	0,0
Hjort over 1 år			4 843	1124	500	1 624	2,4
Delsum tilskudd husdyr							383,9

Forts. Tabell 1.22 Post 74.14		Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
Genbev.	Storfe	6 305	4010	0	4 010	0,0
	Melkeku bevaringsverdig rase	1 500	0	1 000	1 000	1,5
	Sau	17 118	310	0	310	0,0
	Geit	1 038	610	0	610	0,0
	Hest	837	1 200	0	1 200	0,0
	Sum	26 798				1,5
Bunnfradrag 35 pst. ¹⁾		35 %	37 054	6 000	0	6 000
Beløpsavgrensing				1 000 000	70 000	1 070 000
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-36,6
Sum produksjonstilskudd, husdyr						444,9

1) Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst. tilskudd husdyr og 65 pst. arealtilskudd

2) Unntatt Jæren

Tabell 1.20 Post 74.16 Beitetilskudd

		Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
Utmarksbeitetilskudd:	Kyr, storfe, hest	278 058	1713	200	1 913	55,6
	Sau, lam, geit, kje	1 815 038	546	90	636	163,4
Beitetilskudd:	Storfe m.m.	631 452	971	-971	0	-613,1
	Storfe unntatt kastrater	629 952		1 056	1 056	665,2
	Kasterater	1 500		2 000	2 000	3,0
	Småfe m.m.	2 092 935	121	45	166	94,2
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						7,8
Sum beitetilskudd		5 448 935				376,0

Tabell 1.21 Post 74.17 Areal- og kulturlandskapstilskudd

		Antall dekar	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Kulturlandskapstilskudd alt areal		9 051 064	300	0	300	0,0
Bunnfradrag, 65 pst ¹⁾		37 054	6 000	0	6 000	0,0
Arealtilskudd, grovfôr		5 875 295				0,0
Innmarksbeitearealer		1 559 592				0,0
Arealtilskudd, korn		2 938 553				182,0
Arealtilskudd, potet		118 676				0,0
Arealtilskudd, grønnsaker		73 869				0,0
AK-tilskudd, frukt, bær og planteskoleareal		39 917				0,0
Kulturlandskapstilskudd økol. grønngjødsling		4 754				0,0
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-9,1
Sum, AK-tilskudd		9 051 064				173,0

1) Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst tilskudd husdyr og 65 pst arealtilskudd

Arealtilskudd, grovfôr

	Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Sone 1	377 674	50	0	50	0,0
Sone 2	307 451	50	0	50	0,0
Sone 3	596 421	160	0	160	0,0
Sone 4	478 339	180	0	180	0,0
Sone 5 A	1 807 463	390	0	390	0,0
Sone 5 B Vestlandet	1 507 687	445	0	445	0,0
Sone 6	688 847	460	0	460	0,0
Sone 7	111 413	506	0	506	0,0
Sum grovfôr alle soner	5 875 295				0,0

Arealtilskudd, korn

	Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Sone 1	1 273 687	309	11	320	14,0
Sone 2 og 3	1 112 880	442	52	494	57,9
Sone 4	411 989	502	82	584	33,8
Sone 5 - 7	139 997	522	82	604	11,5
Arealtak 3000 daa	7 140	0	0	0	0,0
Tillegg for hvete	592 243	100	75	175	44,4
Tillegg for såkornareal	150 000	0	100	100	15,0
Tillegg for protein- og belgvekster	109 016	200	50	250	5,5
Sum korn, alle soner	2 938 553				182,0

Arealtilskudd, øvrige vekster

		Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Potet sone 1-5		114 347	733	0	733	0,0
Potet sone 6-7		4 329	1 520	0	1 520	0,0
Sum poteter, alle soner		118 676				0,0
Grønnsaker sone 1-5	1-300 daa	47 123	1 550	0	1 550	0,0
	301-	26 242	1 200	0	1 200	0,0
Grønnsaker sone 6-7	1-300 daa	504	2 590	0	2 590	0,0
	301-	0	2 250	0	2 250	0,0
Sum grønnsaker, alle soner		73 869				0,0
Frukt sone 1-4	1-75 daa	8 538	2 100	0	2 100	0,0
	75-	2 038	1 840	0	1 840	0,0
Frukt sone 5-7	1-75 daa	12 600	2 880	0	2 880	0,0
	75-	112	2 620	0	2 620	0,0
Sum frukt, alle soner		23 288				0,0
Bær sone 1-4	1-150 daa	9 508	2 200	0	2 200	0,0
	151-	1 877	1 940	0	1 940	0,0
Bær sone 5-7	1-150 daa	5 110	2 670	0	2 670	0,0
	151-	134	2 410	0	2 410	0,0
Sum bær, alle soner		16 629				0,0

Tabell 1.22 Post 74.19 Tilskudd til regionale miljøprogram, mill. kroner

	Budsjett 2025	Prognose 2026	Endring, mill. kr
Fordelt på regionene	1 106,1	1 106,1	-7,5
Landet			-7,5

Tabell 1.23 Post 74.20 Tilskudd til økologisk jordbruk

Arealtilskudd	Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Frukt og bær m.m.	3 304	1 925	0	1 925	0,0
Grønnsaker	3 072	1 925	0	1 925	0,0
Potet	838	860	0	860	0,0
Korn	77 886	660	0	660	0,0
Grovfôr	285 064	50	0	50	0,0
Økologisk areal 1. års karens	14 421	300	0	300	0,0
Grønngjødsling	4 754	500	0	500	0,0
Økologisk brakka	1 149	25	-25	0	0,0
Sum arealtilskudd økologisk areal	390 488				0,0

Tilskudd til økologisk husdyrproduksjon	Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
Melkekyr	6 988	4 350	0	4350	0,0
Ammekyr	4 765	3 250	0	3250	0,0
Andre storfe	16 775	730	0	730	0,0
Sau og melkesau	41 762	500	0	500	0,0
Melkegeit	812	353	0	353	0,0
Ammegeit	438	265	0	265	0,0
Avlsgris	272	517	0	517	0,0
Slaktegris	3 817	315	0	315	0,0
Sum tilskudd til økologisk husdyrproduksjon					0,0
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser					-1,8
Sum tilskudd til økologisk jordbruk					-1,8

Tabell 1.24 Post 77.11 Tilskudd til dyreavl med mer. Mill. kroner

	Budsjett 2025	Prognose 2026	Endring
Tilskudd til veterinær reiser	89,051	90,451	5,0
Tilskudd til semin	39,600	39,600	0,0
Ringormvaksinerings	2,000	0,000	2,1
Blåtunggevaksinerings			18,5
Helsetjeneste geit			2,8
Tilskudd til avlsorganisasjoner	16,845	16,845	0,00
Justert bevilgningsbehov			-0,60
Sum	147,496	146,896	27,75

Tabell 1.25 Post 77.12 Tilskudd til frøavl med mer. Mill. kroner

	Budsjett 2025	Prognose 2026	Endring
Tilskudd til frøavl	23,06	23,06	6,30
Tilskudd til lagring av såkorn	12,50	12,50	3,00
Justert bevilgningsbehov			0,0
Sum	35,56	35,56	9,30

Tabell 1.26 Post 77.13 Tilskudd til rådgivning. Mill. kroner

	Budsjett 2025	Prognose 2026	Endring
Tilskudd til rådgiving	118,0	118,0	32,00
Justert bevilgningsbehov	0,0	0,0	0,0
Sum	118,0	118,0	32,0

Tabell 1.27 Post 77.15 Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak. Mill. kroner

	Budsjett	Prognose	
	2025	2026	Endring
Utvikling av plantemateriale, nordisk	2,400	2,600	0,0
Utvikling av plantemateriale, Sagaplant	11,375	11,375	0,0
Utvikling av plantemateriale, NMBU	1,500	1,500	0,0
Utvikling av plantemateriale, Graminor	35,760	35,760	4,5
Frukt- og bærprogrammet, Graminor	0,000	0,000	0,0
Kvalitetstiltak settepotetavl	18,600	18,600	1,0
Justert bevilgningsbehov			0,200
Sum	69,635	69,835	5,700

Tabell 1.28 Post 77.17 Tilskudd fellesanlegg frukt

	Volum siste 3 år, tonn	Sats 2024, kr / kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg ¹⁾	Endring, mill. kr
Sum	11 263,7	2,37	0,11	2,48	1,2

1) Satsen vil variere med gjennomsnittlig volum siste 3 år

Tabell 1.29 Post 78.11 Tilskudd til avløsning

	Antall bruk/dyr	Kr per bruk/dyr	Endring kr /bruk/dyr	Ny sats kr/bruk/dyr	Endring mill. kr	maksbeløp
Tilskudd per foretak	6 088	134 175	6 709	140 884	40,8	5,0 %
Melkekyr	204 402	5147	257	5 404		
Ammekyr	106 869	1421	71	1 492		
Andre storfe	537 993	858	43	901		5,0 %
Melkegeit og melkesau	33 432	1186	59	1 245		
Sau	884 557	590	30	620		
Ammegeit	10 828	765	38	803		
Avlsgris	37 141	1697	85	1 782		
Slaktegris	1 462 333	58	3	61		
Verpehøner, -ender, -	4 082 714	14,90	1	15,9		
Rugeegg	95 467 668	0,09	0	0,09		
Hester	24 799	1697	85	1 782		
Avlskaniner	711	423	21	444		
Gjess, ender, kalkuner, livk	4 725 549	5,19	0	5,19		
Slaktekylling	73 109 489	0,63	0	0,63		
Tillegg for økologisk slaktekylling	223 953	1,84	0	1,84		
Hjort	6 874	577	29	606		
	Prognose	Endring	Endring mill.	Utslag av tak	Endring mill.	
Utslag av satsendringer	mill. kr	satser pst.	kr	mill. kr	kr	
	1 595,0	5,00 %	79,75	-40,8	38,9	
Justert bevilgningsbehov					-23,966	
Sum endring tilskudd til avløsning for ferie og fritid					55,784	

Tabell 1.30 Post 78.12 Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.

	Antall dager	Sats kr/dag	Endring kr/dag	Endring, mill. kr
Antall avløsningsdager	190 522	2 600	100	
Gjennomsnittsberegning	190 522	1 096	42	8,0
Utvidelse av ordningen				15,0
Justert bevilgningsbehov				22,700
Sum				45,7

Tabell 1.31 Post 78.15 Tilskudd til landbruksvikarordningen

	Antall årsverk	Sats kr/å.v.	Endring kr/å.v.	Endring, mill. kr
Tilskudd per vikar	240	325 000	13 000	3,1
Utvidelse av antall årsverk	10		338 000	3,4
Tilskudd til avløserkurs		1		0,0
Akuttordning				1,0
Justert bevilgningsbehov				0,0
Sum				7,5

Tabell 1.32 Post 78.16 Tilskudd til tidligpensjonsordningen

	Antall	Sats , kr/pers.	Endring kr/pers	Endring, mill. kr
Enbruker	475	105 200	0	0,000
Tobruker	87	168 320	0	0,000
Justert bevilgningsbehov				-1,000
Sum	592			-1,000

Tabell 1.33 Kap. 4150 Jordbruksavtalen, inntekter

Post 85, Prisutjevningsbeløp				Endring, mill. kr
kraftfôrråvarer	1000 tonn	Ref.pris kr/kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg
Sildemel	0		0	0,00
Soyamel	102	4,79	0,00	0,11
Andre fôrstoffer	20		0,10	0,05
Post 85	122,3			1,0
Sum kap. 4150				1,0